

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**DÜRERÜ'L HÜKKAM ŞERH-İ MECELLETİ'L AHKÂM
VEKÂLET KİTABININ METİN VE
KAYNAK ÇALIŞMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fulya Yasemin AYHAN

**Enstitü Anabilim Dalı : Temel İslam Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı : İslam Hukuku**

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Abdullah ÖZCAN

HAZİRAN 2007

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DÜRERÜ'L HÜKKAM ŞERH-İ MECELLETİ'L AHKÂM
VEKÂLET KİTABININ METİN VE
KAYNAK ÇALIŞMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Fulya Yasemin AYHAN

Enstitü Anabilim Dalı : Temel İslam Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı : İslam Hukuku

Bu tez 13/06/2007 tarihinde aşağıdaki juri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Murteza BEDİR

Jüri Başkanı

Yrd. Doç. Dr. Abdullah ÖZCAN

Jüri Üyesi

Doç. Dr. Abdülvahit İMAMOĞLU

Jüri Üyesi

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	viii
TABLO LİSTESİ.....	ix
ÖZET.....	x
SUMMARY.....	xi
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: KÜÇÜK ALİ HAYDAR EFENDİ’NİN HAYATI VE	
ESERLERİ.....	4
1.1. Küçük Ali Haydar Efendi’nin Hayatı, İlmî Şahsiyeti ve	
Bulunduğu Görevler.....	4
1.2. Küçük Ali Haydar Efendi’nin Eserleri.....	6
1.2.1. Kitaplar.....	6
1.2.1.1. Dürerü’l-Hükkâm Şerhu Mecelleti’l-Ahkâm.....	6
1.2.1.2. Mirkâtü’l-Mecelle.....	6
1.2.1.3. Şerh-i Cedîd li Kanuni’l Arâzi.....	6
1.2.1.4. el-Mecmûatü’l-Cedîde fi’l-Kütübi’l-Erbaa.....	7
1.2.1.5. Risâletü’l-Muvâza’a ve’l-İstiğlâl.....	7
1.2.1.6. Risâle-i Mefkûd.....	7
1.2.1.7. Risâle-i Mühimme.....	8
1.2.1.8. Emvâl-i Gayr-i Menkûle ve Teminât ve İzâle-i Şuyû.....	8
1.2.1.9. Deynin Sûret-i Edası ve İcârenin Ahad-ı Âkideyn’in Vefatı	
Halinde Adem-i İnfisâhı Hakkındaki Ahkâm.....	8
1.2.1.10. Tatbikât-ı Şeriyye Dersi.....	8
1.2.1.11. Tavzîhü’l-Müşkilât fi Ahkâmi’l-İntikalât.....	9
1.2.1.12. Tertibu’s-Sunûf fi Ahkâmi’l-Vukûf.....	9
1.2.1.13. Teshîlü’l-Ferâiz.....	9
1.2.1.14. Kitâbu’n-Nafakât.....	10
1.2.1.15. Kitâbu’t-Talak.....	10
1.2.2. Makaleler.....	10

BÖLÜM 2 : DÜRERÜ'L-HÜKKÂM VE KAYNAKLARI.....	12
2.1. Dürerü'l-Hükkâm	12
2.2. Dürerü'l-Hükkâm'ın Kaynakları.....	15
2.2.1. Vekâlet Kitabı'nda Zikredilen Fâkihler.....	15
2.2.1.1. İmâm-ı Âzam Ebû Hanife.....	15
2.2.1.2. İmam Züfer.....	16
2.2.1.3. İmam Ebû Yusuf.....	17
2.2.1.4. İmam Muhammed.....	17
2.2.1.5. Ebu'l-Leys es-Semerkindî	18
2.2.1.6. Kudûrî.....	19
2.2.1.7. Serahsî.....	19
2.2.1.8. Zeylâî.....	20
2.2.1.9. Sadrü'ş-Şerîa.....	20
2.2.1.10. Kuhistânî	20
2.2.1.11. Ebussuûd.....	21
2.2.1.12. İbn-i Ğanim el-Makdisî	23
2.2.1.13. Şürünbülâli	24
2.2.1.14. Kefevî	24
2.2.1.15. Hamevî.....	24
2.2.1.16. Ankaravî.....	25
2.2.1.17. Ali Efendi.....	25
2.2.1.18. Tahtavî.....	26
2.2.1.19. İbn Âbidîn.....	26
2.2.2. Vekâlet Kitabı'na Kaynak Teşkil Eden Eserler.....	27
2.2.2.1. el-Camîu'l-Kebîr	27
2.2.2.2. el-Kâfî	28
2.2.2.3. et-Tecrîd	28
2.2.2.4. Vâki'ât	28
2.2.2.5. Velvâliciyye	29
2.2.2.6. el-İdâh	29
2.2.2.7. Bedâiu's-Sanâî	29

2.2.2.8. Hâniyye—Kâdîhan	29
2.2.2.9. el-Hidâye	30
2.2.2.10. Fusûlü'l-Îmâdî	30
2.2.2.11. el-Kâfî (Şerhu'l-Vâfî)	31
2.2.2.12. en-Nihâye	31
2.2.2.13. et-Tebyîn	31
2.2.2.14. et-Tenkîh	32
2.2.2.15. Tatarhâniyye.....	32
2.2.2.16. el-Înâye	33
2.2.2.17. Cevhere	33
2.2.2.18. Ta'rifât-ı Seyyid	34
2.2.2.19. Câmîu'l-Fusûleyn	34
2.2.2.20. el-Fetâvâ'l-Bezzâziyye	34
2.2.2.21. Fusûlü'l Bedâyi	35
2.2.2.22. Dürerü'l-Gurer	36
2.2.2.23. el-Mevâhib	36
2.2.2.24. Mültekâ'l-Ebhur	37
2.2.2.25. Fetâvây-ı İbn Nüceym	37
2.2.2.26. Bahr	38
2.2.2.27. el-Eşbâh	38
2.2.2.28. Fetâvây-ı Hâmidîyye	38
2.2.2.29. Tenvîr	39
2.2.2.30. Reddü'l-Muhtâr	39
2.2.2.31. Tenvîru'l-Besâir ale'l-Eşbâh ve'n-Nezâir	40
2.2.2.32. Nûru'l-Ayn	40
2.2.2.33. Ferâidü Mültekâ'l-Ebhur.....	41
2.2.2.34. Mecme'ul-Enhur	41
2.2.2.35. Fetâvây-ı Hayriye	41
2.2.2.36. Vâkıâtu'l-Müftîn	42
2.2.2.37. Dürrü'l-Muhtâr	42
2.2.2.38. Dürrü'l-Müntekâ	43
2.2.2.39. Külliyyât-ı Ebi'l Bekâ	43

2.2.2.40. el-Eşbâh—Hamevî	44
2.2.2.41. Hâmiş-i Ankaravî	44
2.2.2.42. Surretu'l Fetâvâ	45
2.2.2.43. Fetâvây-ı Ali Efendi	45
2.2.2.44. Fetâvây-ı Feyziyye	45
2.2.2.45. Hindiyye.....	46
2.2.2.46. Hâmiş-i Behce	46
2.2.2.47. Tenkîhu'l-Hâmidîn	47
2.2.2.48. Merâhu'l-Meâlî fi Şerhi'l-Emâli	47
2.2.2.49. Minhâtü'l-Hâlik ale'l-Bahri'r-Râik	48
2.2.2.50. Tekmile-i Reddû'l-Muhtâr	48
2.2.2.51. Mi'yârü'l-Adâle.....	48

BÖLÜM 3: DÜRERÜ'L-HÜKKÂM'IN VEKÂLET KİTABI..... 49

3.1. Şeyhülislâm Hasan Fehmi Efendi'ye Mecelle Cemiyeti Tarafından Takdim Olunan Kitab-ı Vekâlet'in Mazbatası.....	49
3.2. Dürerü'l-Hükkâm Fî Şerhi Mecelleti'l-Ahkâm Şerhü'l Vekâle.....	49
3.2.1. Mukaddime 1449. Madde.....	50
3.2.2. 1450. Madde.....	53
3.2.3. Vekâletin Rüknu 1451. Madde.....	55
3.2.4. 1452. Madde.....	59
3.2.5. 1453. Madde.....	59
3.2.6. 1454. Madde.....	63
3.2.7. 1455. Madde.....	65
3.2.8. 1456. Madde.....	66
3.2.9. Şurût-u Vekâlet 1457. Madde.....	77
3.2.10. 1458. Madde.....	79
3.2.11. 1459. Madde.....	82
3.2.12. Vekâletin Ahkâm-ı 1460. Madde.....	117

3.2.13. 1461. Madde.....	121
3.2.14. 1462. Madde.....	132
3.2.15. 1463. Madde.....	134
3.2.16. 1464. Madde.....	141
3.2.17. 1465. Madde.....	142
3.2.18. 1466. Madde.....	148
3.2.19. 1467. Madde.....	152
3.2.20. Şirâya Vekâlet 1468. Madde.....	153
3.2.21. 1469. Madde.....	158
3.2.22. 1470. Madde.....	159
3.2.23. 1471. Madde.....	160
3.2.24. 1472. Madde.....	161
3.2.25. 1473. Madde.....	162
3.2.26. 1474. Madde.....	162
3.2.27. 1475. Madde.....	162
3.2.28. 1476. Madde.....	163
3.2.29. 1477. Madde.....	163
3.2.30. 1478. Madde.....	165
3.2.31. 1479. Madde.....	166
3.2.32. 1480. Madde.....	170
3.2.33. 1481. Madde.....	173
3.2.34. 1482. Madde.....	173
3.2.35. 1483. Madde.....	175
3.2.36. 1484. Madde.....	175
3.2.37. 1485. Madde.....	176
3.2.38. 1486. Madde.....	181
3.2.39. 1487. Madde.....	185
3.2.40. 1488. Madde.....	185
3.2.41. 1489. Madde.....	186
3.2.42. 1490. Madde.....	189
3.2.43. 1491. Madde.....	190
3.2.44. 1492. Madde.....	194

3.2.45. 1493. Madde.....	196
3.2.46. Bey'a Vekâlet 1494. Madde.....	197
3.2.47. 1495. Madde.....	201
3.2.48. 1496. Madde.....	203
3.2.49. 1497. Madde.....	203
3.2.50. 1498. Madde.....	205
3.2.51. 1499. Madde.....	207
3.2.52. 1500. Madde.....	208
3.2.53. 1501. Madde.....	209
3.2.54. 1502. Madde.....	210
3.2.55. 1503. Madde.....	211
3.2.56. 1504. Madde.....	214
3.2.57. 1505. Madde.....	215
3.2.58. Memûra Dair Olan Mesail 1506. Madde.....	218
3.2.59. 1507. Madde.....	221
3.2.60. 1508. Madde.....	223
3.2.61. 1509. Madde.....	225
3.2.62. 1510. Madde.....	227
3.2.63. 1511. Madde.....	228
3.2.64. 1512. Madde.....	228
3.2.65. 1513. Madde.....	230
3.2.66. 1514. Madde.....	230
3.2.67. 1515. Madde.....	231
3.2.68. Husûmete (Murâfaaya) Vekâlet 1516. Madde.....	232
3.2.69. 1517. Madde.....	237
3.2.70. 1518. Madde.....	239
3.2.71. 1519. Madde.....	241
3.2.72. 1520. Madde.....	242
3.2.73. Azl-i Vekile Dair Olan Mesail 1521. Madde.....	246
3.2.74. 1522. Madde.....	249
3.2.75. 1523. Madde.....	250
3.2.76. 1524. Madde.....	252

3.2.77. 1525. Madde.....	253
3.2.78. 1526. Madde.....	254
3.2.79. 1527. Madde.....	256
3.2.80. 1528. Madde.....	257
3.2.81. 1529. Madde.....	258
3.2.82. 1530. Madde.....	258
SONUÇ.....	261
KAYNAKÇA.....	262
ÖZGEÇMİŞ.....	272

KISALTMALAR LİSTESİ

AÜİF	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
bknz.	: Bakınız
c.	: Cilt
çev.	: Çevirmen
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Doç.	: Doçent
Dr.	: Doktor
Ens.	: Enstitüsü
GAL	: Geschichte der Arabischen Litteratur
Göz. Geç.	: Gözden Geçirilmiş
h.	: Hicrî
Haz.	: Hazırlayan/lar
KBY	: Kültür Bakanlığı Yayınları
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MÜ	: Marmara Üniversitesi
Nşr.	: Neşreden/ler
Prof.	: Profesör
s.	: Sayfa
SAÜ	: Sakarya Üniversitesi
Sos. Bil.	: Sosyal Bilimler
Suppl.	: Supplementband
Thk.	: Tahkik
TDV.	: Türkiye Diyanet Vakfı
v.	: Vefat
Yay.	: Yayınları
Yay. Haz.	: Yayına Hazırlayan

TABLO LİSTESİ

Tablo 1	:	Rükn-i Vekâlet.....	75
Tablo 2	:	Taksim-i Vekâletin Müvekkelun bih İtibariyle Taksimi ...	76
Tablo 3	:	Taksim-i Vekâletin Erkân İtibariyle Taksimi.....	76
Tablo 4	:	Şurût-ı Vekâlet	114-115
Tablo 5	:	Ahkâm-ı Vekâlet	259-260

Tezin Başlığı: Dürerü'l-Hükkâm Şerh-i Mecelleti'l-Ahkâm Vekâlet Kitabının Latinize Ve Kaynak Çalışması	
Tezin Yazarı: Y. Fulya AYHAN	Danışman: Yrd. Doç. Dr. Abdullah ÖZCAN
Kabul Tarihi: 13 Haziran 2007	Sayfa Sayısı: 272
Anabilim Dalı: Temel İslam Bilimleri	Bilim Dalı: İslam Hukuku
<p><i>Dürerü'l-Hükkâm fi Şerhi Mecelleti'l-Ahkâm</i>, Osmanlı medenî hukuku sayılan <i>Mecelle'nin</i> ve genel hukuk çalışmalarının anlaşılması açısından büyük bir öneme sahiptir.</p> <p>Bu tezin amacı <i>Dürerü'l-Hükkâm'ın</i> Vekâlet kitabının latinize çalışması yapılarak o döneme ait hukuk çalışmalarının anlaşılmasına katkıda bulunmaktır. Ayrıca bahsi geçen “vekâlet kitabı”nın kaynak tespitini yapmaktır.</p> <p>Üç ana bölümden oluşan tezin birinci bölümü Ali Haydar Efendi ve eserlerine dairdir. İkinci bölüm <i>Dürerü'l-Hükkâm'ın</i> “vekâlet kitabı”nın hazırlanışı esnasında müellifin yararlandığı eserlere dair bilgiler içermektedir. Üçüncü bölüm de ise “vekâlet kitabı”nın günümüz diline uyarlanarak latinize çalışması yapılmıştır.</p> <p>Çalışmada, sözcüklerin kendi dönemlerine ait kullanımları günümüz dilinde karşılık buluyorsa bugünkü kullanımıyla; karşılığı bulunmuyorsa orijinal formuyla sunulmuştur.</p>	
Anahtar Kelimeler: Ali Haydar Efendi, <i>Dürerü'l-Hükkâm</i> , <i>Mecelle</i> , Vekâlet	

Title of The Thesis: Latinization And The Analysis Of The Book “Vekalet” By Duraru’l-Hukkam Şerh-i Mecelleti’l-Ahkam	
Author: Y. Fulya AYHAN	Supervisor: Assist. Prof. Dr. Abdullah ÖZCAN
Date: JUNE, 13 TH 2007	Nu. Of Page: 272
Department: Islamic Sciences	Subfield: Islamic Law
<p><i>Duraru’l-Hukkam fi sharh Mecelletu’l-Ahkam</i> has an importance because it helps to understand <i>Mecelle</i> which was the civillaw of Ottoman stage.</p> <p>The aim of this thesis is to aid understanding law studies belonging to that era by latinizing of the book ‘Vekalet’ by <i>Duraru’l-Hukkam</i>. In addition it helps to determine the resources mentioned in the book ‘Vekalet’.</p> <p>The first part of the thesis which comprises three main parts is about Ali Haydar Efendi and his works. The second part gives information about the works which the writer benefits from while preparing the book ‘Vekalet’. In the third part, the latinizing the book ‘Vekalet’ is done according to the current language.</p> <p>The words are presented as it is used in the current language if it has equivalent; if it doesn’t, it is presented as it is in the original form.</p>	
Key words: Ali Haydar Efendi, <i>Duraru’l-Hukkam</i> , <i>Mecelle</i> , Vekalet	

GİRİŞ

Dürerü'l-Hükkâm fi Şerhi Mecelleti'l-Ahkâm, Ali Haydar Efendiye ait 19. yy. eseridir. *Dürerü'l-Hükkâm* Osmanlı Devletinin en önemli kanunlaştırma çalışmalarından *Mecelle*'nin şerhidir.

Çalışmanın amacı

Çalışmamıza konu olan kısım *Mecelle*'nin en önemli şerhlerinden biri olan *Dürerü'l-Hükkâm*'ın “vekâlet kitabı”nın latinize çalışması ile beraber metin etüdüdür. Böylece vekâlet konusunu incelemek isteyenler için kolaylık sağlanması amacı gözetilerek metnin içinde atıfta bulunulan eserler ve fâkihler sunularak okuyucuya “vekâlet kitabı” hazırlanırken yararlanılmış kaynaklar hakkında bilgi aktarımı gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın önemi

Çalışmanın önemi, Osmanlı Devleti'nin modern anlamda ilk medenî kanunu olan *Mecelle*'nin şerhlerinden en önemlisi konumunda olan *Dürerü'l-Hükkâm*'ın “vekâlet kitabı”nın tetkikinden ileri gelmektedir. Zira gerek *Mecelle* gerekse konumuz olan şerh, devirlerinde değerli olduğu kadar günümüzde de hukuk mirasımız ve hukukun köklerini tanıma açısından büyük bir öneme sahiptir. Ayrıca metin etüdünün yapılmasıyla beraber İslam hukukunun hangi kaynaklarından yararlanılarak ortaya konulmuş bir eser olduğu gösterilmek istenmiştir.

Çalışmanın yöntemi

Bu çalışma sırasında eserin dönemine ait bazı kelimelerin günümüz kullanımındaki formu dikkate alınarak okuyucuya kolaylık sağlanılmasına çaba sarf edilmiştir. Ayrıca “vekâlet kitabı”nın içermiş olduğu 1449-1530 arasındaki maddelerde isimleri referans olarak geçen fâkihler ve eserler hakkında tarama yapılarak kaynak tespitinde bulunulmuştur. Tespit edilen kaynaklar ve fâkihler hakkında genel tanıtıcı bilgiler sunulmuştur.

Çalışmanın birinci bölümünde eserin müellifi olan Ali Haydar Efendi ve eserleri hakkında öz mahiyetinde bilgilendirilmede bulunulmuştur. Bu bölümün olabildiğince kısa tutulmasına gayret gösterilmesinin nedeni tezin kapsam alanına direk girmemesi yanında bu konuda yapılmış olan müstakil çalışmaların mevcudiyetidir. İkinci bölümün konusunu *Dürerü'l-Hükkâm* ve kaynakları oluşturmaktadır. Öncelikle Ali Haydar Efendi'nin eseri olan *Dürerü'l-Hükkâm* hakkında açıklamada bulunulmuş ardından bu

eserde referans gösterilen on dokuz Hanefî fâkihi ve elli bir adet eserle ilgili tanıtıcı bir çalışma yapılmıştır. Bu bilgilendirmede fâkihlerin ve atıfta bulunulan eserlerin müelliflerinin kronolojik sıralanışı esas alınmıştır. Üçüncü bölümde ise “vekâlet kitabı”nın seksen iki maddesi günümüz yazılımına aktarılarak okunmasına yardımcı olunmuştur.

“Vekâlet kitabı”nda ki her bir madde şerhten önce bold/kalın olarak topluca verilmiştir. Ayrıca orijinale sadık kalma amacıyla şerhteki parantezler ve tırnak işaretleri aynen korunmuştur. *Dürerü'l-Hükkâm'da* referans olarak verilen eserlere dikkat çekmek amacıyla italik karakter kullanılmıştır.

Dürerü'l-Hükkâm'da, *Mecelle* maddelerinin sıralanması takip edilmiştir. Maddenin şerhinden önce ana kavramlar tanımlanarak izah edilmiş sonra da ayrıntılı şerhe gidilmiştir. *Mecelle'nin* “vekâlet kitabı” klasik anlamdaki kitapların yöntemlerinde olduğu gibi bir mukaddime, bab ve fasıllara bölünerek maddeler bu bölümler altında şerh ve izah edilmiş ve her babın sonunda özet yapılmıştır. Her kitapta olduğu gibi “vekâlet kitabı”nda da önce vekâletle ilgili temel kavramlar ve tanımları mukaddime adı altında şerh edilmiştir. Birinci babda vekâletin erkanı ve bölümleri ile ilgili maddeler şerh edilmiştir. Sonunda bir özet verilmiştir. 1451.-1456. maddeler arası. İkinci babda vekâletin şartları ile ilgili maddeler şerhedilmiştir. Sonunda bir özet verilmiştir. 1457.-1459. maddeler arası. Üçüncü babda vekâletle ilgili fikhî hükümleri (hukukî mevzuatı) ihtiva eden maddeler altı fasılda şerhedilmiştir. 1460.-1530. maddeler arası. Birinci fasılda vekâletle ilgili genel hükümleri ihtiva eden 1461.-1467. maddelerin şerhi, ikinci fasılda satın almak için verilen vekâletle ilgili 1468.-1493. maddelerin şerhi, üçüncü fasılda satımla ilgili 1494.-1505. maddelerin şerhi, dördüncü fasılda bir görev yüklenerek ifası istenen kişinin masrafları ile ilgili 1506.-1515. maddelerin şerhi, beşinci fasılda nizaya dayalı yargıyla ilgili işlerde vekâlet; yani avukat tutmakla ilgili 1516.-1520. maddelerin şerhi, altıncı fasılda avukatı azletmekle ilgili 1521.-1530. maddelerin şerhi yapılmıştır. Bu fasılların okuyucuya kolaylık sağlaması bakımından başlangıç maddeleri içindikiler bölümünde sunulmuştur.

Dürerü'l-Hükkâm'da geçen Arapça ifadeler aynen yazılarak dipnotlarda Türkçeleri açıklanmıştır. Bundan farklı olarak eserin kendisinde dipnot olarak sunulmuş Arapça

ifadeler ▼ işareti ile yerleri gösterilerek çalışmamızda dipnot şeklinde açıklanarak dilimize çevrilmiştir.

BÖLÜM 1: KÜÇÜK ALİ HAYDAR EFENDİ’NİN HAYATI VE ESERLERİ

Ali Haydar Efendi hakkında bilgi verilecek olan bu bölümde ana hatlarıyla hayatına dair bilgilendirme yapılacak olup detaydan kaçınılacaktır. Zira tezimizin konusu Ali Haydar Efendi’nin bizâtihi kendisi değil, telif etmiş olduğu *Dürerü’l-Hükkam Şerhu Mecelleti’l-Ahkam* adlı eserinin Vekâlet kitabına dair yapılacak latinize ve kaynak incelemesidir.

1.1. Küçük Ali Haydar Efendi’nin Hayatı, İlmî Şahsiyeti Ve Bulunduğu Görevler

Ali Haydar Efendi, Mehmet Emin Efendi’nin oğludur.¹ Babası Anadolu Kazaskerlerinden olan Gürcüzâde Hoca Emin Efendi (v.1326/1910) olarak da bilinmektedir.² Hoca Emin Efendizâde³ ismiyle babasına nisbet edilen Ali Haydar Efendi ulemâdan bir kişi olan usûl-i fıkıh hocası Büyük Ali Haydar Efendi ile ayrılması için Küçük Ali Haydar Efendi ismiyle de anılmaktadır.⁴ Soyadı kanununun kabulü ile Arsebük soyadını almıştır.⁵

Ali Haydar Efendi 1269/1852’de Batum’da doğmuştur.⁶ Nadir de olsa bazı kaynaklarda İstanbul doğumlu olduğu belirtilmektedir.⁷

Eğitimine İstanbul’da Hünkâr İmamı Hafız Reşit Efendi’nin yanında camilerde okunan ilimleri ikmal ederek başlamıştır.⁸ Daha sonra Mekteb-i Nüvvâb’da ferâiz, fıkıh ve sâk ilmini tahsil ederek üçüncü sınıf şehâdetnâme sahibi olmuştur. Mekteb-i Nüvvâb,

¹ Albayrak, Sadık, 1996, *Son Devir Osmanlı Ulemâsı*, İBB Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul, c.I, s.261-262

² Ekinci, Prof. Dr. Ekrem Buğra, 2006, *İslam Hukuk Tarihi*, Arı Sanat Yayınları, s.242; Öztuna, Yılmaz, 1986, *Hüseyin Sadedin Arel*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, s.26

³ *Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi*, 1983, Anadolu Yay., c.I, s.244

⁴ Erk, Hasan Basri, 1958, *Meşhur Türk Hukukçuları*, Adana, s.371; Ekinci, a.g.e., s.242

⁵ Çankaya, Ali, 1968-69, *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler*, Mars Matbaası, Ankara, c.II, s.936

⁶ Çöğenli, Doç. Dr. M. Sadi, 1990, *Hoca Emin Efendizâde Ali Haydar Efendi Bibliyografyası*, Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, Erzurum, s.5

⁷ Öztuna, a.g.e., s.28

⁸ Aydın, M. Akif, “Ali Haydar Efendi, Küçük”, DİA, c.II, s.396; Çöğenli, a.g.e., s.5

1853'de şer'î mahkeme yargıçlarının eğitim düzeylerini yükseltmek için açılan yüksek okul olup, 1884'ten sonra ismi Medresetü'l-Kudât olarak değiştirilmiştir.¹

Ali Haydar Efendi 1297/1879'da Burdur Sancağı Niyâbet-i Şer'iyyesinde kadılık görevine tayin edilmiştir. Otuz iki ay bu görevi sürdürdükten sonra, önce Uşak, ardından Denizli kadılığına terfi ettirilmiştir.² 1301/1883 yılında İstanbul İstînaf Mahkemesi âzâlığına getirilmiş, aynı görevi sürdürürken 1302/1884'de Mekteb-i Hukuk'ta Mecelle ve Usul-i Muhakemât-ı Hukuk Ameliyât-ı Tatbikiyye dersleri muallimliğine tayin edilmiştir.³ Böylece daha sonra Medresetü'l-Kudât'ta da beş yıl sürdüreceği müderrislik hayatına başlamıştır.⁴ 1324/1908 yılında müderrislik görevinden istifa edinceye kadar ki on bir yıl içerisinde Mekteb-i Mülkiye'de Mecelle dersleri vermeye devam etmiştir.⁵ Aynı tarih içerisinde 1316/1898'de âzâsı olduğu İstînaf Mahkemesinin Reisliğine getirilmiştir. 1318/1900'de ise Temyiz Mahkemesi âzâlığına, 1327/1908'de Temyiz Mahkemesi Hukuk Dairesi Reisliğine atanmıştır.⁶ 1332/1914'de fetvâ emini sıfatıyla Şeyhülislâm Mustafa Hayri Efendinin vermiş olduğu cihad fetvâsını Fatih Camii'inde Ali Haydar Efendi okumuştur.⁷

1337/1918'de kurulan II. Tevfik Paşa Hükümeti'nde Adliye Nâzırı olarak kabinede yer alır.⁸ Kendisine verilmiş olan bir görevi ifâ için Medine'ye giden Ali Haydar Efendi'nin yolculuğu henüz bitmeden gerçekleşen hükümet değişikliği sonucu Adliye Nâzırlığı sona erer. Böylece bu görevi sadece iki ay sürdürmüş olur.⁹ Ayrıca kendisine bizzat Sultan Vahdettin tarafından teklif edilen Şeyhülislâmlığı, bu makama daha layık gördüğü başka bir zâtn ismini tavsiye ederek reddetmiştir.¹⁰

¹ Narin, İsmail, 2001, *Ali Haydar Efendi'nin İlmî Şahsiyeti ve Eserleri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.15; Ergin, Osman, 1977, *Türkiye Maarif Tarihi*, Eser Kültür Yayınları, İstanbul, c.I, s.257

² Çöğenli, a.g.e., s.5

³ Çöğenli, a.g.e., s.5; Taşkan, Hayriye Kaliç, 2007, *Dürrü'l-Hükkâm Şerhi Mecelleti'l-Ahkâm 1-63 Maddeleri: Metin ve İncelemesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, SAÜ. Sos. Bil. Ens. s.5

⁴ Ekinci, a.g.e., s.242

⁵ Çankaya, a.g.e., c.II, s.936

⁶ Albayrak, a.g.e., c.I, s.318; Çöğenli, a.g.e., s.6

⁷ Danişmend, İ. Hami, 1972, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, Türkiye Yayınları, İstanbul, c.IV, s.419-420

⁸ Gümüş, İhsan, 1995, *Türk Parlamento Tarihi*, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, c.I, s.326

⁹ Kandemir, Feridun, 1974, *Peygamberimizin Gölgesinde Son Türkler ve Medine Müdafası*, Yağmur Yayınları, İstanbul, s.205

¹⁰ Türkgeldi, A. Fuat, 1949, *Görüp İşittiklerim*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, s.167

Ali Haydar Efendi 1935 yılının Eylül ayında vefat etmiş ve Eyüp Sultan Mezarlığında ki tepe üzerinde sağlığında hazırlattığı mezara defnedilmiştir.¹

1.2. Küçük Ali Haydar Efendi'nin Eserleri

Ali Haydar Efendi hukuk alanında önemli eserler vermiştir. Bu eserleri kategorilere ayırarak sunmayı uygun bulduk.

1.2.1. Kitaplar

1.2.1.1. Dürerü'l-Hükkâm Şerhu Mecelleti'l-Ahkâm

Bu esere dair bilgilendirme aynı isimli bölümde sunulacaktır.

1.2.1.2. Mirkâtü'l-Mecelle

Eser *Mecelle*'nin on birinci kitabından on altıncı kitabına kadar olan bölümün başka bir şerhidir.² Eserin kendisine ait olduğu, on dördüncü kitabın başında isminin zikredilmesinden anlaşılmaktadır.³

1.2.1.3. Şerh-i Cedîd li Kanuni'l Arâzi

1274 tarihli Arazi Kanunnâmesi'nin özelliği, batı hukukundan kapsamı itibariyle etkilenmeden, toprakla ilgili eski hükümleri modern kanunlaştırma tekniğine uygun olarak bir araya getirmiş ve düzenlemiş olmasıdır. Bu şekilde yapılan çalışma ile İslam hukuku örfî hukukla bir araya getirilirken batı hukukundan sistemleştirme yönüyle

¹ Çöğenli, *a.g.e.*, s.6

² Çöğenli, *a.g.e.*, s.11-12

³ Narin, *a.g.e.*, s.36

faydalanılmıştır.¹Arazi Kanunnamesi ile arazi hukuku alanında o zamana kadar süregelen dağınıklık ortadan kaldırılmıştır.²

Arazi Kanunnâmesi üzerine pek çok şerh yapılmış olmakla beraber bunların arasında en meşhuru Ali Haydar Efendi'ye ait olan *Şerh-i Cedîd li Kanuni'l Arâzi* isimli eserdir. Bu eser, 1898-1908 yılları arasında Mülkiye Mektebi'nde okutmuş olduğu Arazi dersinin notlarından müteşekkildir.³

1.2.1.4. el-Mecmûatü'l-Cedîde fi'l-Kütübi'l-Erbaa

Farklı konularda yazılmış dört kitaptan oluşmaktadır. Çalışma *Mecelle*'ye ek olarak düşünülerek hazırlanmış ibrâ, muvâza'a-istiğlâl, mefkûd-istihkâk konularını ihtiva etmektedir. Kitapların isimleri şunlardır: *Kitâbu'l-İstiksâ fi Mesâili'l-İbrâ*, *Kitâbu'l-Muvâza'a ve'l-İstiğlâl*, *Kitâbu'l-Mefkûd*, *Kitâbu'l-İstihkâk*.⁴

1.2.1.5. Risâletü'l-Muvâza'a ve'l-İstiğlâl

Eserin 1316 tarihli bir baskısı mevcut olup ayrıca *el-Mecmûatü'l-Cedîde fi'l-Kütübi'l-Erbaa* isimli eserde ikinci kitap olarak yer almaktadır.⁵

1.2.1.6. Risâle-i Mefkûd

Eserin 1309 tarihli bir baskısı mevcut olup ayrıca *el-Mecmûatü'l-Cedîde fi'l-Kütübi'l-Erbaa* isimli eserde üçüncü kitap olarak yer almaktadır.⁶

¹ Bozkurt, Gülnihal, 1996, *Batı Hukukunun Türkiye'de Benimsenmesi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, s.150

² Aydın, M. Akif, 1985, "Bir Hukukçu Olarak Ahmet Cevdet Paşa", İstanbul, s.26

³ Çankaya, a.g.e., c.II, s.936

⁴ Çöğenli, a.g.e., s.11-12

⁵ Çöğenli, a.g.e., s.12

⁶ Çöğenli, a.g.e., s.12

1.2.1.7. Risâle-i Mühimme

1339 yılında neşredilmiş olan bu eser, Arazi Kanunnâmesi'nin 1304 yılında tadil edilmiş olan 114. maddesinin ve aynı tarihte kabul edilmiş olan beslemek şartıyla musakkafât ve müstegillât-ı mevkûfenin ferağı hakkındaki kanunların şerhidir.¹

1.2.1.8. Emvâl-i Gayr-i Menkûle ve Teminât ve İzâle-i Şuyû

Farklı tarihlerde oluşturulmuş üç kanunun şerhidir.²

1.2.1.9. Deynin Sûret-i Edası ve İcârenin Ahad-ı Akideyn'in Vefatı Halinde Adem-i İnfisâhı Hakkındaki Ahkâm

1335 tarihli eser iki makaleden oluşmaktadır. İlki, *Risâle fi Kazai'd-Duyûn ve İktizâuh*, diğeri *Risâle fi Hakk-ı Adem-i İnfisâhi'l-İcâre bi'l-Mevt.*³ İlk makale 1913 tarihli Evrak-ı Nakdiye Kanunu ve 1916 tarihli Tevhid-i Meskukât Kanunu'ndan önce ve sonra zimmette sabit olan borçların hangi parayla ödenmesi gerektiğini incelemektedir. Bu konuda kolaylaştırıcı çözümler sunmaktadır.⁴ İkinci makale ise, icâre ile ilgili olup, *Mecelle*'de müstakil olarak işlenmiş olmasına rağmen, taraflardan birinin ölümü halinde icâre akdinin akibeti sorusunun yanıtı bırakılmış olmasına binaen ele alınmıştır.⁵

1.2.1.10. Tatbikât-ı Şer'iyeye Dersi

Eser giriş ve dört bölümden oluşmaktadır. Müellif eserinde; kısm-ı evvel, tatbikât hakkında malumât-ı umumiye beyânındadır; kısm-ı sâni, el-esbâhuh-nakdiyye; kısm-ı

¹ Akgündüz, Ahmet, 1999, *İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, s.477; Çöğenli, a.g.e., s.12

² Çöğenli, a.g.e., s.11; Karayalçın, Yaşar, 1972, *Türk Hukuk Bibliyografyası*, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara, s.78

³ Çöğenli, a.g.e., s.7

⁴ Toprak, Zafer, 1995, *Türkiye'de Ekonomi ve Toplum, İttihat-Terakki ve Devletçilik*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, s.22; Narin, a.g.e., s.54-55

⁵ Kaşıkçı, Osman, 1997, *İslam ve Osmanlı Hukukunda Mecelle*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, s.374; Karayalçın, a.g.e., s.80

sâlis, vesâikin halelâtı hakkında bazı fukahânın bazı teşrihâtı, kısm-ı râbi, vesâikin halelâtı hakkında fetvahanenin son zamandaki teşrihati şeklinde açıklamalarda bulunmaktadır. İlm-i şurût alanında yapılmış bir çalışma olup hukuk talebeleri için ders kitabı olarak hazırlanmıştır.¹

1.2.1.11. Tavzîhü'l-Müşkilât fî Ahkâmi'l-İntikalât

İki kitaptan oluşan eserin ilk kitabı; *Emvâl-i Gayr-i Menkule İntikalâtı Hakkında Kanun-i Muvakkat Şerhi*'dir. İkinci kitap ise; *Eşhas-ı Hükmiyenin Emvâl-ı Gayr-i Menkuleyi Tasarruflarına Mahsus Kanun-i Muvakkat Şerhi*'dir.² Ali Haydar Efendi bu muvakkat kanun şerhini, kanun maddesi, esbâb-ı mucibe ve şerh sıralamasıyla oluşturarak, kanunu madde sistemi içinde şerh etmiştir.³

1.2.1.12. Tertibu's-Sunûf fî Ahkâmi'l-Vukûf

1337-1340 yıllarında yazılan eser vakıfların ahkâmının geçirdiği değişiklikler üzerine yazılmış olup iki ciltten oluşmaktadır.⁴

1.2.1.13. Teshîlü'l-Ferâiz

1322 tarihli eser, *Kitâbu'l-İstihkâk* ve *Kitâbu'n-Nafakât* adlı eserlerinde olduğu gibi *Mecelle*'de değinilmemiş olan aile ve miras hukukuna dairdir.⁵

¹ Narin, *a.g.e.*, s.64-65; Özege, M. Seyfeddin, 1971, *Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Kataloğu*, Fatih Yayınları, İstanbul, c.I, s.349

² Çöğenli, *a.g.e.*, s.13

³ Narin, *a.g.e.*, s.63

⁴ Çöğenli, *a.g.e.*, s.13; Narin, *a.g.e.*, s.65

⁵ Çöğenli, *a.g.e.*, s.13; Narin, *a.g.e.*, s.66

1.2.1.14. Kitâbu'n-Nafakât

Dönemin şeyhülislâmı Mustafa Hayri Efendi'nin *el-Ahkâmu's-Şeriyye fi'l-Ahvâli'l-Şahsiyye* adlı eserin tercüme ve telif edilmesini istemesi üzerine yapılan çalışmayla eserin birinci cildi olarak hazırlanmıştır.¹ Osmanlı Nafaka Kanunu taslağı olarak düzenlenmiştir.² Yazma nüshası İstanbul Müftülüğü Kütüphanesi'nde bulunmakla beraber eser ayrıca matbudur.³

1.2.1.15. Kitâbu't-Talak

Üç ciltten oluşan eser 3441 madde ihtiva etmektedir. Ankara Başbakanlık Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi'nde üç cildi el yazması olarak mevcuttur.⁴

1.2.2. Makaleler

“Bir Suâle Cevap”

“Bir Suâlin Cevabı”

“El-İfsah fi-Mesâil-i Ademi'l-İnfisah”

“Emvâl-i Gayr-ı Menkulenin Deyn Mukabilinde Temînât İrâdesine Dair Kanun-i Muvakkat Hakkında”

“Emvâl-i Gayr-ı Menkule Kanunu, Bi'l-İştirâk Tasarruf Olunan Emvâl-i Gayr-ı Menkulenin Taksimi Hakkında Kanun-i Muvakkattır”

“Emvâl-i Gayr-ı Menkulenin Tasarrufuna Aid Mevâd-ı Kanuniyeye Dair Teşrîhât”

“Es'ile-i Kanuniye İle Ecvibesi”

“Eşhâs-ı Hükmiyenin Emvâl-i Gayr-ı Menkuleye Tasarruflarına Dair Kanun-i Muvakkat”

¹ İpşirli, Mehmet, “Hayri Efendi, Mustafa”, c.XVII, s.64

² Erbay, Celal, 1998, *İslam Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, Rağbet Yayınları, İstanbul, s.12

³ Narin, a.g.e., s.69

⁴ Narin, a.g.e., s.67

“Fâsiden Satılan Malın Haczi”

“Hukuk-i Âdiye-Kefâlet, Temînât”

“Mehâkim-i Nizamiye Vezâifinin Takyîdi”

“Mesele, Ayn-ı Müşterekin Kazaen Taksimi”

“Mesele-i Hukûkiye”

“Mesele-i Hukûkiyenin Cevâbı”

“Mesâil-i Hukûkiye Hakkında İrâd Olunan Dört Suâlin Cevabı”

“Savm-ı Şirâ Savm-ı Nazar”

“Suâl”

“Usûl-i İstimâ-i Dava”

“Zilyedin Hariç Aleyhine Men-i Taarruz Davası, Arazi-i Emiriyede Hakk-ı Karar ve Mürur-u Zaman”¹

¹ Narin, a.g.e., s.70-77

BÖLÜM 2: DÜRERÜ'L-HÜKKÂM VE KAYNAKLARI

2.1. Dürerü'l-Hükkâm

Tam adı *Dürerü'l-Hükkâm Şerh-i Mecelleti'l-Ahkâm* olan eser *Mecelle*'nin mevcut şerhleri arasında en meşhuru ve en hacimli olanıdır. *Mecelle*'nin düzenlediği hukuk dalları hakkında ayrıntılı bilgiler ihtiva etmesi sebebiyle yerli ve yabancı hukukçular tarafından takdirle karşılanmış ve daha sonra yazılan bütün şerhlere kaynak teşkil etmiştir.¹

Mecelle modern anlamda ilk Müslüman Türk medenî kanunudur. Ahmet Cevdet'in (1823-1895) mücadele, azim ve gayretiyle Hanefî mezhebinin muahhar fukahâsi tarafından tercih edilmiş içtihadlarından seçilerek tedvin edilmiştir.² Ahmet Cevdet, Şirvanizâde Rüştü Paşa ve Fuat Paşa'nın yardımı ile Ali Paşa'nın düşündüğü Fransız Medenî Kanunu'nun tercümesi teklifine karşı Hanefî fihhına uygun bir *Mecelle* tanzimi fikrini kabul ettirmiştir.³

Hem şer'i mahkemelerde hem de bugünkü Türk Adlî teşkilatının esası olan Divan-ı Ahkâm-ı Adliye'de tatbik edilmek üzere hazırlandığı için, ona, *Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye* denilmiştir. Kısaca *Mecelle* diye zikredilir. *Mecellenin* başında hazırlanışındaki mucip sebepleri gereği gibi bildiren ve *Mecelle* Cemiyetince tanzim olunan bir mazbata bulunmaktadır.⁴

Mecelle, Ahmet Cevdet'in başkanlığında kurulmuş ve çalışmış olan *Mecelle Cemiyeti*'nin çabasıyla meydana getirilmiştir. Bir "Mukaddime" ve Satım, Kira, Kefalet, Havale, Rehin ve Vedia, Emanet, Hibe, Gasp ve İtlâf, Hacr ve İkrâh ve Şufa,

¹ Akgündüz, Ahmet, "Dürerü'l-Hükkâm", DİA, c.X, s.28

² Yavuz, Prof. Dr. Hulusi, 1997, "Ahmet Cevdet Paşa ve Mecelle'nin Tedvini", Ahmet Cevdet Paşa Sempozyumu, 9-11 Haziran 1995, TDV., Ankara, s.279

³ İzgöer, Zeki, 1999, *Ahmet Cevdet Paşa*, Şule Yay., İstanbul, s.33

⁴ Gür, Dr. A. Refik, 1993, *Hukuk Tarihi ve Tefekkürü Bakımından Mecelle*, Sebil Yayınevi, İstanbul, s.24

Şirket, Vekalet, Sulh ve İbra, İkrar, Dava, Beyyinat ve Yemin, Kaza(Yargılama), olmak üzere 16 kitaptan oluşmaktadır, toplam 1851 maddedir. İlk kitabı 20.Nisan.1869 tarihinde kanunlaşmıştır. 864 Sayılı Tatbikat Kanununun 43 maddesiyle 4.Ekim.1926 tarihinde yürürlükten kaldırılmıştır. “Mecelle’de birbirinden tamamen ayrı olan mevzular Kitab’ul- Buyû, Kitab’ul-İcârat gibi kitap başlığı altında toplanır. Bunu takiben her kitapta geçen ıstılahları izah mahiyetinde bir mukaddime yapılır. Sonra bu kitaplar ihtiva ettikleri konunun icap ettirdiği kadar “Bab”lara, bablarda “fâsıl”lara ayrılır. Mukaddimelerdeki izahlar dahil olmak üzere hükümler Madde 1, Madde 2 şeklinde numaralanmış ve bazı maddelerin hemen yanında o maddenin ifade ettiği hükmü izah mahiyetinde bir-iki misâle yer verilmiştir.”¹ Tanzimat sonrası kanunlaştırma hareketlerinin Ebussuûd’u olarak Ahmet Cevdet Paşa’yı zikretmek mümkündür.²

Mecelle Cemiyeti, her kitap hazırlandıkça, bunları hazırlayan ulemânın imza ve tarihleriyle beraber 1285-1293/1869-1876 tarihleri arasında Düstur’da neşretmiş ve daha sonra bizzat Cevdet Paşa tarafından da küçük ebatta, bir cep kitabı olarak ayrıca neşredilmiştir.³

Batıdaki kanunlaştırma hareketlerinin Osmanlı münevverleri üzerinde bıraktığı tesir, *Mecelle*’nin tedvinine sebep olmuştur. *Mecelle* şer’i bir eserdir, batı tesiri sadece onun varlık sebebinde belki de madde madde yazılışında görülür. Kanun tekniği yönüyle genellikle çok başarılı bir çalışma olarak kabul edilmektedir.⁴

Ali Haydar Efendi, başta Mekteb-i Hukuk ve Medresetü’l-Kudât olmak üzere çeşitli yüksek okullarda *Mecelle*’yi okuttuğu için eserin bir şerhinin yapılmasının zaruri olduğunu anlamıştı. Önce *Mecelle*’yi *Dürerü’l-Hükkâm Şerhu Mecelleti’l-Ahkâm* adıyla şerhetmeye başladı. İlk olarak eserin hukukun genel prensipleriyle ilgili 100 maddesini

¹ Öztürk, Osman, 1973, “*Osmanlı Hukuk Tarihinde Mecelle*”, s.32

² Akgündüz, Ahmet, “*Ahmet Cevdet Paşa ve Kanunlaştırma Hareketleri*”, s.335; Kaşıkçı, Osman, 1997, *İslam ve Osmanlı Hukukunda Mecelle*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul, s.314

³ Yavuz, a.g.m., s.279

⁴ Gözübenli, Prof. Dr. Beşir, “*Türk Hukuk Tarihinde Kanunlaştırma Faaliyetleri ve Mecelle*”, s.282-289

şerhetti, bu şerh Medrese-i Hukuk mecmuasında tefrika edildi. Ali Haydar Efendi, Fetvahâne-i Ali ile Mekteb-i Hukuk'ta edindiği tecrübeler ve yapılan tavsiyeler ışığında eseri yeniden gözden geçirmiş Fevâid-i Eminiyye ile önceki şerhini birleştirerek *Dürerü'l-Hükkâm Şerhu Mecelleti'l-Ahkâm*'ı oluşturdu. Dört cilt olarak basılmıştır.¹ Mecelle'nin ihtiva ettiği kitapların *Dürerü'l-Hükkâm*'ın dört ciltlik baskısındaki dağılımı birinci cilt, Mukaddime, Kitâbu'l-Buyû, Kitâbu'l-İcâre; ikinci cilt, Kitâbu'l-Kefâle, Kitâbu'l-Havâle, Kitâbu'r-Rehn, Kitâbu'l-Emanât, Kitâbu'l-Hibe, Kitâbu'l-Gasb ve'l-İtlâf; üçüncü cilt, Kitâbu'l-Hacr ve'l-İkrâh ve's-Şuf'a, Kitâbu's-Şirket, Kitâbu'l-Vekâle; dördüncü cilt, Kitâbu's-Sulh ve'l-İbrâ, Kitâbu'l-İkrâr, Kitâbu'd-Da'va, Kitâbu'l-Beyinât ve't-Tahlîf, Kitâbu'l-Kazâ şeklindedir.²

Eser *Mecelle*'nin tam bir şerhidir. Bütün maddeler klasik hukuk şerhleri sisteminde açıklanmış ve ihtiva ettiği şer'i hükümlerin kaynakları belirtilmiştir. Müellif yer yer Osmanlı uygulama örneklerine ve hukukî düzenlemelere atıftalar yaparak bazen de tenkitleri bildirmektedir. Hukukî meseleler hakkında muteber fıkıh kitaplarındaki şer'i hükümleri naklederek, ihtilaf olunmuş ise *Mecelle*'nin tercih ettiği görüşü açıklamıştır.³

Dürerü'l-Hükkâm'ın *Mecelle* şerhleri arasında özgün bir çalışma olmasının altında İslam hukukunun öğretiminde kendisinden faydalananlar için ihtiva ettiği konularda fikhın müracaat eserleri arasına girmiş olması yatmaktadır.⁴ Eser Arapça'ya tercüme edilmiştir.⁵

¹ Akgündüz, a.g.m., DİA, s.28

² Narin, a.g.e., s.31

³ Taşkan, a.g.e., s.13

⁴ Narin, a.g.e., s.32

⁵ Aydın, M. Akif, "Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye", DİA, c.XXVIII, s.234

2.2. Dürerü'l-Hükkâm'ın Kaynakları

2.2.1. Vekâlet Kitabı'nda Zikredilen Fâkihler

2.2.1.1. İmâm-ı Âzam Ebû Hanife

Ebû Hanife Numan b. Sâbit b. Faruk¹ (Zota yada Zevta) (v.150/767)². Dedesi azâtlı bir köle olan Farslı Zevta'dır. Nesebi hakkında ihtilaf olmakla beraber güvenilir kaynaklarda Acem asıllı olduğu belirtilmektedir. Zaten devrinde ilimle meşgul olanların çoğu Acem asıllıydı.³ Ebû Hanife Kûfe'de yetişti. Hayatının büyük bir kısmını orada ilimle meşgul olarak geçirdi.⁴ Ebû Hanife'nin bazı sahabilerle görüştüğü ve dolayısıyla tâbiinden olduğu nakledilmektedir.⁵ İmam-ı Âzam kendi zamanındaki İslam dünyasının en mühim merkezlerinden birçoklarına tahsil için seyahat etti. Bilhassa Mekke ve Medine'ye birkaç defa gitti ve Fukahâ-i Seb'a'nın yediler meclisinden hayatta olanlardan çok feyz aldı. Sonunda Kûfe'ye yerleşerek orada fıkıh dersi vermeye başladı.⁶

İmam-ı Âzam'ın fikhî silsilesi Abdullah b. Mesud, Hz. Ali ve Hz. Ömer gibi ashabın fukahâsının en büyüklerine kadar yükselir. Ebû Hanife'nin hocaları arasında Hammâd b. Ebî Süleyman, İbrahim en-Nehaî, Şerâhil b. Abd el-Hemdânî eş-Şa'bî, Alkame b. Kays b. Abdullah en-Nehaî el-Kûfî en önemli olanlarıdır.⁷ Hocası Hammâd b. Ebî Süleyman'ın vefatına kadar on sekiz yıl süreyle onun ders halkasına devam etmiş, hocasının bulunmadığı zamanlarda ona vekâleten ders verecek konuma yükselmiştir.⁸

Ebû Hanife ilim tahsil ederken şu dört çeşit fikhî öğrenmeye gayret göstermiştir:

* Maslahata dayanan Hz. Ömer fikhini,

* Şer'i hakikatleri araştırıp ortaya koymak için yapılan istinbâta dayalı fikhî,

¹ Mekkî, 1981, *Menakibu Ebî Hanife*, Beyrut, Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, s.10

² Uzunpostalcı, Mustafa, "Ebu Hanife", DİA, c.X, s.131.

³ Sağiroğlu, Ekrem, 2002, *İmam-ı Âzam Ebû Hanife*, Yasin Yayınevi, İstanbul, s.22; Keskiöglü, Osman, 1960, *İmam-ı Âzam, İslam-Türk Büyükleri*, Güzel Sanatlar Matbaası, Ankara, s.13-14

⁴ Ebû Zehra, Muhammed, 1997, *Ebû Hanife*, DİB. Yay., Ankara, s.19-20

⁵ Özel, Ahmet, 1990, *Hanefî Fıkıh Âlimleri*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, s.12

⁶ Hamidullah, Prof. Dr. Muhammed, 1963, *İmam-ı Âzam ve Eseri*, Ahmed Said Matbaası, İstanbul, s.17

⁷ Özel, a.g.e., s.14-15

⁸ Öztürk, Abdülvahap, 2004, *İmam-ı Âzam Ebû Hanife ve Eserleri*, Şâmil Yayınları, Konya, s.11

* Tahrice dayanan Abdullah b. Mesud'un fikhını,

* Kuran âlimi olan Abdullah b. Abbas'ın fikhını.¹

Öğretmenlik yapan İmam-ı Âzam 30 yıl kadar ders ve fetva vermiş 4 bin kadar talebe yetiştirmiş ve bunlardan 40 kadarı ictihad seviyesine ulaşmıştır. Ebû Yusuf ve Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî O'nun metodunu ve fikhını devam ettiren iki önemli talebesidir.² İmam Ebu Hanife'nin öğrencileri iki kısma ayrılabilir. Bir müddet ondan ilim tahsil eden ve bununla yetinerek gidenler. Ondan ilim tahsil eden ve ölümüne kadar yanında kalanlar. Züfer b. Huzeyl ve Ebû Yusuf bunlardandır. Ebû Hanife'nin kalbinde onların özel bir yeri vardı. İmam-ı Âzam'ın sayısız fikhî ictihadları ve çözümleri vardır, bunlar onun zekâsına ve sür'ât-i intikaline delâlet etmektedir. Son Emevî halîfeleri ile Abbâsîlerden Mansûr ona baş kadılığı teklif ettiler, o ısrarla bunu kabul etmedi, sonuncusu bu yüzden Ebû Hanîfe'yi hapsetti. Bağdat'ta, hapisanede Hakk'ın rahmetine kavuştu.³

Eserleri arasında *el-Fıkhü'l-ekber, Müsnedü Ebî Hanîfe, el-Vasiyye, Risale ilâ Osman el-Bettî, el-Âlim ve'l-müteallim, el-Kasîdetu'l-kâfiyye fî Medhi'n-nebî* zikredilebilir.⁴

2.2.1.2. İmam Züfer

Ebu'l-Hüzeyl Züfer b. Huzeyl b. Kays el-Anberî el-Basrî (110-158/728-775)⁵ İmam Âzam'ın fikhını tedvin ve Hanefî mezhebinin yayılmasında önemli payı olan İmam Züfer, İmam Muhammed ve Ebû Yusuf'tan önce O'nun talebesi olmuştur. Ne var ki İmam Âzam'ın vefatından sekiz sene sonra en verimli çağında Basra'da vefat etmiştir. Bir dönem Basra kadılığı görevinde bulunmuştur.⁶

İmam Züfer ciddi bir ahlak sahibi olmasının yanında, dünyayı arkasına atan, ilmî mevkiini koruma noktasında azamî dikkat gösteren bir yapıya sahipti.⁷

¹ Ebû Zehra, Muhammed, 1976, *İslam'da Fikhî mezhepler Tarihi*, Hisar Yayınevi, İstanbul, s.246

² Oral, Osman, *İslam Mezhepler Tarihi*, Oral Yayıncılık, Kayseri, s.82

³ Karaman, Prof. Dr. Hayrettin, 1974, *İslam Hukuk Tarihi*, Nesil Yayınları, İstanbul, s.172-173

⁴ Özel, a.g.e., s.13

⁵ Özel, a.g.e., s.19

⁶ Çağatay, Neşet; İ. Agâh Çubukçu, 1965, *İslam Mezhepler Tarihi*, AÜİF., Yay., s.174

⁷ Taşköprülüzâde, Ahmed İsmâüddîn, 1968, *Miftâhü's-Saade ve Misbâhü's-Siyâde fî Mevzuâtü'l-Ulûm, Dârü'l-Kütübil-Hâdise*, Kahire, s.708

Mücerredü fi'l-Fürûil-Hanefiyye ve *Makâlât* adlı eserler kendisine atfedilmektedir.¹

2.2.1.3. İmam Ebû Yusuf

Ebû Yusuf Yakub b. İbrahim b. Habib b. Sa'd Habte el-Kûfi el-Ensârî (113-182/731-798) Irak bölgesinin fakîhi, Kûfe'de doğdu, önce hadîs okudu ve "hadîs hâfızı" oldu, sonra Ebû Hanîfe'nin talebeleri arasına katıldı, onun usûlünü benimseyerek "mutlak müctehid" derecesine ulaştı ve Harun Reşid'in baş kadısı (kadûlkudât) oldu.² Bu makam ilk kez kendisi için ihdas edilmiştir. Böylece ilk kadûlkudât olmuştur.³ Hatta Abbasî hilafetine bağlı bütün bölgelerdeki kadıları tayin ve azletme yetkisine sahip olduğu için "kâdî kudâti'd-dünya" diye anılmıştır. Hayatının sonuna kadar bu görevde kalan Ebû Yusuf Bağdat'ta vefat etmiştir. Cenaze namazını bizzat Harun Reşid'in kıldırıldığı ve namazın ardından cenazenin önünde yürüdüğü ve O'nu kendi aile kabristanına defnettirdiği bilinmektedir.⁴

Eserleri arasında *Kitâbü'l-Harâc*, *Kitâbü'l-Asâr*, *İhtilâfi Ebû Hanîfe* ve *İbn-i Ebû Leylâ*, *Kitâbu'r-Red* ve *alâ Siyer-i Evzâi* başlıcalarıdır. Ancak *Kitâbü's-Salât*, *Kitâbü'z-Zekât*, *Kitâbü's-Siyâm* ve *Kitâbü'l-Buyû* gibi kendisine isnad edilen daha pek çok eseri bulunmaktadır.⁵

2.2.1.4. İmam Muhammed

Ebû Abdullah b. Muhammed b. el-Hasan b. el-Ferkad eş-Şeybânî (132-189/749-805) Kûfe'de yetişti, sonra Bağdat'a geçti, Rakka kadısı oldu, Harun Reşid ile beraber gittiği Rey'de vefat etti.

¹ Paşa, Sava, 1956, *İslam Hukuku Nazariyatı Hakkında Bir Etüt*, DİB., Yay., Ankara, c.I, s.97

² Karaman, *a.g.e.*, s.200

³ Demir, İsmet, 2005, *İmam-ı Âzam Ebû Hanîfe*, İstanbul, s.319

⁴ Öğüt, Salim, "Ebû Hanîfe", DİA, c.X, s.261; Demir, *a.g.e.*, 321

⁵ Demir, *a.g.e.*, 323-324

İmam Muhammed İmam Mâlik'ten üç yıl kadar okuyarak istifade etmiştir.¹ Ebû Hanife'nin vefatında 18 yaşlarında olan Şeybânî, daha çok Ebû Yusuf'tan okumuş ve daha hocası hayatta iken kendisi de üstâd olmuştur.²

İmam Muhammed'in nazariyesi daha çok hadise dayanmakla beraber aynı zamanda kuvvetli bir dilci olup Hanefî mezhebinin tesisinde büyük katkıları olmuştur.³

İmam Muhammed 'in öğrencileri arasında Ebû Hafs b. el-Kebîr, Süleyman el-Cüzcânî, İmam Şâfi, Ebû Ubeyd b. Kâsım b. Sellâm gibi önemli âlimler bulunmaktadır.⁴

Eserleri iki genel kısımda incelenebilir: Zâhirü'r-Rivâye, bunlar altı eserdir; *el-Mebsût (el-Asl)*, *ez-Ziyadât*, *el-Camiu's-Sağir*, *el-Camiu'l-Kebir*, *es-Siyeru's-Sağir*, *es-Siyeru'l-Kebir*'dir. Nevâdirü'r-Rivâye eserleri ise beş tanedir; *Keysâniyyât*, *Haruniyyât*, *Cürcâniyyât*, *Rakiyyât* ve *Ziyâdetü'z-Ziyâdât*' tır. İlk kısım eserleri Ebû Hanife veya Ebû Yusuf'tan tevatür yoluyla oluşmuştur. İkinci kısım eserleri ise daha çok Ebû Hanife ve Ebû Yusuf'un fetvaları, ya da görüşlerini ihtiva etmektedir.⁵

2.2.1.5. Ebu'l-Leys es-Semerkandî

Ebu'l-Leys Nasr b. Muhammed b. Ahmed b. İbrahim es-Semerkandî (v.373/983) İmamü'l-Hudâ diye anılan Ebu'l-Leys Hanefî fıkıh ve kelam âlimidir. Ebû Cafer el-Hinduvânî'den ilim tahsil etmiştir.⁶

Eserleri: *Uyûni'l-Mesâil*, *Tenbîhu'l-Gâfilîn*, *Bustânu'l-Arifîn*, *en-Nevâzil*, *el-Fetâvâ*, *el-Mukaddime fi'l-Fıkh* birkaçıdır.⁷

¹ Karaman, *a.g.e.*, s.200

² Karaman, *a.g.e.*, s.200

³ Özel, *a.g.e.*, s.22

⁴ Demir, İsmet, *a.g.e.*, s.326

⁵ Demir, İsmet, *a.g.e.*, s.326-327

⁶ Özel, *a.g.e.*, s.35

⁷ Şener, Dr. Mehmet, 1987, *Dürerin Kaynakları*, İzmir, s.20-21

2.2.1.6. Kudûrî

Ebu'l Hüseyin Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Cafer el-Kudûrî (362-428/972-1037)¹ Bağdat'ta doğmuştur. Ebu Abdullah Muhammed el-Cürcânî'den fıkıh okumuştur. Zamanının önde gelen Hanefî fukahâsındandır. Şafîî fukahâsından Ebu Hamidî el-İsferânî ile münazaraları meşhurdur.²

İctihâd mertebelerinden 5. mertebede bulunan eshâb-ı tercihdendir. Kudûrî adının Bağdat köylerinden Kudûra'ya yahut kazan, güveç yapımına nisbetle kendisine verildiği belirtilmektedir.³

Eserleri; *el-Muhtasar* en meşhurdur, üzerinde otuz civarında şerh, hâşiye ve çalışma yapılmıştır. *Şerhu Muhtasari'l-Kerhî, et-Tecrîd, et-Takrîb* diğer eserleridir.⁴

2.2.1.7. Serahsî

Ebû Bekr Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed Şemsu'l-Eimme es-Serahsî (400-483/1009-1090) Hanefî müçtehididir. Ebu'l-Hasan Ali es-Suğdî, Ebû Hafs Ömer b. Mansur el-Bezzâz ve Şemsu'l-Eimme el-Halvânî'den ders almıştır.⁵ Özcend'de (Özkent) uzun yıllar hapsedilmiştir. Hanefî kitaplarında Şemsu'l-Eimme denilince Serahsî kastedilmektedir.⁶

Eserlerinden bazıları şöyledir: *el-Mebsût, el-Usûl, Şerhu'l-Camiu'l-Kebîr, Şerhu Muhtasari't-Tahâvî, Şerhu's-Siyeri'l-Kebîr*.⁷

¹ Ekinci, *a.g.e.*, s.170

² Bilmen, Ömer Nasuhi, 1985, *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istilahât-ı Fıkhiyye Kâmusu*, c.I, Bilmen Yayınevi, İstanbul, s.423

³ Özel, *a.g.e.*, s.37

⁴ Çelebi, Kâtib, *Keşfüzzunûn*, c.I, Maarif Matbaası, İstanbul, 1941-43, s.1632; Özel, *a.g.e.*, s.37

⁵ Bilmen, *a.g.e.*, c.I, s.368

⁶ Özel, *a.g.e.*, s.42

⁷ Şener, *a.g.e.*, s.30-31

2.2.1.8. Zeylâî

Ebu Muhammed Fahrüddin Osman b. Ali b. Mihcen ez-Zeylâî el-Bârîî (v.743/1343) ¹ Kızıldeniz'in Habeşistan sahilindeki Zeyla'da doğdu. Fıkıh, nahiv ve ferâizde âlimdi. Kahire'de vefat etti.²

Eseri; *Tebyînü'l-Hakâik; Kenzü'd-Dekâik* adlı eserin hâşiyesidir. Mısırlı Şelbî'nin hâşiyesi ile beraber çok kere basılmıştır. İmam Muhammed'in *el-Câmiü'l-Kebîr*'ini de şerhetmiştir.³

2.2.1.9. Sadrü'ş-Şerîa

Ubeydullah b. Mesud b. Mahmud b. Ahmed b. Ubeydullah el-Mahbûbî, Sadrü'ş-Şerîa es-Sânî (el-Asğar) (v.747/1346)⁴ Hanefî fukahâsındandır. Müfessir, muhaddis, kelâm, mantık ve felsefede de müteferrit bir âlimdi.⁵ İliminin genişliğinde ailesinin bir çok ferdinin ilimle meşgul olması etkili olmuştur. Zira ilk eğitimini babası ve dedesinden almıştır. Vermiş olduğu eserler fukahâ nezdinde kabul görmüştür. Buhara'da vefat etmiştir.

Eserleri; *et-Tenkîh* ve şerhi *et-Tavdîh fî halli Gavâmidi't-Tenkîh, Şerhu'l-Vikâye, en-Nukâye*⁶

2.2.1.10. Kuhistânî

Şemsüddin Muhammed b. Hüsâmüddin el-Horasânî el-Kuhistânî (v. 962/1555).⁷

¹ Çelebi, *a.g.e.*, s.41; Brockelmann, Carl, 1943, *Geschichte der Arabischen Litteratur, Supplementband*, E. J.Brill, c.I-III, Leiden, c.II, s.265

² Özel, *a.g.e.*, s.76

³ Cici, Recep, 2001, *Osmanlı Dönemi İslam Hukuku Çalışmaları*, Arasta Yayınları, Bursa, s.347; Ekinci, *a.g.e.*, s.177

⁴ Brockelmann, GAL, Suppl., c.I, s.646-48

⁵ Bilmen, *a.g.e.*, s.454

⁶ Özel, *a.g.e.*, s.77-78

⁷ Brockelmann, GAL, Suppl., c.I, s.648; Keşfuzzunûn, c.II, s.1971

Horasan kasabalarından Kuhistan'lıdır. Buhara müftüsü idi. Hanefî fıkıh âlimidir.¹ 916/1510'da Horasan'ı Özbekler'in elinden alan Şah İsmail bölgeyi Şiîleştirme faaliyetleri çerçevesinde Sünnî ulemâya baskı uygulamaya başlayınca Kuhistânî muhtemelen Buhara'da inzivaya çekildi. Câmiu'r-Rumûz adlı eserinin müsveddesini de bu sırada tamamladı. Özbek sultanı Ubeydullah Han Kuhistânî'yi 918/1512 yılında Timurlulardan geri alıp devlet merkezi yaptığı Buhara müftülüğüne getirdi ve Kuhistânî orada vefat etti.² Eserlerinden *Câmiu'r-Rumûz*, Sadrü's-Şeria'nın *en-Nukâye* adlı eserinin şerhidir. *Câmiu'l mebâni li-mesâili fi şerhi fıkhi'l-Keydânî*,³ Lütfullah Fâzıl en-Nesefî el-Keydânî'nin *Mukaddimetü's-Salât (el-Mukaddimetü'l-Keydânîyye, Metâlibü'l-musalli)* adlı eserinin şerhidir. *Hâşiye ale'l-Fevâid*, Abdurrahman-ı Câmî'nin, İbnü'l-Hâcib'in *el-Kâfiye*'si üzerine yazdığı *el-Fevâidü'z-Ziyâiyye* adlı şerhine hâşiyedir.⁴

2.2.1.11. Ebussuûd

Muhammed b. Muhyiddin Muhammed b. Mustafa b. İmad el-İskilibî (el-İmadî)⁵ Şeyhülislâm, büyük âlim, müfessir ve müctehid. (896-982/1490-1574)⁶ Doğum yeri hakkında farklı görüşler bulunmakla beraber Müderris/Metris köyü olduğu Müderris köyünün de Alaaddin Tusî'ye temlik suretiyle ihsan edildiği ve ismini de ondan aldığı zikredilmektedir.⁷ Bazı kaynaklarda Ali Kuşçu'nun torunu olduğu belirtilmektedir.⁸ Ancak yazmış olduğu bir icâzetnâmede Ali Kuşçu'dan “annemin amcası ve babamın hocası” diye bahsetmektedir. Ayrıca bazı kaynaklarda Mustafa b. İmâd babası olarak gösterilmesine rağmen aslında Ebussuûd Efendi'nin dedesidir.⁹

¹ Özel, *a.g.e.*, s.116

² Yaman, Ahmet, “*Kuhistânî*”, DİA, c.XXVI, s.348

³ Özel, *a.g.e.*, 116

⁴ Yaman, a.g.m., s.348

⁵ Bağdatlı, İsmail Paşa, 1955, *Hediyetü'l-Ârifîn esmâ'il-Müellifîn ve Asâru'l-Musannifîn*, MEB, Ankara, s.253

⁶ Süreyya, Mehmed, 1996, *Sicill-i Osmânî yahut Tezkire-i Meşâhir-i Osmaniyye*, Sebil Yayinevi, c.I, İstanbul, s.162

⁷ Reşad, Faik, 1332/1914, *Eslaf*, İstanbul, s.24

⁸ İhsanoğlu, Ekmeleddin, 1999, “Osmanlı Bilimi Literatürü”, *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, İstanbul, c.2, s.376

⁹ El-Ayderûsî, Muhyiddin Abdülkadir b. Şeyh b. Abdullah, 1405/1985, *Tarihü'n-Nûru's-Safîr an Ahbâri'l-Karni'l-Aşîr*, Beyrut, s.215

ve bu görevde beş yıl kalmıştır. 940/1533’de Bursa kadılığına atanmış ve bu görevi altı ay yaptıktan sonra 941/1534’de İstanbul kadısı olmuştur.¹ İstanbul kadılığı ünvanı altında; Adlî işlerin tamamı, belediye işlerinin tamamını, denetleme ve kovuşturma “bütün müesseseleri” ve idarî işlerin bir kısmını yürütmüştür.² 944/1537’de Rumeli Kazaskerliği’ne getirilmiştir. 955/1548 yılında şeyhülislâmlığa yükseldi.³ 21 sene Kanûnî, 7 sene 11 ay da İkinci Selim devirlerinde bu makamda kaldı ve 23 Ağustos 1574 yılında ahirete intikâl eyledi.⁴ Vefatı ciddi bir üzüntü kaynağı olan Ebussuud Efendi için Mekke ve Medine bilginleri gıyabında cenaze namazı kılmışlardır.⁵ Eserlerinden *İrşâddü’l-Aklî’s-Selîm ilâ-Mezâyâ el-Kitâbi’l-Kerîm* en büyüğü olup telifinin otuz yıldan fazla sürdüğü belirtilmektedir.⁶ Diğer eserlerinden bazıları şunlardır: *el-Fetâvâ*, *Risâle fi’l-Mesh*, *Risâle fi-Mesâili’l-Vukûf*, *Kıssatü’l-Hârût ve Mârût*, *Ma’rûzât*.⁷

2.2.1.12. İbn-i Ğanim el-Makdisî

Nureddin Ali b. Muhammed b. Ali b. Halil İbn Ğanim el-Makdisi (920-1004/1514-1595) Hanefî fıkıh âlimidir. Kahire’de doğmuş ve büyümüştür. Birçok medresede ders vermiş ve yine Kahire’de vefat etmiştir.⁸

Eserleri: Nesefî’nin *Kenzu’d-Dekâik* adlı eserine İbnu’l-Fasih’in *Mustahsenu’t-Tarâik* ismiyle yapmış olduğu nazımının şerhi olan *Evdahu’r-Remz*. İbn Nüceym’in *el-Eşbâh ve’n-Nezâir*’ine yapmış olduğu şerh olan *Zahîretü’n-Nâzir*, *Hâşiyetu’l-Kâmûs* ve *Şerhu Manzumeti İbn Vehbân* birkaç tanesidir.⁹

¹ Demir, *a.g.e.*, s.33

² Gültepe, Necati, 1984, *Ebussuud Efendi*, Acar Matbaacılık, İstanbul, s.28-29

³ Düzdağ, Ertuğrul, 1998, *Şeyhülislam Ebussuud Efendi’nin Fetvalarına Göre Kanunî Devrinde Osmanlı Hayatı*, Şule Yayınları, İstanbul, s.35

⁴ Karaman, *a.g.e.*, s.285

⁵ Aydemir, Doç., Dr., Abdullah, 1989, *Ebussuud Efendi*, KBY., Ankara, s.2

⁶ Imber, Colin, 2004, *Şeriattan Kanuna Ebussuud ve Osmanlı’da İslamî Hukuk*, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, s.29

⁷ Danişmend, İsmail Hâmi, 1971, *Osmanlı Devlet Erkânı*, Türkiye Yayınları, İstanbul, s.114

⁸ Özel, *a.g.e.*, s.124

⁹ Özel, *a.g.e.*, s.124

Ebussuûd tahsiline babasının yanında *Muhtasarât*,¹ (medrese öğrencilerinin ilk olarak okuduğu sarf, nahiv, hesap, hendese gibi derslerdir.) *Şerh-i miftâh*,² (Yusuf b. Ebî Bekr es-Sekkanî'nin (v.1229) *Miftâhu'l-Ulûm* isimli sarf-nahiv ve belagat risâlesi üzerine Şerif Cürcânî (1339-1413) tarafından yapılan şerhtir.) *Hâşiyetü't-Tecrid*,³ (Nâsirüddin et-Tûsî'nin (v.1274) *Tecrid fî İlmi'l-Mantık* isimli risâlesi üzerine Şerif Cürcânî tarafından yapılan hâşiyedir.)

*Şerhu'l Mevâkıf*⁴ (Adüddin İci'nin (v. 1355) *Mevâkıf fî İlmi'l-Kelâm* isimli risâlesi üzerine Şerif Cürcânî tarafından yapılan şerhtir.) adlı eserleri okuyarak başlamıştır.⁵ Babasından sonra ders aldığı ilk üstâdlarından birisi Müeyyedzâde Abdurrahman Efendi'dir.⁶ Ayrıca Şeyhülislâm İbn Kemal'den de ders almıştır. İbn Kemal Kemalpaşazâde olarak da bilinir. Kanunî dönemi şeyhüislamıdır. Dini ilimleri yanı sıra tıp alanında da eserler vermiştir. 940/1534'te vefat edene kadar şeyhülislâm olarak kalmıştır.⁷ Ebussuûd Efendi Osmanlı örfî hukukunun şer'î hukukla uyumlu bir kalıba dökülmesinde önemli rol oynamıştır. Ebussuûd'un tefsiri, Keşşâf ve Beyzâvî tefsiri ile üç büyük tefsirden birisi olarak kabul edilmiştir. Fıkıh alanında ise devrinin en büyük hukukçusu sayılmıştır.⁸ Ebussuûd siyasi ve idari alanlarda ki hizmetleriyle öne çıkması nedeniyle İbn Haldun, Farâbi ve Gazâli seviyesinde bir ilim adamı olmadığı yönüyle eleştiriye uğramıştır. Ancak bu eleştiri Ebussuûd için ağırdır. Zira kendisi fıkıh alanında devrinin en büyük hukukçusu idi. Ebussuûd Efendi'nin tefsiri ise Keşşaf ve Beyzavî tefsiriyle birlikte üç büyük tefsirden biri olarak kabul edilmiştir. Arapça ve Farsça'ya hakim olan Ebussuud'un fetvalarının geneli Türkçe'dir. 1516'da İbn Kemal tarafından İnegöl'de İshakpaşa Medresesi müderrisliğine atanmıştır. 1520'de bu vazifeden azledilmiş, on aylık boşluktan sonra sırasıyla Davutpaşa ve Mahmutpaşa Medreselerine tayin edilmiştir.⁹ 931/ 1525'de Gebze'de medrese hocalığına, 934/1528 yılında Semaniye Medreseleri'nden Müftü Medresesi'nde müderrisliğe tayin olunmuş

¹ Uzunçarşılı, Ord. Prof. İsmail Hakkı, 1965, *Osmanlı Devleti'nin İlmiye teşkilatı*, Ankara, s.26

² Demir, Abdullah, 2004, *Ebussuûd Efendi'nin Osmanlı Hukukundaki Yeri*, MÜ., Sos., Bil., Ens., Doktora Tezi, İstanbul, s.11

³ Demir, a.g.e., s.11

⁴ Demir, a.g.e., s.11

⁵ Demir, Abdullah, 2006, *Devlet-i Âliyye'nin Büyük Hukukçusu Şeyhülislam Ebussuûd Efendi*, Ötügen Yayınları, İstanbul, s.27

⁶ *İlmiye Salnâmesi*, 1998, Osmanlı İlmiye Teşkilatı ve Şeyhülislamı, İşaret Yay., İstanbul, s.376-377

⁷ Nişancı, Mehmed Paşa, 1290, *Nişancı Tarihi*, İstanbul, s.270-271

⁸ Demir, a.g.e., s.28

⁹ Ertan, Veli, 1969, *Tarihte Meşihat Makamı İlmiye Sınıfı ve Meşhur Şeyhülislamı*, Bahar Yayınevi, İstanbul, s.53

2.2.1.13. Şürünbülâli

Ebu'l-İhlas Hasan b. Ammâr b. Ali el-Vefâi el-Mısırî eş-Şürünbülâli (v.1069/1659)¹ Şürünbülâli yada Şübrablûl Mısır köylerinden biridir. Orada doğmasına nisbetle Şürünbülâli adıyla anılmaktadır.² Ezher'de müderrislik yapmış, müteahhirîn Hanefî ulemâsı arasında önde gelen âlimlerden biri olarak kabul görmüştür. Kahire'de vefat etmiştir.³

Eserleri; *Nûrû'l-İzâh, Necâtü'l-Ervâh, İmdâdu'l-Fettâh* (diğer ismi *Merâkiyyü'l-Felâh*; başta geçen ilk iki eserin şerhidir.) *Ğunyetü zevi'l-Erhâm fî buğyeti Dürerü'l-Hükkâm*; *Dürer*'in hâşiyesidir. *Şerhu'l-Vehbâniyye*; çeşitli konularla ilgili 60 risâlesinden oluşmaktadır.⁴

2.2.1.14. Kefevî

Eyyub b. Musa el-Hüseynî Ebu'l-Bekâ el-Kefevî, (v.1095/1684) Asıl adı Eyyub'tur, aslen Kıbrımlı'dır. Osmanlı ulemâsındandır. Eyüp sultan Türbesi yanında defnedilmiştir.⁵ Birgi ve Filibe kadılığı görevlerinde bulunmuştur.

Eserleri; *el-Külliyât*; (*Külliyât-ı Ebi'l-Bekâ*), *Tuhfetü'ş-Şâhân, el-Udde inde külli şidde*.⁶ Ayrıca *Hâşiyeye-i Vaziyye* ve *el-İkdü'l-Ferîd* isimli iki risâlenin de kendisine ait olduğu belirtilmektedir.⁷

2.2.1.15. Hamevî

Ebu'l Abbas Şihâbüddin Ahmed b. Muhammed el-Mekkî el-Hüseynî el-Mısırî el-Hamevî (v.1098/1687).¹ Aslen Hama'lı olup, Mısır'da müderris idi. Kahire ve İstanbul

¹ Brockkelmann, *Suppl.*, s.430; Bağdatlı, İsmail Paşa, 1945-47, *İzahü'l-Meknun fi'z-Zeyl alâ Keşfuzzu-nün an esâmi'l-Kütüb*, MEB, Ankara, c.I, s.33

² Bilmen, *a.g.e.*, s.458-459; Ekinci, *a.g.e.*, s.190-191

³ Özel, *a.g.e.*, s.131

⁴ Özel, *a.g.e.*, s.131; Ekinci, *a.g.e.*, s.191

⁵ Bursalı, Mehmet Tahir Efendi, 1990, *Kırım Müellifleri*, KBY., Ankara, s.16

⁶ Kılıç, Hulusi, "Ebü'l-Bekâ el-Kefevî", *DİA*, c.X, s.298

⁷ Bursalı, Mehmet Tahir Efendi, 1925, *Osmanlı Müellifleri*, Matbaa-i Âmire, İstanbul, c.I, s.307

medreselerinde ders verdi. Muhammed b. Allân, Mansur et-Tûhî ve Halil el-Lekânî'den ders aldı.

Çok sayıda eser veren Hamevî'nin bazı eserlerinin ismi şunlardır: *Ğamzu'l-Uyûni'l-Besâir alâ mehâsini'l-Eşbâh ve'n-Nezâir*; İbn Nüceym'in *el-Eşbâh* adlı eserine yazılmış en meşhur şerhtir. 1098/1686 yılında tamamlanmıştır. *Hâşiyetü'l-Kenz, Tezhibu's-Sahîfe bi-Nusreti'l-İmam Ebî Hanîfe, el-Ukûdu'l-hisân fî kavâidi mezhebi'n-Nu'mân, Hâşiyetü'd-Dürer ve'l-Ğurer, ed-Dürrü'l-Manzûm fî fadli'r-Rûm.*²

2.2.1.16. Ankaravî

Osmanlı'nın kırk dördüncü şeyhülislâmı Mehmed Emin Efendi Ankaravî (1028-1098/1619-1687)³ Ankara'da doğduğu için bu lakapla anılmaktadır. Yenişehir, Kahire ve İstanbul'da kadılık, Anadolu ve Rumeli Kazaskerliği yapmıştır.⁴

1685'te şeyhülislâm oldu fakat iki sene sonra vefat etti. Koğacıdede kabristanına defnedildi.⁵ Eseri Arapçadır ve meşhur *Ankaravî Fetevâsı*'dır. (*Fetevâ'l-Ankaravî*) Tenvir haşiyesidir. Eser âlimler arasında kabul görmüş olup fikhî konularda müftâ bih olan görüşlerden oluşmaktadır.⁶

2.2.1.17. Ali Efendi

Ali b. Muhammed (1041-1103/1632-1692) Alâiye'li (Alanya) Şeyh Mehmed Efendi'nin oğludur. Çatalca'da doğmuştur. Şeyhülislâm Yahya Efendi Minkârîzâde'den eğitim alarak, müderrislik görevinde bulunmuştur.⁷ Fazıl Ahmed Paşa ile ordu kadısı olarak Girit seferine katılmış sefer dönüşü Selanik ve Mısır kadısı olmuş ve henüz yerine

¹ Özel, *a.g.e.*, s.135; Ekinci, *a.g.e.*, s.191

² Özel, *a.g.e.*, s.135; Sinanoğlu, Mustafa, "Hamevî" DİA, c.XV, s.457

³ Altunsu, Abdülkadir, 1982, *Osmanlı Şeyhülislamı, Ayyıldız Matbaası, Ankara, s.96; İlmiye Salnâmesi*, s.487; Brockelmann, GAL, Suppl., c.II, s.647

⁴ Özel, *a.g.e.*, s.136

⁵ Süreyya, *a.g.e.*, c.I, s.985

⁶ Özcan, Tahsin, "Mehmed Emin Efendi, Ankaravî", DİA, c.XXVIII, s.461; Danişmend, *a.g.e.*, c.III, s.130

⁷ Süreyya, *a.g.e.*, c.I, s.607-608; Ekinci, *a.g.e.*, s.191; Danişmend, *a.g.e.*, c.III, s.537

gitmeden Rumeli Kazaskerliğine (1670) tayin edilmiştir.¹ 1673’de şeyhülislâm oldu. 1682’de azledildi. Bursa’ya sürüldü. Sonra 1691’de tekrar makâm-ı meşihâta geçti. Fakat o sene vefat etti. Zehrimar Mescidi’nde medfundur. Müddet-i meşihâtı IV. sultan Murad devrinde 13 sene iki ay 15 gün ve II. Sultan Ahmed zamanında 2 ay kadardır. Çatalcalı Ali Efendi’nin asıl şöhreti uzun süren şeyhülislâmlığı döneminde verdiği fetvalardan oluşan ve *Fetevâ-yı Ali Efendi* adıyla bilinen kitabından gelmektedir. Devrinin dini, sosyal ve kültürel hayatına ışık tutan bu fetvalar iyi bir tasnifle önce tek cilt, sonra da iki cilt halinde defalarca basılmıştır.²

2.2.1.18. Tahtavî

Ahmed b. Muhammed b. İsmail ed-Dukâtî et-Tahtavî el-Mısırî (v.1231/1816)³ Babasının kadı olduğu Tahta’da doğdu. İsmi buradan almıştır. Kahire’de Hanefî müftüsüydü. Makdisî, Harirî, Mustafa et-Tâî gibi isimler hocalarından bir kaçıdır.⁴

Eserleri; *Hâşiye ale’-d-Dürri’-l-Muhtâr*; Haskefi’nin eserine yaptığı hâşiyedir. Abdürrahim Efendi tarafından Türkçeye çevrilmiştir. *Merâki’-l-Felâh* üzerine bir hâşiyesi bulunmaktadır.⁵

2.2.1.19. İbn Âbidîn

Muhammed Emin b. Ömer b. Abdilaziz b. Ahmed b. Abdurrahîm el-Hüseynî ed-Dimeşkî (v.1252/1836)⁶ 1198/1784 yılında Şam’da doğdu. Son dönem Hanefî fukahâsındandır. Şeyhü’l-Kurrâ Said el-Hamevî’den kıraat dersi aldı.⁷ Zühd ve takvasından dolayı Âbidin lakabıyla tanınan beşinci dedesi Muhammed Selâhaddin’e nisbetle İbn Âbidin adıyla anılmaktadır.⁸

¹ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.479-480

² Özege, *a.g.e.*, s.402; İpşirli, Mehmet, “Çatalcalı Ali Efendi”, DİA, c.VIII, s.234

³ Bağdatlı, *İzahü’l-Meknun*, c.I, s.184

⁴ Özel, *a.g.e.*, s.145

⁵ Ekinci, *a.g.e.*, s.194; Özel, *a.g.e.*, s.145; Keşfuzzunûn, c.I, s.23

⁶ Bilmen, *a.g.e.*, s.399; Özel, Ahmet, “İbn Âbidîn”, DİA, c.XIX, s.292

⁷ Bilmen, *a.g.e.*, s.399; Özel, *a.g.e.*, s.145

⁸ DİA, c.XIX, s.292

Şam müftülüğü ve Müftü Hasan el-Murâdî zamanında fetva eminliği görevinde bulundu. İbn Âbidin fetva eminlerinin beşincisi olmuştur. 1252/1836 tarihinde Şam'da vefat etti. Babü's-Sağîr Kabristanına, Haskefi'nin mezarının yanına defnedildi.¹

İbn Âbidin'in hocaları arasında;el-Emirü'l-Kebîr, Halid el-Kürdî, Abdülkadir b. İsmail en-Nablusî, İbrahim b. İsmail en-Nablusî gibi pek çok âlim sayılabilir.

Eserleri;*Reddü'l Muhtâr ale'd-Dürri'l Muhtâr*,(İbn Âbidin'in oğlu Alaadin b. Âbidin (v.1306/1888) babasının yarım kalan eseri *Reddü'l Muhtâr*'ı *Kurretü uyûni'l-ahyâr* adıyla tamamlamıştır.) *el-Ukûdü'd-Dürriye fi tenkihi'l fetevâl-Hâmidîyye, Nesâmâtü'l-eshâr, Minhâtü'l-Hâlik ale'l-Bahri'r-râik, Nüzhetü'n-nevâzir ale'l-Eşbâh ve'n-Nezâir*; İbn Nuceym'in *el-Eşbâh ve'n-Nezâir* 'inin hâşiyesi olan eser, İbn Âbidin'in talebesi Muhammed b. Hasan el-Baytar tarafından hocasının kitap üzerindeki notlarının derlenmesiyle meydana getirilmiştir. *Mecmûatü resâili İbn Âbidin*; müellifin çeşitli konularla ilgili 32 risalesini ihtiva etmektedir. *Ukûdü'l-Leâlî fi'l-esânidi'l-Avâli*.²

2.2.2. VEKÂLET KİTABI'NA KAYNAK TEŞKİL EDEN ESERLER

2.2.2.1. *el-Camû'l-Kebîr*

Ebû Abdullah b. Muhammed b. el-Hasan b. el-Ferkad eş-Şeybânî eserini bir defa yazdıktan sonra gözden geçirerek telif etmiştir. Talebeleri Ebû Hafs el-Kebîr, Ebû Süleyman el-Cüzcânî ve İbn Semâa rivayet etmişlerdir. Eser üzerine birçok şerh, muhtasar ve nazım türünden çalışma yapılmıştır. Şerh yazarlar arasında Cessâs, Serahsî, Kirmânî, Attâbî gibi tanınmış Hanefî âlimleri bulunmaktadır.³ Eserde Ebu Hanife'den vasıtasız olarak rivayet ettiklerini cem etmiştir. Kitap Zâhiru'r-Rivâye olarak bilinmektedir. Bu eserlere Zâhiru'r-Rivâye denilmesinin sebebi ise, sabit bir şekilde, meşhur veya mutevâtir olarak İmam Muhammed'den rivayet edilmesidir.⁴

¹ DİA, c.XIX, s.292

² Özel, *a.g.e.*, s.148-149; Karaman, *a.g.e.*, s.76

³ Özel, *a.g.e.*, s.23

⁴ Kaşıkçık, Ali, 2005, *Günümüze Kadar Yapılan Hanefî Usulî Fıkıh Çalışmaları*, Trabzon, s.17-18

2.2.2.2. *el-Kâfi*

Ebu'l-Fadl Muhammed b. Ahmed b. Abdullah el-Mervezî el-Belhî el-Hâkimu'sh-Şehîd'in (241-334/855-945) eseridir. *el-Kâfi* İmam Muhammed'in "zahiru'r-rivâye" diye anılan altı eserinden derlenerek telif edilmiştir. Hanefî mezhebinin temel kaynaklarından biridir. Serahsî tarafından *el-Mebsût* adıyla yapılan ünlü şerhi yanında el-Enbârî ve İsbîcâbî tarafından da şerhedilmiştir.¹

2.2.2.3. *et-Tecrîd*

Ebu'l Hüseyin Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Cafer el-Kudûrî'nin (362-428/972-1037) eseridir. Eserde Hanefilerle Şafiiler arasındaki ihtilafı meselelere delilsiz olarak yer verilmiştir. Fıkıh ilmine yeni başlayanlar için de tercih edilen görüşler üzerinde durulmuştur. Eser 405 yılında yazılmaya başlanmıştır.²

2.2.2.4. *Vâki'ât*

Eser *Vâki'âtu'l-Hüsâmî* ve *el-Ecnâs* isimleriyle de tanınmaktadır. Bu eser *el-Fetâvâ'l-Kübrâ*'nin dayandığı kaynaklardan derlenerek oluşturulmuştur.³ Eserin müellifi Hüsamüddin Ömer b. Abdilaziz b. Mâze el-Buhârî el-Hanefî'dir. (v.536/1141)⁴ *Vâki'ât* oluşturulurken bazı rumuzlar kullanılarak istifade edilen kaynaklara işaret edilmiştir. A (ayn) harfi ile *Uyûnu'l-Mesâil*'e, V (vav) harfi ile Nâtûfî'nin *Vâki'ât*'ına, B (bâ) harfi ile Ebû Bekr Muhammed b. el-Fadl'ın *Fetâvâ*'sına, S (sin) harfi ile Semerkand âlimlerinin fetva kitaplarına işaret edilmiştir.⁵

¹ Özel, *a.g.e.*, s.32; Şener, *a.g.e.*, s.65

² Şener, *a.g.e.*, s.25

³ Özel, *a.g.e.*, s.46

⁴ Keşfuzzunûn, c.II, s.1998

⁵ Şener, *a.g.e.*, s.34-35

2.2.2.5. *Velvâliciyye*

Ebu'l-Feth Zahirüddin Abdurreşid b. Ebî Hanife b. Abdurrezzak el-Velvâlici'nin (467-540/1075-1146) eseridir.¹ *Fetâvâ'l-Velvâlici* Ömer b. Abdülaziz el-Husâmu'ş-Şehîd'in eserinden faydalanarak ve İmam Muhammed'in eserlerinden fetva ehli için gerekli bazı bilgiler ve önemli olayları ilave ederek hazırlanmıştır.²

2.2.2.6. *el-İdâh*

Ebu'l-Fadl Ruknuddîn Abdurrahman b. Muhammed b. Emirveyh el-Kirmânî'nin (457-543/1065-1149) eseridir. Müellif bu kitabı yine kendisine ait olan *et-Tecrîdu'r-Ruknî* adlı eserini şerh etmek amacıyla kaleme almıştır.³

2.2.2.7. *Bedâiu's-Sanâî*

Alauddin Ebubekr b. Mesud b. Ahmed el-Kâsânî (v.587/1191)'ye ait olan eserin tam ismi *Bedâiu's-Sanâî fî Tertîbi'ş-Şerâî* şeklindedir. Özellikle tertib ve metodu yönüyle klasik Hanefî kitapları arasında önemli bir yere sahiptir. Her konunun başında plan verilip konu bu plana göre işlenmiştir. Fikhî meseleler naklî ve aklî deliller serdedilerek ele alınmıştır.⁴

2.2.2.8. *Hâniyye—Kâdîhan*

Fahrüddin Hasan b. Mansur b. Mahmud el-Uzcendî el-Fergânî (592/1196) *el-Fetâvâ Kâdîhan* ve *el-Fetâvâ'l-Hâniyye* isimleriyle bilinmektedir.⁵ Eser Hanefî mezhebinde yazılmış en muteber ve yaygın fetva kitaplarından biridir. Fetva verme usulüyle ilgili kısa bir girişle başlayan ve klasik fıkıh kitaplarının sistematığına göre düzenlenen

¹ Keşfuzzunûn, c.I, s.371

² Özel, *a.g.e.*, s.50; Saylan, Şenol, 2004, *Hanefî Mezhebinin Kuramsallaşması*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, SAÜ. Sos.Bil.Ens., s.42

³ Yaşaroğlu, Kâmil, "*Kirmânî, Rükneddin*", DİA, c.XXVI, s.65

⁴ Özel, *a.g.e.*, s.54-55

⁵ Bilmen, *a.g.e.*, s.421

eserde sıkça gerçekleşen meseleler toplanmış, Hanefî imamlarıyla mütekaddimîn ve müteahhirîn ulemânın fikirlerine yer verilmiştir. Ebû Hanife ile talebeleri arasındaki görüş ayrılıklarına işaret edilmiştir.¹ Önsözünde de dediği gibi, önce en sağlam görüş nakledilmiştir. Diğer mezheplerin görüşleri ile hükümlerin delillerine çok nadir yer verilmiştir. 1251 yılında Kalkûta'da neşredilmiş eserin çeşitli baskıları mevcuttur.²

2.2.2.9. *el-Hidâye*

Ebu'l-Hasan Burhânuddîn Ali b. Ebûbekr b. Abdulcelîl el-Ferğânî el-Mergînânî'nin (v.593/1197) Hanefî fıkhnı dair eseri. Bu kitap kendisinin yazdığı *Bidâyetü'l-Mübtedî* adlı eserine yine kendisi tarafından yazılmış olan şerhdir. Fakat Şeybânî'nin *el-Câmiu's-Sağîr*' i ve Kudûri'nin *el-Muhtasar*' ına yazılmış bir şerh gibidir.³ Eser on üç yılda telif edilmiştir. Konuları derli toplu bir bütün halinde ele alışı, üslubunun güzelliği sebebiyle büyük itibar görmüştür. Mergînânî önce kuvvetli bulduğu görüşleri ardından da diğer görüşleri sunmayı tercih etmiştir. Delilleri sunarken ise bunun tersi bir metotla zayıf olandan başlamıştır.⁴ Her meselede kime ait olursa olsun en son kaydettiği delile uygun olan görüşü benimsemiştir. Bununla beraber olası eleştirilere karşın açıklamalarda bulunmaktadır. Mergînânî eserinde kendine has bazı tabirler kullanmıştır. *el-Hidâye* birçok defa basılmış olup, eserin üzerinde birçok şerh, hâşiye ve ta'lik gibi çalışmaların varlığı rağbet edilen bir kitap olduğunu göstermektedir.⁵

2.2.2.10. *Fusûlü'l-İmâdî*

Ebu'l Feth Zeynuddîn Abdîrrahim b. Ebubekr bîmâduddîn b. Ali el-Mergînânî el-İmâdî'nin (670/1271) eseridir. Müellif *el-Hidâye* sahibi Mergînânî'nin torunudur. Eserinin bir diğer ismi de *el-Fusûlü'l-İmâdiyye*'dir. Müellif eserini 651/1253 yılında

¹ Özel, Ahmet, “*Kâdîhan*”, DİA., c.XXIV, s.122

² Özel, a.g.e., s.56

³ Şener, a.g.e., s.47

⁴ Özel, a.g.e., s.57

⁵ Kallek, Cengiz, “*el-Hidâye*”, DİA, c.XVII, s.471

tamamlamıştır.¹ Eser kırk müstakil bölümden oluşmaktadır. Hanefî mezhebi fihhi muamelâtına dairdir.²

2.2.2.11. *el-Kâfi (Şerhu'l-Vâfi)*

Ebu'l-Berekât Hâfızuddîn Abdullah b. Ahmed b. Mahmud en-Nesefî'nin (710/1310) eseridir. Nesefî *en-Nâfi* isimli bir eser yazmış daha sonra bu eserini yine kendisi şerhetmiştir. Böylece *el-Kâfi* isimli kitap ortaya çıkmıştır. Bu eserde Ebû Hanife, talebeleri, Şafîî ve Mâlik'in görüşlerini toplamıştır.³

2.2.2.12. *en-Nihâye*

El-Hidâye üzerine Husâmuddin Hüseyin b. Ali b. Haccâc es-Siğnâkî (v.711/1311) tarafından yazılmış şerhdir. Siğnâkî eserini 700/1031 yılında tamamlamıştır.⁴ Cemâleddin el-Konevî *Hulâsatü'n-Nihâye* ismiyle bu esere bir muhtasar hazırlamıştır. Bu şerhin selefin görüşlerini nakletmekle yetindiği gerekçesiyle eleştirildiği belirtilmektedir.⁵

2.2.2.13. *et-Tebyîn*

Ebu Muhammed Fahrüddin Osman b. Ali b. Mihcen ez-Zeylâi el-Bâriî'nin (v.743/1343) *Tebyînü'l-Hakâik* adlı eseridir. Hafızuddin en-Nesefî'nin *Kenzu'd-Dekâik* isimli eserinin şerhidir. İbn Nüceym'in *Kenz* şerhi *el-Bahru'r-Râik* geçen “şârih”ten maksat Zeylâi'dir.⁶

Tebyînü'l-Hakâik Ebû Hanife ve talebelerinin görüşlerine yer vermekle kalmamış, daha sonraki Hanefî ulemâsının hatta zaman zaman İmam Şafîî'nin görüşlerini de aktarmıştır.

¹ Özel, *a.g.e.*, s.68

² Şener, *a.g.e.*, s.57

³ Özel, *a.g.e.*, s.73

⁴ Kallek, Cengiz, “*el-Hidâye*”, DİA, c.XVII, s.472

⁵ Keşfuzzunûn, c.II, s.2032

⁶ Şener, *a.g.e.*, s.66-67

Görüşler bazen sahibine, bazen eserine atıfta bulunarak verilmiştir ve dayandığı deliller kaydedilmiştir. Esere İbnu'ş-Şelebî tarafından Hâşiyetü'z-Zeylâî isimli bir hâşiyeye yazılmıştır. *Tebyînü'l-Hakâik* ile beraber basılmıştır.¹

2.2.2.14. *et-Tenkîh*

Sadrü'ş-Şerîa es-Sânî'nin (el-Asğar) (v.747/1346) eseridir. Fıkıh usûlü alanında yazılmış bir eser olup, akıcı bir uslûbu bulunan *et-Tenkîh* aynı zamanda muteber eserlerdendir. Eser iki bölümden oluşmakta olup, ilk bölümde Kitap, sünnet, icma' ve kıyastan, ikinci bölümde ise diğer usûl konularından bahsedilmektedir.²

2.2.2.15. *Tatarhâniyye*

Feridüddin Âlim b. el-Alâ (v.768/1384) Hindistanlı Hanefî fıkıh âlimidir.³ *El-Fetâvâ't-Tatarhâniyye*, *Zâdü'l-Musâfir* (ahiret yolcusunun azığı) adıyla hazırlanmıştır.⁴

Müellif eserine *el-Muhîtu'l-Bürhânî*, *Zahira*, *Hâniyye* ve *Zahiriye* isimli fıkıh kitaplarının içine aldığı meseleleri almıştır. Müellif eserin yazılmasına Tatarhan adlı Ulu hükümdarın iradesinin sebep olduğunu zikreder.⁵ Hanefî fıkının klasik fûrû kitaplarındaki sisteme ve Mergînânî'nin *el-Hidâye* adlı eseri örnek alınarak düzenlenen eserin başında ilmin önemine dair bir bölüm bulunmaktadır. Müellif faydalandığı kaynakları mukaddimesinde zikretmiştir.⁶ Kaynakları itibariyle Hanefî fıkının muteber eserleri kullanılmıştır. Çeşitli meselelerle ilgili hükümleri naklederken bunların kime ait olduğunu ve hangi kitaptan alındığını belirtmiştir. Hanefî mezhebinin dışındaki görüşlere yer verilmeyen eserde bazı istisnalar hariç hükümlerin delilleri tartışma konusu edilmez. *El-Fetâvâ* adıyla anılmakla beraber Osmanlı dönemine ait klasik fetva

¹ Özel, *a.g.e.*, s.76

² Şener, *a.g.e.*, s.67-68

³ Keşfuzzunûn, c.I, s.268

⁴ Ekinci, *a.g.e.*, s.155

⁵ Şener, *a.g.e.*, s.13-14

⁶ Alâ, *el-Fetavâ't-Tatarhâniyye*, c.I, s.4

kitapları tarzında kaleme alınmayan eser, Hanefî fıkıh kitaplarında yer alan meseleleri ve doktriner görüşleri bir araya getirmeye çalışmıştır.¹

el-Fetavâ't-Tatarhâniyye, İbrahim el-Halebî tarafından garib ve çok vuku bulup da yaygın eserlerde bulunmayan meseleleri derlenerek ihtisar edilmiştir. Ayrıca Ahmed b. Muhammed tarafından da ondan seçme bir koleksiyon yapılmıştır.²

2.2.2.16. *el-İnâye*

Ekmeluddin Muhammed b. Mahmud b. Ahmed el-Bâbertî er-Rûmî el-Mısırî 'nin (714-786/1314-1384) eseridir. *El-Hidâye* 'nin en önemli şerhlerinden biri olup Sıgnâkî'nin *el-Kifâye* adlı şerhi ile diğer *Hidâye* şerhlerine dayanılarak telif edilmiştir. Dil, gramer ve fıkıh usûlü açısından önemli tahlillerin yapıldığı eserde diğer *Hidâye* şârihleri yer yer eleştirilmiştir. Sadece müteahhırîn Hanefî ulemâsının görüşlerine yer vermekle kalmamış, diğer mezheplerin görüşleri de açıklanmıştır.³ Bâbertî *Hidâye*'nin metnini Kıvâmüddin Muhammed b. Muhammed'den rivayet etmiştir.⁴ Sâdî Çelebi ve Muhammed b. İbrahim ed-Dürûri tarafından iki hâşiye yapılan *İnâye*'nin çeşitli baskıları yapılmıştır.⁵

2.2.2.17. *Cevhere*

Ebubekr b. Ali Muhammed el-Abbâdî el-Yemenî el-Haddâd'ın (800/1397) *el-Cevheretü'n-Neyyire* isimli eseridir. Kitap, müellifin yine kendine ait olan *es-Sirâcü'l-Vehhâc* adlı kitabının muhtasarıdır.⁶ Birgivî'nin muteber sayılmayan zayıf kitaplardan biri olduğunu söylediği *es-Sirâcü'l-Vehhâc* Kudûrî'nin *el-Muhtasâr* adlı eserinin

¹ Koca, Ferhat, “*el-Fetavâ't-Tatarhâniyye*”, DİA, c.XII, s.447

² Özel, *a.g.e.*, s.85-86

³ Özel, *a.g.e.*, s.84

⁴ Şener, *a.g.e.*, s.71

⁵ Kallek, Cengiz, “*el-Hidâye*”, DİA, c.XVII, s.472

⁶ Sifîl, Ebubekir, “*Haddâd, Ebu Bekir*”, DİA, c.XIV, s.553

şerhidir. Dolayısıyla *Cevhere*’ de bu şerhin muhtasarıdır. Meydânî’nin *el-Lübâb*’ ı ile birlikte iki cilt olarak basılmıştır.¹

2.2.2.18. Ta’rifât-ı Seyyid

Ali b. Muhammed b. Ali Seyyid Şerif Cürçânî’nin (740-816/1340-1413) eseridir. İslamî ilimlerle ilgili meşhur bir terimler sözlüğüdür.²

2.2.2.19. Câmiu’l-Fusûleyn

Bedruddin Mahmud b. İsrâil b. Abdulaziz İbn Kâdî Simavne (823/1420) tanınmış Hanefî fıkıh âlimidir. Eseri kaza ve muhakeme ile ilgili konular ağırlıkta olmak üzere muamelata dair bir eserdir. *Mecelle*’nin kaynakları arasındadır.³ Müellif, hukukî meseleleri serbestçe tartışması ve otorite kabul edilen klasik müelliflerin görüşlerini eleştirmesiyle göze çarpmaktadır. Eserini el-Üsrûşenî’nin *el-Fusûl*’ü ile el-Mergînânî’nin *Fusûlü’l-İhkâm fî usûli’l-Ahkâm* adlı eserlerini bir araya getirerek oluşturmuştur.⁴ *Câmiu’l-Fusûleyn*, el-Üsrûşenî’nin *Ahkâmü’s-Siğâr*, Zenbilli Ali Efendi’nin *Âdâbü’l-Evsiyâ* ve er-Remlî’nin *el-Leâli’d-Dürriyye*’siyle beraber iki cilt olarak basılmıştır.⁵

2.2.2.20. el-Fetâvâ’l-Bezzâziyye

Hafızzuddin Muhammed b. Muhammed b. Şihâb b. Yusuf el-Harezmî el-Kerderî el-Bezzâzî (v.827/1424) Hanefî fıkıh âlimidir. İbnü’l-Bezzâzî adıyla da bilinmektedir.⁶

¹ Koca, Ferhat, “*el-Muhtasâr*”, DİA, c.XXXI, s.65

² Gümüüş, Sadreddin, “*Cürçânî, Seyyid Şerif*”, DİA, c.VIII, s.136

³ Özel, a.g.e., s.91

⁴ Bardakoğlu, Ali, “*Câmiu’l-Fusûleyn*”, DİA, c.XVII, s.109

⁵ Bknz., *Câmiu’l-Fusûleyn*, Kahire, 1979

⁶ Keşfuzzunûn, c.I, s.242

Eserin asıl adı *el-Câmi 'ul-vecîz* olmakla beraber *Fetâvâ 'l-Kerderî* diye de bilinmektedir. Eser 812 yılında tamamlanmıştır. Müellif ilk Hanefî imamlarının görüşleriyle daha sonraki devirlerde Hanefî âlimler tarafından verilen fetvaları muteber kitaplardan özetleyerek derlemiştir. Gerek Ebû Hanife ve talebelerinin gerekse sonraki âlimlerin görüşlerini verirken bunlar üzerinde değerlendirmelerde bulunarak fetvaya uygun tercihlerde bulunmuştur.¹

Şeyhülislâm Ebussuûd'a "niçin önemli meseleleri içine alan bir kitap telif etmiyorsunuz?" diye sorulduğunda; "Bezzâziyye gibi lüzumlu ve önemli meseleleri içine alan değerli bir eser mevcut oldukça, kitap yazmaktan hayâ ederim" demiştir.²

Eserde hükümlerin dayandığı deliller ve diğer mezheplerin görüşlerine çok az yer verilmiştir. Bezzâzi'nin kendi zamanında vuku bulan bazı meselelere verilen fetvalar ile bazı âlimlere sorulan sorulara verilmiş olan cevaplar yer almaktadır.³ Birçok yazma nüshası bulunan eser birkaç defa basılmıştır.⁴

2.2.2.21. *Fusûlü 'l Bedâyi*

Şemseddin Mehmed b. Hamza Fenârî'nin (v.834/1431) eseridir. Molla Fenârî ilk Osmanlı şeyhülislâmıdır.⁵ Eserin tam adı *Fusulü 'l Bedâyi fî Usûli 'ş-Şerâyi'* dir. *Fusulü 'l Bedâyi* usûl-i fıkha dair bir eser olup, müellif eserini *el-Menâr*, *el-Mahsûl*, *Usûlü 'l Pezdevî*, *Muhtasarü İbni 'l-Hacîb* gibi eserleri derleyerek oluşturmuştur.⁶ Eserini Hanefî âlimlerin görüşlerini açıklamak amacıyla telif etmiştir.⁷ Bütün konuları ince bir tasnife ve mantıkî bir tahlile tâbi tutarak ele almıştır. Ele aldığı konuya dair önce hazırlık mahiyetinde bir veya birkaç mukaddime yapmış, esas bahse ondan sonra girmiştir. Kaydettiği görüşlerin delillerini ayrı ayrı belirttikten sonra delili daha güçlü

¹ Özel, Ahmet, "Bezzâzi", DİA, c.VI, s.114

² Şener, a.g.e., s.75

³ Özel, a.g.e., s.92

⁴ Özel, a.g.m., s.114

⁵ Altunsu, a.g.e., s.1

⁶ Aydın, İ. Hakkı, 1991, *İslam Hukuku ve Molla Fenârî*, İşaret Yay., İstanbul, s.131

⁷ Aydın, İ. Hakkı, "Molla Fenârî", DİA, c.XXX, s.246

olanı tercih ederek her meselede en doğru olduğuna inandığı görüşü bulmaya çalışmış, aynı zamanda usulle ilgili bir kaidedeki ihtilafın çeşitli mezheplerin doğmasına nasıl sebep olduğunu ortaya koymak istemiştir. *Fusulü'l Bedâyi* hâşiyeye ve ihtisar çalışmalarına konu olmuştur ve iki cilt halinde basılmıştır.¹

2.2.2.22. *Dürerü'l-Gurer*

Muhammed b. Ferâmuz b. Ali Molla Hüsrev'in (885/1480) *Dürerü'l-Hükkâm fî şerhi Gurerü'l-Ahkâm* adlı eseridir. Kitap müellifin yine kendi eseri olan *Gurerü'l-Ahkâm*' ın şerhidir.² Molla Hüsrev *Dürerü'l-Hükkâm fî şerhi Gurerü'l-Ahkâm*' ın telifine 877/1473 tarihinde başlamış ve eseri 883/1478'de tamamlamıştır. Hanefi mezhebindeki muteber görüşler esas alınarak telif edilen *Dürerü'l Hükkâm*'ın tertibi diğer fıkıh kitaplarına benzer. Hükümlerin delillerinin zikredilmediği sadece “kitap”ların başında konu ile ilgili bazı ayet ve hadislerle yetinilen eserde özellikle Hanefi hukukçuları arasındaki ihtilaflara ve hukukî münakaşalara yer verilmiştir. Müellifin belirttiğine göre eserde muteber fıkıh kitapları özetlendiği gibi bunlarda bulunmayan yeni meselelere de çözüm getirilmiştir. Ayrıca *Dürerü'l-Hükkâm* Osmanlı döneminde şer'î hukuk sahasında hâkimlerin ihtilafları çözerken başvurdukları yarı resmî bir hukuk kaynağı işlevi görmüştür.³ Kınalızâde Ali Efendi, Kadı Mehmed Vâni Efendi, Azmizâde Mustafa Haletî, İsmail b. Abdülganî en-Nablusi tarafından şerh ve hâşiyeleri olan *Dürerü'l-Hükkâm*' ın üzerinde yirmiye yakın çalışma yapılmıştır.⁴ Hasan b. Ammar eş-Şürünbülâli tarafından yapılmış olan *Gunyetü zevi'l-Ahkâm fî bugyeti Düreri'l-Hükkâm* isimli şerhle birlikte baskısı mevcuttur.

2.2.2.23. *el-Mevâhib*

Burhanuddin İbrahim b. Musa b. Ebûbekir b. Ali et-Tarablûsî ed-Dımeşkî (843-922/1439-1516) tarafından yazılmış eserin tam ismi *Mevâhibu'r-Rahmân fî mezhebi'n-*

¹ Aydın, İ. Hakkı, “*Fusulü'l Bedâyi*”, DİA, c.XIII, s.230

² Bursalı, a.g.e., c.I, s.293; Koca, Ferhat, “*Molla Hüsrev*”, c.XXX, s.253

³ Akgündüz, Ahmet, “*Dürerü'l-Hükkâm*”, DİA, c.X, s.27

⁴ Özel, a.g.e., s.102-103

Nu'man'dır. *Mecmau'l-Bahreyn*' in metodu ile yazılmış olan eser iki cilttir. *el-Burhân* isimli bir şerhi mevcuttur.¹

2.2.2.24. *Mültekâ'l-Ebhur*

Burhânuddîn İbrahim b. Muhammed b. İbrahim el-Halebî'nin (956/1594) eseridir. Eserin kaleme alınış nedeni, Osmanlı'da kapsam ve muhteva bakımından uygulamaya esas kabul edilecek hükümlerin nihaî şekilde tesbitine yönelik giderek artan ihtiyaçtır. *Mültekâ'l-Ebhur*'un en önemli özelliği Hanefî mezhep birikiminden gerek fikhî faaliyetlerin temelini teşkil edecek meseleler gerekse bu meselelere dair “sahih, muhtâr, esah, müftâ bih, ma'mülün bih” gibi kavramlarla yapılan tercihler hakkında bir dizi farklılığı ortadan kaldırmasıdır.²

Kitap Osmanlı medreselerinde okutulan ve rağbet gören bir eserdir. Müellif eserini hazırlarken *Muhtasarü'l-Kudûrî*, *el-Muhtâr*, *Kenzü'd-Dekâik*, *el-Vikâye* gibi muteber Hanefî kitaplarına dayanmıştır. Kitap üzerine birçok şerh ve hâşiyeler yapılmıştır.³

2.2.2.25. *Fetâvâ-yı İbn Nüceym*

Zeynüddin b. İbrahim b. Muhammed b. Nüceym el-Mısırî'nin (926-970/1519-1562) fetvalarından oluşan eser. Diğer ismi *el-Fetâvâ'z-Zeyniyye*'dir. Müellifin oğlu Ahmed tarafından derlenmiştir.⁴ Babasının verdiği bini aşkın fetvayı *el-Fetâvâ'z-Zeyniyye fi fikhî'l-Hanefiyye* adıyla fıkıh bablarına göre düzenlendiğini söylese de eserin önsözünde *Fetâvâ'l-Gıyâsiyye* ile birlikte Şemseddin Muhammed b. Abdullah b. Ahmed el-Hatîb Timurtâşî tarafından derlendiği belirtilmektedir. Eser Hasan Refet b. İbrahim Rüşdî el-İstanbulî tarafından her fetvanın tercümesinden sonra asıl ibaresi de verilerek *Fetâvâ-yı İbn Nüceym* adıyla Türkçe'ye çevrilmiştir.⁵ *Fetâvâ-yı İbn*

¹ Özel, *a.g.e.*, s.109

² Has, Şükrü Selim, “*Mültekâ'l-Ebhur*”, DİA, c.XXXI, s.549

³ Özel, *a.g.e.*, s.115

⁴ Özel, *a.g.e.*, s.117

⁵ Özege, *a.g.e.*, s.402

Nüceym'deki fetvaların tekrarları çıkarılmak suretiyle Çeşmîzâde Hâlis tarafından diğer bazı fetva kitaplarıyla beraber *Hulâsatü'l-Evcibe* adı altında toplanmıştır.¹

2.2.2.26. Bahr

Zeynüddin b. İbrahim b. Muhammed b. Nüceym el-Mısırî'nin (926-970/1519-1562) *Bahru'r-Râik Şerhu Kenzü'd-Dekâik* isimli eseridir.² *Bahru'r-Râik*, Ebü'l Berekât en-Nesefî'nin (710/1310) fıkha dair meşhur eseri ve dört muteber metinden biri olan *Kenzü'd-Dekâik*'ine yapılmış olan önemli şerhlerinden biridir. İbn Nüceym eseri “icâre-i fâsid” bölümüne kadar getirmiş, tamamlama ise Muhammed b. Hüseyin et-Tûrî (v.1004/1595) tarafından gerçekleştirilmiştir.³

2.2.2.27. el-Eşbâh

Zeynüddin b. İbrahim b. Muhammed b. Nüceym el-Mısırî'nin *el-Eşbâh ve'n-Nezâir* adlı eseridir. İslam hukukunda özellikle Hanefî mezhebinde bu adla anılan eserlerin en meşhurdur. Altı ayda yazılan kitap müellifin son eseridir. Eser yedi bölümden oluşmakta; İslam hukukundaki külli kaideleri ve benzer meselelerin tâbi olduğu ortak veya farklı hükümleri ele almaktadır. İbn Nüceym eserini hazırlarken büyük ölçüde İbnü's-Sübki'nin aynı adlı kitabından faydalanmıştır.⁴ Bu kitap üzerine birçok şerh, hâşiye ve ta'lik yazılmıştır.⁵

2.2.2.28. Fetâvây-ı Hâmidîyye

Hâmid Efendi (v.985/1577) Osmanlı şeyhülislamlarından. Hâmid Efendi'nin en meşhur eseri olan *Fetâvây-ı Hâmidîyye*, *Mecmûa'î Fetâvâ-yı Hâmid Efendi*, *Mecmûatü'l-Fetâvâ*, *Mecmûa fi'l-fikh* isimleriyle de anılmaktadır. Müellif eserini

¹ Özel, Ahmet, “İbn Nüceym, Zeynüddin”, DİA, c.XX, s.237

² Bilmen, a.g.e., c.I, s.417

³ Özel, a.g.e., s.117

⁴ Baktır, Mustafa, “el-Eşbâh ve'n-Nezâir”, DİA, c.XI, s.458-459

⁵ Özel, a.g.e., s.117

Arapça fıkıh ve fetvâ kitaplarından derlediği için eserde Türkçe fetvâ yoktur. Nakletmiş olduğu meseleleri “matlab” veya “mesele” başlığı altında çeşitli konulara göre tasnif etmiştir. Ancak tertip bakımından klasik fetvâ kitaplarının sistematiğine uymamaktadır.¹ *Fetâvây-ı Hâmidîyye* dört ciltten oluşmakta ve önemli fetvâ kitapları arasına sayılmaktadır.²

2.2.2.29. *Tenvîr*

Şemsuddin Muhammed b. Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. İbrahim et-Timurtâşî el-Ğazzî'nin (v.1004/1595) eseridir. Eserin tam adı *Tenvîru'l-Ebsâr ve Câmiu'l-Bihâr* şeklindedir. Eser 995/1587 yılında tamamlanmıştır. *Tenvîru'l-Ebsâr*'ı Haskefî *Dürrü'l-Muhtâr* adıyla şerhetmiştir.³ Ayrıca Molla Hüseyin b. İskender er-Rûmî ve Şeyh Abdurrezzak'ta eseri şerhetmişlerdir.⁴

2.2.2.30. *Reddü'l-Muhtâr*

Muhammed Emin b. Ömer b. Abdilaziz b. Ahmed b. Abdurrahîm el-Hüseyinî ed-Dimeşkî'nin (v.1252/1836) eseridir. Timurtaşî'nin (v.1004/1596) Hanefî fikhına dair *Tenvîrü'l-Ebsâr* adlı eserine Alaaddin el-Haskefî'nin *ed-Dürrü'l-Muhtâr* adıyla yaptığı şerhin hâşiyesidir.⁵ İbn Âbidin bu eserin telifine 1222 yılında 24 yaşlarında başlamıştır.⁶ İbn Âbidîn'in ifadesine göre kendisi *Dürrü'l-Muhtâr*'ın ibarelerini açıklarken sahih, mutemet, zayıf ve tenkit edilen görüşlere işaret etmiş, daha önce açığa kavuşturulmayan meseleleri çözümlenmeye çalışmıştır.⁷

¹ Baltacı, Cahit, “*Hâmid Efendi, Çivizâde Damadı*”, DİA, c.XV, s.461

² Özel, a.g.e., s.121

³ Özel, a.g.e., s.134

⁴ Özel, a.g.e., s.124

⁵ Özel, Ahmet, “*İbn Âbidîn*”, DİA, c.XIX, s.292

⁶ Alaaddin Efendi, 1994, *Hâşiyetü Kurreti uyûni'l-Ahyâr tekmiyetü Reddi'l-Muhtâr ale'd-Dürri'l-Muhtâr Şerhu Tenvîri'l-Ebsâr*, Beyrut, c.VI, s.9

⁷ Atmaca, Gökhan, 2003, *İbn Âbidîn'in Gabin Risâlesinin Metin ve Muhteva Yönünden Tetkiki*, SAÜ. Sos.Bil.Ens., Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, s.31

Eserin telifinde hemen hemen bütün Hanefî kaynaklarından faydalanılmıştır. Eserde özellikle İbn Nüceym'in (970/1562) kırk, eş-Şürünlûlî'nin altmış risâlesi ile Aliyü'l-Kârî, Abdülğani en-Nablûsî ve Alkame Kâsım'a ait çeşitli risâlelerle *el-Bahrûr-Râik*, *el-Mineh*, *el-Eşbah*, *Câmiu'l-Fusuleyn*'in Hayruddin er-Remlî'ye ait hâşiyeleri, yine Remlî'nin *Fetâvâ'sı*, İbnü'ş-Şelbî'nin *Fetâvâ'sı*, er-Râhimî ve Şeyh İsmail'in *Fetâvâ*'larıyla *el-Fetâvâ'z-Zeyniyye*, *et-Timurtâşiyye*, *el-Hâmidiyye* ve diğer bazı fetva kitaplarından büyük ölçüde istifade edilmiştir.

İbn Âbidîn eserini baştan sona kadar müsvedde olarak yazdıktan sonra *Kitâbu'l-İcare*'den eserin sonuna kadar olan kısmı temize çekmiştir. Daha sonra eserin başından başlayıp “*Bâbu Kitâbi'l-Kâdî ile'l-Kâdî*” ile “*Kütabu'ş-Şehâdet*” arasında bulunan “*Mesâilü Şetta*” adındaki bölüme gelince vefat etmiştir.¹ *Mesâilü Şetta*'dan “*Kitâbü'l-İcare*” nin başına kadar olan bölüm, eserin basımı sırasında oğlu tarafından temize çekilmiştir.² *Reddü'l-Muhtâr*'ın, İbn Âbidîn'in oğlu Alaaddin tarafından yazılmış *Kurreti Uyûni'l-Ahyâr* isimli bir tekmilesi bulunmaktadır.³

2.2.2.31. Tenvîru'l-Besâir ale'l-Eşbâh ve'n-Nezâir

Şerefuddin b. Abdulkâdir b. Berekât b. İbrahim İbn Habib el-Ğazzi'nin (1030/1620) eseridir. Kitap İbn Nüceym'in *el-Eşbâh ve'n-Nezâir* adlı eserinin önemli hâşiyelerinden biridir.⁴

2.2.2.32. Nûru'l-Ayn

Nişancızâde Muhyiddin Mehmed'in (v.1031/1622) *Câmiu'l-Fusûleyn*'deki tekrarları çıkararak kaleme aldığı eseridir. Eserin tam ismi *Nurü'l-Ayn fî islâhi Câmiu'l-*

¹ Atmaca, *a.g.e.*, s.32

² Özel, *a.g.m.*, s.292

³ Bilmen, *a.g.e.*, c.I, s.399

⁴ Özel, *a.g.e.*, s.128

Fusûleyn'dir. Nişancızâde eserinde ayrıntılı bulduğu bilgileri çıkararak bazı yeni ilaveler yapmıştır.¹

Ayrıca müphem bulduğu yerleri izah etmiş, mevcut tenâkuzları gidermeye çalışmıştır. Eserin “küfür”le ilgili bölümünü meselelerin azlığından yeterli bulmadığı için daha önce Ehl-i Sünnet akaidine ek olarak yazdığı güzel bir risâle ile değiştirip, bunu kitabın sonuna koymuştur. Risâle bir mukaddime, on bab ve bir hâtimeden oluşmaktadır.²

2.2.2.33. *Ferâidü Mültekâ'l-Ebhur*

İsmail b. Sinâneddin Sivâsî'nin (v.1047/1637) *el-Mültekâ* adlı esere yazmış olduğu şerhidir. Eserde her bölüm başına giriş niteliğinde uzun bilgilere yer verilmekte ve meseleler naslarla delillendirilmektedir. Ayrıca toplumsal hayattaki bazı bid'atlara yönelik şiddetli tenkitler içermektedir.³

2.2.2.34. *Mecme'ul-Enhur*

Abdurrahman b. Muhammed b. Süleyman'nın (1078/1667) eseridir. Müellif Osmanlı ulemâsından olup Dâmâd Efendi diye de bilinir. *Mecme'ul-Enhur* bu nedenle *Dâmâd* ismiyle meşhur olmuştur.⁴ *Mecme'ul-Enhur*, *el-Mültekâ* adlı eserin şerhleri arasında en meşhur ve en hacimli olanıdır. Ayrıca Mecelle'nin hazırlanışında sıkça başvurulan kaynaklardan biridir.⁵

2.2.2.35. *Fetâvây-ı Hayriyye*

Hanefî fıkıh âlimi Hayreddin b. Ahmed er-Remlî'nin (v.1081/1671)⁶ fetvalarını bir araya getiren eser.⁷ XVII. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde günlük hayatta karşılaşılan

¹ Bardakoğlu, a.g.m., s.109

² Şener, a.g.e., s.74

³ Has, a.g.m., s.551

⁴ Özel, a.g.e., s.132

⁵ Has, Şükrü Selim, “*Mülteka'l-Ebhur*”, DİA, c.XXXI, s.551

⁶ Keşfuzzunûn, c.II, 815

⁷ Bilmen, a.g.e., s.446

veya tartışılan 2161 fetvayı ihtiva eden eser, Ali Efendi'nin fetva kitabında olduğu gibi dönemin bir aynası konumundadır. Düzeni itibariyle klasik fıkıh kitapları örnek alınmıştır. Elli üç babdan oluşmaktadır. Her bab bazen birkaç cümleden ibaret kalan, bazen de birkaç sayfa devam eden soru-cevap şeklinde düzenlenmiş fetvalardan oluşmaktadır. Hanefi fikhının esas alındığı eserde zaman zaman Şafii mezhebinin görüşlerine de yer verilmiştir. Akaid ve tasavvufla ilgili bazı fetvalara da rastlanan eserde çeşitli ilim dallarına ait 150 kadar kaynağa atıfta bulunulmuştur.¹

Eser Remlî'nin oğlu Muhyiddin (v.1071/1661) tarafından derlenmeye başlamış ancak onun ölümü nedeniyle İbrahim b. Süleyman el-Cinî'nin tarafından tamamlanmıştır. *Fetâvâ-yı Hayriyye*'nin iki cildi bir arada olmak üzere muhtelif baskıları mevcuttur.²

2.2.2.36. *Vâkıâtü'l-Müftîn*

Abdülkadir b. Yusuf el-Kâdirî'nin (1014-1083/1605-1672) eseridir. *Fetâvâ Kadri* veya *el-Fetâvâ'l-Kâdiriyye* diye de tanınan eser, Kâdirî'nin şeyhüislâm Yahya b. Zekeriyâ'nın yanında fetva müvezzii görevinde bulunurken müftülerin en çok karşılaştıkları meseleleri gözlemlemesi suretiyle oluşturulmuştur. Muteber fıkıh ve fetva kitaplarından derlenen eserde kaynaklara kitap, bab ve fasıl olarak atıfta bulunulmuştur.³

2.2.2.37. *Dürrü'l-Muhtâr*

Alâuddin Muhammed b. Ali b. Muhammed el-Haskefî ed-Dımeşkî'nin (v.1088/1677) eseridir. Aslen Hasankeyfli bir aileden olup bundan dolayı Haskefî nisbesiyle anılır. Remle'de Hanefî âlimi Hayreddin er-Remlî, Kudüs'te Fahreddin b. Zekeriyâ el-Makdisî'den ders almıştır.⁴

¹ Kallek, Cengiz, "*Fetâvâ'l-Hayriyye*", DİA, c.XII, s.443-444

² Özel, *a.g.e.*, s.132

³ Özel, *a.g.e.*, s.133

⁴ Özel, Ahmet, "*Haskefî*", c.XVI, s.387

Eseri *Dürrü'l Muhtâr*, Timurtaşî'nin *Tenvirü'l-Ebsâr* adlı eserine yaptığı şerhtir. Hanefî mezhebindeki sahih görüşlere yer vermesi ve bir çok fikhî meseleyi muhtasar şekilde ihtiva etmesi sebebiyle rağbet görmüş üzerine çeşitli hâşiyeler yazılmıştır. Bunların içinde en önemlileri İbn Âbidîn'in *Reddü'l-Muhtâr*'ı ile Tahtavî'nin *Hâşiyeye ale'd-Dürri'l-Muhtâr*'ıdır.¹

2.2.2.38. Dürrü'l-Müntekâ

Alâuddin Muhammed b. Ali b. Muhammed el-Haskefî ed-Dımeşkî 'nin (v.1088/1677) eseridir. İbrahim b. Muhammed el-Halebî'nin (v.956/1549) *el-Mültekâ* adlı eserinin şerhidir. Meseleleri ele alırken delilleri sunması ve Hanefî mezhebinin kaynaklarını tartışmasıyla aranan şerhlerden biri olmuştur. *Mecme'ul-Enhur*'un kenarında basılmıştır.²

2.2.2.39. Külliyyât-ı Ebi'l Bekâ

Eyyub b. Musa el-Hüseynî Ebü'l-Bekâ el-Kefevî'nin (v.1095/1684) eseridir. Müellif eserini Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'ya ithaf etmiştir. Eser, Kur'an ve hadis başta olmak üzere İslâmî ilimlerde kullanılan terimler açıklanmak üzere oluşturulmuş bir lügattir.³ Eser otuz bir fasıldan meydana gelmektedir. Kelimelerin açıklamaları verilirken gramer, felsefe, mantık, fıkıh, hadis, tefsir, kelim gibi ilimlerde ifade ettiği mânalar üzerinde durulmuştur. Ayrıca çeşitli mezheplerin anlayışları tartışılarak muhaliflere cevaplar verilmiş ve tercihler yapılmıştır. Ebü'l-Bekâ eserini 180 civarında kaynaktan beslenerek oluşturmuştur.⁴

¹ Özel, *a.g.e.*, s.134

² Özel, *a.g.e.*, s.134; Has, *a.g.m.*, s.551

³ Bursalı, *a.g.e.*, c.I, s.307

⁴ Kılıç, Hulusi, "*Ebü'l-Bekâ el-Kefevî*", DİA, c.X, s.298

2.2.2.40. *el-Eşbâh—Hamevî*

Ebu'l Abbas Şihâbüddin Ahmed b. Muhammed el-Mekkî el-Hüseynî el-Mısırî el-Hamevî'nin (v.1098/1687) *Ğamzü'l-Uyûni'l-Besâir alâ Mehâsini'l-Eşbâh ve'n-Nezâir* adlı eseridir. Bu eser İbn Nüceym'in *el-Eşbâh ve'n-Nezâir* adlı eserine yapılmış bir şerhtir. Eser 1097/1686 yılında tamamlanmış olup, *el-Eşbâh'* in en çok ilgi gören şerhidir.¹

2.2.2.41. *Hâmiş-i Ankaravî*

Şeyhülişlâm Ankaravî Mehmed Emin Efendi'nin (v.1098/1687) fetvalarını bir araya getiren eserdir. Ankaravî özellikle şeyhülişlâmlık döneminde vermiş olduğu fetvaları bir araya getirmiştir.² Makbul ve muteber bir fetva kitabıdır.³

Eserdeki fetvalar alışlagelmiş fetva kitaplarındaki gibi soru-cevap şeklinde değil de, sorulara değinilmeden sık karşılaşılan fikhî meselelere kısa cevaplar şeklinde yazılmıştır. Arapça olarak yazılmış fetvalar, Hanefî mezhebinin muteber fıkıh ve fetva kitaplarından aynen veya özetlenerek derlenmiş, sonunda da alınan kaynak belirtilmiştir. Osmanlı döneminde kadı ve müftüler tarafından yaygın olarak kullanılmıştır.⁴ Süleymaniye başta olmak üzere çeşitli kütüphanelerde çok sayıda yazma nüshası bulunmakla beraber İstanbul ve Bulak'ta aynı tarihte iki cilt halinde basılmıştır.⁵

¹ Sinanoğlu, Mustafa, "*Hamevî, Ahmed b. Muhammed*", DİA, c.XV, s.457

² Akgündüz, Ahmet, "*Fetâvây-ı Ankaravî*", DİA., c.XII, s.438

³ Özel, a.g.e., s.136

⁴ Akgündüz, a.g.m., s.438

⁵ Akgündüz, a.g.m., s.438

2.2.2.42. *Surretu'l Fetâvâ*

Sadık Mehmed b. Ali es-Sakızî er-Rûmî (1099/1688)¹ Sakızî Hanefî fıkıh âlimi olup Kudüs'te kadılık görevinde bulunmuştur. Eseri *Surretu'l Fetâvâ*' yı fıkıh kitaplarından derleyerek 1059/1649 yılında tamamlamıştır.²

2.2.2.43. *Fetâvây-ı Ali Efendi*

Şeyhülislâm Çatalcalı Ali Efendi'nin (v.1103/1692) fetvalarını bir araya getiren eserdir. XI. Yüzyıl (XVII.) Osmanlı Devleti'nde günlük hayatta karşılaşılan veya tartışılan konularla ilgili 4412 fetvayı ihtiva eden eser devrin din anlayışını, toplum yapısını ve sosyo-kültürel değerlerini yansıtmaya bakımdan önemlidir. Osmanlı fetvahânesinin en muteber kabul ettiği dört fetva kitabından biridir. Soru- cevap şeklinde düzenlenmiş olup, fetvalar kısaca “olur” yada “olmaz” diye belirtilirken, delillere ve kaynaklara yer verilmemiştir.³

Eser klasik fıkıh kitaplarındaki gibi “kitap” ve “bab”lara göre düzenlenmiş olup, elli üç bölümden oluşmaktadır. Bölüm başlıkları Arapça'dır.⁴ Eser bir çok defa basılmıştır.⁵ *Fetâvây-ı Ali Efendi*, Kefevî Salih Efendi tarafından derlenmiştir.⁶

2.2.2.44. *Fetâvây-ı Feyziyye*

Kırk altıncı şeyhülislâm Seyyid Feyzullah Efendi'nin (v.1115/1703) fetvalarını bir araya getiren eserdir. XII. Yüzyıl Osmanlı toplumunda günlük hayatla, ibadet ve muamelâtla ilgili konularda ortaya çıkan meselelere dair Feyzullah Efendi'nin verdiği fetvaları ihtiva etmektedir. Osmanlı fetvahânesinin en muteber saydığı dört fetva

¹ Keşfuzzunûn, c.II, s.1078

² Özel, a.g.e., s.136

³ Kallek, Cengiz, “*Fetâvây-ı Ali Efendi*”, DİA., c.XII, s.438

⁴ Kallek, a.g.m., s.438

⁵ Özel, a.g.e., s.137

⁶ Ali Efendi, 1311, *Fetâvây-ı Ali Efendi*, Haz., Salih b. Ahmed el-Kefevî, İstanbul, c.I, s.1

kitabından biridir. Klasik fıkıh kitaplarındaki gibi düzenlenmiş olup, diğer Osmanlı fetva kitaplarından farklı değildir. Elli bir kitaptan oluşmaktadır. Sorulara kısa cevaplar verilmekle beraber her fetvanın mesnedini teşkil eden muteber fıkıh kitaplarının Arapça ibareleri eklenmiş, nakil yapılan kaynağın adı ve ilgili bölümü de belirtilmiştir.¹ *Fetâvâ-yı Feyziyye maa'n-Nukûl* adıyla neşredilen eserin biri müstakil, diğeri *Fetâvâ-yı Ali Efendi*'nin kenarında olmak üzere iki baskısı mevcuttur.²

2.2.2.45. *Hindiyye*

Sultan Muhyiddîn Ebu'l-Muzaffer Muhammed Evrengzib Bahadır Âlemgîr (1029-1118/1620-1707)'in isteğiyle Burhanpur'lu Şeyh Nizâm'ın başkanlığında ki bir heyetin çalışmasıyla 1075-1083 (1664-1672) yılları arasında yazılmıştır. Eser *el-Âlemgîriyye*, *Fetâvâ'l-Âlemgîriyye*, *el-Fetâvâ'l-Hindiyye* olarak da tanınmaktadır. Hanefî mezhebinin temel kaynaklarından ve muteber kitaplarından derlenen eserin tertibinde *el-Hidâye* örnek alınmıştır. Eserin telifinde fetva için tercih edilen ve kuvvetli rivayetlere dayanan görüşler esas alınmış, zayıf rivayetlere dayanan görüşlere ise meselenin cevabı bulunamadığında müracaat olunmuştur.³ Hükümler alındıkları yerlerdeki asıl metinleriyle ve kaynak gösterilerek belirtilmiştir. Eser, *Fetâvâ* olarak isimlendirilmiş olmasına rağmen günlük hayatta karşılaşılan problemlerin çözümüne eğilmek yerine, genel fikhî hükümleri açıklamaktadır. *el-Âlemgîriyye*, Hindistan'da İslam hukukunun uygulanmasında en önemli kaynak olmuş, kütüphanedeki yazmaları yanında değişik baskıları ve bazı dillere tam veya kısmî tercüme yapılmıştır.⁴

2.2.2.46. *Hâmiş-i Behce*

Yenişehirli Abdullah Efendi'nin (1156/1743) müellifi olduğu eserdir.⁵ Abdullah Efendi, çeşitli medreselerde ve Süleymaniye Dârülhadis'inde müderrislik yapmıştır. Daha sonra

¹ Kallek, Cengiz, "*Fetâvâ-yı Feyziyye*", DİA, c.XII, s.443

² Kallek, a.g.m., s.443

³ Özel, a.g.e., s.140

⁴ Özel, Ahmet, "*el-Âlemgîriyye*", DİA., c.II, s.365-366

⁵ Danişmend, a.g.e., s.137

fetva eminliği ile Bursa ve Halep kadılığı görevlerinde bulunmuştur.¹1130/1718 yılında şeyhülislamlığa getirilmiştir. Görevini Lale Devri içerisinde yapmış olup, bu devrin bitimiyle görevinden azledilmiştir.²

Hâmiş-i Behce' nin diğer adı *Behcetü'l-Fetâvâ'* dir. Eserde klasik fıkıh kitaplarının tertibi uygulanmıştır. Abdullah Efendi'nin vermiş olduğu fetvalar, Fetva Emîni Muhammed Fıkhî el-Aynî tarafından toplanarak eser oluşturulmuştur. el-Aynî fetvaların dayanmış olduğu eserlerdeki ibareleri asıllarıyla beraber kitaba almıştır.³ *Behcetü'l-Fetâvâ* tek cilt olarak basılmıştır.⁴

2.2.2.47. Tenkîhu'l-Hâmidîn

İbn Âbidîn'in *el-Ukûdü'd-Dürriye fî Tenkîhi'l-Fetâvâ'l-Hâmidîyye* adlı eseridir. Hâmid b. Ali el-İmâdî ed-Dımaşkî'nin (v.1171/1757) *Fetâvây-ı Hâmidîyye* isimli eserinin yeniden düzenlenmiş şeklidir. Hâmid Efendi'nin Şam müftülüğu yaptığı on sekiz yıllık süre içinde vermiş olduğu fetvalarını içermektedir. İbn Âbidîn, müellifin son devirde yaşamış olması ve güvenilir görüşleri kaydetmesi bakımından eseri muteber kitaplardan saymıştır.⁵ Bununla beraber tekrarların bulunması, çok bilinen meselelere yer verilmesi ve tertibinin güzel olmaması nedeniyle eseri kısaltıp düzenlemeyi elzem görmüştür.⁶

2.2.2.48. Merâhu'l-Meâlî fî Şerhi'l-Emâli

Fahrüddin Hasan b. Mansur b. Mahmud el-Uzcendî el-Fergânî'nin (592/1196) *el-Emâli* adlı eserine Mütercim Asım Efendi (v.1235/1819) tarafından yapılmış olan şerhtir.⁷ Eserde kelimeler ve akâid ilmiyle ilgili bir mukaddime bulunmaktadır. Beyitlerin şerhleri

¹ Özel, *a.g.e.*, s.143

² Altunsu, *a.g.e.*, s.117

³ Bursalı, *Osmanlı Müellifleri*, c.I, s.363

⁴ Özege, *a.g.e.*, c.I, s.123

⁵ Özel, *a.g.e.*, s. 147

⁶ Özel, Ahmet, "*İbn Âbidîn*", DİA, c.XIX, s.293

⁷ Özel, *a.g.e.*, s.56

ve ince gramer tahlilleri yapılarak, kelime anlamları üzerinde durulmuştur. Eser *el-Emâlî*'nin en çok rağbet edilen şerhlerindendir.¹

2.2.2.49. *Minhâtü'l-Hâlik ale'l-Bahri'r-Râik*

İbn Âbidîn'in, İbn Nüceym'in eseri olan *Bahru'r-Râik Şerhu Kenzü'd-Dekâik*'e yapmış olduğu hâşiyesidir. Eser *Bahru'r-Râik*'in kenarında basılmıştır.²

2.2.2.50. *Tekmile-i Reddü'l-Muhtâr*

İbn Âbidîn'in oğlu Alaaddin b. Muhammed'in, (1244-1306/1828-1889) babasının *Reddü'l-Muhtâr* adlı eserine *Kurreti Uyûni'l-Ahyâr li-Tekmileti Reddü'l-Muhtâr* adıyla yazmış olduğu tekmilesidir.³ Eserini 1290 tarihinde tamamlamış olan Alaaddin b. Muhammed, *Tekmile*'sini Ahmet Cevdet Paşa'nın ısrarıyla babasının *Dürrü'l-Muhtâr*'a yaptığı hâşiyesi üzerinde çalışırken tutmuş olduğu notları dikkate alarak oluşturmuştur. Eserin muhtelif baskıları mevcuttur.⁴

2.2.2.51. *Mi'yârü'l-Adâle*

Ömer Hilmi Efendi'ye ait olan eser iki "kitap"tan oluşmaktadır. Birinci kitap, cinayet hakkında olup bir mukaddime ile üç babı müstemildir. İkinci kitap ise, diyet hakkında olup bir mukaddime ile iki babı havidir. Bu risâle basılmadan evvel Mekteb-i Hukuk talebelerinin son sınıflarına ders olarak verilmiştir.⁵

¹ Özevarlı, Sait, "*el-Emâlî*", DİA, c.XI, s.74

² İbn Nüceym, 1983, *Eşbah ve'n-Nezâir*, Mûti Muhammed Hâfız, Neşredenin girişi; s.23, Dimeşk

³ Bilmen, a.g.e., c.I, s.399

⁴ Özel, a.g.e., s.147

⁵ Hilmi, Ömer Efendi, 1301, *Mi'yârü'l-Adâle*, Hacı Muharrem Matbaası, İstanbul

BÖLÜM 3: DÜRERÜ'L-HÜKKÂM'IN VEKÂLET KİTABI

3.1. Şeyhülislam Hasan Fehmi Efendi'ye Mecelle Cemiyeti Tarafından Takdim Olunan Kitab-ı Vekâlet'in Mazbatası

Komasyon-u acizânemizde cemi ve tertip olunmakta olan Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyenin on birinci kitabı olan Kitâb-ı Vekâlet dahi bu kere rehin-i hitam olarak nüsha-i mübeyyazası leffen takdim-i huzur-u sami-i meşihat penâhileri kılınmış olmakla sâbıkı veçhile nüsha-i mezbûrenin mübarek hatt-ı hümayûn-u şevketnumûn-u cenâbı hilâfet penâhi ile tezyin ve tevhîş buyurulduğu halde tab'ı ve neşri babında emir ve fermân hazret-i men lehü'l-emrindir. 14 Cemâziyelâhir 1291 ve 10 temmuz 1290

AHMET CEVDET & ESSEYİD HALİL & SEYFETTİN

ESSEYİD AHMET HULUSİ & ESSEYİD AHMET HİLMİ¹

3.2. Dürerü'l-Hükkâm fi Şerh-i Mecelleti'l-Ahkâm Şerhu'l-Vekâle

Bismillâhi'r-rahmâni'r-rahîm

El-hamdu lillâhi'l-cemîl,

Hasbunallâhi ve ni' me'l-vekîl

Ve hüve'l-veliyu'l-celîl²

¹ Mardin, Ebul'ula, *Medeni Hukuk Cephesinden Ahmet Cevdet Paşa*, TDV. Yay., Ankara, 1996, s.114-115

²Hamd, güzel olan Allah içindir. Allah bize yeter, O ne güzel mevlâ ne güzel vekildir ve celâl sahibi sahibimiz de O'dur.

Kitâb-ı Hâdi Âşera

(On Birinci Bölüm)

Vekâlet hakkında olup, bir mukaddime ile üç bâbı müştemeldir.

Vekâletin meşrûiyyeti Kitâp, Sünnet, İcmâ-ı Ümmet ve akıl ile sâbit olmuştur:

Kitap: Ashab-ı Kehf 'den hikâye tarîkiyle zikir buyurulan

فابعثوا أحدكم بورقكم هذه إلى المدينة âyet-i celîlesi bulunmuştur. Zîrâ bundaki ba' s bi-tarîki'l-vekâledir.

Sünnet-i Seniyye: Filu'r-Rasûl'den ibârettir. Şöyle ki; Rasûl-i Ekrem Sallallâhu Teâlâ Aleyhi ve Sellem Hakîm bin Huzzâm'ı kurban satın alması için tevkîl buyurmuştur.

Vekâletin cevâzında İcmâ-ı Ümmet mün'akid olmuştur. (*Tekmile-i Reddi Muhtar*)

Akıl: İnsân bazan umûruna mübâşeretten âciz kalacağından, gayrısını tevkîle muhtâç olur. (*Cevhere*) 17. maddeye bak.

Mesela: Vekâlet gayr-ı meşrû ve herkes umûrunu bizzât îfâya mecbûr olsa, mesâfe-i sefer-i ba'îd bir mahallde bulunan medyûnundan hakkını istifâ için dâyin, mahall-i mezkûre bizzât gitmesi lâzım gelir ki bu takdîrde istifâ eyleyeceği hakkından fazla mesârif-i seferiye vukû bulur.

İnsân medeniyyu't-tab' halk edilmekle me'âşında, te'âzud ve tenâsura muhtâç olup vekâlet dahî bu kabîldendir.

Vekâlet, “vâv” in fetha ve kesriyle tevkîlin ismidir. (*Tekmile-i Reddi Muhtar*)

Mukaddime [Bazı Istilahât-ı Fıkhiyye Beyanındadır.]

3.2.1. 1449. Madde

Vekâlet; bir kimse işi başkasına tefvîz etmeye ol işde onu kendi yerine ikame eylemektir. Ol kimseye müvekkil ve yerine ikame eylediği kimseye vekil ve ol işe müvekkelnun bih denilir.

[Vekâlet] lügaten hıfz manâsınadır. Binâ-berîn bir kimse diğerk kimseye “malımda seni vekîl ettim” deyip de, o malda ne gibi tasarrufâta vekîl ettiğini zikir etmez ise o kimse ancak o malı muhâfaza edebilir. Yoksa onda başka türlü tasarruf eyleyemez. (*Dürer*) Nitekiim bir kimse diğerk kimseye “Sen her şeyde vekîlimsin” dedikde o kimseye muhâfaza husûsu tefvîz edilmiş olur. (*Bahr*)

Şer‘ an [bir kimse] kendisi için tasarruf etmek câiz ve kendisinin ehliyyet-i nefsi ile aslı tasarrufa nazaran tasarrufa mâlik ve muktedir bulunduğu ve muâmelâtta bulunan malûm [iş] yanî tasarrufu -hakk-ı tasarruf kendisinde dahî kalmak üzere- [başkasına tefvîz etmek ve ol işte onu kendi yerine ikâme eylemektir.] Yani bir tasarruf ki bir kimse asl-ı tasarrufa nazaran ehliyyet-i nefsi ile -her ne kadar urûz-ı nehyi sebebiyle o tasarrufu yapmak mümtenî‘ olsa da- onu yapmaya muktedir ola, o tasarrufu icrâ için başkasını vekîl edebilir.

Îzâhu’l-Kuyûd ve’s-sebep:

1. **Kendisi için tasarruf etmek câiz ilh.** Mesela, bir kimse kendi malını bizzât bey‘ a muktedir olduğu gibi bunu satmaya diğerkini tevkîle dahî muktedirdir. Nitekiim bir kimse sagîr veledinin malını diğerk kimseye kıymet-i hakîkiyyesi ile satabileceği gibi mezkûr malı satmak üzere diğerkini dahî vekîl edebilir. Yani velî ve vasî, sagîrin ya ma‘ tûhun malında kendilerinin bizzât tasarruf etmeleri câiz olduğu husûslarda gayrısını dahî tevkîl etmesi câizdir. (*Tenkîh ve Tahtavi*) Fakat bu sûrette vekîl, muvekkelun bihî henüz yapmadan, sagîr bâliğ oldukda artık vekîlin vekâleti kalmaz. (*Vâki‘ât*)

Ammâ bir tasarruf ki bir kimse, onu bizzât yapmaya muktedir olmaya, ol tasarrufu yapmak üzere başkasını vekîl edemez. Şöyle ki; mesela bir sabî-i mümeyyiz, malını âhara hibe etmeye muktedir olmadığı gibi, onu hibe etmeye bir bâliğ tevkîle dahî muktedir değildir. 859. ve 967. maddelere bak.

2. **Ehliyyet-i nefsi:** Bu tabir ile vekîl hâriç kalır. Yani vekîl hasebe’l-vekâle memûr olduğu umûrda tasarrufa muktedir olduğu hâlde bu tasarrufu yapmak üzere

diğer kimseyi tevkîl edemeyeceği 1466. maddede musarrah olmakla bunun ta'rifden ihrâcî için bu kayıd ilâve edilmiştir. Bu meselede vekîl tasarrufa muktedir ise de buna iktidârı ehliyyet-i nefsi ile olmayıp belki müvekkilinin tefvîzine mebnî bulunmuştur. (*Cevhere bi-îzâhın*)

3. **Asl-ı tasarrufa nazaran; avâızdan kat'ı'n-nazar:** Müvekkil nehy-i şer'îden dolayı o tasarrufu yapmaya muktedir olmasa bile bu adem-i iktidâr urûz-u nehiy sebebiyle olup müvekkil asıl tasarrufa nazaran o işi yapmaya muktedir addolunarak mezkûr tasarruf için diğerini tevkîle muktedir olur. Şöyle ki; meselâ bir Müslim bey' -i hınzîre nehy-i ârız sebebiyle muktedir değil iken onu bey' etmek üzere bir gayr-i müslimi inde'l-İmâm vekîl ta'yîn edebilir. (*Mecmeu'l-Enhur*)
4. **Muâmelâtta bulunan:** Bu tabir ile istîfâ-i kısâsa tevkîl hâriç kalır. Şöyle ki; veliyyu'l-katîl kendisi için sâbit olan hakk-ı kısâsı istîfâ edebilir ise de, kendisi gâib iken istîfâ-yı kısâs için diğerini tevkîl edemez. (*Cevhere-bi tağyîrin- ve îzâhın*) Nitekim 1459. madde şerhinde tavzih olunur.
5. **Hakk-ı tasarruf kendisinde dahî kalmak üzere:** Bu kayıd ile tarîfden îsâ' hâriç kalır. Zîrâ îsâda velâyet-i tasarruf, mûsîde kalmak üzere vasîye intikâl edip halbuki vekâletde hakk-ı tasarruf vekîl için sâbit olduğu gibi, müvekkilden dahî zâil olmayıp tasarrufa iktidâr onda dahî bâkî kalır. (*Kuhistânî*)
Meselâ Zeyd, "Benim vefâtımdan sonra Amr vasîm olsun, evlâd-ı sığârımın ve terekemin umûrunu tesviye etsin" dese Amr'ın hakk-ı tasarrufu Zeyd'in fevtinden ve Zeyd için hakk-ı tasarruf kalmadıktan sonra sâbit olup ammâ Zeyd Amr'ı malûm malını satmaya vekîl etse hakk-ı tasarruf Amr için sâbit olduğu gibi Zeyd için dahî sâbit olup ikisi de onu bey' a muktedirdir.
6. **Başkasına:** Bu tabir delâlet eder ki; vekîl başkası için âmil olmak lâzımdır. Bu sûrette vekîl, ne vakit kendi nefsi için âmil olur ise vekâlet bâtil olur. Meselâ bir kimse medyûnunu onun zimmetindeki alacağını kabza tevkîl eylese bu

vekâlet bâtıdır. 1459. madde şerhine bak. Fakat bu kâideden bir mesele müstesnâdır. Şöyle ki; dâyin medyûnunu nefsinin ibrâya tevkiyle etse sahîh olur. Ve kable'l-ibrâ' azil dahî edebilir. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*) 1459. madde şerhine bak.

[Ol kimseye] kâf-ı müşeddedenin kesriyle [müvekkil ve yerine ikâme edildiği kimseye vekil ve ol işe] kâf-ı müşeddedenin fethiyle [müvekkelun bîh denilir.]

Vekil, fa'îl vezninde olup mevkûlun ileyhi'l-emr (iş) , yani emir kendisine tevkiyle olunan kimse demektir. Fakat vekilin fâil manâsına olması hâfız manâsına olduğu takdîrindedir. “Hasbunallâhu ve ni' me'l-vekil” gibi. Ve minhu'l-Vekil” fi esmâillâhi Teâlâ. Yani vekil, mefûl manâsına olur ise bu mâddede tarif olunan kimse olup ammâ fâil manâsına olduğu takdîrde hâfız demek olur.

Vekil, müfrede, cem'a, müzekkere ve müennese itlâk olunur. (*Kuhistânî, Bahr ve Mecmeu'l-Enhur bi' izâhın*) Yani fâil, mefûl manâsına olmakla beraber mevsûfu zikir olunur ise müzekker ve müennes ve müsennâ ve mecmû' müsâvî olarak: جريح-رجل ve امرأة جريح yani مجروح ve مجروحة denilir. Ammâ mevsûfu zikir olunmaz ise bunlarda müsâvî olmayıp müennesi müzekkerden tâ (=ة) ile tefrîk olunur. (*Merâh ve şerhûhu*)

3.2.2. 1450. Madde

Risâlet; bir kimse tasarrufda dahli olmaksızın bir kimsenin sözünü diğere tebliğ etmektir. Ol kimseye rasûl ve ol kimseye mürsil ve diğesine mürselun ileyh denilir.

[Risâlet, bir kimse tasarrufda] me'zûniyyet ve [dahli olmaksızın bir kimsenin sözünü diğere tebliğ etmektir.] Yani risâlet, nakl-i ibâreye, tabir-i diğerele mürsilin sözünü mürselun ileyhe îsâle mevzu'dur. [Ol kimseye rasûl ve ol kimseye] ism-i fâil sigasiyle, [mürsil ve diğesine] ism-i mefûl sigasiyle [mürselun ileyh] denilir. (*Dürer ve Velvâliciyye*)

El-hâsıl, vekîl akde mübâşeret eden ve rasûl akde mübâşereti tebliğ eyleyen kimsedir. Risâletin şartı akdi mürsile izâfet edilmek yani rasûl “mürsilim diyor ki: Bir malı sana şu kadara sattım” gibi söz söylemektir. (*Tekmile-i Reddi Muhtar*)

Meselâ bir kimse diğerkimseye “Şu malımı fulân şahsa bu kadar kuruşa sattım. Var ona haber ver” deyip te o kimse dahi şahs-ı merkûma varıp: “Fulân kimse şöyle bir malını şu kadar kuruşa sana sattığını söyledi, yani sattım dedi” dedikde o kimse rasûl yani mürselin bu sözünü mürselun ileyhe mûsıl olup yoksa vekîl bi'l-bey^c değildir.

Ve vekîl, akdi müvekkiline muzâf kılmak mecbûriyyetinde olmayıp dilerse nefsine muzâf kılar ki bu hâlde vekâlet hükmü cârî ve dilerse müvekkiline muzâf kılar ki bu takdîrde hükm-i risâlet mer^cî olur.

Ammâ rasûl akdi mürsiline muzâf kılmak mecbûriyyetindedir. Ve ileyhi'l-işârat bi kavlihî teâlâ: “يا أيها الرسول بلغ” ve kavluhû: “وما أنت عليهم بوكيل” Nefyu'l-vekâle ve isbâtu'r-risâle (*Bahr bi-İdahın*) 1454. madde misâlleri risâletin misâlleri olduğı gibi 1455. madde şerhinde ammâ bir kimse hizmetkârına ilh. ibâresi risâletin misâlidir.

Vekâletle risâlet beynindeki farklar: Vekâlet ile risâlet arasında beş vecihle fark vardır:

1. Min haysi'l-mâhiyyeti farkdır ki sâlifü'l-beyân iki mâddede zikir olundu.
2. Vekâletde hukûk-u akd vekîle râcih iken risâletde hukûk-ı akd rasûle âid olmayıp tamâmen mürsile âit olur. 1461. ve 1462. maddelere bak.
3. 1523. maddede beyân olunduğı üzere vekîlin azli azil olunduğına ilminin luhûkiyle tamâm olup ammâ rasûlün azlinde onun ilminin luhûku şart değildir. Nitekim mezkûr mâdde şerhinde îzâh olunur.
4. Risâletde rasûlün akdi müvekkili bulunan mürsiline muzâf kılması lâzım olup ammâ vekâletde vekîl muhayyer olarak dilerse müvekkiline dilerse nefsine muzâf kılar. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr fi'l-vedf^ca bi-ziyâdetin*)
5. Vekâlet ekseriyâ elfâz-ı vekâlet ile akdedilip ammâ risâlet, ekseriyâ elfâz-ı risâlet ile akdolunur. (*Redd-i Muhtâr*)

Bâb-1 Evvel

[Vekâletin Rükni] ü [Ve] Rükni-i Tevkîlin [Taksimi Beyanındadır.]

3.2.3. 1451. Madde

Tevkîlin rükni îcâb ve kabûldür. Şöyle ki; müvekkil şu hususa seni vekîl ettim deyip de vekîl dahi kabul ettim dese yâhûd kabûlünü müş'ir başka bir söz söylese vekâlet mün' akid olur.

[Tevkîlin rükni] ukûd-u sâirenin erkânı gibi [îcâb ve kabûldür.] Kabûl velev ki hükmen olsun. Sükût gibi. (*Bahr*) Îcâb ve kabûl iki vecihle olur:

Vech-i evvel: Her ikisi de sarâhaten olmaktadır. [Şöyle ki; müvekkil şu husûsa] bu husûs müvekkelin bihden ibârettir ki bu da 1459. ve 1468. maddelerde zikir olunur. [Seni vekîl ettim deyip de vekîl dahi kabûl ettim dese yâhûd kabûlünü müş'ir] kabûl ettim sözünden [başka bir söz söylese vekâlet] gayr-i lâzım ve îcâb ve kabûlün ikisi de sarâhaten olarak [mün' akid olur]

Îzâhu'l-kuyûd:

1. **Şu husûsa:** Bu ibâre ile müvekkelin bihin malûm olması lâzım olduğuna işâret olunuyor. Müvekkelin bih olan tasarruf malûm olmayınca vekîl için yalnız tasarrufâtın ednâsı sâbit olur ki o da hıfzdan ibârettir. 1449. madde şerhine bak.
2. **Seni:** Bu tabir yani îcâb-ı vekâletin muhatabe ve müşâfehe ile zikri –ihtirâzî değildir. Çünkü akd-ı vekâlet müşâfehe ile sahîh olduğu gibi mükâtebe ve risâlet ile dahî sahîh olur. 69. maddeye bak.

Mükâtebeye misâl: Bir kimse bir gâibi bir husûsa tevkiil eylediğine dâir ona muanven ve mersûm mektûb gönderip o dahî vekâleti kabûl etse vekâlet mün' akid olur. (*Hamiş-î Ankaravî*)

Risâlete misâl: Bir kimse diğeri bir şahsa “Bu malı fülân kimseye götür de satsın” veya “Sen fülân kimseye git de benim nezdinde bulunan şöyle bir malımı satsın” dese de o dahî o kimseye bu haberi ba' de't-tebliğ o da satsa vekâlet ve

bey^ç sahîh olur. Nitekîm bir kimse gâib bir şahsı bir husûsa tevkîl edip de haber-i vekâleti bir kimse ona iblâğ ve o da kabûl etse vekâlet mün^ç akid olur. Muhbir gerek âdil ya mestûru'l-hâl olsun ve gerek gayr-ı âdil olsun gerek hod be hod haber versin ve gerek taraf-ı âmirden risâleten haber versin ve gâib-i merkûm bu haberi gerek tasdîk ve gerek tekzîb etsin. Ahvâl-i mezkûrenin küllîsinde o kimse vekîl olur. (*Hindiyye*)

3. **Tevkîl ettim...** söz: Elfâz-ı vekâlet: Tevkîl, izin, tefvîz, emir. “Meselâ: Fülân işi yap”, rızâ, meşîyyet, irâdet, vesâyet, taslît gibi sözlerdir. Şimdi bu elfâz-ı tis^ç ayı tafsîl edelim.

Birincisi, tevkîl: Bunun îzâhı bu mâddede mezkûrdur.

İkincisi, izin: Bunun îzâhı mâdde-i âtiyede mezkûrdur.

Üçüncüsü, tefvîz: Meselâ malın müstagillât, diğerkimseye müstagillâtımın emrini sana tefvîz ettim dedikde mâlik-i merkûm, müstagillâtı diğershahsa îcâr etmiş olunca ve kimse ücreti taleb ve ahz edebilir. Nitekîm bir kimse diğerkimseye devâbb ve memâlikinin emrini sana tefvîz ettim dedikde o kimse devâbb ve memâliki hıfz ve ra^ç y ve ta^ç lîf ve infâk edebilir. (*Bahr*)

Dördüncüsü, emir: Bir kimse diğerkimseye fülân işimi yap, meselâ hânemi sat dese o kimseyi vekîl etmiş olur. (*Bahr*) Nitekîm bir kimse diğerkimseye şu atı satın al deyip te parasını verse ve benim için al kaydını ilâve etmese bile o kimseyi tevkîl etmiş olur. Emrin tevkîl olması mes^ç elesi 1455. maddede îzâh olunacaktır.

Beşincisi, rızâ: Bir kimse diğerkimseye şu atımı satmaklığına râzıyım dese tevkîl bi'l-bey^ç olur.

Altıncısı, meşîyyet: Bir kimse diğerkimseye şu hânemi satmaklığımlı dilerim dese tevkîl olur.

Yedincisi, irâdet: Bir kimse diğerkimseye şu hânemi satmaklığımlı irâde ederim dedikde tevkîl olur. (*Cevhere*)

Sekizincisi, vesâyet: Bir kimse diğere hânemi bey' a hayatımda seni vasî ettim dese tevkîl olur. Ammâ mücerred, sen vasîmsin dese bununla vekâlet mün' akid olmaz. Bununla (*Hâniyye*) 3. maddeye ve şerhine bak.

Dokuzuncusu, taslît: Bir kimse diğerkimseye seni fülân malımı satmaya taslît ettim dese onu tevkîl etmiş olur. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

4. **Gayr-i lâzim:** Vekâlet akd-i lâzim değildir. Çünkü vekâlet teberru' olup teberru' ât da ise lüzûm yoktur. Adem-i lüzûm üzerine üç mesele teferru' eder:

Birinci Mesele: Vekâletde hıyâr-ı şart dâhil olmaz. (*Dürr-i Muhtâr*) 300. madde kabîlindeki şerhe bak. Hattâ müvekkil bir malını bey' a üç gün muhayyer olmak şartıyla birini vekîl etse vekâlet sahîh ve şart bâtil olur. (*Redd-i Muhtâr ve Hindiyye*)

İkinci mesele: Yalnız vekâlet davâ ve isbât olunarak bununla maksûden hüküm sahîh olmaz. Şöyle ki bir kimse diğerkimseden beni fülân husûsa vekîl etti diye davâ ve müddeâ aleyh inkâr etmekle isbât-ı müddeâ edebilerek hüküm olunamayacağı gibi, bir kimse mahkemeye bi'l-mürâca' a ben fülân gâibin fülân husûsuna vekîlim diye iddiâ ve isbât edecek olsa kabûl edilmez.

Vekâletle ber-vech-i bâlâ mâksûden hüküm sahîh olmaz ise de mesela bir garîm muvâcchesinde alacak iddiâ gibi davâ-yı sahîha zımnında vekâlet ile hüküm sahîhdir. 54. maddeye bak. Şöyle ki; bir kimse diğerkimseden “Bu kimsenin fülân şahsa on altın borcu vardır. Ben o şahsın tarafından kabza ve davâyâ vekîlim” deyip te o kimse dahî borcu ikrâr ve vekâleti inkâr etse müddeî vekâleti isbât edince hâkim müddeînin gâib tarafından vekîl olduğuna ve meblağ-ı müddeâ bihi itâ etmesine hükmeder. (*Dürrer bi-îzâhın*) 1516. madde şerhine bak.

Üçüncü mesele: Müvekkil vekîli dilediği vakit azledebileceği gibi vekîl dahî istediği zaman istifâ edebilir.

İstisnâ: Bazı mesâilde vekâlet lâzim olur ki bunlar dahî 1521. madde şerhinde îzâh edilecektir. (*Bahr*)

Vech-i sâni: İcâb sarâhaten ve kabûl delâleten olur. Şöyle ki [kezâlik] müvekkilin borca meşrûh icâbı üzerine [vekîl bir şey söylemeyip te] müvekkelun bih olan [ol husûsun icrâsına teşebbüs eylese delâleten vekâleti kabûl etmiş olmakla tasarrufu sahîh olur] yani sükûtu kabûle delîldir. 67. maddeye bak. (*Ebussuûd*)

Binâenaleyh vekîl, müvekkelun bihi îfâ ettikten sonra müvekkil, tevkîline nâdim olsa fâide vermez. Bu mesele 1459. madde şerhinde îzâh kılınacaktır.

Nitekîm bir kimse diğerkimseye “Bu malı satmaklığımı arzu ediyorum ya istiyorum” deyip te vekîl dahî ol husûsun icrâsına teşebbüs etse vekâleti kabûl etmiş olmakla tasarrufu sahîh olur. (*Hindiyye*)

Fakat lafzan ve kezâ delâleten olan kabûl, meclis-i icâbla tekayyüd etmez. Yani bir kimse diğerkimseye seni fülân malımı satmaya vekîl ettim deyip te o da o meclisde sükût ederek diğerkimseye sarâhaten kabûl etse yâhûd başka mevzîde satmaya teşebbüs eylese sahîh olur. Nitekîm Tekmile-i Redd-i Muhtâr’da şöyle denilir: “Sihhat-ı vekâletde vekîlin kabûlü istihsânen şart değildir. Lâkin vekîl vekâleti redd ettikde merdûd olur. Bu suretde vekîlin sükûtu kabûldür.”

[Ammâ ba’de’l-icâb vekîl] icâbı [reddetse icâbın hükmü kalmaz] ve ondan sonra kabûl etse bile vekâlet mün’akid olmaz. Bey’de olduğu gibi. 1835. maddeye bak. Meğerkimci icâb ve kabûl tecdîd edile.

[Binâenaleyh müvekkil, bu husûsa seni vekîl ta’yîn ettim deyip te vekîl olacak kimse kabûl etmem diye redd eylediğinden sonra müvekkelun bihin icrâsına mübâşeret eylese tasarrufu] müvekkili için [sahîh] ve nâfiz [olmaz] da tasarruf-u mezkûr bazen fuzûlî ve bazen dahî vekîl üzerine nâfiz olur. Şöyle ki; müvekkelun bih bey’-i mal olunca bu bey’ fuzûlî olur. Meselâ müvekkelun bih, müvekkilin malını bey’ olmakla vekîl bu vecihle icâbı reddettiğinden sonra o mal bey’ etse bey’-i mezkûr fuzûlî olur. 96. ve 368. mâddelere bak. Müvekkelun bih muayyen ya gayr-ı muayyen bir malın alınması ise alınan mal vekîlin olup yoksa müvekkil için alınmış ve 1485. maddenin hükmü burada

cârî bulunmuş olmaz. Nitekiñ bu iştirâ müvekkilin icâzetine dahî mevkûf olmaz. Bey' mevkûf iken şirânın mevkûf olmamasının esbâbı 1453. mâdde şerhinde izâh olunur.

Müvekkelun bih, kabz-ı deyn olunca vekîl olacak kimse vekâleti reddettikten sonra deyni kabz etse medyûn deyninden berî olmaz. (*Bahr*) 1113. madde şerhindeki 15. meseleye bak.

3.2.4. 1452. Madde

İzin ve icâzet tevkîldir.

[İzin ve icâzet tevkîldir] Yani lafz-ı vekâlet ile mâdde-i ânifede beyân olunduğu üzere akd-ı vekâlet olunacağı gibi izin ve icâzet lafzlariyle dahî akd-ı vekâlet olunabilir. Şöyle ki; bir kimse diğerkimseye fülân malımı satmaya sana izin verdim dedikde o kimseyi onu bey' a tevkîl etmiş olacağı gibi fülân malımı satmaya sana icâzet verdim dese o kimseyi o malımı bey' a tevkîl etmiş olur. (*Hindiyye, Bahr ve Redd-i Muhtâr*) Nitekiñ bir kimse diğerkimseye satın alıp henüz yed-i bâyi' de bulunan kırsrağımı kabza sana izin verdim dese onun kabza hakkı olduğu gibi ba' dehü't-tevkîl tevlîd ettiği yavruyu kabza dahî salâhiyyeti vardır. Ammâ kable't-tevkîl tevlîd ettiği yavruyu kabza salâhiyyeti yoktur. Semere-i bostânda dahî hüküm minvâl-i meşrûh üzeredir. (*Tekmile ani'l-Kâfi*)

3.2.5. 1453. Madde

İcâzeti lâhika vekâlet-i sâbıka hükmündedir.

[İcâzet-i lâhika] yani ukûd-u mevkûfeye lâhik olan icâzet [vekâlet-i sâbıka hükmündedir.] Bu kâide bey' ve icâre ve hibe gibi ukûdda cârîdir ki ber-vech-i âtî tafsîl olunur:

1. **Bey'**: [Mesela bir kimse fuzûlî] olarak [âharın malını satdikda] bey' -i mezkûr 368. madde hükmünce mevkûfen mün'akid olur. 96. maddeye bak. Bu sûretde o kimse yâhûd diğerkbir âdem bundan sonra [mal sâhibine haber verip o dahî] bu bey' i 378. maddedeki şurût mevcûd bulunduğuhâlde [mucîz olsa evvelce onu] bey' a [vekiñ etmiş

gibi olur] da bey^ç -i mezkûr sahîh ve nâfiz olur. (*Alî Efendî*) Hattâ bundan sonra fuzûlî-yi merkûm, müşterîyi semen-i mebi^ç den ibrâ ya semen-i mebi^ç in bazısını ondan hatt etse sahîh ve mücîze zâmin olur. (*Hindiyye*)

Şerhan işâret olunduğu üzere icâzet, ukûd-u mevkûfeye lâhik olup yoksa ukûd-u mefsûhaya yâhûd ukûd-u nâfizeye lâhik olmaz. İcâzetin ukûd-u mefsûhaya lâhik olmayacağına mesâil-i âtiye teferru^ç eder. Şöyle ki:

Evvelâ: Mal sâhibi bey^ç -i fuzûlîyi feshettikten sonra mücîz olsa icâzet sahîh ve bey^ç -i mefsûh sıhhate münkalib olmaz. (*Câmiu'l-Fusûleyn*)

Sâniyen: Bir kimse diğer kimsenin malını fuzûlî olarak şahs-ı âhara îcâr ettikten sonra mal sahibi şu akdi mücîz olmam diye fesh-i icâre edip ba^ç dehû akd-i mezkûru mücîz olsa câiz olmaz. (*Hindiyye*)

Sâlisen: Müste'cirin vefâtiyle icâre münfesihi olmuş iken mal sâhibi me'cûrda mukîm bulunan şerîkinden ücret alsa icâre-i mefsûhayı mücîz olmuş olmaz. 51. maddeye bak.

Ve icâzetin ukûd-u nâfizeye lahik olmayacağına mesâil-i âtiye teferru^ç eder. Şöyle ki:

Evvelâ: Bir kimse diğer kimseye bu malını şu kadar kuruşa bana fûlân şahıs için sat deyip te o da sattım ve ol kimse dahî kabûl ettim dese de ol kimse şahs-ı merkûmun emrini yani o malı iştirâya kendisini vekîl ettiğini inkâr ve bu inkârını şahs-ı merkûm dahî tasdik eyledikten sonra ol şahıs icâzet verdim dese muteber olmaz. (*Bahr*)

Sâniyen: Bir kimse diğer kimsenin emir ve tevkîli olmayarak o kimse için akdi nefsine bi'l-izâfe bir mal satın alsa o mal ol kimsenin olur. Hattâ o kimse mücîz olsa ve belki ol kimse hîn-i iştirâda o kimse için aldığına işhâd eylese bile müşterâ o kimsenin olmaz. Lâkin bundan sonra müşterî mebi^ç i o kimseye teslim ve semeni ahz etse bu muâmele te^ç âti ile bey-^ç i cedîd olur. (*Redd-i Muhtâr*)

Fakat müşterî-i fuzûlînin akd-i şirâsında üç ihtimâl vardır:

İhtimâl-i evvel: Müşterî-i fuzûlî, akd-ı şirâyı müşterâ leh bulunan gayra izâfe eylemesidir. Gayra izâfet vücûh-u âtiyeden biriyle olur:

Birincisi: Bâyi^c bu malı fülân için şu kadar kuruşa sattım ve müşteri^c dahî o fülân için iştirâ ettim yâhûd kabûl ettim demesi.

İkincisi: Bâyi^c bu malı şu kadar kuruşa sattım ve müşteri^c-i fuzûlî dahî onun için kabûl ettim demesi. (*Bahr*)

Üçüncüsü: Müşteri^c-i fuzûlî bayi^c a, bu malı şu kadar kuruşa fülâna sat deyip bâyi^c dahî ona sattım ve müşteri^c-i fuzûlî ol fülân için satın aldım demesi. 172. madde şerhine bak.

Fuzûlî tarafından vücûh-u mezkûreden biriyle akd-ı şirâ, gayr bulunan müşteri^c lehe izâfe edildikde şirâ-ı mezkûr müşteri^c lehin kabûlüne mevkûfen mün^c akid olur. Kabûl ederse müşteri^c leh üzerine bey^c lâzım ve nâfiz ve uhde-i bey^c müşteri^c lehe âittir. Yoksa fuzûlî-i âkide âit olmaz. Kabûl etmez ise bey^c münfesih olup yoksa akd-i şirâ-i vâki^c, fuzûlî üzerine nâfiz olmaz. Zîrâ şirânın mevkûf kalmaması nefâz bulduğu takdirdedir; bu meselede ise akid, âkide muzâf kılınmadığından âkid üzerine nâfiz olmaz. (*Redd-i Muhtâr -fi'l-fuzûlî-*)

İhtimâl-i sâni: Müşteri^c-i fuzûlî akd-ı şirâyı nefsine izâfe eylesidir. nefsine izâfe eylemek dahî vücûh-i âtiye ile olur:

Birincisi: Fuzûlî bu malı şu kadar kuruşa senden satın aldım deyip bâyi^c in dahî sattım demesi.

İkincisi: Müşteri^c-i fuzûlî, bu malı fülân ecnebî için şu kadar kuruşa senden satın aldım deyip bâyi^c in dahî sattım demesi. Bundan anlaşılır ki fülân için bana sat tabiri o fülâna akdin izâfe edilmesini icâb etmez. Zîrâ fülân için tabiri fülânın hatırı, mesrûriyyeti için olmak manâsına muhtemeldir. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr bi tegayyürin mâ*)

Üçüncüsü: Bâyi^c fuzûlîye bu malı sana şu kadar kuruşa fülân ecnebî için sattım deyip müşteri^c-i fuzûlînin dahî kabûl ettim demesi. [◊]

[◊] لأنه أضاف العقد إلى المشتري ظاهراً. و قوله: "لأجل فلان" يحتمل لأجل شفاعته أو رضاه. Çünkü zahirde akdi müşteriye izafe etmiştir. "Falanca için" sözü ise adı geçeni aracılığını veya hatırını devreye sokmak için söylenmiş olabilir.

Dördüncüsü: Müşterî-i fuzûlî bu malı şu kadar kuruşa bana sat deyip te bâyi' in dahî sattım ve müşterînin kabûl ettim demesi.

Fuzûlî, vücûh-u mezkûreden biriyle akdi nefesine izâfe ettikde iş bu şîrâ müşterî-i fuzûlî üzerine nâfiz olup müşterî-i merkûm şîrâyı kalbiyle başkası için niyyet ve hattâ kable'ş-şîrâ başkası için olduğunu işhâd etse bile mâl-i müşterâ müşterî-i merkûma âit olur, gayrın icâzetine mevkûf olmaz.[∞] (*Redd-i Muhtar fuzûlî bölümü, Bahr ve Ali Efendi'den bi ziyadetin*)

İhtimâl-i sâlis: Bâyi' müşterîye satmış iken müşterî akdi gayra bi'l-izâfe kabûl eylemesini yâhûd bâyi' akdi yani îcâbı gayra izâfetle inşâ eylediği hâlde müşterî-i nefesine izâfetle kabûl etmesidir. Bu sûretle akid bâtil olur. Şöyle ki meselâ bâyi' bu malı şu kadar kuruşa sana sattım demişken müşterî fülân için aldım dese akid bâtil olacağı gibi müşterî bu malı şu kadar kuruşa senden aldım dediği hâlde bâyi' fülân için sattım dese bey' bâtil olur. (*Redd-i Muhtâr*) 167. madde şerhine bak.

2. İcâre: Mecelle'nin 447. maddesinde zikir olunduğu üzere icâre-i fuzûlî mal sâhibinin icâzetine mevkûf ve mücîz olur ise câiz ve bu icâzet vekâlet-i sâbika hükmünde olur. Mücîz olmaz ise münfesih olur.

3. Mecelle'nin 857. maddesinde beyân edildiği vecihle bir kimse diğer kimsenin malını birine hibe etse mal sâhibinin icâzetine mevkûf olup mücîz olur ise nâfiz ve bu icâzet vekâlet-i sâbika hükmünde olur. Mücîz olmaz ise münfesih olur.

4. Kabz-ı deyn: Bir kimsenin diğer kimse zimmetindeki on altın alacağını şahs-ı sâlis, fuzûlen kabz ettikten sonra makbûz, fuzûlî-i kâbız yedinde aynen mevcûd iken dâyin kabzı mücîz olsa câiz ve vekâlet-i sâbika hükmünde olur.

İcâzetin hem akvâle hem de ef' âle luhûku: İcâzet, ber-vech-i bâlâ akvâle lâhik olduğu gibi ef' âle dahî lâhik olacağı İmâdiyye'de zikir olunmuştur. Bu sûretde bir kimse

[∞] لأنه إذا لم يكن وكيلًا بالشراء وقع الملك له، فلا اعتبار به بالإجازة بعد ذلك لأنها إنما تلحق الموقوف لا النافذ. [مختار في الفصولي و
بجر و علي أفندي] [بزيادة
كندسينين olur. Satın aldıktan sonra ise kendisine satın alma icazeti verilse bile akît muteber olmaz.
Çünkü icazet nafiz değil mevkuf bir muamele hükmündedir.

borcunu dâyinine diğerkimseyediyle bi'l-irsâl o kimse dâyine haber verdiğinde dâyin dahî râzî olup fakat henüz alacağını o kimsenin yedinden ahz etmeden onunla şöyle bir mal kendisi için alivermesini emretmekle memûr alivermeden meblağ-ı makbûz ol memûrun yedinde telef olsa dâyin üzerine telef olur. Zîrâ o kimsenin kabza intihâen izin ibtidâen izin gibidir. Bunda görülüyor ki icâzet kabz olan fi'le lâhik oldu.

Nitekiîm terzi robayı ifsâd edip sâhibi fesâdı bilerek ahz ve telebbüs etse artık terziye tazmîn ettiremez. İşte ifsâd-ı sevb, fi'l olduğu hâlde ona icâzet lâhik oldu.

İSTİSNÂ: Fakat bu ef'âlden ıtlâf-ı fi'li müstesnâ olup ıtlâfa icâzet lâhik olmaz. Binâenaleyh bir kimse diğerkimsenin malını te'addiyen ıtlâf ettikten sonra mal sâhibi ıtlâfa râzî ya ıtlâfi mücîz oldum dese icâzetin hükmü olmayıp mal sâhibi mütlife tazmîn ettirebilir ki 912. madde şerhinde buna dâir bazı mesâil zikir edilmişti.

Şu kadar ki; mültekitin lukatayı tasdik etmesiyle ıtlâfi istisnâ-yı mezkûrun müstesnâsı olup bu ıtlâfa icâzet lâhik olur. 770. madde şerhine bak. (*Redd-i Muhtâr*)

3.2.6. 1454. Madde

Risâlet vekâlet kabîlinden değildir.

[Risâlet vekâlet kabîlinden değildir] yani vekâlet ve risâlet ikisi bir şey olmayıp 1450. madde şerhinde beyân olunduğu üzere beynlerinde vücûh-u hamse ile fark vardır. Bu farkların birisi risâletde rasûlün akdi mürsiline muzâf kılması lâzım olarak nefsine muzâf kılma mürsili hakkında nâfiz olmaz iken vekâletde akdin müvekkile muzâf kılması lâzım olmayıp nefsine de müvekkiline de muzâf kılabilir. (*Redd-i Muhtâr*) Nitekiîm 1460. maddede îzâh olunur.

[Mesela bir kimseye sarrâf akçe ikrâz edecek olup da o dahî akçeyi getirmek üzere hizmetkârını] sarrâfa [gönderse hizmetkâr o kimsenin rasûlüdür. Yoksa istikrâza vekîli değildir.] Hattâ 1459. madde şerhinde beyân olunduğu üzere istikrâza vekâlet câiz değil iken bu vecihle risâlet câiz olur. Bu sûretde sarrâf, mezkûr parayı ol rasûle verdim ve rasûl dahî aldım müstekrize teslim ettim dediği hâlde, müstekriz hizmetkârının

sarrâfdan parayı aldığı ikrâr edince kendisine teslîm edilse dahî müstekriz üzerine zamân lâzım gelir. O hizmetkârının sarrâfdan parayı aldığı müstekriz inkâr ettikde mücerred sarrâf ve rasûlün bu sözleri ile müstekriz üzerine bir şey lâzım gelmez. Zîrâ sarrâf müddeî olup müddeînin davâ-yı mücerredesiyle bir şey sâbit olmaz. 76. maddeye bak. Rasûlün sözüyle dahî bir şey sâbit olmadı. Zîrâ rasûlün sözü ikrâr olup ikrâr ise hüccet-i kâsıradır. 78. maddeye bak. Ber-vech-i bâlâ müstekriz üzerine bir şey lâzım gelemeyeceği gibi rasûlün üzerine dahî nesne lâzım gelmez. Çünkü rasûl, emîn olup emînin sözü berâet-i zimmeti hakkında ma'aa'l-yemîn kabûl edilir. Her ne kadar gayra (gayr, bunda müstekrizdir) îcâb-ı zamân hakkında sözü kabûl edilmez ise de. Niteki medyûn, kendi rasûliyle borcunu dâyinine gönderdiği sûretde rasûl îsâl-i deyni iddiâ ve dâyin alacağını kendisine vusûlünü inkâr ettikde bu rasûlün berâet-i zimmet-i hakkında sözü kabûl edilir ise de bununla dâyinin istifâ-yı hakk eylediği sâbit olmaz. (*Ta'likât-ı İbn Âbidîn ale'l-Bahr, Kefevî*) 1774. maddeye bak.

Fakat Mecelle'nin şu misâlinin zâhiri şudur ki ol kimse ile sarrâf beyninde karz, evvelce akd edilmiş ve hizmetkâr makrûzun bi'l-kabz müstekrize îsâline memûr olmuştur. Binâenaleyh zâhir-i misâl istikrâza risâlet olmayıp belki kabz-ı karz için müstekrize vekâletden ibâret olmakla istikrâza risâlet, diğer misâl ile ber-vechi âtî tasvîr olunur. Şöyle ki; bir kimse hizmetkârına fülân sarrâfa git de benim için bin kuruş istikrâz eyle diye hizmetkârını sarrâfa bi'l-irsâl, hizmetkâr sarrâfa vardığında fülân kimse senden bin kuruş karz istiyor diye akdi müvekkiline bi'l-izâfe akd-i karz ettikde hizmetkâr orada rasûl olup vekîl değildir ve makrûz ol kimsenin mülkü olur. (*Tahtâvî ve Feyziyye*)

[Kezâlik bir kimsenin bir at iştirâ etmek üzere canbaza gönderdiği şahıs ol canbaza fülân kimse senden fülân atı satın almak istiyor demesi üzerine canbaz dahî şu kadara sattım. Var ona söyle ve atı teslîm eyle diyerek ol şahsa verip o dahî minvâl-i meşrûh üzere ol kimseye atı teslîm ve dahî hemân] o meclisde [kabûl ettikde o kimse ile canbaz beyninde bey' mün'akid olarak o şahıs arada mücerred bir rasûl ve vâsita olur. Yoksa] akd-i bey'a [vekîl olmaz.] (*Külliyât-ı Ebi'l-Bekâ*) Hattâ canbazın atın semenini ol kimseden talep etmesi lâzım gelip yoksa o şahıstan isteyemez. 1462. maddeye bak.

(*Feyziyye*) [Ve kezâlik bir kimse kasaba benim pazara gidip gelen fûlân hizmetkârıma benim için yevmiyye şu kadar et ver deyip o dahî bu vecihle verse ol hizmetkâr efendisinin rasûlü olur.] Yoksa [vekîli demek olmaz.] Hattâ kasap etin parasını ol kimseden alması lâzım gelir, hizmetkârdan isteyemez.

Fakat kasap hizmetkâra “Eti sana sattım parasını ver” ve hizmetkâr: “Eti senden efendim tarafından bi’r-risâle aldım. Yani akdi efendime muzâf kıldım yoksa nefsimde muzâf kılmadım. Binâenaleyh semeni benden lâzım gelmez” diye ihtilâf eylediklerinde söz akdi kendi nefesine muzâf kılmadığına yemînle hizmetkâr eder. Zîrâ hizmetkâr akdin nefesine izâfetini ve lüzûm-u semeni münkirdir. Ammâ ikisi de ikâme-i beyyine ettiklerinde kasabın beyyinesi tercih olunur. 8. ve 76. maddelere bak. (*Tenkîh ve Tekmile-i Redd-i Muhtâr*) 1462. madde şerhine dahî mürâcaat oluna.

3.2.7. 1455. Madde

Emir bazen vekâlet ve bazen risâlet kabîlinden olur.

[Emir]de üç sûret vardır: Sûret-i ûlâ: emir, [bazan vekâlet ve] sûret-i sânîye emir [bazan risâlet] ve sûret-i sâlîse emir, bazan meşveret [kabîlinden olur.] (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

Sûret-i Ûlânın İzâhı: Emirde memûrun fi’li âmir tarafından bi tarîki’n-niyâbe olmasını ifâde eder. Söz buldukda emir, vekâlet olur. Memûr için hizmeti mukâbilinde ücret şart edilmek yâhûd memûra para verip bununla şöyle bir malı benim için al veya şöyle bir malı al (yani benim için demeyerek) Yâhûd kendi malına işâret ederek “bu malı sât” demek gibi. Zîrâ şart-ı ücret, inâbeye delâlet eder. (*Bahr, Redd-i Muhtâr*)

[Mesela bir kimsenin] hizmetkârına bin kuruş verip bununla şöyle mal al diye vukû bulan [emriyle hizmetkârı bir tâcirden] akdi nefesine bi’l-izâfe öyle bir [mal iştirâ eyledikde] o hizmetkâr [ol kimsenin şîrâyâ vekîli] ve bu sûretde hukûk-u akd-i merkûm hizmetkâra âit [olur] Yoksa emir “Al demekten maksadım benim için al demek değil idi, kendin için al demek idi, binâenaleyh o malı ben kabûl etmem paramı isterim” diyemez.

Sûret-i sâniye, risâletin îzâhı: [Ammâ ol kimse bir tâcir ile] bir malı [pazarlık edip de] yani fiatı bi't-ta' yîn fakat henüz akd-ı bey' etmeden o [malı] tâcir-i merkûmdan satın [alıp götürmek üzere hizmetkârını gönderse] de hizmetkâr dahî “Mürsilim fülân bu malı şu kadar kuruşa senden aldım dedi” ve tâcir dahî hemen ol meclisde “Ben de ona sattım” dese hizmetkâr [efendisinin] şirâyaya [rasûlü] ve hem de kabz-ı mebî'a vekîli [demek olup yoksa] şirâyaya [vekîli olmaz.] Misâlin birinci fıkrası akd-i bey' a vekâlete dâir olduğu halde şu ikinci fıkrası bi-hasebi'z-zâhir kabz-ı mebî'a vekâlete dâir olup fikra-i ûlâ ile mütenâsib olmamakla Mecelle'nin misâlinin şu fikra-i ahîresi bazı kuyûdun zammiyle tevîl edilmiştir. Bu sûretde hüsn-ü mukabele için fikra-i ahîre-i misâliyye şöyle olmalıdır: “Ammâ bir kimse hizmetkârına ben fülân şahıstan malûm atını şu kadar kuruşa aldım. Var ona söyle demekle o dahî ol şahsa haber verip şahs-ı merkûm da hemen sattım dedikde bey' ol kimse ile o şahıs beyinde mün'akid ve hizmetkâr ol kimsenin şirâyaya rasûlü olur.” (*Külliyât-ı Ebi'l-Bekâ*)

Sûret-i sâlise, meşveretin îzâhı: Bir kimse diğer kimseye “Bin kuruşa bir at al” yâhûd “Şunu bin kuruşa al” dese bu söz meşveret ve nasîhate ve hayr ve menfaate delâlet yollu söylenmiş addolunur. Binâenaleyh o kimse atı satın aldıkda kendine âit olup yoksa âmiri bulunan ol kimsenin mülkü olmaz. Meğer ki âmir: Almaklığın ücreti olmak üzere sana şu kadar kuruş itâ edeyim demiş ola. Ol hâlde ücret, inâbeye delâlet edeceğinden emir, vekâlet olur. Nitekiâm ânifen îzâh olundu. (*Bahr*)

3.2.8. 1456. Madde

Rükn-ü tevkîl bazen mutlak olur. Ve bazen şarta muallak olur. Ve bazen bir vakte muzaf olur. Ve bazen bir kayıd ile mukayyed olur.

[Rükn-ü tevkîl]de dört sûret vardır. Şöyle ki;

Sûret-i ûlâ; rükn-ü mezkûr [bazen mutlak olur. Yani bir şarta muallak ya bir vakte muzâf yâhûd bir kayıd ile mukayyed olmaz.] Fülân hâneyi satmaya seni vekîl ettim demek gibi. İşte bu misâldeki rükn-ü tevkîl, muallak olmadığı gibi muzâf ve mukayyed dahî değildir. Binâenaleyh mutlaktır.

[Ve] sûret-i sâniye, rükn-ü mezkûr [bazen şarta muallak olur.] Zîrâ vekâletin şarta ta' lîki sahîhdir. 82. madde şerhine bak.

Mesela bir kimse diğerk kimseye [fûlân tâcir buraya gelir ise benim şü atımı satmak üzere seni vekîl ettim deyip de o] kimse [dahî kabûl etse vekâlet o tâcirin] oraya [gelmesine muallak olarak mün' akid olur. Ve] binâenaleyh [ol tâcir] oraya [gelir ise vekîl dahî o malı satabilir.] Zîrâ 82. madde mûcibince şartın sübûtu indinde ona muallak olan şeyin sübûtu lâzım olur. [Ve illâ] yani ol tâcir oraya gelmez ise vekîl ol malı [satamaz.] Zîrâ ta' lîk, muallakın hükme sebep olmasından men eder. Bi'l-farz müvekkil "şü atımı satmaya seni vekîl ettim" dedikde bu kelâm fi'l-hâl tahakkuk-u vekâlete ve vekîlin hemen atı bey' a salâhiyyetine sebep iken fûlân tâcir buraya gelir ise şü atımı satmaya seni vekîl ettim dedikde yani tâ' lîk fi'l-hâl vekâlete sebep olmaktan mâni olarak vekâletin sübûtu şartın vücûduna yani tâcirin gelmesine tehîr eder de şart mevcûd oldukda kelâm-ı mezkûr vekâlete sebep olur. (*Redd-i Muhtâr*) Nitekîm medyûn, dâyinine bir malı terhîn ve teslîm eylediğinde fûlân vakte kadar edâ-yı deyn edemez isem rehni sat da bedelinden istîfa-yı deyn eyle diye dâyinini tevkîl ettikde dâyin o vakit gelmeden rehni satsa sahîh olmaz. (*Behce*) 760. maddeye ve şerhine dahî bak.

Ta' lîk-i vekâlet, vekâlet-i devriye: İzâhât-ı sâlifeden anlaşıldı ki; vekâletin şarta ta' lîki câiz olup buna dâir tafsîlât 82. madde şerhinde beyân edilmiştir.

Vekâlet-i devriyye dahî bu kabîlendendir. Şöyle ki; bir kimse diğerk kimseye seni ne vakit azleder isem vekîlim olmak üzere bu malı bey' a vekîl ettim dedikde o kimse vekîl olup müvekkil onu azlettikçe vekâlet teceddüd eder. (*Redd-i Muhtâr*) Bu vekâlete devriyye denilmesinin sebebi şü teceddüddür. Bu takdîrde müvekkilin vekîlini azledebilmesi gayr-i mümkün idüğü anlaşılmalıdır. Zîrâ bu vekâletten azlin imkânı 1521. madde şerhinde zikir olunacaktır.

[Ve] sûret-i sâlise; rükn-ü tevkîl [bazen bir vakte muzâf olur.] Zîrâ vekâletin zamân-i âtîye izâfeti kâbil olan ukûddan idüğü 82. madde şerhinde izâh edilmiştir.

Ta'lik-i vekâlet ile izâfe-i vekâlet arasında fark vardır. Şöyle ki; icâb-ı muzâf fi'l-hâl vekâletin in' ikâdına sebep olarak ol vecihle izâfede fi'l-hâl vekâlet mün' akid olur ise de hükm-ü vekâlet, muzâfun ileyh olan vakte teahhur eder. Îcâb-ı muallaka gelince ondaki ta'lik, fi'l-hâl hükme sebep olmakla mâni ve binâenaleyh ta'likde vekâlet fi'l-hâl gayr-i mün' akid olup in' ikâd-ı vekâlet, şartın vücûduna muallak olur. (*Redd-i Muhtâr*) Hülâsa, izafede fi'l-hâl vekâlet mün' akid ise de fi'l-hâl hükmü sâbit değildir. Ta'likde vekâlet fi'l-hâl ne mün' akid ne de sâbittir.

Lâkin gerek mu'allak ve gerek muzâf olsun vekîlin fi'l-hâl îfâ-yı vekâlet etmesi gayr-i sahîh olduğuna göre fark-ı mezkûr üzerine ne gibi ahkâm teferru eder? denilebilir mi ki muzâfen vekîl eden kimse kable hulûli'l-vakt hiçbir kimse, vekîli bulunmadığına yemîn etse yemîninde kâzib ve mu'allakan tevkîl eden kimse kable vücûdi's-şart kimse vekîli bulunmadığına yemîn eylese yemîninde sâdık olur?

Fakat “on güne kadar vekîlimsin” ibâresinde izâfe ve tekayyüd olmadığından bir kimse diğer kimseye on güne kadar vekîlimsin dese o kimse bu on gün içinde vekîl olacağı gibi on gün sonra dahî vekîl olup bu vekâlet-i muzâfe değildir. (*Redd-i Muhtâr*)

[Mesela] bir kimse diğer kimseye [Nisan ayında benim] şu [hayvanlarımı satmaya seni vekîl ettim deyip de o] kimse [dahî kabûl etse şehr-i Nisan hulûlünde] satmak üzere fi'l-hâl [vekîl olup hemen ol vakit yâhûd ondan sonra] bununla işâret olunuyor ki ol vakit satmaya vekîl olacağı gibi ondan sonra dahî vekîl olmuş olur. (*Bahr*) Her ne kadar bazı fukahâ, bu vekîlin ondan sonra satması câiz olmadığını tashîh eylemiş ise de Nûru'l-'ayn ve Bezzaziye sâhibleri Nisan'ın zikri ta'cîl için olup yoksa tevkît-i vekâlet için olmadığını beyân ile ondan sonra dahî satmak câiz olduğunu söylemiş ve Mecelle dahî bu kavli ihtiyâr eylemiştir. (*Tekmile*) [◊] [Ol hayvanları bi'l-vekâle satabilir. Ammâ Nisan'dan evvel] mezkûr hayvanları [satamaz] Zîrâ ânifen zikir olunduğu üzere icâb-ı muzâf ile fi'l-hâl vekâlet mün' akid olur ise de hükmü, muzâfun ileyh olan vakte kadar teahhur eder. (*Redd-i Muhtâr*)

◊ (إلا إذا دل عليه دليل) (:Kendisine işaret eden bir delilin bulunması durumu hariç.)

Nitekîm bir kimse bu malı “yarın sat” diye tevkîl ettikde vekîl onu bugün ve “bugün sat” diye tevkîl ettikde yarın satamayacağı gibi. (*Hindiyye*)

[Ve] sûret-i râbî‘ a: Rük-n-ü tevkîl [bazen bir kayd]-ı müfid [ile mukayyed olur.] Zîrâ vekâlet, zamân ve mekân ile kâbil-i takyîddir. Lâkin karîben îzâh olunacağı üzere kayıd, müfid olur ise onunla takyîd hâsıl olur. Ammâ müfid olmaz ise takyîd hâsıl olmaz. Nitekîm misâl-i âtîyeden dahî müstefâd olur. Lâkin fülân vakte kadar sat diye vaki olan emir, takyîd değil, belki tehvîn ve müddet-i imtisâli temdîddir. Ve bu sûretde vakt-i mezkûrdan sonra dahî bey‘ edebilir. (*Tekmile*)

Takyîd iki nev‘ dir: Nev-‘i evvel, sarâhaten takyîddir. Misâl-i âtîde olduğu gibi. Nev-‘i sâni, delâleten yani müvekkilin hâline delâletiyle takyîddir. Nitekîm 1478. maddede tafsîl olunur.

Vekâlette asıl olan, husûs ve takyîddir. Binâenaleyh müvekkilin takyîdi husûsunda ihtilâf etseler söz müvekkilindir. Şöyle ki; mesela vekîl nes‘eten sattıktan sonra müvekkil nakden satmakla emir etmişim dediği hâlde vekîl itlâk ettin dese söz âmirindir. Nitekîm müvekkil bin kuruşa satmakla emrettiğim hâlde beş yüze satmışsın ve vekîl itlâk ettin dese söz müvekkilindir. Zîrâ emir, cihet-i müvekkilden müstefâd olur. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

Bu sûret-i râbia beş zâbıta ile izâh olunur:

Zâbıta-i ûlâ: Müvekkilin zikir ettiği kaydın ona her sûretle fâideli bulunmasıdır. Bu takdîrde vekîlin mezkûr kayda riâyet etmesi lâzım gelir. Müvekkil mezkûr kaydın hilâfına hareketten vekîlini gerek nehy etsin ve gerek etmesin. Bu zâbıtaya müteferri mesâil:

1. **mesele:** [Meselâ] müvekkil [şu saatimi satmaya bin kuruşa seni vekîl ettim dese vekîlin vekâleti onu bin kuruşdan aşağıya satmamak ile mukayyed olur.] Hattâ vekîl ondan noksanına satamaz. Satarsa bey‘ mevkûf olur. 1495. maddeye bak.

2. **mesele:** Vekâlet bi’ş-şirâ bir kayıt ile takyîd olundukda vekîl ona muhâlefet edemez. Eder ise şirâsı müvekkil hakkında nâfiz olmayıp aldığı mal kendinin olur. 1479. maddeye bak.

3. **mesele:** Müvekkil “Bana bir cübbelik çûha al” deyip de vekîlin aldığı çûhadan cübbe çıkmasa şirâsı müvekkil hakkında nâfiz olmayıp ol çûha vekîle âit olur. 1481. maddeye bak.

4. **mesele:** Vekîl bi’l-bey^c sarâhaten ya delâleten ber-vech-i peşin satmaya vekîl olsa veresiye satamaz. 1498. maddeye bak. [◊] (*Tekmile*)

5. **mesele:** Müvekkil rehin ya kefil ile sat dedikde vekîl bilâ rehlin velâ kefilin satamaz. 1501. maddeye bak.

6. **mesele:** Müvekkil hıyâr-ı şart ile sat dedikde hıyâr-ı şartsız satma demese bile vekîl bilâ hıyâr satamaz. Satarsa bey^c fuzûlî olur. ^{◊◊} (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

7. **mesele:** Müvekkil bu malımı fülân kimseye sat dedikde vekîl başkasına satamaz. (*Hindîyye*) Zîrâ müvekkilin ta’ yîn ettiği müşterî, melî olmak gibi müvekkil için fâideli olabilir. (*Ankaravî*)

8. **mesele:** Müvekkil “bu malımı benim için şu kadar gün hıyâr-ı şart ile sat” demiş iken vekîl kendi için hıyâr ile satamaz. (*Ankaravî*)

9. **mesele:** Müvekkil “Fülân medyûndaki alacağımı Şam’da kabz et” dedikde vekîl onu Basra’da kabz edemez. (*Hâniyye ve Ali Efendi*)

10. **mesele:** Müvekkil bu malı İstanbul’da sat demiş iken vekîl başka memlekete berâ-yı bey-^c i nakledip de yolda telef olsa zâmin olur. (*Behce*) Bu meselenin tafsîli şudur ki; haml ve meûnete muhtâç olan şeyi bey^c a bir beldede vekîl edilmiş olan kimse ancak kendisiyle müvekkilinin bulunduğu beldede bey^c edebilir. Berâ-yı bey^c başka beldeye

[◊] [Müellif] der ki: Onu sat ve nakît قال: "بعه" و "بع بالنقد" يجوز للوكيل أن يبيع بالنسيئة عند الإمام الأعظم. [تكملة] [◊] karşılığı sat derse, İmam-ı Âzam’a göre vekilin bu malı veresiye satması caiz olur.)

^{◊◊} [Müellif] der ki: قال: شرط الخيار نافع من كل وجه لأنه لا يزيل ملكه للحال فيجب على الوكيل مراعاته. [تكملة رد مختار] ^{◊◊} Muhayyerlik şartı her yönden geçerlidir. Çünkü mal sahibi o şartı koyarak anında mülkün elinden çıkmasını istemektedir. Vekilin de buna uyması gereklidir.)

nakledip de zâyi olsa zâmin olur. Ammâ ol şey haml ve meûnete muhtâç değil ise belde-i tevkîl, bey^ç için ta^ç ayyün etmeyip diğer beldede dahî bey^ç edebilir. Fakat müvekkil beldeyi bi't-ta^ç yîn meselâ İstanbul'da sat demiş ise başka beldede satamaz. Berâ-yı bey^ç oraya naklederken telef olsa zâmin olur. (*Ankaravî, Bahr*)

11. mesele: Müvekkil fülân malı benim için beş yüz kuruşa al dese vekîl onu ziyâdeye alamaz. Alır ise kendinin olur. 1453. madde şerhine bak. Bu sûretde âmir ile memûr tesmiye-i kadr-ı semende bi'l-ihtilâf mesela âmir beş yüz kuruşa iştirâyâ vekîl etmiştim ve memûr bin kuruşa iştirâyâ memûr etmiştin dediklerinde söz ma^ç a yemînihi âmirindir. Zîrâ bu husûs, cihet-i âmireden müstefâd olur. Ve bu hâlde mâl-ı müşterâ memûra kalır. Çünkü memûr âmirine muhâlefet etmiştir. Ve ikisi de ikâme-i beyyine ettiklerinde vekîlin beyyinesi tercih olunur. 1762. maddeye bak. (*Bahr*)

12. mesele: Müvekkil bilâ kabzi's-semen bey^ç den vekîlini nehy ettikde vekîl evvelâ semen-i mebî^ç i müşterîden kabz ettikten sonra senden kabz ettiğim şu kadar kuruş mukâbilinde bu malı sattım diye satması lâzım gelir. (*Bahr*) Kable kabzi's-semen bey^ç etse câiz olmaz. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

Zâbıta-i sâniye: Müvekkilin zikrettiği kaydın ona aslâ fâidesi bulunmamasıdır. Vekîlin bu gibi kayda riâyet etmesi lâzım gelmez. Müvekkil, o kaydın hilâfına hareketten vekîlini gerek nehy etsin, gerek etmesin... Buna müteferri bazı mesâil:

1. Mesele: Müvekkil “bu malı yüz kuruşa sat” dediği hâlde ziyâdeye “satma” demiş olsa bile vekîl onu yüz kuruşdan ziyâdeye satabilir.

2. Mesele: Müvekkil “bu malı sat fakat fülân ya şuhûd hâzır olmaksızın semeni kabz etme” diye nehy etse vekîl, fülân ya şuhûd hâzır olmadan mebî^ç in parasını kabz edebilir. (*Hindiyye*)

Suâl: Lâkin bunda müvekkile fâide vardır. Şöyle ki; vekîl kabz-ı semeni inkâr ettikde müvekkil hîn-i kabzda huzûrunu emrettiği şuhûd ile isbât edebilir. Teemmel.

3. Mesele: Müvekkil “bu malı yüz kuruşa veresiye sat” dedikde “peşin satma” diye nehyetse bile vekîl onu yüz kuruşa ya daha ziyâdeye peşin satabilir. ▼ (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*) Ammâ “yüz kuruşa bir sene veresiye sat” demiş iken, vekîl onu iki yüz kuruşa bir sene ve bir ay müddetle veresiye satsa sahîh olmaz. (*Hindiyye*) Zâbıta-i ûlâya bak. Fakat veresiye satmaya vekîl olan kimse peşin satdıkdâ bunun hükmü 1498. madde şerhinde gelecektir.

4. Mesele: Müvekkil “Bu malımı yüz kuruşa sat semeni mukâbilinde muteber rehin ya kefil alma” dedikde vekîli, ba‘de’l-bey‘ semeni mukâbilinde muteber rehin ya kefil alsa sahîh olur. Ve rehin telef olarak deyn sâkıt oldukda vekîle zamân lâzım gelmeyip hasârı müvekkile âit olur. 91. maddeye bak. (*Dürr-i Muhtâr ve Tekmile ve Surratu’l-Fetâvâ ff evveli’l-vekâle*) Rehin almamakda telef-i rehn ile sukût-u deyn lâzım gelmemek fâidesi yok mudur? Teemmül. ▼ (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

Zâbıta-i Sâlise: Müvekkilin zikir ettiği kaydın ona min vechin fâideli ve min vechin âhar fâidesiz olmasıdır. Bu sûretde müvekkil, o kaydın hilâfına hareketten vekîlini eğer nehy eder ise vekîlin o kayda riâyet etmesi lâzım ve eğer nehy etmez ise riâyet eylemesi gayr-i lâzım ve muhâlefeti câiz olur. ▼ (*Tekmile-i Redd-i Muhtar*) Buna müteferri mesâil:

1. Mesele: Müvekkil “Bu malı fülân şehrin fülân çarşısında ya mahzar-ı şuhûdda sat” dedikde vekîl mezkûr şehirde o çarşıya müsâvî diğere çarşıda ya şuhûd-u mahzarîde olmayarak satabilir. Ammâ fülân çarşıda sat başka yerde satma ya şuhûd-u mahzarında sat şuhûdsuz satma diye o kaydın hilâfına hareketten vekîli eğer nehy ederse vekîl başka çarşıda ya şuhûdsuz satamaz. Zîrâ şuhûd-u udûl ve hâzır olur ise fâide verir ise de gayr-i

▼ Çünkü bu faydalı bir şart değildir. Zira veresiye satmak müvekkile zarar nakit/peşin satmak fayda verir. O halde vekilin bu şarta uyması gereklidir.

▼ Vekilin satışta rehin alması sahihtir. Çünkü o, akit haklarında asıldır. Bunun için de müvekkil onu rehin almaktan hacretse bile bu geçerli olmaz.

▼ Çünkü müvekkilin, nehyettiğini tekîdle söylemesi o durumun var olmasını istediğine delalet eder. Çünkü sözde tekîd ve teyîd edatı kullanmak durumun mübalağalı olarak istendiğine delalet eder.

udûl ya gâib olur ise fâide vermez. Binâenaleyh min vechin fâideli ve min vechin fâidesizdir. (*Ankaravî ve Reddî Muhtâr*) ▼

2. Mesele: Medyûn vekîline: “Fülâna borcumu ona şuhûd mahzarında ver, şuhûdsuz verme” demiş iken bilâ-şuhûd verse de dâyin inkâr ve yemîn eylese zâmin olur. Fakat bu takdîrde vekîl şuhûd ile verdim dedikde şuhûd ile verdiğiine tahlîf olunur. Yemîn ederse zamân lâzım gelmez. (*Bahr*)

3. Mesele: Müvekkil, “Fülân zimmetindeki on altın alacağımı cemîan kabz et, müteferrikan kabz etme” diye emir verip vekîl dokuz altını kabz etse kabz-ı mezkûr âmir üzerine câiz olmaz. Ve âmir alacağının küllisini medyûnundan isteyebilir. (*Tenvîr*) ▼

4. Mesele: Müvekkil “Fülân nezdindeki vedîamı cemian kabz et müteferrikan kabz etme” demiş iken vekîl yalnız bazı vedîayı kabz etse, kabz câiz olmaz. Şu kadar ki; makbûz-u evvelin telefinden ol bâkîsini dahî kabz etse müvekkil üzerine câiz olur. 24. maddeye bak. Lâkin ‘ale’l-ıtlâk kabz-ı vedî‘aya me’mûr olan kimse, bazı vedî‘ayı kabz edebilir. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr ve Redd-i Muhtâr*)

5. Mesele: “Ancak fülân adamın marifetiyle al” demişken yalnız alsa, verdiği parayı zâmin olur. Zîrâ o fülân, malın iyisini ve kötüsünü bilir takımdan olabilir.

6. Mesele: 1515. maddedir. Bu zâbitaya müteferri mesâilin tamamı Tatarhâniyye’nin on birinci faslındadır.

Zâbita-i Râbia: Vekîlin muhâlefeti min haysü’l-cins olur ise aslâ câiz ve tasarrufu müvekkili üzerine nâfiz olmaz. Velew ki mu’ta-bih, memûrun bihden enfâ ola. 1470. maddeye bak. Şöyle ki; müvekkil “Bu malı yüz aded sîm mecîdiyye mukâbilinde sat” dediği hâlde vekîl, on sekiz aded yüzlük altına satsa, bey‘ müvekkil üzerine nâfiz olmaz.

▼ Makdisi’de Hâniyye’den naklen şöyle denir: [Müvekkil], “onu şahitler huzurunda sat” deyip de [vekil] şahitsiz satsa bu caiz olmaz.

▼ ... ona muhalefet ettiği için. Vekile zarar vermez. R. Muhtar eğer daha sonradan tamamını alıp da para kaybolursa emre muhalefet ettiği için vekil aleyhine kaybolmuş olur. Âmir ise borçluya müracaat eder. Tekmile.

Hattâ müvekkil altınlara işâret ederek “Bu gümüşler ile şu malı al” dese, yine altınlar ile almaya vekîl olur. Hattâ gümüşler ile alsa kendi üzerine kalır.

Zâbıta-i Hâmise: Vekîlin muhâlefeti min haysü'l-kadr yâhûd min haysü'l-vasf olur ise nazar olunur. Mu'ta-bih, vekîlin yaptığı iş- memûrun bihden enfâ ise tasarruf vâki, âmir üzerine nâfiz olur. Ve mu'ta-bih, memûrun bihden ezarr ise nâfiz olmaz. Şöyle ki; müvekkil yüz aded sîm mecîdiyye mukâbilinde bey' ile emir ettiği hâlde vekîl yüz beş aded sîm mecîdiyye mukâbilinde satsa sahîh ve nâfiz olur. Ammâ seksen aded sîm mecîdiyye ile satsa nâfiz olmaz. (*Kefevî*)

Müvekkelun bih itibâriyle taksîm-i vekâlet, vekâlet-i âmme ve hâssa: Vekâlet rûkn-ü tevkîlin itlâk ve ta'lik ve takyîdi itibâriyle ber-vech-i bâlâ aksâm-ı selâseye münkasım olduğu gibi müvekkelun bih itibâriyle dahî iki kısma taksîm olunur:

Kısm-ı evvel vekâlet-i âmmedir. Vekâlet-i âmme “Emrin câiz olan her umûruma seni tevkîl eyledim” ya “Vekâlet-i âmme-i mutlaka ile seni vekîl ettim” demek gibi umûmu müş'ir bir söz ile tevkîl etmektir. Ammâ “Sen her işimde az ya çok her şeyimde vekîlimsin” dese bu vekâlet, vekâlet-i âmme olmayıp bu vecih ile tevkîl edilen kimse ancak müvekkilinin malını muhâfaza edebilir. Başka şeye vekîl olmuş olmaz. 1449. madde şerhine bak. (*Tahtâvî ve Hindiyîye*)

Vekâlet-i âmmenin hükmü: Vekâlet-i âmme ile vekîl olan kimse muâvezâta ve merraten ba'de uhrâ tasarrufâta muktedir olup teberruâtı müvekkili aleyhine nâfiz değildir. Fetvâ bunun üzerinedir. (*Bahr ve Tekmile-i Redd-i Muhtâr*) Şöyle ki; vekâlet-i âmme ile vekîl olan kimse, müvekkilinin malını bey' ve hıfz ve alacağını kabz ve deynini te'diye etmesi ve müvekkili için mal satın alması gibi muâvezâtı ve müvekkili aleyhine huzûr-u hâkimde veya gayride ikrâr eylemesi[▼] ve müvekkili tarafından müddeî ve müddeâ aleyh olması sahîh olur.

▼ Bunun hâkim huzurunda olması durumuna mahsus değildir. Çünkü bu vekille husûmet anındadır yoksa umumî anlamda değildir.

Fakat vekâlet-i âmme ile vekîlin teberruâtı ve müvekkilinin haremini tatlıki inde'l-İmâm nâfiz değildir. Yani ivaz ile ya ivazsız müvekkilinin malını birine hibe ya sadaka ya vakıf yâhûd müvekkilinin alacağıının küllisinden ya bazısından medyûnu ibrâ ve müvekkilinin malını ikrâz eylemesi müvekkili aleyhine nâfiz değildir. (*Dürer, Redd-i Muhtâr, Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

Kısm-ı Sâni vekâlet-i hâssadır: Bu da “Fülân hâneyi satın almaya” ya “Bu zât ile murâfaa ve muhâsameye vekîlimsin” demek gibi husûsiyyeti müş‘ir bir söz ile olur. (*Tahtâvî*)

Mesela bir kimse diğerkimseyi hânesi üzerine kâim olmaya ve hânesini icâreye ve bey‘a ve galâtını kabza vekîl etse vekîl olan kimse o hânedede inşâ-yı ebniyeye ve tamîrâta muktedir olmadığı gibi o hâne hakkında diğerkimse ile murâfaa olmaya dahî hakkı yoktur. Fakat bir âdem ol hânenin bir yerini hedm etse vekîl-i merkûm bu hâdim ile muhâsame edebilir. Zîrâ hâdim yed-i vekîlde bulunan şeyi istihlâk etmiştir. Nitekim müste‘cir icâreyi ya ücreti inkâr etse vekîl hasım olarak bunları isbât edebilir. (*Bahr*)

Hulasa-i Bâb-ı Evvel -1-

Rükn-i Vekâlet: İcâb ve kabûldür

Tablo 1. Rükn-i vekâlet

İCÂB VE KABÛL YA SARÂHATEN OLUR	ELFÂZ-I VEKÂLET: Tevkîl (1451), tefvîz, rızâ, meşîyyet, irâdet, vesâyet, izin, icâzet ve emirdir. Bunlardan:	İZİN VE İCÂZET:	İcâzet hem kavle hem de fi‘le –itlâf müstesnâdır 912. mâdde- lâhik olur. ‘ukûd-i mevkûfede –‘ukûd-i mefsûha ve nâfizeden ihtirâz içindir- icâzet-i lâhika vekâlet-i sâbıka hükmündedir.
		EMİR:	<p>a. Bazen risâlet olur:</p> <p>Bir kimse hizmetkârına: “Fülânın mu‘ayyen atını şu kadar kuruşa aldım. Git söyle.” Demesi gibi.</p> <p>b. Bazen vekâlet olur:</p> <p>Emirde memûrun fi‘li âmir tarafından bitârîki‘n-niyâbe olmasını ifade eden bir söz bulunması gibi.</p> <p>c. Bazen meşveret olur.</p>
YÂHÛD İCÂB SARÂHATEN VE KABÛL DELÂLETEN OLUR	DELÂLET	<p>a. Kendisine tefvîz edilen işe vekîlin mübâşeretıyla olur.</p> <p>b. Vekîlin sükûtuyla olur.</p>	

Taksim-i Vekâlet -2-

Vekâlet (1) müvekkelun bih; (2) erkân itibâriyle taksîm olunur:

Tablo 2. Taksim-i vekâletin müvekkelun bih itibariyle taksimi

VEKÂLET YA ÂMME OLUR	Eğer umûmiyeti müş'ir bir söz ile tevkîl edilmişse bu sûrette vekîl mu'âvezât ve tasarrufâta muktedir olur. Teberruâtı müvekkil aleyhine nâfiz olmaz.
YA HÂSSA OLUR	Eğer husûsiyeti müş'ir bir söz ile tevkîl edilmişse...

Tablo 3. Taksim-i vekâletin erkân itibariyle taksimi

1. MUTLAQA	---	--	
2. MUKAYYEDE	YA SARÂHATEN OLUR. Bu sûrette;	Kayd müvekkile fâideli ise:	Vekîlin mutâbaatı lâzımdır.
		Kaydın müvekkile aslâ fâidesi yok ise:	Vekîlin mutâbaatı lâzım gelmez.
		Kayd min vechin fâideli ve min vechin fâidesiz ise:	Vekîlin kayd-ı mezkûr hilâfına hareketten sarâhaten nehy edilmedikçe mutâbaatı lâzım gelmez.
		Mukayyed bi'l-cins ise:	Vekîlin aslâ muhâlefete hakkı yoktur.
		Mukayyed bi'l-kadr ve bi'l-vasf ise:	Hayra muhâlefet edebilir şerre edemez.
3. MUALLAKA	Vekâlet-i devriyye gibi	Evvelen: Müvekkelun bihin vasfı müvekkilin hâline muvâfik olmak lâzımdır. (1478. mâdde)	
		Sâniyen: Bir zamânda lâzım olan şeyin iştirâsı için tevkîl edilen kimse ol şeyi diğerk zamanda alamaz. (1484. mâdde)	
		YA 'ÖRFEN OLUR (1483. mâdde)	
4. MUZÂFE	---	---	

Bâb-1 Sâni

Şurut-1 Vekâlet Beyânındadır

Vekâletde üç şey vardır: Vekîl, müvekkil ve müvekkelun bihdır. Binâenaleyh bunlara nazaran şurût-u vekâlet üç nev'dir:

Nev'-i evvel: müvekkile âit olup, 1457. maddede beyân olunuyor.

Nev'-i sâni vekîle âit olup, 1458. maddede zikrediliyor.

Nev'-i sâlis müvekkelun bihe râci olup, 1459. maddede mevzû bahis kılınıyor. (*Bahr*)

3.2.9. 1457. Madde

Müvekkilin müvekkilun bih olan işi yapmaya muktedir olması şarttır. Binâenaleyh sabî-i gayr-i mümeyyiz ile mecnûnun tevkîli sahîh olmaz. Ve sabî-i mümeyyiz hakkında hibe ve sadaka gibi zarar-ı mahz olan işlerde velisi izin verse bile âharı tevkîl edemez. Kabul-i hibe ve sadaka gibi sabî-i mümeyyiz hakkında nef'-i mahz olan işlerde velîsinin izni olmasa bile âharı tevkîl edebilir. Ammâ bey' ve şîrâ gibi nef' ile zarar beyninde dâir ve mütereddid olan tasarrufâtta eğer ahz ve itâya me'zûn ise başkasını dahî tevkîl edebilir. Değil ise tevkîl velîsinin icâzetine mevkûfen mün'akid olur.

[Müvekkilin] asıl tasarrufa nazaran [müvekkilun bih olan işi yapmaya muktedir olması] vekâletin cevâzında [şarttır]. Zîrâ vekîl, velâyet tasarrufu müvekkilden istifâde ve ahz etmekte ve tasarrufa müvekkil tarafından malik olmakta olup binâenaleyh tasarrufa muktedir olmayan kimsenin o tasarrufu gayra temlîki mümkün değildir.

“Asl-ı tasarrufa nazaran” kaydının fâidesi için 1449. madde şerhine mürâcaat edilmelidir.

[Binâenaleyh sabî-i gayr-i mümeyyiz ile mecnûnun] hâl-i cünûnunda bir kimseyi umûruna [tevkîli sahîh olmaz.] Umûr-u mezkûre –gerek hibe ya sadakayı kabul gibi- hakkında nef'-i mahz olsun ve gerek –bir malını âhara hibe ve sadaka etmek gibi- zarar-ı mahz olsun ve gerek –bey' gibi- beyne'n-nef'i ve'z-zarara dâir olsun... Kezâ tevkîle velî ya vasîsi gerek izin versin gerek vermesin. Bu cihetle sabî-i gayr-i mümeyyize birinin vereceği hibeyi kabz ve kabûle sabî-i merkûm birini tevkîl etse sahîh olmayıp vekîlin kabzı muteber olmaz. 966. maddeye bak. (*Redd-i Muhtar, Tahtâvî*) Bu takdîrde mezkûr hibeyi kabz etmek hakkı 952. maddede muharrer kesânın olur.

Hâl-i cünûnunda denildi zîrâ mecnûnun ifâkati için vakt-i malûm ve hâl-i ifâkatda bulunduğu muhakkak bulunan bir kimse birini tevkîl etse câiz olur. Ammâ hâl-i ifâkati için vakt-i malûm bulunmayan mecnûnun tevkîli câiz olmaz. (*Hindîyye*) Sabî-i gayr-i mümeyyiz ile mecnûnun tevkîli câiz olmayınca bunların velî ve vasîleri hasbe'l-velâye

ve'l-vesâye yapmaya muktedir oldukları bey' ve şîrâ ve husûmet gibi husûsât için diğeri tevkîl edebilirler. Niteki 1449. madde şerhinde beyân olundu.

[Ve sabî-i mümeyyiz hakkında] malını âhara [hibe ve sadaka] ve haremîni tatlık [gibi] dünyâca [zarar-ı mahz olan işlerde velîsi izin verse bile âharı tevkîl edemez.] Mesela sabî-i mümeyyiz, me'zûn olsa da olmasa da malûm malını birine hibe ve teslîm etmeye birini vekîl etse sahîh olmaz. Çünkü sabî-i merkûm bizzât onu hibe etmeye muktedir değildir. 967. maddenin fıkra-i sâniyesine bak. Velînin sagîr tarafından vâki olan bu gibi tasarrufâta mücîz olması muteber olmadığı gibi bu misillü tasarrufât için sabî-i mümeyyiz, birini tevkîl ettikde velîsinin bu tevkîli mücîz olması dahî muteber değildir. [Kabûl-u hibe ve] kabûl-u [sadaka gibi sabî-i mümeyyiz hakkında nef'-i mahz olan işlerde velîsinin izni olmasa bile âharı tevkîl edebilir.] Niteki 967. maddenin fıkra-i ûlâsında zikir olunduğu üzere sabî-i mümeyyiz bunları bizzât yapabileceği gibi.

[Ammâ bey' ve şîrâ] ve icâre [gibi nef' ile zarar beyninde dâir ve mütereddid olan] yani bazen ziyân ve bazen dahî kâr edilegelen [tasarrufâtda eğer] ol sabî [ahz ve itâyâ me'zûn ise] tasarrufât-ı mezkûreye bizzât mübâşeret edebileceği gibi ol tasarrufât için [başkasını dahî tevkîl edebilir.] Ve eğer ahz ve itâyâ me'zûn [değil ise] sabî-i me'zûnun âharını [tevkîl] etmesi [velîsinin] bu tevkîli [icâzetine] ya o sabîye ticârete izin vermesine [mevkûfen mün'akid olur.] Niteki ol sabî bu husûsa bi-nefsihi mübâşeret etse velîsinin icâzetine mevkûfen mün'akid olacağı gibi. 967. maddeye bak.

Mesela sabî-i mümeyyiz umûruna birini tevkîl ettikten sonra vasîsi mücîz olsa câiz olur. 1453. maddeye bak. Lâkin müvekkilin nâlık olması şart değildir. Binâenaleyh dilsizin işâret-i mahûdesiyle tevkîli sahîhtir. 70. maddeye bak. (*Tenkîh*)

Fer': Vekîl, hamr gibi muharremâtdan biriyle sekrân iken tasarruf ettikde bazı fukahâyâ göre nâfiz olmaz. Zîrâ sekrânın tasarrufunda sıhhat ile hüküm edilmesi ona zecren olup müvekkilinin ise bir günâh-ı zenbi yoktur. Diğeri bazı fukahâyâ göre vekîl-i sekrân, bey' u şîrâyâ ve kabza âkil olunca bey' u şîrâsı câiz olur. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

3.2.10. 1458. Madde

Vekîlin âkil ve mümeyyiz olması şarttır. Bâliğ olması şart değildir.

[Vekîlin âkil ve mümeyyiz] ve tevkîl edildiğine ilmi lâhik ve malûm [olması şarttır.]

Vekîle âit şurût-ı selâsenin îzâhı:

1. **Âkil ve mümeyyiz:** Vekîl, bey^ç in mebî^ç i mülke medhal olduğuna vâkîf ve gabn-ı fâhiş ile gabn-ı yesîr beynini fârik bulunmak, sıhhat-i vekâletde lâzımdır. Bu cihetle sabî-i gayr-i mümeyyiz ile mecnûnun vekîl olmaları sahîh olmaz. 966. ve 979. maddelere bak.

Mesela bir kimse malını bey^ç a bir mecnûnu tevkîl edip de o da bey^ç etse bey^ç -i mezkûr bâtıl olur.

Âkilin manâsı 943. madde ve şerhinde maa's-suâl ve'l-cevâp beyân ve îzâh olunmuş idi.

Ammâ vekîlin [bâliğ] ve basîr [olması şart değildir.] Zîrâ sabî-i mümeyyizin aklı mevcûd olmak cihetiyle ehl-i tasarrufdan ve ibâresi sahîh olup fakat kendisine mûcib-i mazarrat bulunmak havfinin mevcûdiyyetinden dolayı tasarrufdan memnû^ç bulunmuşdur. Li-zâlik, sabînin gayr için ol gayrın reyîyle tasarrufa mübâşeretî câizdir. (*Tekmile*) Zîrâ bu tasarrufda sagîre bir gûnâ zarar lâhik olmaz.

[Binâenaleyh sabî-i mümeyyiz] me'zûn olduğu takdîrde vekîl olabileceği [me'zûn olmasa bile] ve kezâ a'mâ [vekîl olabilir.] Mesela bir kimse sabî-i mümeyyiz-i mahcûru bey^ç a ya şîrâya vekîl edip de o da bey^ç a ya şîrâya mübâşeret eylese câiz olup onunla muâkade eden kimsenin muhayyerliği olmaz. Bu kimse gerek bâyi^ç ve gerek müşteri olsun... Ve sabînin mahcûr olduğuna gerek âlim olsun gerek olmasın. (*Hindiye*)

[Fakat] sabî-i mümeyyiz, me'zûn olmadığı takdîrde hukûk-u akd ona âit olmayıp müvekkiline âit olur.] Gerek bey^ç a ve gerek şîrâya vekîl olsun. Şîrâya vekîl oldukda gerek semeni hâl ile ve gerek semen-i müeccel ile şîrâya vekîl olsun. Hâkim ya emîni mahcûrun malını bey^ç ettikde uhde-i bey^ç kendisine âit olmayıp ol mahcûra âit olduğu

gibi... 999. madde şerhine bak. Nitekîm 761. madde şerhinde beyân olunduğu üzere hâkim rehni satdıkdâ hukûk-u akd hâkime âit olmayıp râhine âit olur.

Bu takdîrde sabî-i mümeyyiz-i gayr-i me'zûn, hasbe'l-vekâle bir akdi icrâ ettikten sonra bâliğ olsa bile hukûk-u akd ona âit olmayıp yine müvekkiline râci olur. (*Şürûnbülâlî, Bahr ve Hindîyye*) Zîrâ hukûk-u akdin sabîye âit olmasına mâni, ol sabînin hakkı olup onun hakkı bulûğuyla zâil olmaz. (*Bahr*)

Mahecûr bi's-sefehde dahî hüküm böyledir. Yanî bunun dahî vekîl olması câiz ve hukûk-u akd-i müvekkiline âit olur. (*Bahr ve Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

Hukûk-u akd, teslîm-i mebî' ve ve kabz-ı semen ve mal-ı müşterânın semeniyle mutâlib olmak ve mebî' yed-i müşterîden bi'l-istihkâk zabt olundukda semenin bâyi'e redd u iâde edilmesi gibi husûsâtdır ki 1460. maddede tafsîl olunur. (*Dürer bi-ziyâdetin*)

İşte sabî-i mümeyyiz-i gayr-i me'zûn, vekîl olduğu takdîrde hukûk-u akd-i müvekkiline âit ise de sabî-i merkûm meselâ bi'l-vekâle bir malı sattıktan sonra semeni kabz eylese sahîh olur. Zîrâ âkid kendisi ve hukûk-u akidde asıl olup hukûk-u akdin ona adem-i lüzûmu intifaen cevâze delâlet eylemez. (*Bahr*)

Lâkin sabî-i mümeyyiz-i me'zûn ve bey' a vekîl olduğu takdîrde gerek semen-i hâl ve gerek semen-i müeccel ile bey' a vekîl olsun bey' i sahîh ve hukûk-u akd kendisine âit olur. Ve şîrâya vekîl olduğu sûretde semen-i hâl ile şîrâya vekîl olunca kezâlik şîrâsı sahîh ve hukûk-u akd istihsânen yine kendisine âit olur ise de semen-i müeccel ile şîrâya vekîl olup da ol vecihle iştirâ eylese hukûk-u akd-i müvekkile âit olur vekile olmaz. Zîrâ bu sûret, kefâlet manâsınadır. (*Bahr ve Hindîyye*) Hattâ bayi', semen-i mebî' i müvekkilden mutâlebe eder, yoksa vekîlden değil. (*Tahtâvî ve Redd-i Muhtâr*)

Bu takdîrde sabînin mahcûr ya me'zûn olmasında ihtilâf olursa söz izni iddiâ edenindir. Zîrâ akidde asıl olan nefâz olup sabînin akidde ikdâm ve mübâşeretî nefâza delâlet eder. *(Bahr)*▼

Tafsîlât-ı sâlifeden anlaşıldı ki Mecelle'nin bu ibâresi pek mücmeldir.

2. Tevkîl olunduğuna ilmin luhûku: Kendisi tevkîl edildiğine vekîlin ilminin luhûku şarttır.

Binâenaleyh bir kimse malını bey' a bir gâibi tevkîl edip henüz ilmi lâhik olmadan gâib, o malı âhara satsa bey'-i mezkûr fuzûlî ve müvekkilin yâhûd ba'de'l-'ilm vekîlin icâzetine mevkûf olur. 1453. maddeye bak. *(Redd-i Muhtâr, Bahr, Hindiyye)*▼

Ve tevkîle ilim müşâfeheden ilâm ve ihbâr ve irsâl-i mektûb ve irsâl-i rasûl ile sâbit olduğu gibi iki racül-ü fuzûlînin yâhûd bir racül-ü adlin ihbâriyle dahî hâsıl olur. Niteki bir racül-ü gayr-i âdil ihbâr edip de vekîl onu tasdik etse yine ilim hâsıl olur. Ammâ racül-ü gayr-i âdilin haberini vekîl tasdik etmese İmâm-ı Âzam'a göre ilim hâsıl ve vekâlet sâbit olmaz. Ve İmâmeyn'e göre ilim hâsıl ve vekâlet sâbit olur. *(Tekmile-i Redd-i Muhtâr)* 1029. madde şerhine bak.

3. Vekîlin malûmiyeti: Vekîlin malûm olması yani cehâlet-i fâhişe ile mechûl olmaması dahî şarttır. Binâenaleyh vekîl mechûl olur ise vekâlet sahîh değildir. Bu cihetle dâyin şöyle bir alâmeti sana kim getirir veya şöyle bir kelâmı sana kim söyler veya parmağını kim sıkar ise sendeki alacağımı ona ver diye medyûnuna emreylese sahîh ve hattâ medyûn öyle bir alâmeti getirene borcun edâ etse deynden berî olmaz. *(Redd-i Muhtâr)*

Niteki müdi, müstevdia “Şöyle bir alâmeti sana kim getirir ise ona vedâyı teslim et” dese bu tevkîl sahîh olmamakla müstevdi öyle bir alâmeti getirene teslim etse zâmin

▼ Ebû Yusuf'tan nakledilen görüş: Müşteri satıcının halini bilmezken sonradan hacr altında bulunan bir çocuk olduğunu öğrense feshetme hakkı vardır. *Tekmile-i Redd-i Muhtâr*

▼ Bedâi'de bu konuda ihtilaf olduğu belirtilmiştir.

olur. Ammâ bilakis öyle bir alâmeti getirene teslimden imtinâ ederek vedfa yedinde telef olsa zâmin olmaz.▼

Ammâ vekîlin cehâlet-i yesîre ile mechûliyyeti sıhhat-i vekâlete mâni değildir. Şöyle ki; bir kimse iki muayyen kimseye hitâben “Bu atımı bey‘ a birinizi tevkîl ettim.” dese câiz ve hangi biri satarsa bey‘ i nâfiz olur. (*Tekmile*)▼

3.2.11. 1459. Madde

Bir kimse bizzât yapabileceği husûslarda ve muâmelâta dâir olan her hakkın îfâ ve istîfâsında başkasını tevkîl edebilir. Fakat müvekkelin bihin malum olması şarttır.

[Bir kimse bizzât] kendisi yâhûd bi hasebi’l-velâye gayrisi için [yapabileceği husûslarda ve muâmelâta dâir olan her hakkın îfâ ve istîfâsında başkasını tevkîl edebilir.] Çünkü insân bazen bunlara mübâşeretden âciz kalarak diğerini tevkîle muhtâç olduğundan def‘-i hâcet için cevâz-ı tevkîle hâcet mess etti. 17. maddeye bak.

(*Redd-i Muhtâr*) Nitekîm bu kitabın evvelinde beyân edildi.

Îzâhu’l-kuyûd:

1.“...bizzât yapabileceği... ilh.”: Bundan müstefâd olur ki bizzât yapamayacağı husûslarda başkasını tevkîl edemez. Nitekîm 1449. madde şerhinde îzâh olunmuş idi.

Ve “mezkûr bizzât... ilh.” ta‘biriyle vekîlin tevkîli zâbitadan ihrâc olundu. Çünkü bir kimse vekîl olduğu husûsda başkasını bilâ-izn veya ta‘mîm tevkîl edemez. Nitekîm 1466. maddede zikir olunuyor. Mesela bir kimse bir malın bey‘ine vekîl olsa o malı bey‘ edebildiği hâlde onun bey‘ine başkasını tevkîl edemediği cihetle bu maddenin tardı

▼ Vedfiaya bırakanın elçisi dışındaki birinin de bu işaretle/alametle gelmesinin mümkün olması sebebiyle. Tekmile

▼ Vâris olan her şahıs varis olduğu malın hissesine düşen kısmından, başka kişilerin borçlarını öder. Müvekkil ile vekîl üzerlerine terettüp eden bazı borçları bilmeseler de bu sahih olur. Tekmile-i Redd-i Muhtâr

El-Hâniyye’de ise şöyle denmiştir: Bir adam iki kişiye “Ben ikinizden birini satın almak için vekil ve bin dirhem param için rasûl/elçi tayin ettim” dese de önce onlardan biri sonra da diğeri satın alsa ikincisi kendisi için satın almış olur. Eğer her ikisi de aynı anda bir at satın alsa her iki at müvekkilin olur. Tekmile-i Redd-i muhtâr.

nakz edilmiş denilemez. Zîrâ maksad bizzât kendi nefsi için yapabileceği demektir. ▼
Nitekim şerhde bi-hasebi'l-velâye gayrisi için denilerek eb yâhûd vasînin mâl-ı sagîrde tasarruf için diğerini tevkîle teşmîl edilmiştir. Zîrâ bunların mâl-ı sagîrde tasarrufları câiz olan husûsâtta başkalarını vekîl ta'yîn eylemeleri sahîhdîr. (*Dürr-i Muhtâr*)

2. “...husûslarda...”: Husûsât-ı mezkûre gerek ukûddan olsun; bey^c, şîrâ, icâre, rehin ve hibe gibi, ve gerek ukûddan gayrı olsun; husûmet ve mürâfaa gibi.

Erkek kadını ve kadın erkeği tevkîl edebilir. (*Înâye*)

Bu takdîrde bir kimse malını bizzât bey^c edebileceği gibi onu bey^c a diğerini dahî tevkîl edebilir. Ve bir kimse bizzât husûmet etmeye yani müddeî ve müddeâ aleyh olmaya hakkı olduğu gibi başkasını husûmete tevkîl etmeye dahî hakkı vardır.

3. “...muâmelâta dâir...”: Bu tabir ile hudûd ve kîsâsdan ihtirâz olunuyor. Şöyle ki; hudûd ve kîsâsın istîfâsına vekâlet, müvekkilin meclis-i istîfâdan gaybeti hâlinde câiz değildir. Çünkü bunlar şübehât ile mündefî olur. (*Dürrer, Reed-i Muhtâr, Bahr*) Bunun tafsîli şudur ki; kîsâs davâsıdan dolayı huzûr-u hâkimde kâtil ile muhâkeme olmak için velî-i katîlin diğer kimseyi vekîl etmesi câiz ise de kîsâsın icrâ olunacağı mahallde kendisi hâzır olmayarak gıyâbında kîsâsın icrâ ve istîfâsı için diğerini vekîl etmesi câiz değildir. Şu kadar ki veliyy-i katîl mahall-i kîsâsda bizzât hâzır olup da kendi huzûrunda kâtîli kîsâsen katl etmek üzere âharı tevkîl etmesi câizdir. (*Miyârü'l-Adâlet*)

Kîsâsın îfâsına vekâlete gelince: “الإيفاء تسليم نفس الجاني”¹ bu vekâlet bâtıldır. 632. mâddeye bak. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

4. “...îfâ ve istîfâsında...”: İfâ bir kimsenin âhara vermesi lâzım gelen şeyi vermek ve istîfâ dahî âharın kendine vermesini îcâb eden şeyi almaktır. Bu sûretde bir kimse diğerine olan borcunu îfâya bir şahsı vekîl etse câiz olduğu gibi diğer kimse zimmetindeki alacağını kabza bir şahsı vekîl eylese câiz olur.

▼ Her ne kadar tarife uygun düşse de müvekkilinin izniyle vekil tayin ediyor diye etiraz edilirse, deriz ki: Eğer o kişiyi müvekkilinin izniyle tevkil ediyorsa ikinci vekil de ilk müvekkilin vekili sayılır ve ilk müvekkil onu kendisi için görevlendirmiş olur. Tekmile-i Redd-i Muhtâr

¹ “[Kisasta] îfâ kâtîlin canının teslim edilmesidir.”

İfânın İzâhı: İfâ iki türlü olur:

Birincisi ayânda olur. Mebî' in müşterîye ve merhûnun mürtehine ve me'cûrun müste'cire ya mûcire vedîanın mûdia redd u teslîmine vekâlet gibi.

İkincisi duyûnda olur: İfâ-yı semen mebî' a ve bedel-i icâreye ve bedel-i karza vekâlet gibi. İfâ-yı duyûna vekâlet dahî üç nev'dir:

Nev'-i evvel: Müvekkil, vekîl olacak kimseye senin malından fülâna olan şu kadar kuruluş borcumu ver demekle olur. İmdi memûr yanî o kimse dâyin-i merkûma kendi malından ifâ-yı deyn ettikde o da 1506. madde mûcibince âmiri bulunan medyûna rucû eder. Bu sûretle memûr ifâ-yı deyn ettiğine dâir olan sözünde medyûn tarafından tasdîk olduğu takdîrde medyûnun memûra ödemesi lâzım gelir. Yoksa medyûn memûra: "Dâyinime ifâ-yı deyn ettiğini bilirim ammâ belki dâyin senden kabz ettiğini inkâr ederek tekrâr benden alır." diye ödemekten imtinâ edemez. 74. maddeye bak. Fakat muahharan dâyin hâzır olarak vekîlinden istîfâ-yı deyn ettiğini inkâr edip de isbât olunamamakla yemîn dahî ettikten sonra müvekkilinden alacağını alsa müvekkil dahî verdiği vekîlden alır. Ve evvelce müvekkîlin "dâyine verdim" sözünde tasdîk etmesi mâni'-i rucû değildir. Çünkü memûr, zimmet-i âmirde bulunan deyni misliyle iştirâya ve semeni kendi malından itâyâ vekîl olmakla memûrun âmirine rucû edebilmesi müşterâ bulunan âmir zimmetindeki deyn, kendisi için sâlim olarak kaldığı takdîrdedir. 1491. maddeye bak. Ammâ sâlim olarak kalmadığı sûretde hakk-ı rucû yoktur. Müşterî gibi ki mebî' kendisine sâlim kalırsa semen-i mebî' in te'diyesine o vakit emir olunup ammâ mebî' bi'l-istihkâk zabt edilmek ya kable't-teslîm yed-i bâyi'de telef olmak gibi bir sûretle müşterîye sâlim kalmayınca te'diye-i semene cebredilemez. (*Bahr bi-ziyâde, Tekmile-i Redd-i Muhtâr*) Bu sûretde mesela bir kimse fülân kimseye olan on altın borcumu ona ver diye bir şahsa emr edip de memûr verdim dediğinde âmir tasdîk etse de sonra dâyinini aldığı ispat olunamadığı gibi yemîn dahî ederek âmirden alsa memûr, edâ ettiği meblağ ile âmirine mürâcaat edemez. (*Tekmile*)

Nev'-i sâni: Müvekkil, vekîl olacak kimseye mesela on altın itâ edip de bunu fülân şahsa olan on altın borcuma ver diye emir etmekle olur ki; bunda üç ihtimâl vardır:

İhtimâl-i evvel: Dâyin alacağını vekîlu'l-îfâ yediyle alacağını ikrâr eylemesiyle ya şuhûd-u âdile ile yâhûd dâyinini yemîninden nükûl etmesi ile sâbit olmasıdır. Bu takdîrde medyûn deyninden berî olacağı gibi vekîl dahî berî olup vekîl-i merkûm üzerine yemîn lâzım gelmez.

İhtimâl-i sâni: Vekîl îfâ-yı deyn ettiğini iddiâ ve müvekkili bulunan medyûn bunu tasdik ettiği hâlde dâyin aldığı inkâr etmiş iken dâyinini ahz u kabzı bi'l-beyyine isbât olunamadığı gibi lede't-teklîf dâyin-i merkûm istifâ etmediğine yemîn dahî etmesidir ki alacağını almadığına yemînle söz dâyinindedir. 8. madde şerhine bak. Bu takdîrde müvekkil medyûnun borcunu dâyinine te'diye etmesi lâzım gelir. Ammâ müvekkil yanî medyûn-u merkûm bu sûretde vekîline: “Sen o meblağı dâyinime vermediğin anlaşılmağa geri isterim” diyemez. Zîrâ emâneti ehline îsâl eylediğini iddiâ eden her emînin sözü kabûl ve berâet-i zimmeti hakkında yemînle tasdik olunur. 1774. maddeye bak. Bu sûretde medyûnun itikâdınca dâyin kabzını inkâr ederek tekrâr istifâ-yı deyn etmesinde zâlim ve kendisi mazlûm olup mazlûm ise âhara (vekîline) zulüm edemez. 921. maddeye bak.

Ta'yîn-i şuhda ihtilâf olursa bunun hükmü 1463. madde şerhinde gelecektir.

İhtimâl-i sâlis: Vekîl müvekkilinden aldığı parayı dâyine verdiğini iddiâ ettiği hâlde hem medyûn hem de dâyin tarafından vekîl-i merkûm tekzîb edilmesidir. Yani medyûn müvekkil, vekîline: “sen o parayı dâyinime vermedin” dediği gibi dâyin dahî: “ben alacağımı vekîl-i merkûmdan almadım” demesidir. Bu takdîrde 1774. maddeye mebnî berâet-i nefsi hakkında söz ma'a'l-yemîn vekîlidir. Yani vekîlden o para tazmîn edilemez. Ve müvekkilin yani medyûnun borcunu dâyine vermesi lâzım gelip vekîle itâ edilen paranın hasârı medyûna yanî müvekkile âit olur.

Fakat dâyin ile memûrun yani vekîlin ikisine de ma'an yemîn teveccüh etmeyip belki medyûn, ya memûru bulunan vekîlini yâhûd dâyinini tasdik eyler. İmdi, eğer memûrunu

“dâyine verdim” iddiâsında tasdik edip dâyinini “kabz ettim” diye inkârında tekzîb ederse dâyinin kabzı bi'l-beyyine isbât olunamadığı sûrette kabz etmediğine dâir dâyine yemin verebilir. Nükûl ederse alacağını memûrdan istifâ etmiş olduğu zâhir olup artık medyûnundan tekrâr talep edemez. Ve eğer dâyinini kabz etmedim iddiâsında tasdik ile memûrunu dâyine verdim sözünde tekzîb ederse memûr, meblağ-ı mezkûru dâyine def' i ve teslîm eylediğine istihlâf olunur. Yemin ederse memûr 1474. maddeye mebnî müvekkiline karşı mutâlebeden berî olur. Lâkin müvekkilin borcunu dâyinine vermesi lâzım gelir. Nükûl eylerse memûr, meblağ-ı me'hûzı âmiri bulunan müvekkiline zâmin olur. (*Hindiyye, Bahr*)

Nev'-i sâlis: Memûr, zimmetinde payındaki mazmûn maldan edâ-yı deyne vekîl olmasıdır. Bu takdîrde memûrun yedindeki mâl emânet olmayıp mazmûn olduğu takdîrde memûrun âmirine karşı “emrettiğin yere verdim” dediğinde tasdik olunamayıp bunu hüccet ile isbât etmesi lâzım gelir.

Mesela dâyin “sendeki alacağımı dâyininim bulunan fûlân şahsa ver” diye medyûnuna emir ettikten sonra medyûn “deynim olan bin kuruşu emir ettiğin vecihle o şahsa verdim” diye iddiâ ettiği hâlde o şahıs “almadım” dese memûr yani medyûn, o şahsa verdiğini bi'l-beyyine isbât etmeye mecbûr olup isbât etmedikçe zamândan berî olmaz. Meğer ki âmir yani dâyin, medyûnunun bin kuruşu o şahsa verdiğini tasdik ve ikrâr ede. Ol hâlde medyûn deynden berî olur. Fakat o meblağı şahs-ı merkûma verdiği hakkındaki iddiâsında dâyin, medyûnunu tasdik etmesiyle şahs-ı merkûm hakkında kabz sâbit olmaz. Belki o şahsın istifâsı bi'l-beyyine isbât olunamadığı takdîrde kabz etmediğine yemîniyle söz o şahsındır. Ve o şahs alacağını müvekkilden istifâ eder.

Ve âmir, memûrun meblağ-ı mezbûru o şahsa verdiğine dâir olan iddiâsında tekzîb edip de memûr dahî isbât edemediği takdîrde, âmirinin yemînini talep edebilir. Ve âmire memûrun meblağ-ı mezkûrı ol şahsa verdiğini bilmediğine tahlîf olunur. Âmir, yemîn ederse memûrdan alacağını alır, nükûl ederse memûrdan deyn sâkit olur. (*Hindiyye*)

İstifânın İzâhı: İstifâyaya vekâlet dahî iki türlü olur:

1. **A'yânda olur:** Mebî'î ve me'cûru ve müste'ârî ve merhûnu ve vedîayı ve emânât-ı sâireyi ve mağsûbı kabza vekâlet gibi.

2. **Duyûnda olur:** Semen-i mebî'î ve bedel-i icâreyi ve bedel-i mağsûbu ve bedel-i mütlefi ve bedel-i makrûzu kabza ve ahza vekâlet gibi. İmdi, ber-vech-i bâlâ vekîl bi'l-kabz olan kimse, deyni kabz ederek müvekkiline i'tâ eylediğini yâhûd yedinde telef olduğunu iddiâ ettikde bakılır; müvekkili bu iddiâ zamânında ber-hayât ise zamânı nefsinden def' hakkında vekîlin bu sözü kabûl edilip medyûn dahî berî olur. Velev ki medyûn, vekîlin lehine şehâdeti gayr-i câiz kesândan buluna.▼ 1700. maddeye bak.

Ammâ müvekkili vefât etmiş ise yalnız berâet-i nefsi hakkında yine kabûl edilir. Zîrâ her emîn ki emâneti müstahıkkına îsâl eylediğini iddiâ ede kavli kabûl olunur. 1463. maddeye bak. Müstevdi ve vekîl ve nâzır gibi. Fakat bunun kavli müvekkili bulunan dâyine sirâyet ederek bununla dâyinini dahî alacağı almış olduğuna hükmolunamaz. Meğer ki vekîlin hayât-ı müvekkilde kabz-ı deyni müvekkilin veresesinin tasdiki veyâhûd beyyine ile sâbit ola.

Hayât-ı müvekkil ile memât arasında vâki ihtilâf-ı ahkâm iki kâide-i âtiyeden neş'et etmiştir:

Kâide-i Ūlâ: Her kim bir emri hikâye ve ihbâr etse ki vakt-i ihbârında o emrin inşâsına ve istînâfına yani tekrâr icâdına muktedir olmaya bu hikâyesi eğer gayra zamânın icâbını mutazammın ise tasdik olunamaz. Ve eğer nefsinden zamânın def'ini mutazammın ise tasdik olunur.

Kâide-i Sâniye: Her kim bir emri hikâye etse ki hâl-i hikâyesinde istînâfa muktedir buluna gayr üzerine icâb-ı zamân bulunsa dahî sözü kabûl edilir.

▼ Ancak bu, borçlunun beraeti hakkında geçerli olur istihkak takdiri için müvekkile rucû hakkı konusunda değil. Öyle ki; bir şahıs vekilin kabz ettiğini ikrar ettiği bir şeyi istihkak etse ve istihkak eden de bunu vekile tazmin etse bile rucû edemez.

Bu sûretde kabz-ı deyne vekîl olan kimse, müvekkili ber-hayât ve vekâlet uhdesinde bâkî bulunduğu zamân “deyni medyûndan aldım ve müvekkile verdim” dedikde hâl-i hikâyesinde yapmaya muktedir olduğu bir işi hikâye ve ihbâr eylemiştir. Şu cihetle ki vekâlet bâkî bulunduğundan hâl-i hikâyesinde dahî kabz ve müvekkiline def ve teslîm edebilir. İşte bu hikâyede gayra yani müvekkiline îcâb-ı zamân var iken “158. madde şerhine bak” sözü kabûl edilmekle berâber bu sözü gayra yani müvekkile dahî sirâyet ettirildi. Ammâ müvekkili fevt olmuş ise 1027. maddeye mebnî vekîlin vekâleti kalmayacağı cihetle bundan sonra vekîl “deyni kabz ettim müvekkilime verdim” dedikde hâl hikâyesinde yapmaya muktedir olmadığı şeyi ihbâr eylediği cihetle bu ihbârın hükmü ikiye taksîm edildi.

Birincisi, vekîlin berâet-i nefsîdir. Bu husûsda vekîl tasdîk olunur. Zîrâ vekîl 1463. maddeye mebnî emîn olup müvekkilin vefâtiyle vekâleti bâtil olmuş ise de emâneti bâtil olmamıştır. Binâenaleyh vekîl-i merkûm üzerine makbûzun zamânı lâzım gelmez. Ve medyûn dahî bu vekîle mürâca‘at edemez. Zîrâ dâyin, vekîli vâsitasıyla alacağını almış iken verese istîfâyı bi’l-inkâr medyûndan tekrâr almak sûretiyle zulm etmiş ve mazlûm bulunan medyûnun gayra yani vekîle zulmetmeye gayr-ı muktedir bulunmuştur. 921. maddeye bak.

İkincisi, gayra îcâb-ı zamândır. Yani vekîl, bi-kabzi’d-deyn ba‘de mevti’l-müvekkil deyni medyûndan bi’l-ahz “müvekkilim dâyine teslîm ettim” diye vâki olan hikâyesinde müvekkili bulunan müteveffâ üzerine ilzâm-ı zamân vardır. Şu vecihle ki duyûn emsâliyle kazâ olunur da medyûn için zimmet-i dâyinde dâyinin medyûnundaki matlûbunun misli sâbit olarak bu iki alacak yek-diğerle takas olur. Binâenaleyh vekîlin bu sözü ba‘de mevti’l-müvekkil müvekkili aleyhine kabûl edilmeyip medyûnun verese dâyine def ve teslîmi isbât etmeleri lâzım gelir. (*Vâkıâtü’l-Müftîn, Tahtâvî, Ankaravî, Behce, Bahr, Redd-i Muhtâr, Hayriyye fî evveli’l-vekâlet bi-ziyadetin ve îzâhın*)

Kabz-ı deyne vekâlet e dâir bazı mesâil bu maddenin misâli şerhinde zikir olunacaktır.

Bu m dde müvekkelun bihin z bitası olup yoksa tar fi değildir. Binâenaleyh bir kimsenin bizzât yapamayacağı um rda (bunlar 1449. madde şerhinde mürûr etti) başkasını tevkîl edebilmesiyle bu zâbita m ntakiz olmaz. Zîrâ kav idinin ibt li tardın yani tel zum fi's-sub tun   ibt liyle olup yoksa aksin yani tel zum fi'l-intif n n   ibt liyle değildir. (*Redd-i Muhtâr*)

Mesela her insân n tiktir k idesinin ibt li n tik bulunmayan bazı ins nı göstermekle olup yoksa ins ndan olmadığı hâlde n tik olan diğer bazı hayvan tı göstermekle ibtâl hâsıl olmaz.  

Bu z bitanın m stesn sı: Ma a zâlik bu zâbitadan  c mesele müstesnâdır:

Mesele-i  l  mub h tdır: Yani m b h tda vekâlet sahih değildir. Öyle ki bir kimse ihtit ba yani cib l-i m b h de odun toplamaya ve ihtiş sa yani m b h otları dev irmeye ve yerden cev hir ve me   dini çıkarmaya diğer kimseyi tevkîl etse sahih değildir. Hattâ vekîlin tahsil ettiği şey kendi malı addolunup müvekkili ondan bir şey alamaz. 1333. madde şerhine bak. (*Hindiyye, Tekmile-i Redd-i Muhtar*)  şte bir kimsenin bizzât ihtit ba hakkı var iken ihtit ba birini tevkîl etmesi câiz olmadı.

Mesele-i sâniye istikr zdir: Yani istikrâza vekâlet bâtıldır. Zîrâ karzda mülkiyyet mücerred akid ile değil ancak kabz ile sâbit olur. Bu sûretde müvekkilin vekîline

  **Tard:** Bir illetin bulunması sebebiyle h km  gerektiren şeydir. Tard sabit olmanın gerekliliği demektir.

  **Aks:** Tanım doğrulanmadığında tanımlananın da doğulanmadığı anlamında yokluk hakkında gereklilik demektir.  letin bulunmaması sebebiyle hükmün de bulunmamasıdır da denmiştir. (Ta rif t-i Seyyid)

  “[Müvekkilin] sahip olduğu şeyler üzerinde kendisinin gerçekleştirebileceği her şeye tevkîl edebilir” ifadesine genelleştirilebilir ve tersine  everilebilir [bir tanım] olmadığı söylenerek -mesela şarap satmaya malik olan kişi örnek verilerek- karşı çıkılabilir. Müvekkil olan kişi bir Müslümanı bu konuda tevkîl edemez, Müslüman da şarap satamaz ve satabilecek olan birini (gayr-i müslimi) tevkîl edemez. Zimmi ise bu tasarrufu ger ekleştirebilirse de bu konuda bir müslümanı tevkîl edemez.  nk  bu, müslümana yasaklanmış bir fiildir. Dolayısıyla müslüman, şarap üzerinde -hakkındaki nehiy sebebiyle- tasarruf yetkisine sahip değildir. Tasarrufun aslı ise -ki o da satmaktır- caizdir. Bu yüzden zimminin satış için tevkîli caizdir. Tekmile-i Redd-i Muhtâr

Yine baba ve dede küçük çocuklarının malını satma yetkisine sahiplerken onu tevkîl etme yetkisine sahip değildir denilerek de buna karşı  ıklımıştır. Tekmile

makrûzu kabz etmesi hakkındaki emri sahîh değildir. Zîrâ makrûz gayrın mülküdür. Mülk-ü gayrda kabz ile tasarruf yolundaki emri bâtıdır. 96. maddeye bak. ▼

Bu takdîrde bir kimse istikrâza vekîl olup da hîn-i istikrâzda karzı nefesine muzâf kılar ise bu akid, vekîlin üzerine nâfiz ve karz vekîle âit olup bunu müvekkil vekîlden cebren alamaz. (*Bahr*) Mesela bir kimse “Fülân şahsa git de benim için on altın ödünç alıver” diye bir kimseyi tevkîl etmekle o kimse şahs-ı merkûma varıp “bana on altın karz ver” diye karzı nefesine bi'l-izâfe istikrâz etse bu meblağ o kimsenin mülkü olur. Ve yedinde helâk olsa hasâr kendine âit olup müvekkiline rücû edemez. Ve meblağ-ı mezbûru müvekkiline teslîmden imtinâ edebilir. (*Tahtâvî, Hindiyye*)

Lâkin istikrâza risâlet sahîhdîr. Yani bir kimse istikrâza vekîl olup da ol vekîl hîn-i istikrâzda akdi müvekkiline muzâf kılar ise sahîh ve karz müvekkilinin olur. (*Bahr*) Şöyle ki bir kimse diğerkimseye bin kuruş kıymetli bir kitap verip “Bu kitabı fülân şahsa götür de ondan benim için bin kuruş karz al ve bu kitabı meblağ-ı mezkûra karşı rehn ver” diye istikrâza ve rehne o kimseyi tevkîl yani rasûl ta'yîn ettikten sonra o kimse şahs-ı merkûma varıp “Fülân kimse senden bin kuruş ödünç istiyor ve bu kitabı sana rehin ediyor” dese de o da ikrâz etse meblağ-ı mezkûr ol kimsenin mülkü ve kitap onun tarafından merhûn olur. Ve rehni tahlîs etmek ol kimsenin vazîfesidir. Yoksa rasûlün yani ol kimsenin vazîfesi değildir. Fakat bâlâda zikir olunduğu üzere o kimse karzı ve kezâ rehni nefesine bi'l-izâfe yani mesela o şahsa varıp da bin kuruş bana ödünç ver ve mukâbilinde bu kitabı rehin al dese ve o şahıs dahî bu vecihle kabûl etse bin kuruş o kimsenin mülkü olup ol kimse onu o kimseden ahz edemez. Ve kimse kitabı zâmin olur. Şöyle ki yed-i mürtehide helâk olduğunda ol kimse muhayyerdir. Dilerse o kitabın kıymet-i hakîkiyesini o kimseye, dilerse o şahsa tazmîn ettirir. O kimseye tazmîn ettirir ise rehin câiz ve deyn sâkıt olur. Ve o şahsa tazmîn ettirir ise o da alacağını ve kitabın kıymetini o kimseden alır. 658. maddeye bak. (*Hindiyye*)

▼ Çünkü bundaki bedel borç verenin zimmetinde akid ile değil kabz ile borcu gerektirir. Kabz etmeyi emer etmek ise bu durumda caiz olmaz, çünkü o satıştakinden farklı olarak başkasının malıdır. Eğer ona hükmederse akid ile sabit olur ve onun dışında bir konuma sahip olur.

İstikrâza rasûl olan kimse parayı mukrizden aldığı beyân ve mukriz dahî tasdîk edip fakat müvekkil yani mürsil, rasûlünin kabzını inkâr etse söz mürsilin olur. (*Ankaravî*) Mücerred rasûlün kabz ettim demesiyle mürsil üzerine zamân lâzım gelmez.

Mesele-i sâlise yemindir: Yani bir kimse kendisine teveccüh eden yemini îfâ edebilir. Fakat bu yemini icrâ için başkasını tevkîl edemez. Yan mesela bir kimse diğer kimseye benim tarafımdan yemin etmek üzere seni vekîl ettim dese câiz olmaz. 1745. maddeye bak. Bu meselede görülüyor ki bir kimse bizzât yemini edâ edebildiği hâlde başkasını bunu edâya tevkîl edemez. (*Bahr*)

[Mesela bir kimse bey^ç ve şîrâ] ve selem ve ferâğ ve teferruğ ve tecîl-i semen [ve îcâr ve istîcâr ve rehin ve irtihân ve îdâ^ç ve istîdâ^ç ve hibe ve ittihâb ve sulh ve ibrâ ve ikrâr ve davâ ve taleb-i şuf^a ve îfâ]-yı duyûn [ve istîfâ-yı duyûn ve kabz-ı mâla] ve muzâra^ç aya ve musâkâta ve redd bi'l-‘ayba ve i‘âreyye ve isti‘âreyye ve hibeden rücû^ç a ve itâ-yı sadakaya ve ikrâza ve bir kimse kendi tarafından fûlân şahsı böyle bir husûsa vekîl etmek üzere diğer kimseyi tevkîle ve nikâha ve talâka ve taksîme [diğer bir kimseyi tevkîl etse câiz olur.] Hattâ vekîl olan kimse müvekkelnun bihi îfâ ettikten sonra müvekkil tevkîline nâdim olsa fâide vermeyip vekîlin tasarrufı müvekkili aleyhine nâfiz olur. Şöyle ki; meselâ bir kimse murâfaa ve husûmete diğerini tevkîl etmekle vekîl lede'l-murâfaa aleyhine hüküm lâhik olduktan sonra tevkîline nâdim olarak “bu murâfaaya râzî değilim, benim ile tekrâr murâfaa olsun” diyemez. (*Behce*) Nitekim bir kimse bir husûsa müteallik davâsından bir kimseyi ibrâya şahsı tevkîl etmekle vekîl dahî müvekkiline bi'l-izâfe husûs-i mezbûrdan o kimseyi ba^ç de'l-ibrâ ol kimse tevkîline nâdim olup husûs-u mezbûru o kimseden davâ edemez. (*Hâmiş-i Behce*) Kezâlik vekîl bi'l-bey^ç bi-hasebi'l-vekâlet malı sattıktan sonra müvekkil nâdim olsa bey^ç i fesh edemez. (*Behce*) Nitekim vekîl bi'l-ikrâz, ikrâzına memûr olduğu meblağı ikrâz ve müstakrize ba^ç de't-teslîm müstakriz firâr etse müvekkil, meblağ-ı makrûzu vekîle tazmîn ettiremez. (*Tenkîh*)

[Fakat] fasl-ı sâlisde dahî beyân olunacağı vecihle [müvekkelnun bihin malûm] olup cehâlet-i fâhişe ile gayr-i mechûl [olması] vekâletin sıhhatinde yani adem-i butlânında [lâzımdır.] Binâenaleyh müvekkelnun bih cehâlet-i fâhişe ile mechûl olursa vekâlet câiz olmaz. ▼ Hattâ bir kimse diğerkimseye on altın verip de “Bununla benim için bir şey al” dese bu vekâlet câiz değildir. Zîrâ müvekkelnun bih olan alınacak mal mechûldur. (*Velvâliciyye*) Bu sûretde vekîli mûmâ ileyh akdi nefsine bi'l-izâfe bir at alsın, bu at vekîlin malı olarak kalır. 1453. madde şerhine bak.

Ammâ vekâletde müvekkelnun bihin cehâlet-i yesîre ile mechûliyyeti muzırr değildir. Şöyle ki; bir kimse diğerkimseye: “Bu, ya şu atımı sat” dese de o da bunlardan birini satsa câiz olur. Nitekim hem Zeyd’e hem de Amr’a on altın borcu bulunan bir kimse diğerkimseye on altın verip de “Bunu Zeyd’e ya Amr’a ver” dese de o da ikisinden birine verse câiz olur. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

Tevkîl câiz olan umûr bâlâda metnen ve şerhan otuz yedi olmak üzere ta’dâd edildiyse de buna münhasır olmadığı derkârdır. Şimdi bunların îzâhına ibtidâr olunur:

Bey’: 1494. madde ile mevâdd-ı tâliyesinde izâh olunur.

Şirâ: 1468. madde ile mevâdd-ı tâbi’asında tafsîl ediliyor.

Selem: Eslâm için tevkîl sahîh olur. Meselâ bir kimse diğerkimseye yirmi altın verip de bu yirmi altını yüz kîle buğday için selem verdiyse de o da verse câiz olur. Ammâ kabûl-ü akd-i selem için vekâlet câiz değildir. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

Ferâğ ve teferruğ: Gerek arâzî-i emîriyye gerek bi'l-icâreteyn tasarruf olunan müstegillât-ı mevkûfenin âhara ferâğına vekâlet câiz olur.

Ferâğ-ı arâzî: Vekîl bi'l-ferâğın izn-i sâhib-i arzla vâki olan ferâğı muteber olup ba’ de'l-ferâğ müvekkil nâdim olsa ferâğı nakzedemez.

▼ ...yada umumi anlamda tevkil ile cevap verilir ve onun herkesce bilinen bir şey olduğu söylenir. Eğer çokça yapılan işlerde olduğu gibi bilinmeseydi bu konudaki tevkil geçersiz olurdu. Tekmile

Vekîl bi'l-ferâğ arâzîyi bir kimseye ferâğ ettiği gibi müvekkil dahî diğer bir kimseye ferâğ ettikde hangi ferâğ mukaddem ise itibâr onadır. Müvekkil ferâğ ettikten sonra vekîl ferâğ eylese vekîlin ferâğı muteber olmaz. Müvekkil ferâğ edince vekîl levâzım-ı vekâleti îfâdan acz-i müstemirr ile âciz ve binâenaleyh vekâletden mün'azil olur. Nitekîm evvelâ vekîl ve ba' dehû müvekkil ferâğ eyleseler müvekkilin ferâğı muteber olmaz. Çünkü ferâğ-ı evvel ile arâzî müvekkilin tasarrufundan çıkmıştır. Hangi ferâğ mukaddem olduğu malûm olmasa müvekkilin ferâğı mukaddem itibâr olunur.

Ale'l-ıtlâk ferâğa vekîl olan kimse müvekkilinin arâzîsini aza çoğa yani münâsib gördüğü bahâ ile ferâğ edebilir. 1494. maddeye bak. Müvekkili “Bu ferâğı kabûl etmem” diyemez. Ancak müvekkil “Şu kadara ferâğ et” demiş ise vekîl ondan noksanına ferâğ edemez. Eder ise müvekkilinin icâzetine mevkûf olur. 1495. maddeye bak. Nitekîm bu sûretde meccânen dahî ferâğ edemez. Eder ise müvekkili tutmayıp tapu-yu misl ile âhara verebilir. Vekîl bi'l-ferâğ iki şahıs iken yalnız birisi ferâğ etse muteber olmaz. 1465. maddeye bak.

Vekîl bi'l-ferâğ, müvekkilinin arâzîsini kendi şahsına ve lehinde şehâdetleri câiz olmayanlara “1700. maddeye bak” ferâğ edemez. Meğer ki değerinden ziyâdeye ferâğ ede yâhûd müvekkil “dilediğin kimseye ferâğ et” demiş ola. O hâlde lehinde şehâdeti câiz olmayanlara dahî ferâğ edebilir. Ammâ kendi şahsına yine ferâğ edemez. Zîrâ akdin iki tarafına şahs-ı vâhid tevellâ eyleyemez.

Ale'l-ıtlâk ferâğa vekîl olan kimse müvekkilinin arâzîsini peşin akçe ile yâhûd beyne'n-nâs marûf olan müddet ile veresiye ferâğ edebilir. Ammâ örf ve âdete muhâlif olarak müddet-i tavîle meselâ yirmi sene müddet ile veresiye ferâğ edemeyeceği gibi sarâhaten ya delâleten peşin para ile ferâğa vekîl olsa vekîl onu veresiye ferâğ eyleyemez. Vekîl bi'l-ferâğ, bedel-i ferâğı mefrûğ lehden almadığı hâlde kendi malından müvekkile edâ etmek üzere cebr olunamaz. 1494. ve 1495. ve 1496. ve 1497. ve 1498. ve 1502. maddelere bak.

Vekîl bi'l-ferâğ, ba' de'l-azl ferâğ etse nâfiz olmaz. Ancak azlolunduğuna vekîlin ilmi lâhik olması şarttır. Bu sûretde azle vekîlin ilmi lâhik olduktan sonra ferâğ etse muteber olmaz. Ammâ ba' de'l-azl ve kable luhûki'l-'ilm ferâğ etse muteber olur.

Vekîl bi'l-ferâğ, ba' de mevti'l-müvekkil ferâğ etse muteber olmaz. Müvekkilin vefâtına gerek ilmi lâhik olsun gerek olmasın.

Teferruğ-u Arâzî: Müvekkil tarafından bedel ta'yîn olunmaksızın teferruğ-u arâzîye vekîl olan kimse bedel-i misliyle ve gabn-ı yesîr ile teferruğ edebilir. Ammâ gabn-ı fâhiş ile teferruğ etse müvekkili hakkında nâfiz olmaz. 1482. maddeye bak.

Muayyen bir arzın teferruğ ya tefevvuzuna vekîl olan kimse ol arzı kendisi için teferruğ edemez. Eder ise kendisinin olmaz, müvekkilinin olur. Yani müvekkil-i re'y sâhib-i arzla ol arzı vekîlin uhdesinde nez' ettirip kendi nâmına tapu senedini ahz edebilir. Şu kadar ki vekîl-i merkûm ol arzı, müvekkilin ta'yîn eylediği bahâdan ziyâde bahâ ile teferruğ ederse vekîlin uhdesinde kalacağı gibi müvekkil ta'yîn-i bedel eylemediği sûretde gabn-ı fâhiş ile teferruğ ederse yine vekîlin uhdesinde kalır. 1485. maddeye bak.

Ferâğu'l-müstegillât: Vekîl bi'l-ferâğın re'y-i mütevellî ile vâki olan ferâğı muteber olup ba' de'l-ferâğ müvekkil nâdim olarak ferâğı nakz edemez.

Ale'l-ıtlâk ferâğa vekîl olan kimse müvekkilinin müstegillini aza çoğa hâsılı münâsib gördüğü bedel ile ferâğ edebilir, müvekkil kabûl etmem diyemez. Ancak müvekkil “şu kadara ferâğ et” demiş ise vekîl ondan noksanına ferâğ edemez. Eder ise müvekkilinin icâzetine mevkûf olur. 1495. maddeye bak. Ammâ ondan ziyâdeye ferâğ edebilir.

Vekîlu'l-ferâğ, ferâğına vekîl olduğu müstegilli nefsi için teferruğ edemez. Nitekîm ol müstegilli evlâd u ebeveyn ve zevce gibi kendi lehine şehâdeti câiz olmayan kimselere ferâğ edemez. Fakat müvekkil onlardan birine ferâğ etmek üzere vekîl eder yâhûd “Her kime dilersen ferâğ et” diye vekâleti ta'mîm ederse o sûretde ferâğ edebilir. Vekîlu'l-ferâğ, ba' de'l-'azl ferâğ etse sahîh ve muteber olmaz. Fakat haber-i azle vekîlin ilmi lâhik olması şarttır. Binâenaleyh ba' de'l-azl ve kable'l-'ilm bi'l-azl ferâğ etse ferâğı sahîh ve muteber olur.

Vekîlu'l-ferâğ, ba' de mevti'l-müvekkil ferâğ etse muteber olmaz. Vefât-ı müvekkile vekîlin ilmi gerek lâhik olsun gerek olmasın.

Teferruğu'l-müstegillât: Müvekkil tarafından bedel ta'yîn edilmeksizin icâreteynli bir vakf-ı akârın teferruğuna vekîl olan kimse ol akârı bedel-i mislinden ziyâde-i fâhişe ile zâid bir bedel mukâbelesinde müvekkil için teferruğ eylese o ferâğ müvekkil hakkında nâfiz olmaz. 1482. maddeye bak.

Bir kimse icâreteynli mu'ayyen bir vakf-ı akârı şu kadar kuruş bedel mukâbelesinde teferruğa diğeri tevkîl ettikten sonra vekîl ol akârı ol kadar kuruş bedel mukâbelesinde nefsi için bi-izn-i mütevellî teferruğ ve nâmına sened istihsâl eylese müvekkil bâ-re'y-i mütevellî ol 'akârı vekîl uhdesinden nez' ve senedini ibtâl ettirip kendi nâmına sened istihsâl edebilir.

Tecîl-i semen: Semeninin mutlaka tecîline tevkîl sahîhdir. Binâenaleyh bu vecihle vekîl olan kimse mezkûr semeni bir ay yâhûd bir ya iki sene tecîl etse İmâm-ı Âzam'a göre sahîh ve ammâ İmâmeyn'e göre bu ıtlâk-ı müteârifeye masrûf olur. (*Bahr*) 43. maddeye bak.

Îcâr: Ale'l-ıtlâk îcâra vekîl olan kimse aza çoğa; münâsib gördüğü bahâ ve urûz ile îcâr edebilir. 1494. maddeye bak. Ammâ müvekkil, îcâr-ı kayd-ı müfid ile takyîd etmiş ise vekîl ona cinsen veya şerren muhâlefet edemez. Şöyle ki; meselâ gümüş para ile îcâra vekîl olan kimse altın para ile îcâr etse cinsen muhâlefet olarak sahîh olmadığı gibi on altına îcâra vekîl olan kimse sekiz altına îcâr etse şerren muhâlefet olarak nâfiz olmaz. Fakat vekîl-i merkûm, müvekkiline hayran muhâlefet edebilir. Yani mesela vekîl bi'l-icâre müvekkilin tesmiye eylediği semenden ziyâde yani misâl-i âhirde on iki altın ile îcâr etse sahîh olur. (*Hindiyye bi ziyadetin*) 1456. madde ve şerhine bak. Vekîl bi'l-icâre kendi lehine şehâdetleri câiz olmayanlara "1700. maddeye bak" müvekkilinin malını îcâr edemez. Bey' ve şirâda olduğu gibi. 1497. madde ile şerhine bak.

Mâl-ı müşterekden hisse-i şâyi'anın îcârına vekîl olan kimse müvekkilinin hissesini diğeri hissedârânın cümlesine îcâr etse sahîh olur. 429. madde ile şerhine bak.

Vekîl bi'l-icâre, müste'ciri bedel-i icârdan ibrâ ya bedel-i icârı müste'cire hibe ettikde nazar olunur. Ücret eğer ayn ise sahîh değildir. Zîrâ ayndan ibrâ câiz olmaz. Ve eğer deyn ise –ücret-i mezkûre gerek 468. ve 469. maddeler hükmünce müste'cire lâzım oldukdan sonra ve gerek henüz lâzım olmadan ibrâ etsin- ibrâsı sahîh olur. Fakat vekîl o ücretin mislini müvekkiline zâmin olur. (*Hindiyye, Bahr*)

Vekîl bi'l-icâre, akdi nefesine muzâf kılrsa isbât-ı icâre için müste'cir ile muhâsame ve müste'cirden ücreti kabz ve müste'cir, ücreti vekîle itâdan imtinâ etse vekîl bi'l-icâre me'cûru hapsedebilir. (*Tahtâvî, Bahr*) 468. ve 1461. maddelere bak.

Müvekkil ile müste'cir akd-i icâreyi feshedebilirler. Fakat bu sûretde müste'cir, verdiği bedel-i icâreyi vekîl bi'l-icâreden talep edemez. Zîrâ bu fesih vekîl bi'l-icâre hakkında muteber değildir. (*Hindiyye*)

Nitekim müste'cir menfa'ati istîfâ etmeden vekîl bi'l-icâre ile müste'cir akd-i icâreyi fesh eylediklerinde bedel-i icâr eğer müvekkile henüz teslim olunmamış ise fesh-i mezkûr sahîh ve müste'cir bedel-i icârdan berî olur. Bedel-i mezkûr gerek ayn ve gerek deyn olsun. Eğer teslim olunmuş ise fesh sahîh değildir. 1505. maddeye dahi bak. (*Hindiyye, Bahr*)

Vekîl bi'l-icâre bir malı âhara icâr ve teslim ettikten sonra müste'cir, me'cûrda ayb-ı kadîm bulunduğu beyâniyle redd edip vekîl dahî bi-gayr-i kazâ kabûl etse sahîh ve müvekkil hakkında nâfiz olur. Bu kabûl, hakk-ı müvekkilde icâre-i cedîde add olunmuşdu. Zîrâ makûdun aleyh menâfi' ise makbûz olmadığından vekîl bi'l-bey' a kable'l-kabz reddin nazîri olduğu gibi makûdun aleyh ayn ise aynı menâfi' makâmına ikâme, bi'z-zarûre sâbit olan bir hüküm olmakla hükm-ü mezkûr mevziini tecâvüz edemez yani bu meselede dahî aynı, menâfi' makâmına ikâme edemez. 22. ve 434. maddelere ve şerhine bak. (*Bahr*)

İstîcâr: Ale'l-ıtlâk istîcâra vekîl olan kimse altın ve gümüş para ile muayyen olmayan yani deyn ve zimmetde sâbit bulunan mekîlât ve mevzûnât ile istîcâr edebilir. Ammâ mesela arsa, ya muayyen mekîlât ya mevzûnât ile istîcâr edemez. 1483. maddeye bak.

Vekîl bi'l-istîcârın müvekkilinin kayd u şart-ı müfîdine ittîbâ etmesi lâzım gelir. Şerre muhâlefet ederse müvekkil hakkında nâfiz olmayıp me'cûr ve vekîl üzerine kalır. Ammâ hayra muhâlefet edebilir. Bu cihetle vekîl bi'l-istîcâr, müvekkilinin tesmiye ettiği semen ya ekall ile istîcâr ettikde sahîh olur. 1479. maddeye bak. Ammâ müvekkil mesela, “Edirne’ye kadar binmek üzere on aded sîm mecîdiyye mukâbilinde bir at istîcâr et” demiş iken vekîl on beş aded sîm mecîdiyye mukâbilinde istîcâr edip de müvekkil bundan haberdâr olmadan ona binerek Edirne’ye varsa, ücret kâmilen vekîl üzerine lâzım gelir, müvekkil üzerine bir şey lâzım gelmez. (*Hindîyye bi ziyadetin*)

Nîtekîm muayyen bir hânenin iki yüz kuruşa istîcârına vekîl olan kimse onu üç yüz kuruşa istîcâr etmiş iken müvekkiline iki yüz kuruşa istîcâr ettim diyerek teslim etse ücret, müvekkil üzerine lâzım gelmeyip vekîl üzerine lâzım gelir. (*Hindîyye*)

Kezâ müvekkil, bir seneliği istîcâra tevkîl eylediği hâlde vekîl iki seneliğini istîcâr etse ilk bir seneliği müvekkil ve ikinci seneliği vekîl hakkında nâfiz olur. (*Hindîyye*)

Vekîl bi'l-istîcâr, ücreti henûz âcire itâ ve âcir ücreti henûz talep etmemiş olsa bile müvekkilinden ücreti talep edebilir. 1491. maddeye bak. Ve âcir ücreti vekîl bi'l-istîcârdan ister. 1461. maddeye bak. (*Hindîyye, Tenkîh*)

Vekîl, bedel-i icâr muaccel olmak üzere istîcâr ve me'cûrî kabz ettiği takdîrde –vekîl ücreti mûcire gerek kendi malından vermiş olsun ve gerek henûz vermiş olmasın- istîfâ-yı ücret için me'cûru müvekkilinden hapsedebilir. Me'cûr böyle yed-i vekilde mahbûs iken müddet-i icâre münkazî olsa bedel-i icâr, vekîl üzerine lâzım gelir. Vekîl, mezkûr ücret ile müvekkiline rücû edemez. Lâkin me'cûrun yed-i vekilde kalması istîfâ-yı semen ve bedel-i icâre için müvekkilin habs eylemesinden nâşî olmayıp belki müvekkilin kabza tâlib olmamasından dolayı olur ise me'cûrun ücreti 1461. maddeye mebnî her ne kadar vekîl üzerine lâzım gelir ise de o da müvekkiline rücû eder. Nîtekîm me'cûr, müvekkilin kabza tâlib olmaması cihetiyle yed-i vekilde altı ay kalıp da ba' dehû kabza tâlib olduğunda vekîl istîfâ-yı bedel için bi'l-habs arada müddet-i icâre

bulunan bir sene tamâm olsa me'cûrun tamâm-ı ücreti vekîl üzerine lâzım gelir. Vekîl dahî nisf-ı ücret yani müvekkilin kabza tâlib olmamasından nâşî yedinde kalan müddetin ücreti ile müvekkiline rücû edebilir. (*Hindiyye*) Şu kadar ki; müddet-i icâre zamân-ı muayyen bulunsa yani mesela bin üç yüz otuz bir senesi Muharreminden, o senenin Zi'l-hiccesi gâyesine kadar müddet için bir hâne istîcârına vekîl olsa da ücreti mu'accelen yâhûd mutlakan yani ta'cîl ve tecîl şartı zikir edilmeksizin istîcâr etse hemen o hâneyi müvekkiline teslim etmeye mecbûrdur. Ücreti almak için me'cûru yedinde hapsedemez. Edip de müddet-i icâre münkazî olsa ücret vekîl üzerine lâzım gelir. Vekîl ücret-i mezkûre ile müvekkiline rücû edemez.

İcâre-i fâsidede vekîl bi'l-istîcâra zamân lâzım gelmeyip ecr-i misil müste'cir üzerine lâzım gelir.

Âcir, bedel-i icârı vekîlden tecîl ya vekîli ondan ibrâ etse tecîl ve ibrâ vekîl hakkında sahîh olup, vekîl o ücret ile müvekkiline rücû edebilir. (*Hindiyye*)

Vekîl bi'l-isticâr, me'cûru âcirden kabz etmeden akd-i icâreyi âcir ile fesh edebilir. Ammâ kabz ettikten sonra –müvekkiline gerek teslim etmiş olsun ve gerek vekîlin yedinde bulunsun- müvekkilinin emri olmaksızın fesh-i icâre edemez. (*Tenkîh, Hindiyye*) 1526. maddeye bak.

Vekîl bi'l-isticâr, bedel-i icâre ile mutâlib olur. 1461. maddeye bak. Şöyle ki; mesela bir kimse kendisine hizmet etmek üzere fûlân şahsı istîcâra birini bi't-tevkîl o da akdi müvekkiline bi'l-izâfe müddet-i muayyene ile o şahsı istîcâr ve ecîr dahî müddet-i mezkûrede ol kimseye hizmet etse ecîr ücretini vekîlden talep ve vekîl dahî verdiği ücret ile müvekkiline mürâcaat eder. (*Behce*)

Vekîl bi'l-isticâr, istîcâr eylediği hâneyi âcirden kabz etmeden veya kabz edip fakat henüz müvekkiline teslim eylemeden me'cûr olan hânenin bazı yerleri münhedim ve süknâya muhîl ahvâl hâdis olsa müvekkil kabûlden bi'l-îmtinâ vekîle terk edebilir. (*Hindiyye*)

Rehn –meblağ-ı muayyen mukâbilinde rehne vekîl olan kimse ondan ziyâde ya noksâna rehn edemez. Şöyle ki; bir kimse diğer kimseyi kendisi için fülândan bin kuruş ödünç alarak ona mukâbil şu malı rehn etmeye memûr ettiği hâlde vekîl, mukriz-i merkûma varıp müvekkilim fülân kimse senden bin beş yüz ya sekiz yüz kuruş ödünç taleb ve bu malı ona mukâbil rehn ediyor. Diyerek karz ve rehni âmirine bi'l-izâfe istikrâz ve terhîn etse meblağ-ı müstâkraz vekîlin olur. Müvekkil onu vekîlden ahz edemez. Ve müvekkil merhûn mevcûd ise onu istirdâd eder. Telef olmuş ise müvekkil muhayyerdir; dilerse rehlin bâliğan mâ-beleğa kıymetini vekîle ve dilerse mürtehine tazmîn ettirir. Vekîle tazmîn ettirir ise rehn sıhhate mûnkalib olur. Zâmin olduğu şeyle mürtehine mürâcaat edemez. Ve mürtehine tazmîn ettirir ise o da zâmin olduğu şey ve deyn ile vekîle rücû eder. *(Hindiyye)*

Vekîl bi'r-rehn, merhûnu mürtehinden kabz edemez. 1526. maddeye bak.

Vekîl bi'r-rehn, rehn etmeye gayrısını tevkîl ve mürtehini bey' -i rehne taslît edemez. Fakat müvekkil “Dilediğini yap” demiş ise vekîl dahî o malı rehne diğerini tevkîl ve ba' de't-terhîn onu bey' a mürtehini taslît edebilir. *(Hindiyye)*

Vekîl bi'r-rehn, müvekkilin izni olmaksızın rehn ile intifâ için mürtehine izin verip de o da mesela rehn hayvan olmakla ona binerek bi'l-isti' mâl telef olsa zâmin olur. *(Hindiyye)*

Rehlin bir kirâsı ve bekçi ücreti gibi muhâfazası için olan mesârif mürtehine âit ise de hayvan ise alafı, çoban ücreti ve akâr ise tamîri seky u telkîhi gibi gibi bekâsı ve ıslâh-ı menâfii için olan mesârif müvekkile âit olur. 723. ve 724. maddelere bak. *(Hindiyye)*

Vekîl bi'r-rehn, müvekkilinden akd-ı karzı ve rehni sana bi'l-izâfe emrin vecihle bin kuruşu fülândan istikrâz ve kabz ederek malı ona mukâbil rehn ettikten sonra “Karz yedimde bilâ-te'add velâ taksîr telef oldu” diye mürtehinin tasdîkine mukârin olarak iddiâ ettiği hâlde müvekkil “Meblağ-ı mezkûru benim için kabz ve rehn etmedin” dese söz ma' a'l-yemîn müvekkilindir. *(Hindiyye)* 76. maddeye bak.

Vekîl bi'r-rehn, malı rehn ettiği hâlde vekîl-i merkûm ile mürtehin akd-i bey' u şîrâ üzerine senedi tanzîm ve fakat bey' u şîrâ senedi muvâzaa olduğunu bi'l-beyân hakikat ve nefsu'l-emrde akd-i mezkûr akd-i rehn bulunduğunu mukirr ve mu' terif olsalar akd-i mezkûr rehin olarak kalır. *(Hindiyye)*

İrtihân: Bir kimse diğer kimseye “Bu malı sat ve semeni mukâbilinde rehin al” dese sahîh olur. Ve bu vecihle ale'l-ıtlâk bey' a ve semeni mukâbilinde ahz-ı rehne vekîl, kıymet-i deyne müsâvî rehin ahz edebileceği gibi kıymeti gabn-i fâhiş ile ekall-i rehni dahî ahz edebilir. Ammâ müvekkil-i rehn “Sika ile sat” dedikde vekîl sattığı malın semeni mukâbilinde kıymeti gabn-i yesîr ile dûn bir malı rehn alsa sahîh ise de gabn-ı fâhiş ile dûn bir malı rehn alsa sahîh olmaz. *(Hindiyye)*

Vekîl bi'l-irtihân yani “Şu malı âhara sat ve semeni mukâbilinde rehin al” diye memûr edilen kimse rehni ba'de'l-kabz sâhibine redd ve iâde etse sahîh olur. Fakat müvekkiline zâmin olup bey' hâli üzere kalır. Nitekim vekîl-i merkûm rehn-i yed-i adle vaz etse sahîh olup müvekkil onu yed-i adlden ahz edemez. *(Hindiyye)*

Îdâ': Îdâ' a vekîl, îdâ' ına memûr olduğu malı îdâ' ettikten sonra vedîayı yed-i müstevdiden kabza salâhiyyeti yoktur. 1526. maddeye bak. *(Hindiyye)* Hattâ müstevdi, onu vekîl bi'l-idâ' a vermekle onun yedinde telef olsa mûdi muhayyerdir; isterse vekîle, isterse müstevdiâ tazmîn ettirir. *(Hindiyye)*

Hibe: Hibeye vekîl olan kimse malı birine hibe ve teslîm ettikten sonra hibeden rücû edemez. 1526. maddeye bak. *(Hindiyye)*

Vâhib, mâl-ı mevhûbu mevhûbun lehe teslîm etmek üzere birini tevkîl ettikde vekâlet-i mezkûre sahîh olur. Teslîme vekîl müteaddid olsa dahî yalnız birisi teslîm edebilir. Şöyle ki; vâhib mâl-ı mevhûbu mevhûbun lehe teslîme iki kişiyi vekîl etmiş iken yalnız birisi onu teslîm etse sahîh olur. *(Hindiyye)* Teslîmu'l-mevhûba vekîl olan kimse bunun için başkasını tevkîl etse câiz olur. *(Hindiyye)*

İvaz: Makkûz mukâbilinde hibeye vekîl olan kimse kıymeti mâl-ı mevhûbdan dûn bir ivaz-ı makkûz mukâbilinde hibe ettikde İmâm-ı Âzam'a göre câiz olur. *(Hindiyye)*

Bir kimse şu malı birine hibe etmek üzere iki kimseyi tevkîl ve mevhûbun lehi dahî ta'yîn etse yalnız bir vekîl hibe ve teslîm edebilir. Ammâ mevhûbun lehi ta'yîn etmediği sûrette tarafeyne göre yalnız birisi hibe edemeyip fakat İmâm Ebû Yûsuf'a göre yine hibe edebilir. *(Bahr)*

İttihâb: Vekîlu'l-ittihâbın akdi müvekkiline muzâf kılması lâzımdır. Yani mesela: "Müvekkilim fûlân malınızı kendisine hibe etmenizi istiyor" diye ittihâb etmelidir. Yoksa "Şu malını bana hibe et" deyip de o da hibe ve teslîm etse her ne kadar vekîl bi'l-ittihâb müvekkil için niyyet eylese bile yine mâl-ı mevhûb, vekîlin mülkü olur. *(Hindiyye)*

Mevhûbun leh, kendisine hibe olunan mâlın kabz u teslîmine birini tevkîl etse câiz olur. Fakat vekîl bi'l-kabz iki kimse iken yalnız birisi kabz etse câiz değildir. 1465. maddeye bak. *(Hindiyye)*

Vekîl, bi-kabzi'l-hibe diğerini tevkîl edemez. 1466. maddeye bak. Meğer ki müvekkil onu dilediğini yapmaya me'zûn etmiş buluna. O hâlde âharını vekîl edebilir. *(Hindiyye)*

Vâhib, hibesinden rucû'u murâd ettikde mâl-ı mevhûb, mevhûbun lehe vekîli yedinde bulursa bile vâhib bu vekîli ile muhâsime ve bunun muvâcehesinden rucû'u iddiâ edemez. *(Hindiyye)* Zîrâ ittihâba vekâlet risâlet olup hukûk-u akd ise rasûle râci olmaz.

Sulh: Vekîl bi's-sulh, bedel-i sulhun cinsine velev ki hayra olsun muhâlefet edemez. Eder ise sulh-i vâki vekîl-i merkûm üzerine nâfiz olur, müvekkili üzerine değil.

Bu cihetle bin kuruş gümüş para ile sulh ve bedel-i sulha kefil olmaya memur olan kimse iki bin kuruş gümüş yâhûd bin kuruş altın para ile sulh olup da bedel-i sulhu

kendi malından verse sulh-i mezkûru kendi üzerine nâfiz olur. Müvekkiline rucû edemez. 1456. madde şerhine bak.

Yine bu cihetle vekîl-i merkûm urûz ya mekîl ya mevzûn üzerine sulh olarak bedel-i sulhı kendi malından verse sulh kendi üzerine nâfiz olup müvekkiline rucû edemez. *(Hindiyye)*

Yine bu cihetle on kîle buğday üzerine sulha vekîl olan kimse on kîle arpa yâhûd şu kadar meblağ üzerine sulh olsa sulh, vekîl üzerine nâfiz olur, müvekkil hakkında olmaz.

Yine bu cihetle on kîle a'lâ buğdaya müddeâ aleyh ve medyûn tarafından sulha vekîl olan kimse daha a'lâ buğdaya sulh olarak bedel-i sulhu zâmin olsa vekîl üzerine câiz olur, yoksa müvekkil üzerine câiz olmaz. *(Hindiyye)*

Ammâ vekîl bi's-sulh müvekkilinin emrine kadr ya sıfatda hayra muhâlefet edebilir. Şöyle ki; müddeâ aleyh tarafından bin kuruşa sulha vekîl ondan ekall ile sulh olsa müvekkili hakkında nâfiz olur. *(Hindiyye)* Dâyin tarafından bir âdem ve medyûn canibinden dahî diğerk bir şahs vekîl olarak iki vekîl sulh olsa câiz olur. *(Hindiyye)*

Vekîl bi's-sulh berâ-yı sulh başkasını tevkîl edemez. 1466. maddeye bak. Edip de vekîl-i sâni sulh olsa bedel-i sulh âmirin malı ise âmir ona mürâcaat eder. Vekîl-i sâni, bedel-i sulhu kendi malından verse sulh-i mezkûr vekîl-i evvel üzerine nâfiz ve vekîl-i sâni müteberri olur ? ve müvekkil-i evvele bir şey lâzım gelmez. *(Hindiyye)*

Bir kimse iki kişiyi ma'an sulha tevkîl edince yalnız birisi kendi malı üzerine sulh olsa vâki olan sulh, kend üzerine nâfiz ve itâ-yı bedel-i sulhda müteberri olur. *(Hindiyye)*

Sulha vekîl olan kimse husûmete dahî vekîl olmuş addedilmez. *(Hindiyye)*

Bir kimse kendisinden ayn ya deyn iddiâ eden kimse ile sulha ve re'yiyle amele birini vekîl edip de o da bin kuruşa sulh olsa câiz ve bedel-i sulh müvekkile lâzım olur. Yoksa vekile değil. *(Hindiyye)*

Müddeâ aleyh tarafından sulha vekîl olan kimse bedel-i sulha kefil olsa yâhûd malına muzâf kılrsa da ol vechle bedel-i mezkûru kendi üzerine lâzım gelmekle edâ etse bedel-i sulh ile kendi müvekkiline rücû eder. Velez ki kefâlet, bilâ-emri'l-müvekkil vâki ola. 1543. maddeye dahî bak. (*Hindiyye*)

Medyûn tarafından sulha vekîl olan kimse müvekkil cânibinden bedel-i sulh ta'cin olunmadığı takdîrde müvekkilinin kiyemiyâtından olan bir aynı üzerine sulh olsa sahîh ve müvekkil-i medyûn muhayyer olur; dilerse ol aynı aynen verir, dilerse onun kıymetini itâ eder. Müvekkilinin misliyyâtından bir aynı üzerine sulh olsa yine sahîh ve müvekkil muhayyer olur; dilerse aynen o misli verir, dilerse onun mislini itâ eder. (*Hindiyye*)

Müddeâ aleyh tarafından sulha kefâlete memûr olan kimse bedel-i müeccel üzerine sulh ve kefil olsa müvekkili hakkında dahî müeccel ve bilakis bedel-i muaccel üzerine sulh olsa müvekkili hakkında dahî muaccel olur. Bu takdîrde vekîl müddeâ aleyhe henüz bedeli vermemiş olsa bile bedel-i mezkûru müvekkilinden talep edebilir. (*Hindiyye*)

Taraf-ı dâyinden sulha vekîl olan kimse bedel-i sulhu kabz edebilir. (*Hindiyye*)

Bir kimse satın aldığı malda ayb bulmakla bâyi' ile aybdan sulha birini vekîl edip vekîl-i merkûm müvekkilinin ayba râzî olduğunu ikrâr etse ikrârı müvekkili aleyhine nâfiz olmaz. (*Hindiyye*) Zîrâ ikrâr hüccet-i kâsıradır, gayr aleyhine sahîh olmaz.

İbrâ: Şerh-i madde sırasında zikir olunduğu vecihle bir kimse bir husûsa müteallik davâsından bir kimseyi ibrâya bir şahsı tevkîl etmekle o da müvekkiline izâfetle husûs-i mezkûrdan o kimseyi ibrâ etse sahîh olur. Sonra ol kimse tevkîline nâdim olup husûs-i mezbûru o kimsedir iddiâ eylese mesmû' olmaz. (*Hâmiş-i Behce*)

Dâyin, bir kimsedeki alacağından kendisini ibrâya yine ol kimseyi tevkîl etse sahîh olur. Bu vekâlet meclise maksûr olmaz. Binâenaleyh meclis-i vekâletin hâricinde dahî medyûn, dâyini tarafından bi'l-vekâle nefsinin ibrâ edebilir. (*Redd-i Muhtâr, Ankaravî*) 1449. madde şerhine bak.

İkrâr: İkrârda tevkîl dahî sahîh olur. Fakat mücerred tevkîl ile ikrâr hâsıl olmaz. Yani bir kimse tarafından diğerkimse için şöyle bir şey ikrâra birini tevkîl etmesiyle vekîl henüz ikrâr etmeden evvel ikrâr edilmiş olmaz. İkrâra tevkîlin manâsı; bir kimse diğerkimseyi husûmete bi't-tevkîl “Muhâkeme evvel bana meûnet ya i'ârın luhûkunu gördüğünde müddeâ bihi ikrâr et” diye o kimseye emir etmesidir. (*Redd-i Muhtâr, Tekmiletîhi*)

Davâ: Bunun tafsîlâtı 1516. madde ile başlayan fasılda zikr u beyân olunuyor.

Taleb-i Şuf'a: Buna dâir bazı îzâhât 1030. maddede der-meyân olunmuş idi.

İfâ-yı Duyûn: İfâ-yı duyûna vekîl olan kimse bizzât ifâ-yı duyûn edebileceği gibi emîni vâsitasıyla dahî ifâ edebilir. Ammâ emîni olmayan ile ifâ edemez. Şöyle ki; mesela bir kimse “Şu akçeyi medyûnum fûlân kimseye ver” diye bir şahsa itâ ve vekîl dahî meblağ-ı mezbûru emîni olmayan bir zât ile irsâl edip de ba' de'l-mufâraka mezkûr akçe o zâtın yedinde telef olsa vekîle zamân lâzım olur. Fakat o zât, vekîlin emîni olur ise vekîle tazmîn ettiremez. 91. maddeye bak. Nitekim o zât vekîlden kable'l-mufâraka o meblağ o zâtın yedinde telef olsa vekîle yine lâzım gelmez. 780. ve 1463. maddelere bak. (*Ankaravî, Hâmiş-i Behce*)

Müvekkil medyûnuna vermek üzere ifâ-yı deyn için ta'yîn eylediği vekîline beş altın verip de vekîl o beş altını nezdinde bi't-tevkîf medyûnuna kendi malından başka beş altın verse câiz olur. (*Velvâliciyye*) Yani sonra yedinde vedîa bulunan mezkûr beş altını kendisi için alıkor. Fakat vekîl-i merkûm, mezkûr beş altını kendi havâyicine sarfla ba' de'l-istihlâk müvekkilinin deynini kendi mâlından ödese vekîl-i merkûm mezkûr beş altını zâmin ve ifâ-yı deynde müteberri ve müvekkilden mezkûr deyn sâkıt olur. (*Ta'likât ale'l-Bahr, Tekmile-i Redd-i Muhtâr*) 1506. madde şerhindeki kâideye bak.

Bir kimse dâyinim fûlâna ver diye bir kimseye on altın verip de o da dâyine verdim diye iddiâ ve ol kimse ile dâyin tezkîb ettiklerinde zamândan berâeti hakkında söz memûrun yani o kimsenindir. 1774. maddeye bak. Ve kabz etmediği hakkında söz dâyinin olup

dâyin alacağını ol kimseden alır. Bu mesele hakkında tafsîlât-ı lâzime bu misâlin kabilinde şerhan mürûr etti.▼

İstîfâ-yı Duyûn: Vekîl bi'l-kabzın müvekkilinin medyûnuna müvekkilinin alacağını cinsinden olmak üzere deyni sâbit olsa takas vâki olur. Bu takdîrde vekîl müvekkiline medyûn kalır.

Vekîl bi'l-kabz medyûnu ibrâ ya deyni medyûna hibe ya deyn mukâbilinde medyûndan rehn ahz ya şahs-ı âhar üzerine havâleyi kabûl edemez. Fakat kefil alabilir. Lâkin asîlin berâetini şart ederek kefil alamaz. 648. maddeye bak. (*Ankaravî, Tahtâvî, Surretu'l-Fetâvâ, Bahr*) Ammâ vekîl bi'l-bey^c semen-i mebî^c den medyûnu ibrâ ya onu medyûna hibe ve rehin ve kefil ahz edebilir. (*Bahr, Redd-i Muhtâr fi'ş-Şirket*)

Kabz-ı deyne vekîl, medyûndan rehin alıp da yedinde telef olsa müvekkilinin alacağından bir şey sâkıt olmaz da müvekkil tamâm-ı alacağını medyûndan alır, vekîle dahî zamân lâzım gelmez. (*Bahr*)

Kabz-ı deyne vekâlet ale'l-ıtlâk sahîh olur. Medyûn gerek hâzır ya gâib ya hasta olsun gerek olmasın. Vekîl bi'l-kabz medyûnın fevtiyle mün^c azil olmaz ise de müvekkilin vefâtiyle mün^c azil olur. (*Vâkıâtu'l-Müftîn*) 1527. maddeye bak.

Bir kimse kendisinin her hakkını kabza diğer kimseyi tevkîl ettikten sonra diğer bir şahsı dahî kendisinin her bir şeyini kabza tevkîl edip bundan sonra vekîl-i evvel, müvekkilinin bir alacağını kabz etse vekîl-i sâni vekîl-i evvelden mezkûr makbûzunu kabz edebilir. (*Bahr*)

Ammâ bir kimse her hakkını kabza diğer kimseyi tevkîl ettikten sonra diğer bir şahsı dahî her alacağını kabza vekîl etse vekîl-i sâni, vekîl-i evvelin yedindeki mezkûr makbûzı vekâlet-i mezkûresine binâen kabz edemez. Zîrâ vekîl-i evvelin makbûzu olan

▼ Borçlu alacaklının vekilini kabz ile tevkil ederse –aynı kişinin hem hükmedici hem de hükmolunan kişi olması mümkün olmadığı için- sahîh olmaz. Yani; diyelim ki falancadaki alacağını alması için birini vekil ettikten sonra boçlu bundan haberdar olsa ve o vekili malını satıp borcunu borç sahibine vermesi için tevkil etse vekil de onu satıp parasını aldıktan sonra para telef olsa, para borçlunun malından getmiş olur. Zira bir kişinin hem istenen bir şey için vekil olması hem de isteyen kişi olması -hükmedici ve hükmolunan şeklinde- sahîh değildir. Tekmile-i Redd-i Muhtâr

deyn, ba‘de’l-kabz ayn olup vekîl-i sâninin vekâleti ise kabz-ı deynedir; yoksa kabz-ı ayna değildir.

Vekîl, bi-kabzi’-d-deyn yedindeki makbûz helâk olduğunu iddiâ etse tasdîk olunur. (*Bahr*) 1774. maddeye bak.

Müstesniyât: Âti’l-beyân üç meselede vekâlet bi-kabzi’-d-deyn câiz değildir. Şöyle ki;

Evvelen: Dâyin, mekfûlun anı zimmetindeki alacağını kabza onun kefilini tevkîl etse sahîh olmaz.

(لئلا يصير عاملاً لنفسه: أي: لأن الوكيل هو الذي يعمل لغيره، و لو صححنا هذه الوكالة صار عاملاً لنفسه ساعياً في برائة ذمته، فانعدم الركن فبطل. فإذا قبضه من المديون و هلك في يده لم يهلك على الطالب.)¹

Fakat bu vekîl hasbe’l-vekâlet kabz edip de makbûz yedinde telef olsa zamân lâzım gelmez.

Sâniyen: Dâyin medyûnunu onun zimmetindeki alacağını kabza tevkîl etse sahîh olmaz.▼

Sâlisen: Muhâlun leh muhâlun aleyhdeki alacağını kabza muhîli tevkîl etse sahîh olmaz. Zîrâ vekîl, gayrisi için amel eden kimse iken bu vekâleti sahîh addedecek olsak vekîl, zimmeti ibrâ husûsunda nefsi için âmil olması lâzım gelerek rûkûn mün‘adim olur. Bu cihetle vekîl bi-kabzi’-d-deyn medyûn zimmetindeki müvekkilinin alacağına kefil olsa kefâlet sahîh ve vekâlet bâtil olur. 1449. madde şerhine bak.▼

Vekîl bi-kabzi’-d-deyn ile bey‘ a ve kabz-ı semene vekîl arasındaki farklar:

¹ “Kendisi için iş yapıyor durumunda olmaması için...” Çünkü vekil, başkası için iş yapan kişidir. Eğer bunun sahîh olduğunu kabul edersek vekil kendisi için iş yapan ve kendi berâet-i zimmetini gerçekleştirmeye çalışan kişi durumuna gelmiş olur. Böylece vekaletin rûknü ihlal edilmiş ve vekâlet geçersiz olurdu. Vekil medyundan alır da aldığı kendi elinde helak olursa borcu isteyene (yani vekile) bir şey gerekmez. (Tekmile-i Redd-i Muhtâr)

▼ Aynı kişinin hem hükmeden hem de hakkında hükmedilen kişi olamaması sebebiyle.

▼ Kefalet, bağlayıcılığı sebebiyle daha kuvvetlidir. Bu yüzden hükmü değıştirici olabilir. Ancak bunun tersi olmaz. Kabzetmekle görevlendirilmiş kişinin kefaleti de aynı şekilde sahîhtir. Önce veya sonra kefaletle görevlendirilmişse vekaleti geçersiz olur. Mecmeu’l-Ebhur, Redd-i Muhtâr, Ankaravî, Tekmile.

Kabz-ı semene vekîl, bey' a ve semen-i bey' i kabza vekîle birkaç meselede muhâlifdir. Şöyle ki;

Evvelen: Vekîl bi-kabzi's-semen müşteriye kefil olsa kefâlet sahîh ammâ vekîl bi'l-bey' müşteriye kefil olsa kefâlet gayr-i sahîhdir.

Sâniyen: Vekîl bi-kabzi'd-deynin mezkûr deyn ile medyûn aleyhine şehâdeti câiz ammâ vekîl bi'l-bey' in semen-i mebî' hakkında müşteri aleyhine şehâdeti gayr-i câizdir.

Sâlisen: Vekîl bi'l-bey', bey' ve semeni kabz ettikten sonra mebî' ayb ile redd olundukda müşteri semen-i mebî' i vekîlden talep edebilir. Veleve ki vekîl, semen-i mezkûru müvekkiline vermiş buluna. Ammâ vekîl bi-kabzi's-semen ba'de'l-kabz semen ile mutâlebe olunamaz. Şöyle ki; bir kimse kendi malını şahs-ı âhara bey' ettikten sonra müşteri zimmetindeki semen-i mebî' den olan alacağını kabza diğer bir kimseyi tevkîl etmekle o da kabz edip ba'de' dehû mebî' hıyâr-ı ayb ile bâyi' e redd olursa müşteri semen-i mebî' i müvekkilden ister. Yoksa vekîl-i kâbızdan değil.

Râbian: Vekîl bi'l-kabzın ibrâsı ya hattı ya tecîlî ya ahz-ı rehni ya kabûl-i havâlesi sahîh değildir. Ammâ vekîl bi'l-bey' in bir tasarrufâtı sahîhdir. (*Bahr*)

Vekâlet-i bi'l-kabz beyyine ile sübût bulmadığı hâlde vekîle teslîm-i deyn:

Vekîl bi-kabzi'd-deyn, medyûna ben fülân kimsenin sendeki alacağını kabza vekîlim dediği hâlde medyûn vekâlet-i mezkûreyi tasdîk etse و يصح إثبات التوكيل بالبينة مع إقرار المديون¹ deyni vekîl-i merkûma teslîm etmesi lâzım gelir. Çünkü medyûn emsâliyle kazâ olunacağı ve medyûnun vekîle vereceği para kendi hâlis hakkı idi ki cihetle medyûnun bu tasdîki kendi aleyhine bir ikrârdır. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

Bu cihetle medyûn, borcunu vekîl-i merkûma verdikten sonra gâib bulunan dâyin, hâzır oluncaya değin ol meblağı vekîl-i merkûmdan istirdâd edemez ve vekîl merkûmın gâib olan dâyin tarafından vekâleti bulunmadığını yâhûd adem-i vekâleti vekîlin ikrâr

¹ Borçlunun ikrarıyla beraber eğer bir delil varsa tevkil isbat edilmiş olur.

eylediğini iddiâ ve isbât etse bile bu iddiâ ve isbâtı kabûl edilemeyeceği gibi yemîn dahî teklîf edemez.▼

Ancak bundan sonra gâib bulunan dâyin gelip de vekîlin vekâletini tasdik ederse veya tekzîb ederek fakat medyûn onun vekîl olduğunu isbât eylesse febihâ, eğer tasdik de isbât da edilmez ise dâyin onu tevkîl etmediğine yemin ettikde medyûn, borcunu dâyinine tekrar vermesiyle emr olunur. Zira dâyin vekâleti inkar etmekle istîfası sâbit olmamıştır. Dâyin kabzı tevkil etmediğine dâir olan sözü ma‘a’l-yemîn kabûl olunur.▼ Ve medyûn verdiği vekîlden istirdâd eder, eğer verdiği yed-i vekilde mevcûd ya vekîl onu istihlâk eylemiş ise... Zîrâ medyûnun vekîl-i merkûma vermesindeki garazı, berâet-i zimmeti iken bu garaz hâsıl olmamakla kabzı nakz ve yedinde mevcûd olanı istirdâd edebilir. Ammâ vekîl-i merkûm yedindeki makrûzu telef olmuş ise medyûna tazmîn ettiremez. Zîrâ medyûnun evvelce vekâletini tasdik etmesiyle kabzında muhikk olduğunu itirâf eylemiş olmakla vekîl-i merkûm emîn olacağından zâmin olamaz. Ve bir de dâyin sâniyen ahz etmesiyle zâlim ve medyûn mazlûm olup mazlûm ise gayra zulûm edemez.▼

Fakat makbûz vekîl-i merkûm yedinden telef olsa dahî âti’l-beyân mesâilde vekîl-i merkûm medyûna zâmin olur:

1. Mesele: Vekîl bi-kabzi’-d-deyn medyûna “Dâyin gelip de vekâleti bi’l-inkâr tekrâr senden alır ise onun tekrâr senden ahz edeceği meblağa zâminim” dese vekîl-i merkûm dâyin ahz ettiği mikdârını zâmin olur.▼ Yoksa vekîlin evvelce ahz ettiğini zâmin

▼ Gaib hakkında vacip kıldığı şeyi bozmaya çalışması sebebiyle... Evet, talibin vekaleti inkar ettiğine dair delil getirip maldan bir kısmını alırsa kabul edilir.

▼ Sükut ederek öderse ancak tasdik ederse yemin etmesi gerekmez ama yalanlayarak öderse daha sonra dönse bile yemin etmesi gerekmez. Ancak bu durumda vekile rucû eder. Tekmile

▼ Malın telef olması durumunda yemini tasdik eder. Tıpkı müvekkili için ödemediğini iddia ettiğinde tasdik edildiği gibi. Zira müvekkil emindir ve emaneti hak sahibine ulaştırdığını iddia etmektedir. Vekil malın telef olduğunu ya da vekile ödemediğini iddia ederse buna yemin eder. Müvekkil ölürse alacaklısı ona varis olur ya da vekilin elindeyken malı hibe ederse her halükârda malı vekilden alır. Ama mal telef olmuşsa o kişinin vekaletini kabul etmesi durumu hariç tazmin ettirir. Tekmile

▼ Şöyle diyerek: “Sen o kişinin vekilisiz ancak vekaleti inkar ederek benden ikinci defa almandan emin değilim.” Burada alınan şeyi tazmin eder ve vücubun sebebine izafe edilmesi sahih olur. Vekilin tazmin

olmaz. Zîrâ me'hûz mezkûr onların za' mınca emânet olup zamân-ı emânet ise bâtıdır. 631. maddeye ve şerhine bak. (*Dürr-i Müntekâ, Mecmau'l-Enhur, Redd-i Muhtâr, Tekmile*)

2. Mesele: Vekîl bi-kabzi'd-deynin dâyin tarafından vekîl olduğu hakkındaki iddiâsında medyûn tasdik etmeyerek verse vekîl-i merkûm onu zâmin olur. Medyûn, gerek vekâleti tekzîb ve gerek sükût etsin. Zîrâ borcunu medyûnun bu vekîle itâ etmesi dâyin'in mucîz olur ümîdine mebnî iken bu ümîdi munkatî' olunca hakk-ı rucû sâbit olur. (*Mecmeu'l-Enhur*)

3. Mesele: Vekîl bi-kabzi'd-deyn: "Deyni kabz ettim seni deynden ibrâ etmeklim üzere" diye kabz ederse medyûn vekîle rucû eder. Zîrâ vekîlin bu sözü berâet-i istîfâ ve deynin cümlesini kabz eylediğini itirâf olmakla dâyin medyûndan tekrâr aldıkda medyûn dahî vekîlin iskât mukâbilinde ahz ettiğini iddia eylemesi lâzım gelir. Şu cihetle ki bu bey' menziline olarak vekîl dâyin'in selâmetini iltizâm eylemiştir. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr, Dürr-i Müntekâ*)

Müstevdî, vedîâyı mûdiin rasûlüne vermesi husûsunda dahî buna mûmâsil ahkâm-ı cârî ede ki 794. madde şerhinde zikir olundu.

Medyûn bu kimsenin kabz-ı deyne vekîl olduğunu inkâr ve deyni ikrâr ettikde dâyin kabz-ı deyne bu kimseyi tevkîl ettiğini bilmediğine yemin verir. Yemin ederse deyni vermeye mecbûr değildir. Nükûl ederse deyni vekîle vermeye mecbûrdur. Fakat İmâm-ı Âzam'dan rivâyet edilmiştir ki medyûn bu vechle tahlîf edilemez. Zîrâ hakk-ı tahlîf olmak için vekîlim diyenin hasım olduğu sâbit olmak lâzım iken adem-i hüccete mebnî bu cihet henûz sâbit olmamıştır. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

Vekîl bi-kabzi'd-deynin muvâcehesinde medyûnun def' -i davâ etmesi:

Medyûn vekîl bi-kabzi'd-deyn muvâcehesinde borcunu dâyine vermiş veya dâyin onu ibrâ eylemiş olduğunu iddiâ ettikde beyyinesi bulunmasa deyni vekîle îfâyâ mecbûrdur.

etmesi durumunda borcun bir kısmı hakkında onunla musâlaha ederse ve benzeri durumda hakkında musâlaha edilen kısım kadarıyla vekîle rucû eder. Tekmile

Zîrâ vekâlet ve deyn sâbit iken istîfâ, mücerred davâ ile sâbit olmamıştır. Binâenaleyh mücerred davâ ile hakk tehîr edilmez. Medyûnun bu vecih ile beyyinesi bulunmamakla müvekkilin istîfâ-yı deyn eylediğini bilmediğine dâir vekîle yemin teklîf edilmez. Zîrâ vekîl nâib olup nâibe ise yemîn teveccüh etmez. Medyûn bu vecihle deynini vekîle itâ ettikten sonra dâyine bi'l-mürâcaa matlûbunu almadığına yemin verir. Yemin edince hüküm alâ hâlihi kalır. Nükûl ederse ibtâl olunarak makbûz istirdâd olunur. Fakat makbûz yed-i vekilde zâyi olduktan sonra medyûn îfâyı isbât ederse medyûn vekîlden bir şey talep edemeyip müvekkile mürâcaat etmesi lâzım gelir. ▼

Ammâ medyûnun def ine yani mesela îfâ ya ibrâya şâhidi bulundukda istimâ olunur ise de bununla îfâ ya ibrâ ile hüküm olunamayıp belki kabz-ı deyn-i husûsu müvekkilin huzûruna kadar mevkûf kalır. 1520. madde ve şerhine bak.

Vekîl bi-kabzi'd-deyn, müvekkil kabûlden imtinâ edemeyecek sûretde kabza salâhiyeti vardır ki bu da cins-i hakkı ayn-ı sıfatda ya daha ecved olarak kabzdan ibâettir. Ammâ taraf-ı medyûndan müvekkile teklîf olunduğu takdîrde müvekkilin kabûl etmemeğe hakkı bulunduğu şeyi kabza vekîlin salâhiyeti yoktur. Deyni cins-i âhar ile mübâdele ve deyn mukâbilinde mal iştirâ etmek gibi. Malı iştirâ ederse o malı vekîlin olur. Ve müvekkil alacağını tamamen medyûndan ister. (*Ali Efendi*)

Vekîl bi-kabzi'd-deyn deynin küllîsinde, bazısında kabz edebilip fakat müvekkil kabz-ı ba'zdan nehy etse yalnız bazısını kabz edemez. (*Bahr, Tahtâvî*)

Vekîl bi-kabzi'd-deyn, deyni henüz kabz etmemiş iken mücerred vekâleti kabûl etmekle müvekkil o deyni vekîlden mutâlebe edemez. (*Ali Efendi*)

Vekîl bi-kabzi'd-deyn ma'an tevkîl edilmiş iki kimse olunca yalnız birisi deyni kabz edemez. Eder ise medyûn deyninden berî olmaz. 1465. maddeye bak. (*Ankaravî*)

Vekîl bi-kabzi'd-deyn havâleyi kabûl edemez. Bu cihetle bir kimse diğerkimse zimmetindeki bin kuruş hakkını kabza bir şahsı tevkîl ve vekîl dahî altı yüz kuruşu bi'l-

▼ Çünkü vekilin eli müvekkilin eli gibidir. Redd-i Muhtâr, Mecmau'l-enhur

kabz dört yüz kuruş ile o kimse, vekîli birinin üzerine havâle ve vekîl dahî müvekkilin izni olmaksızın havâleyi kabûl etse bu kabûl fuzûlî olur. Müvekkil havâleyi mucîz olmaz ise dört yüz kuruşu o kimseden istifâ eder. (*Feyziyye*) Vekîl bi-kabzi'd-deyn, medyûnun vefâtiyle mün' azil olmaz. Binâenaleyh terekesinden istifâ-yı deyn edebilir. Fakat müvekkilin vefâtiyle mün' azil olur. Vele ki vefât-ı müvekkili vekîl bilmesin. 1527. maddeye bak. Şu hâlde vekîl bi-kabzi'd-deyn ba' de vefâti'l-müvekkil "Müvekkilin hayâtında deyni kabz ederek ona vermişdim" dese bilâ beyyine tasdik olunmaz. Zîrâ vekîl vakt-i ihbârda inşâsına muktedir olmadığı emri haber verdiği cihetle ikrârında müttehim olur. (*Vâkıâtü'l-Müftîn, Tahtâvî, Ankaravî, Behce*)

Bir âdem, hem taraf-ı dâyinden kabz-ı deyne hem de cânib-i medyûndan deyni edâya vekîl olamaz. (*Ankaravî*) Zîrâ şahs-ı vâhidin hem kadî hem de muktezî olması müstahîldir. Binâenaleyh bir kimse, Zeyd zimmetindeki alacağını kabza Amr'ı vekîl edip de Amr Zeyd'e keyfiyyet-i vekâleti ihbâr ettiğinde Zeyd, Amr'a "Benim fülân malımı sat da ondan ifâ-yı deyn et" demesiyle o da satıp parasını kabz ettikten sonra yedinde telef olsa, medyûnun mâlından telef olur. ▼

Bir kimse diğer şahs zimmetindeki alacağını kabza rasûl olmak üzere bir kimseyi gönderdikten sonra medyûn: "Borcumu rasûle verdim" ve rasûl de: "Aldım, mürsile verdim" diye iddiâ ve mürsil dahî o kimsenin kendi tarafından rasûl idüğünü ve rasûlün kabzını ikrâr fakat matlûbunun kendisine vusûlünü inkâr ettikde söz ma'a'l-yemîn rasûlün olup medyûn dahî deynden berî olur. (*Surretu'l-Fetâvâ*)

Dâyin, bir kimsedeki alacağını kabza bir şahsı vekîl ettikten sonra müvekkil henüz kabz etmeden o kimse dâyinini bir zâta havâle etse o şahs artık o kimseden talep edemez. 690. maddeye bak. Muhâlung aleyhden dahî isteyemez. Fakat muhâlung aleyh kable edâi'd-deyn müflis olupda deyn yine muhîle yani o kimseye avdet etse vekîl o kimseden deyn-i mezkûru yine kabz edebilir. (*Ankaravî*) 1526. madde şerhine bak.

▼ Hem hükmeden hem hükmolunan kişi olamayacağı için... Bir kişinin hüküm vermek ve hüküm giymek şeklinde hem talib hem de matlup için vekil olması doğru olmaz. Tekmile
Bir adam borçlusunu kendi aleyhine olan bir hususu tasdikle emrederse sahih olur. Tenvîr, Redd-i Muhtâr

Bir medyûnun zimmetindeki alacağın kabzına vekîl olan kimse ol deynin kefli bulunan şahs-ı âhardan mezkûr deyni kabz edemez. Kefilin kefâleti gerek kable'l-vekâlet ve gerek ba' de'l-vekâlet olsun. (*Bahr*)

Kabz-ı fuzûlî dâyin tarafından bilâ-vekâlet olan kabz dâyinin icâzetine mevkûf olur. Fakat hîn-i icâzetde meblağ-ı makbûzun kâim ve mevcûd olması şarttır.

Mesela bir kimse diğere: “Senin fülân şahsa olan bin kuruş borcunu bana ver. Her ne kadar ben kabza vekîl değil isem de o şahs mucîz olur” demesiyle o dahî verip de dâyin ol kimsenin kabzına icâzet verse nazar olunur; meblağ-ı me'hûz vakt-i icâzetde kâim ise icâzet sahîh ve kabz mu'teber olur. Müstehlik ise icâzet sahîh olmayıp dâyin alacağını medyûnundan ister. (*Behce*) 1453. maddeye bak.

Kabz-ı mâl: Bir kimse fülân hânesini vâzı'u'l-yedden kabza diğere ba' de't-tevkîl ikinci bir şahsı dahî buna vekîl ta'yîn edip ba' dehû vekîl-i evvel onu vâzı'u'l-yedden kabz eylese sâninin tevkîli vekîl-i evvelin kabzından muahhar ise vekîl-i sâni onu vekîl-i evvelden kabz edebilir. Mukaddem ise kabz edemez.▼ Bir kimse diğere kimsenin yedindeki bir aynı mesela hânesini kabza bir şahsı vekîl etse sahîh olur. Mecelle'nin 333. maddesindeki vekâlet dahî bu kabîlendendir. Nitekim kabz-ı vedîaya ve kabz-ı âriyete dahî vekâlet sahîh olur. (*Vâkıâtü'l-Müftîn*)

Vekîl bi-kabzi'l-emâne: “Fülân kimsenin sendeki fülân emânetini kabza o kimse beni vekîl etti” deyip de müstevdi dahî tasdik etse emânetin vekîl-i merkûma def ve teslim ile müstevdi emr olunamaz. Nitekim bir kimse vedîayı sâhibine iştirâ ettiğini dahî tasdik etse, müstevdi onu müddeîye teslim ile emir olunamaz. Zîrâ bu malı gayr-ı ikrârdır. Bu sûrette bu mal men'-i mezkûrdan sonra yed-i müstevdide telef olsa zâmin olmaz. Bu meselenin tafsîlâtı 794. madde şerhinde geçmişti.

▼ Çünkü o sahibi için kabz edilmiş olur. Bahr

Birini toprağının mahsulü veya meyvesini satmak için vekil tayin ederse onun bunu her kabz etmesi gerekir bir koyunu satması için tevkil edip de koyun doğursa yavruyla beraber koyunu kabz etmek vekilin hakkıdır. Ama onu tevkil etmeden evvel doğursa yavruyu kabz edemez. Bostan meyvesi de böyle yavru durumundadır. Tekmile ve Kâfi'den naklen.

Fakat bir kimse müstevdi' den "Mûdi-i fevt ve vedîaya hasren irsen ya vasiyyeten bana kaldı" diye iddiâ edip de müstevdi dahî irs ya vasiyyeti tasdik etse müstevdi vedîayı ol kimseye vermesiyle emr olunur. Zîrâ müddeî ve müstevdi bu mâl-ı vâris ya mûsâ lehin mülkü olduğuna ittifâk etmişlerdir. Şu kadar ki müteveffânın terekesi müstağrak-ı duyûn ise müstevdi bilâ-emri'l-kâdî onu vârise verdikde zâmin olur. (*Mecmeu'l-Enhur, Tekmile, Redd-i Muhtâr*)

Muzâraa: Muayyen bir tarlayı ale'l-ıtlâk muzâraaten itâya vekîl olan kimse onu arpa, buğday, susam, darı ve sâir hubûbâtdan her türlü müzirâat olunmak üzere muzâraaya verebilir. Ammâ ağaç dikmek üzere veremez. (*Hindiyye*)

Bir tarlayı ale'l-ıtlâk muzâraaya vermeye vekîl olan kimse onu o beldece marûf olan bedel-i misl ve gabn-ı yesîr ile muzâraaya verebilir. Tohum eğer müvekkilden ise hâricî yani müvekkilin hâsılâtdan hissesini kabz etmek vekîlin hakkı olur. 1461. maddeye bak.

Ammâ gabn-ı fâhiş ile muzâraaya veremez. Verir ise tohum tarla sâhibinin olduğu hâlde müvekkilinin tarlasını ve tohumunu gâsıb olur. Binâenaleyh hâric-i meşrût olduğu üzere vekîl ile muzâri' beyninde taksîm olunur ve tarla sâhibi bundan hisse alamaz. Belki muzâri' ile vekîlinden hangisinden ister ise tohumunun mislini ve noksan arzı ona tazmîn ettirir. (*Hindiyye*)

Vekîl bi'l-muzâraa müvekkilinin hisse-i hâsılâtından muzâri'i ibrâ ya ol hisseyi muzâri'e hibe edemez. Eder ise ibrâ ya hibesi sahîh olmaz. (*Hindiyye*)

Vakt-i muzâraayı beyân etmeden bir kimse tarlasını muzâraaya vermeye diğeri vekîl etse birinci senede bir def'alık muzâraaya verebilir. Ammâ ikinci senede ya iki def'alık muzâraaya verse câiz olmaz.

Tohum müvekkilden olmak üzere bir tarlayı muzâraaten almaya vekîl olan kimse bedel-i misl ya gabn-ı yesîr ile muzâraa alabilir ve tarla sâhibi hissesini vekîlden mutâlebe eder. Yoksa müvekkilden mutâlebe edemez. Ammâ gabn-ı fâhiş ile alır ise câiz olmaz, meğr ki müvekkil mucîz ola. 1453. maddeye bak. (*Hindiyye*)

Hâsılâtın sülüsânı muzârî'e ve sülüsü sâhib-i arza âid olmak üzere fülân tarlayı muzâraaten almaya vekîl olan kimse hâricin sülüsü müvekkilin, sülüsânı vekîlin olmak üzere muzâraaten alsa müvekkil hakkında nâfiz olmaz. (*Hindiyye*)

Redd bi'l-ayb: Mebî' in ayb-ı kadîm ile reddine vekîl olan kimse muvâcehesinde bâyi' müvekkilin ayba râzı olduğunu iddiâ ve isbât ederse febihâ, edemez ise müşteri ayba râzı olmadığına yemîn eder. Müşterî borca meşrûh yemin etmeden evvel, bâyi' semen-i mebî' in vekîle îadesiyle emrolunmaz. (*Mültekâ, Mecmeu'l-Enhur*)

Î'âre: Vekîl bi'l-i'âre ba' de'l-i'âre ve't-teslîm, mu'ârı müste'îrden kabz edemez. (*Hindiyye*) 1526. maddeye bak.

Kısmet: Kısmete vekâlet dahî câiz olur. Ve vekîl bi'l-kısmet gabn-ı fâhiş ile kısmete mâlik ve muktedir olmaz. (*Bahr*)

Tevkîl: Tevkîle vekâlet dahî câizdir. Bu sûretde bir kimse diğerkimseyi şöyle bir malı iştirâyaya tevkîle Zeyd'i memûr edip de Zeyd dahî bir kimseyi tevkîl ederek o da o malı satın alsa vekîl memûra ve memûr dahî âmirine semen-i müşterâ ile rucû eder. Yoksa vekîl-i müşterî âmir-i evvele rucû edemez. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr; vekâlet bâbının hemen öncesindeki "husûmet" ve "kabz" fasılları*)

Hulasa-i Bâb-ı Sâni

Tablo 4. Şurût-ı vekâlet

1. MÜVEKKİL 1457. madde	Müvekkilin asl-ı tasarrufa nazaran (İnde'l-İmâm bir müslimin bey'-i hamra gayr-i müslimi tevkîl edebilmesi mes'elesi gibi. 1449. maddede şerhi.) müvekkelin bih olan işi yapmaya muktedir olması cevâz-ı vekâletde şarttır. Binâen 'aleyh sabî-i gayr-i mümeyyizin tevkîli sahîh olmaz. Sabî-i mümeyyizin zarar- mahz olan (hibe gibi) husûsâtda tevkîli bâtil, nef'-i mahz olan (ittihâb gibi) husûsâtda tevkîl-i câiz, nef' ile zarar beyninde mütedâir bulunan (bey' gibi) husûsâtda tevkîli velîsinin icâzetine mevkûf olur.	
2. VEKİL 1458. madde	a. Vekîlin 'akil ve mümeyyiz olması şarttır:	Sabî-i gayr-i mümeyyiz ile mecnûnun vekâletleri bâtildir.
	b. Tevkîl edildiğine 'ilminin luhûku:	Kable luhûki'l-ilm bir mâl satsa 'akd-i vâki' fuzûlî ve binâen 'aleyh mevkûf olur.
	c. Ma'lûm olması:	Cehâlet-i fâhişeden ihtirâz içindir. Cehâlet-i yesîre –bir şahsın iki mu'ayyen kimseye: "Şu atımı satmağa birinizi tevkîl ettim" demesi gibi- mâni' değildir.

	d. Vekîlin bulûğu şart değildir:	Vekîl olan kimse sabî-i mümeyyiz-i me'zûn ise hukûk-i 'akd kendine (bir mes'ele müstesnâdır), sabî-i gayr-i me'zûn ise müvekkiline 'âid olur.	
3.MÜVEKKEKELÜN BİH 1459. mâdde	Müvekkelün bihin ma'lûmiyeti şarttır. Kâ'ide: Bir kimse bizzât yapabileceği [1] husûsât ve [2] muâmelâta dâir her şey'in [3] îfâ ve [4] istifâ sında başkasını tevkîl edebilir. ▼		
	[1] Husûsât:	'Ukûd, bey' u şîrâ ve 'ukûdın gayrı, husûmete tevkîle şâmidir.	
	[2] Muâmelât:	Hudûd ve kısâs hâricidir. Veliyy-i katîlin mahall-i kısâsda bizzât vücûdu –terahhumen 'afv etmesi ümidine mebnî- lâzımdır.	
	[3] İfâ:	[a] <i>Ya a'yânda olur;</i> mebî' in müşteriye tesliminde vekâlet gibi.	
		[b] <i>Ya duyûnda olur:</i> (Suver-i selâse)	1. Müvekkilin vekîline: "Mâlından deynimi ver" demesi gibi. 2. Müvekkilin, vekîle meselâ on altın verip de "Fülâna olan on altın deynimi te'diye et" demesi gibi. Bu sûrette te' ayyûn-i şahısdâ ihtilâf olursa söz vekîlidir. Zirâ 1463. mâdde emindir. 3. Müvekkil, vekîle "Zimmetinde veya yedindeki mazmûn mâldan edâ-yı deyn et" demesi gibi. Bu sûrette vekîl edâyı isbâta mecbûrdur. Zirâ zimmetininin meşgûliyyetini ikrâr ettikten sonra berâetini iddi'â ediyor. [849]
		[a] <i>Ya a'yânda olur;</i> mebî' i kabza vekâlet gibi.	
[4] İstifâ:	[b] <i>Ya duyûnda olur;</i> Semen-i mebî' i kabza vekâlet gibi. Fakat bundan üç mes'ele müstesnâdır:	1. Dâyin mekfûlun 'anh zimmetindeki matlûbunu kabza onun kefilini tevkîl edemez. 2. Dâyin medyûnını onun zimmetindeki matlûbunu kabza muhîli tevkîl edemez. 3. Muhâlun leh muhâlun 'aleyhdeki matlûbunu kabza muhîli tevkîl edemez.	
	▼ Müstesnâ: Mubâhâtda vekâlet sahîh değildir. Hâlbuki müvekkil bizzât yapabilir. istikrâza vekâlet bâtıldır. Fakat risâlet sahîhdir. Yemîne vekâlet bâtıldır.		

Tablo 4'ün devamı

Bâb-1 Sâlis

Vekâletin Ahkâmı Beyânında Olup Altı Faslı Müstemildir

Ahkâm-ı vekâlet müteaddiddir. Şöyle ki:

Evvelen: Tevkîlin şâmil olduğu şeyde vekîl için velâyet-i tasarrufun sübûtudur. Yani mesela vekîl bi'l-bey' malı bey' edebilir. Sonra müvekkilin nedâmeti fâide vermez. Bu hüküm burada sarâhaten zikir edilmiyor ise de mevâdd-ı âtiyeden müstefâd olduğu gibi,

365. madde vechiyle vekîlin bey'î ve 446. madde vechiyle vekîlin îcârı bu hükme müteferri mesâildendir.

Sâniyen: Vekîlin bilâ-izin ev ta'âmîmin diğerini tevkîl edememesidir. Bu hüküm 1466. maddede zikir olunuyor.

Sâlisen: Yedindeki malda vekîlin emîn bulunmasıdır. Bu hüküm 1463. maddede zikir olunuyor.

Râbian: Mâ vukkile bihi işlemeğe vekîlin icbâr olunamamasıdır. Şöyle ki; vekîl bi'l-bey' ya bi-kabzi'd-deyn, bey'a ve kabza icbâr olunamaz. Nitekim vekîl bi'l-husûme muhâsame ve muhâkemededen imtinâ etse cebrolunamaz. (*Redd-i Muhtâr*)

Bu hükm-ü râbiden beş mesele müstesnâdır:

1. Mesele: Vekîl bi-reddi'l-ayn müvekkilin gaybûbetinden sonra redd-i ayna cebrolunur. Mesela vekîl bi-reddi'l-vedîa âmir ve müvekkil gâib olunca redd-i vedîaya icbâr olunur. Şöyle ki; bir kimse “Nezdimde vedîa bulunan bu malı müdi olan fülân kimseye redd ve îade et” diye bir şahsa emir edip de o dahî kabûl eyledikten sonra âmir gâib olsa şahs-ı merkûm redd ve vedîaya icbâr olunur. (*Bahr*)

2. Mesele: Bey'-i rehne vekîl icbâr olunur. 761. maddeye bak.

3. Mesele: Müddeînin talebiyle müddeâ aleyh tarafından husûmete vekîl olan kimse müvekkil bulunan müddeâ aleyh bilâ-rızâi'l-müddeî azledemez. Vekîl dahî muhâsameye mecbûrdur. 1521. maddeye bak.

4. Mesele: Vekîl bi'l-ücre îfâ-yı vekâlete cebrolunur. 1504. ve 1512. maddelere bak.

5. Mesele: Memûr âmire medyûn olunca âmirin deynini edâya cebrolunur. 1512. maddeye bak. (*Dürr-i Muhtâr, Tekmile, Bahr, Behce ve Feyziyye, Redd-i Muhtâr, Surretu'l-Fetâvâ*)

Hâmisen: Vekâlet, şurût-u fâside ile bâtil ve onda hıyâr-ı şart sahîh olmaz.

Sâdisen: Vekâletin ta'lik ve izâfesi sahîhdir. 1456. maddeye bak. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

Fasl-ı Evvel

Vekâletin Ahkâm-ı Umumiyyesi Beyânındadır

3.2.12. 1460. Madde

Hibe ve i'âre ve rehin ve îdâ' ve ikrâz ve şeriket ve mudârabede ve an inkârin sulhda akdi müvekkiline muzâf kılması lâzımdır. Müvekkiline muzâf kılmaz ise sahih olmaz.

[Hibe] yani ittihâb ve kabûl-ü sadaka [ve i'âre] yani isti'âre [ve rehin] yani irtihân ve ibrâ [ve îdâ'] yani istîdâ' [ve ikrâz] yani istikrâz [ve şeriket-i mudârabede ve an inkârin sulhda]▼ ve talâk ve nikâhda▼ kendisi için mülk sâbit olacak kimse yani mümellekûn leh cânibinden ta'yîn edilen vekîlin [akdi müvekkiline muzâf kılması lâzımdır.] Yoksa mâtde-i âtiyedeki muâmelâtta olduğu gibi hem müvekkiline hem de nefesine muzâf kılmakta muhayyer değildir. Bu cihetle akid müvekkile muzâf kılındıkda hukûk-u akd müvekkile âit ve vekîl sefir-i mahz olur. (*Bahr*) Nitekim mâtde-i âtiyede “Bu sûretde vekîl sefir-i mahz olur” denilmesinden bu mesele anlaşılır.▼ (*Redd-i Muhtâr*)

Şerhan işâret olunduğu vecihle bu maddedeki vekîlden maksûd من يثبت له الملك cihetinden vekîl olup yoksa mümellik tarafından vekîl değildir. Tabir-i diğerle bu maddede mezkûr bulunan muâmelâtta mümellekûn lehin vekîli akdi müvekkiline muzâf kılması lâzım olup ammâ mümellikin vekîlinin akdi müvekkiline muzâf kılması lâzım değildir. Şöyle ki;

Hibe: Bunda mümellik (vâhib) tarafından vekâlet câiz olduğu gibi mümellekûn lehin (mevhûbun leh) cânibinden dahî vekâlet câizdir. Mümellikin (vâhib) vekîli akdi gerek nefesine ve gerek müvekkiline muzâf kılabilir.

▼ Sükut da bunun gibidir. Sulh bir inkar hakkındaysa müddeâ aleyh hakkında bir yemin fidyesi gerekir. Vekil sırf bir elçidir ve haklar ona dönmez.

▼ Mehri almak kadına aittir vekile değil.

▼ Müvekkille ilgili olan hibe ve sadaka haklarına bak, bunlar hibede rucû olabilir. Ama sadakada rucû yoktur. Tekmile'den ekleyerek ve değişikliklerle...

Mesela bir kimse Zeyd'e bir mal verip de "Bunu Amr'a hibe et" dese Zeyd Amr'a hitâben: "Bu malı sana hibe ettim" diye hibe edebilir. "Fülân kimsenin mülkü olup onun tarafından sana hibe ettim" demek emr-i lâzım değildir. Ammâ mümellekûn leh tarafından vekîl, akd-i hibeyi müvekkiline muzâf kılması lâzımdır. Nefsine bi'l-izâfe akd-i hibe ederse mâl-ı mev'hûb vekîlin malı olur, müvekkilin değil.

Mesela vekîlu'l-ittihâb: "Bu mâlı müvekkilim senden bi'l-hibe istiyor" deyip vâhib dahî müvekkile hibe ve vekîline teslîm ettikde mâl-ı mev'hûb müvekkilin olur. Ammâ vekîl bi'l-ittihâb "Bu malı bana hibe et" demekle vâhib dahî ona hibe ve teslîm ve o da kabz etse bu mal vekîlin olur.

Sadaka: من يثبت له الملك¹ in yani mütesâddakun leh tarafından vekîl olan kimse "Bu malı müvekkilim fülân nâmına sadaka senden aldım" deyip mütesaddık dahî ol vecihle tasadduk ve teslîm etse sahîh ve mülk-ü mütesaddakun leh bulunan müvekkil için sâbit olur. Ammâ vekîl-i merkûm "Bana sadakaten ver" deyip de muhâtab dahî verse, bu mal vekîlin mülkü olur. müvekkilin olmaz.

Fakat hibede dahî zikir olunduğu üzere mümellik tarafından itâ-yı sadakaya vekîl olan kimse "Bu malı sana sadaka verdim" diye akdi nefsine muzâf kılabilip müvekkiline muzâf kılması mecbûrî değildir.

İ'âre: Mümellik (mu'îr) tarafından vekâlet câiz olduğu من يثبت له الملك² yani mümellekûn leh ve müste'îr cânibinden dahî vekâlet câiz olup mümellikin vekîli akdi nefsine de müvekkiline de muzâf kılabilir.

Mesela bir kimse Zeyd'e bir mal verip de "Bu malı bi-tarîki'l-âriye Amr'a ver" dediği sûretde Zeyd'e: "Bu malı sana âriyet verdim" diye i'âre edebilip yoksa ol kimse tarafından bi-tarîki'r-risâle verdiğini söylemesi lâzım gelmez.

Ammâ mümellekûn lehin vekîlinin akdi müvekkiline muzâf kılması lâzımdır. Nefsine muzâf kılar ise âriyet vekîl üzerine sâbit olur.

¹ Kendisi hakkında malın sabit olduğu kimse

² Kendisi hakkında malın sabit olduğu kimse

Mesela müste‘îrin vekîli mal sâhibine bi’l-mürâcaa “Bu malı bana âriyet ver” deyip de o da verse ol mal vekîle âriyet edilmiş olur. Binâenaleyh müvekkil onu vekîlden talep edemez.

Îzâhât-ı sâlifeden anlaşılır ki Mecelle, “i‘âre” makâmında “isti‘âre” lafzını istimâl etmeliydi.

Karz: Mümellik “mukriz” tarafından vekâlet câiz olduğu gibi mümellekûn leh “müstakriz” cânibinden dahî vekâlet câiz olur. Müstakriz tarafından vekâlet risâlet manâsındadır. Fakat mümellik ve mukrizin vekîli akdi nefsine muzâf kılma câiz olup ammâ mustakrizin vekîlinin, akdi müvekkiline muzâf kılması lâzım gelir. Nefsine bi’l-izâfe istikrâz etse makrûz vekîlin mülkü ve akd-i karz vekîlin üzerine nâfiz olur.

Mesela istikrâza vekîl (rasûl) olan kimse “Mukrize varıp şu kadar kuruşu bana ödünç ver” deyip de mukriz dahî verse meblağ-ı makrûz vekîlin malı olup müvekkil ona müdâhale edemez. (*Hindiyye, Bahr, Tekmile-i Redd-i Muhtâr, İzâhın*) ¹ و قس عليهم الدواق

Vekîl akdi [müvekkiline mudâf kılmaz ise] akd-i mezkûr müvekkili için [sahîh olmaz.] Bunun sırr ve hikmeti şudur: Tasarrufâtın bazısı iskâtât kabîlinden olur. Bâlâda mezkûr; ibrâ, nikâh, sulh an inkâr ve kezâ sulh an dem-i amd gibi. Ve bazısı iskâtât kabîlinden olmaz. Mâdde-i âtiyede beyân edilen bey‘ ve icâre ve gayrileri gibi iskâtât kabîlinden olan tasarrufâtta vekîl o tasarrufın hükmünden ecnebî ve bunlarda hükmün sebepten fasledilmesi gayr-i mümkün olup belki bunlarda hükmün sebebe mukârin olması lâzımdır. Binâenaleyh sebebin bir şahısdan yani vekîlden asâleten sudûru ve hükmün diğer şahıs yani müvekkil için sübût ve vukû-u mutasavver olmaz. Çünkü bu takdîrde hükmün sebepten infisâli lâzım gelir. Bu takdîrde vekîlin bu mesâilde akdi müvekkile muzâf kılması lâzımdır; tâ ki hüküm sebebe mukârin olsun. (*Dürer*) Ammâ bey‘ gibi iskâtât kabîlinden olmayan tasarrufâtta hükmün sebepten faslı câizdir, bey‘ bi’l-hıyârda olduğu gibi. Binâenaleyh bunlarda sebebin bir şahısdan sudûru ve hükmün diğer şahsa sübûtu câizdir.

¹ Geriye kalanları da buna kıyâs et.

Mesela nikâh iskâtât kabîlindendir. Zîrâ bid‘da asıl olan hürmet olup nikâh ise hürmeti iskât eylemiştir. Sâkıt mütelâşî olmakla sebebin bir şahısdan asâleten sudûru ve hükmün diğêr şahıs için vukû-u mutsavver olmadığına mebnî buna vekîl olan kimse – hüküm sebebe mukârin olmak için- sefir kılınmıştır. Bu sûretde zevc tarafından vekîl olan kimse akd-i nikâhı nefsine muzâf kılar ise nikâh kendisi için vâki ve zevce-i menkûha vekîlin zevcesi olur. Kadın vekîl için eğer nikâha mahall ise.

Ammâ vekîlu’z-zevce “Tezvîc ettim” dedikde yani mesela “Zevc-i müvekkilini

tezevvüc ettim” deyip de vekîlu’z-zevce dahî bende tezvîc ettim dese sahîh olur.▼

Sulh an inkâr dahî iskât-ı mahzdır. Onda aslâ muâvaza yoktur. 1550. maddeden müstefâd olduğu üzere bu sulh müddeâ aleyhin yeminden ve münâzaadan iskâtını mütezammın bulunmuştur.

Dem-i amdden sulh dahî iskât-ı mahz ve vekîl-i ecnebî ve sefir olmakla bunda dahî akdin müvekkile muzâf kılınması lâzımdır.

Diğêrlerinde dahî hâl böyledir. (*İbn Âbidîn ale’l-bahri bi-ziyadetin*)

Mecelle’nin “sahîh olmaz” ‘ibâresini müvekkili için sahîh olmaz diye şerh eyledi. Zîrâ ukûd-i mezkûrenin bazıları vekîl üzerine nâfiz ve sahîh olur. Hibe ve sadaka ve istikrâz ve nikâh gibi. Nitekim fikra-i ûlâ şerhinde zikir olundu. Ve ukûd-u mezkûrenin bazıları aslâ yani vekîl için de sahîh olmaz, ibrâ gibi. Şöyle ki; mesela bir kimse diğêr kimse ile olan davâ ve husûsâtdan ibrâya birini tevkîl edip de vekîl ibrâyı müvekkiline muzâf kılmayıp belki nefsine bi’l-izâfe ibrâ eylese ibrâ-i mezkûr aslâ sahîh olmaz. (*Hâmiş-i Behce, Eşbâh*)

▼ Hatta kadın tarafından nikaha vekil bile olsa ve sözü vekalet olarak ifade etse de anlam olarak kadına izafe ettiği için muhalif olmaz. Çünkü nikah onun kadınla cinsi münasebetini mübah kılmıştır vekil de ona (erkeğe) mübah kılmıştır. Bu durumda şöyle demiş gibidir: “Seni müvekkilem olan kadınla cinsî münasebete hak sahibi yaptım” Tekmile

3.2.13. 1461. Madde

Bey^ç ve şîrâ ve icâre ve an ikrârın sulhda vekîlin akdi müvekkiline muzâf kılması şart değildir. Müvekkiline muzâf kılmayıp da nefsine izâfetle iktifâ etmesi dahî sahîh olur. Ve iki sûretde dahî mülkiyyet ancak müvekkiline sâbit olur. Fakat akid eğer müvekkile muzâf kılınmaz ise hukûk-u akd âkide yani vekîle âit olur. Ve akid eğer müvekkile muzâf kılınır ise hukûk-u akd dahî müvekkile âit olur ve bu sûretde vekîl rasûl gibi olur.

[Bey^ç ve şîrâ ve icâre] îcâr ile istîcârdan e^ç ammdır [ve an ikrâr sulhda vekîlin akdi müvekkiline muzâf kılması şart değildir.] Lizâlik şîrâya vekâletin gayrisinde bi'l-ittifâk ve şîrâya vekâletde alâ kavli vekîlin muhayyer olup dilerse nefsine ve ister ise müvekkiline muzâf kılar.

Şîrâya vekâletde ihtilâfın îzâhına ibtidâr olunur. Şöyle ki;

Müvekkil, vekîlin hîn-i akdindeki meclisde eğer hâzır olursa bazı fukahâya göre “hukûk” müvekkile âit olur. Diğer bazı fukahâya göre vekîlin hîn-i akdindeki meclisde müvekkil gerek hâzır olsun gerek olmasın bir fark olmayıp iki sûretde dahî hukûk-u akd vekîle âit olur. (*Tenvîr, Bahr, Ta'likât-ı İbn-i Âbidîn ale'l-Bahr*) Mecelle'nin, hukûk-u akdin vekîle âit olduğunu ale'l-ittifâk zikir eylemesinden kavli-i sâniyi ihtiyâr ettiği anlaşılır.

Binâenaleyh [müvekkiline muzâf kılmayıp da nefsine izâfetle iktifâ etmesi dahî sahîh olur. Ve iki sûretde dahî] yani vekîl bu dört şeyde akdi gerek müvekkiline gerek nefsine muzâf kılsın [mülkiyyet ancak müvekkiline sâbit olur.] Fakat bir kavle göre ibtidâen yani doğrudan doğruya tabir-i diğerle evvelâ vekîle ba^çde's-sübût ondan müvekkile intikâl tarîkiyle olmayarak müvekkiline sâbit olur. Diğer kavle göre dahî ibtidâen vekîl için sâbit olup sonra vekîlden müvekkile intikâl eder. İki kavle göre dahî vekîl kendi karîbini satın alsa âzâd olmaz. Âzâd olmaması kavli-i evvele göre zâhir olup kavli-i sâniye göre şundan dolaydır ki itkı mûcib olan hâl mülk-ü müstekarrdır. (*Bahr*) Şu hâlde semere-i ihtilâf ne gibi yerlerde zâhir olur? Vekîl, bi'l-vekâle satın aldığı mal

mülküne geçmediğine yemin etse yemininde kavî-i evvele göre sâdık ve kavî-i sâniye göre kâzib olur mu?

[Fakat akid eğer müvekkile muzâf kılınmaz] ve vekîl mahcûr değil [ise hukûk-u akd] asâleten [âkide yani vekîle âit] ve vekîl asl-ı akdde nâib ise de hukûkda asîl ve müvekkil hukûk-u mezkûreden ecnebî [olur.] Hîn-i tevkilde hukûk-u mezkûrenin vekîle âidiyeti şartı gerek zikir edilsin gerek edilmesin; vekîl gerek gâib ve gerek hâzır olsun. (*Tenvîr*)

▼ Hattâ hukûk-u mezkûrenin vekîle âit olmaması şartıyla tevkil edildikde vekâlet sahîh ve şart hükümsüz olur. (*Bahr, Ta'likât-ı İbn Âbidîn ale'l-Bahr*)▼

Vekîlin hukûk-u akdde asîl olması üzerine âti'z-zikir iki mes'ele teferru eder. Şöyle ki;

1. Mesele: Kâdî, malının bey'ine bir kimseyi tevkil edip de vekil dahî akdi nefesine bi'l-izâfe ba'de'l-bey' müşteri ayb-ı kadîmden dolayı onu vekile reddetmek talebiyle muhâkeme olacak olsa kâdî-i mûmâ ileyh bu davâyı bi'l-istimâ vekîlin lehine hüküm edebilir. (*Bahr*) Hâlbuki vekil, asîl olmayıp da asîl müvekkil yani kâdî olacak olsa idi kâdînin hükm-ü mezkûru sahîh olmaz idi.

2. Mesele: Vekil bi's-şirâ neseten iştirâ ettikten sonra fevt olsa semen-i meb' vekil hakkında peşine tahavvül edip ammâ müvekkil hakkında ecel bâkî kalır. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

Vekil fevt oldukda hukûk-u mezkûre bazı fukahâya göre vekîlin vasîsine intikâl eder müvekkile değil. Vekîlin vasîsi yok ise hâkime ref'-i keyfiyyet olunup ona bir vasî ta'yîn eder ve bu da hukûk-u akdi îfâ eyler ki makûl olan dahî budur. Bazı ulemâya göre ba'de mev'ti'l-vekil hukûk-u akd müvekkile intikâl eyler. (*Tekmile, Tahtâvî, Dürr-i Muhtâr, Behce, Bahr*)

▼ Bu müvekkilin uhdesindedir. Çünkü o hazır olduğu zaman işi doğrudan gerçekleştirmiş gibi olur. O halde uhde de onun üzerinde olur. Tekmile

▼ Akitte asıl olan vekildir. Delili ise akdi müvekkiline izafe etmek zorunda olmamasıdır. Ama eğer sefir/elçi olursa bu mecburidir. Çünkü o sadece hüküm konusunda zaruretten dolayı naib olmuştur ki müvekkilin maksadı zayi olmasın... Haklar konusunda ise zaruret yoktur. Diğer akit tarafı hakkın ona rucûuna dayanmıştır. Eğer zarar görmekten dolayı rucû etmemişse bu da müvekkilin iflas etmiş olması veya onu mutalebeye güç yetirememesi durumundadır. Tekmile

Şerhan “vekîl mahcûr değil ise” denildi. Zirâ 1458. maddede zikir olunduğu üzere vekîl mahcûr oldukda hukûk-u akd ona âit olmayıp müvekkile âittir. (*Dürer*) Şöyle ki; vekîlu'l-bey' sabî-i mümeyyiz-i gayr-i me'zûn olup da müşterî mebi' de ayb-ı kadîm bulduğu sûretde onu müvekkile reddeder. Yoksa vekîl-i merkûma reddedemez. (*Bahr*)

Vekîlu'l-vekilde dahî hüküm böyle olup hukûk-u akd vekîl-i sâniye âit olur. Mesela vekîl min gayr-i iznin ev ta' mîmin bir kimseyi tevkîl edip de vekîl-i sâni vekîl-i evvelin huzûrunda mesela o malı satsa câiz ve hukûk-u akd vekîl-i sâniye âit olur. (*Bahr*)

Vekîle âit olan hukûk iki kısımdır:

Kısm-1 evvel: Vekîlin lehinde olan hukûktur. Kabz-ı mebi', mutâlebe-i semen-i mebi', muhâsime fi'l-ayb, rucû-u semeni'l-müstehakk gibi. Bu hukûkun îfâsı vekîlin üzerine vâcib değildir. Zirâ vekîl müteberridir. Fakat bu hukûk için vekîl müvekkilini tevkîl etmelidir. 1504. maddeye bak. Emsile-i âtiyenin bazısında Mecelle vekîlin bu hukûka mübâşerete mecbûr olmadığını işâr eden elfâzı kullanması buna mebnîdir.

Kısm-1 sâni: Vekîlin aleyhinde sâbit olan hukûkdur. Teslîm-i mebi', teslîm-i semen gibi. Vekîl bu hukûkun îfâsına mecbûrdur. Nitekim âti'z-zikr misâlin birinci fıkrası bu kısm-1 sâniye ve ikinci fıkrası kısm-1 evvele âit hukûkdan bulunmuştur. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

[Ve] akid [eğer müvekkile muzâf kılınır ise hukûk-u akd dahî müvekkile âit olur ve bu sûretde vekîl rasûl gibi olur.] Yani risâletde 1462. madde mûcibince hukûk-u akd mürsile âit olduğu gibi vekîl akdi müvekkiline muzâf kıldıkda hukûk-u akd yine müvekkile âit olur. Müvekkile izâfe-i akdin sûretleri 1453. madde şerhinde zikir olunmuş idi.

Bey' ve icâre ve an ikrârın sulh da vekîlin akdi nefsine ya müvekkiline muzâf kılmakta muhayyer ise de ancak şirâyâ vekâletde ihtilâf olunmuştur. Şöyle ki şirâyâ vekîl olan kimse akdi nefsine muzâf kılması lâzım olup müvekkiline bi'l-izâfe iştirâ etse Tenvîr'in beyânına göre nâfiz olmaz. Çünkü müvekkil, hukûk-u akdin vekîle râci olur sûretde

akd-i şirâya vekîl ederek hukûk-u akdin kendisine rucûuna râzî olmamıştır. Bu sûretde vekîl bu şirâda fuzûlî olup akd-i vâki müvekkilin icâzetine mevkûf olur[▼] ve Zeylâî'nin beyânına göre nâfiz olur. Çünkü vekâlet bi's-şirâ mutlak ve birine izâfetle gayr-i mukayyed olduğu cihetle vekîl bi's-şirâ onu nefsine muzâf kılabilceği gibi müvekkiline dahî muzâf kılabilir. Mecelle meseleyi mutlakan zikriyle Zeylâî'nin beyânını kabûl ettiği anlaşılıyor. (*Ebussuûd*)

Hukûk-u akd bey^ç ve şirâda teslîm-i mebî^ç, kabz-ı semen, inde'l-istihkâk semen ile rucû, ayb ile husûmet, ve icârede ba^çde'l-icâre ve kable mazâ'l-müddet fesh-i icâre, kabz-ı ücret ve istîcârda itâ-yı ücret gibi şeylerdir. Nitekim îzâhât-ı âtiyede müstefâd olur.

Vekâlet bi'l-bey^çdeki hukûk-u akd:

Evvelen: [Mesela vekîl bi'l-bey^ç akdi müvekkiline muzâf kılmayıp da nefsine izâfet ile iktifâ ederek] mesela “Şu malı sana sattım” diyerek [müvekkilinin bir malını satdıkdâ mebî^ç i müşterîye teslîm etmeye mecbûr olur] ve müşterî, mebî^ç in kendisine teslîm edilmesini vekîlden mutâlebe eder, müvekkilden değil. İşte teslîm-i mebî^ç hukûk-u akdden ve vekîle âit olduğu görüldü.

Teslîm-i mebî^ç, mutlakâ zikrinden münfehim olur ki vekîl semen-i mebî^ç i kabz etmeden dahî mebî^ç i teslîm edebilir. Velev ki kable kabzi's-semen teslîm-i mebî^ç den müvekkil, vekîlini nehy etmiş buluna. Bu nehy gerek kable'l-bey^ç olsun ve gerek ba^çde'l-bey^ç olsun inde't-arafeyn hükmü yoktur. Zirâ müvekkilin bu nehyi vekîli kendisine âit olan bir hakdan nehy olup bu nehye ise müvekkilin salâhiyyeti bulunmaz. (*Bahr bi-ziyadetin, Ebussuûd*)[▼] Mecelle'nin 278. maddesine temessükle kable kabzi's-semen teslîm-i mebî^ç den nehyin butlânı zaîfdir demiştir. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*) Buna münâsib bir hüküm dahî 1456. madde şerhindeki zâbita-i ûlâya müteferri 12. meselede geçmiştir.

[▼] Çünkü satıcı müvekkile satmak için icabet etmiş ve vekil de bu icabı kabul etmiştir ve sanki şöyle demiştir: “Falan müvekkil için kabul ettim” Eğer onun kabulü başkası için olursa satış gerçekleşmez ve bu alışveriş tevakkuf halinde/izne bağlı olur.

[▼] Vekil, satılan malı ücretin kabzından evvel teslim eder ve ücreti müşterîye ait ise bu Yusuf ve Ebu Hanife'ye göre vekil üzerine tazmin gerekmez.

Fakat vekîl bi'l-bey^ç in sattığı mal zâten henüz yed-i müvekkilde olunca bey^ç neseten değil ise müvekkil kable kabzi's-semen teslim-i mebî^ç den imtinâ edebilir. Ammâ bey^ç neseten olunca müvekkil teslim-i mebî^ç a cebrolunur. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

Vekîl bi'l-bey^ç kendisine teslim edilen malı neseten olmayarak sattıktan sonra müvekkil o mâl-ı vekîl-i merkûmdan ahz ile kable kabzi's-semen teslim etmemek istemekle vekîl, bilâ-izn müvekkilin hânesinden bi'l-ahz yedinde telef olsa bakılır. Ahz-ı mezkûr ba^ç de'l-bey^ç ise vekîle zamân lâzım gelmez. Ahz-ı mezkûr kable'l-bey^ç ve müvekkilin kabzdan nehyinden sonra ise vekîle zamân lâzım gelir. Ve mebî^ç telef olmayıp vekîl satmış olsa câiz olur. (*Bahr*)

Sâniyen: [Ve semeni müşterîden talep ve kabz edebilir] ve semen-i mebî^ç i vekîle vermesiyle müşterî icbâr olunur. Hattâ vekîl bi'l-bey^ç in semen-i mebî^ç a mukâbil aldığı sened müvekkili nâmına muharrer olsa yani müşterî semen-i mebî^ç den dolayı müvekkile şu kadar kuruş borcu bulunduğunu mübeyyin sened verse dahî yine hakk-ı kabz vekîlin olur, müvekkilin değil.▼ Meğer ki müvekkil semen-i mezkûru müşterîden kabz ettiğini ikrâr ede. O hâlde vekîl semeni tekrâr alamaz. Zîrâ hakk-ı vâhid iki def'a istîfâ olunamaz.

Sâlisen: Semen-i mebî^ç i müvekkile def^ç ve teslimi müşterî icbâr olunamaz ve müşterî semen-i mebî^ç i müvekkile vermekten imtinâ edebilir. Zîrâ hukûk-u akd asâleten vekîle âit ve müvekkil ondan ecnebîdir. (*Bahr, Tahtâvî, Tekmile-i Redd-i Muhtâr*) Hattâ vekîl bi'l-bey^ç, müvekkilin malını ba^ç de'l-bey^ç gâib olsa müvekkil müşterîden semen-i mebî^ç i talep edemez. (*Redd-i Muhtâr*) Fakat müşterî semen-i mebî^ç i rızâsiyle müvekkile verse câiz ve istihsânen deynden berî olur. 1503. maddeye bak.▼

Râbian: Ve teslim-i semen iddiâsı vekîl bi'l-bey^ç muvâcehesinde ikâme olunur. Şöyle ki; müşterî semen-i mebî^ç i vekîl bi'l-bey^ç a verdiği iddiâ ve vekîl inkâr ettikde vekîle kabz etmediğine yemin teveccüh eder. Yeminden nükûl ederse kabzı sâbit ve vekîl

▼ Çünkü o yazı ile vekil olmaktan çıkmış değildir.

▼ Kabz edilmiş ücret müvekkilin hakkıdır ve ona da ulaşmıştır. Ondan alıp ona vermenin bir faydası da yoktur. Tekmile

mahkûm olur. Zîrâ vekîl-i merkûm bu nûkûlünde ya bâzil ya mukirr bulunup alâ kile't-takdîreyn semeni müvekkiline zâmin olur. (*İbn Âbidîn ale'l-Bahr*)

Hâmisen: Vekîl bi'l-bey^c zimmetinde sâbit deyn mukâbilinde sattığı malın semenini almadan mezkûr semenden müşterîyi ibrâ ya bir mikdârını hatt ya hibe ya başka yani imlâ ya mûmâsil ve dûn üzerine havâleten kabûl ve semen-i mebî^c mukâbilinde hakkından dûn bir şey ahz eylese inde't-tarafeyn sahîh ve vekîl müvekkiline zâmin olur. (*Redd-i Muhtâr, Ankaravî, Bahr*)[▼]

Şu kadar ki; müvekkil ve vekîl müşterîyi ma^c an ibrâ etseler berâet müvekkilin ibrâsiyle hâsıl olur da vekîline rucû edemez.

Ammâ vekîl, semeni müşterîden kabz ettikten sonra ondan ibrâ ya hatt ya hibe edemeyeceği gibi semen-i mebî^c deyn olmayıp da ayn olduğu takdîrde vekîlin o semeni müşterîye hibe etmesi sahîh değildir. 857. maddeye bak. (*Hindiyye, Ankaravî*)[▼]

Sâdisen: Vekîl el-bey^c kable kabzi's-semen, semen-i mebî^c i tecîl ve bey^c i ikâle eyleyebilir. 1505. maddeye bak.

Sâbian: Vekîl el-bey^c semen-i mebî^c a kefil olsa sahîh olmaz. 630. madde şerhine bak.

Sâminen: Müşterî semen-i mebî^c den berî olmak şartıyla semen-i mezkûr ile müvekkili vekîl bi'l-bey^c üzerine havâle etse sahîh olmaz.[▼]

Tâsian: Vekîl, müvekkilini semen-i mebî^c i almak üzere müşterî üzerine havâle etse sahîh ve bu havâle vekâlet bi-kabzi's-semen olur, hakîkaten havâle değildir.[▼] 673. madde şerhine bak.

Âşiran: Vekîlu'l-bey^c semen-i mebî^c i müşterîden kabza müvekkilini tevkîl etse sahîh olur. Sonra azledebilir. Meğer ki vekîlin kabz-ı semenden imtinâ^c ı ve müvekkilin davâsı

[▼] Akit hakları akdedene döner. Bu tasarruflar onun haklarındandır ve onlara sahiptir. Vekilin bütün ücreti o anda tazmin etmesiyle de müvekkilden zarar def edilmiş olur. Mecmau'l-Enhur ve Ebu Yusuf'un görüşüne muhalif olarak. Tekmile

[▼] Ücreti aldıktan sonra kıymetini düşürmeye ibraya ya da ikaleye hakkı yoktur. Tekmile

[▼] Tazmin hükmünü yerine getirirse batıl olması sebebiyle ve onsuz rucû eder teberru sebebi ile değil. Tekmile

[▼] Çünkü müvekkilin vekili aleyhine bir hakkı yoktur.

üzerine hâkim müvekkilini kabz-ı semene tevkîle vekîli mahkûm eylemesiyle vekîl müvekkilini tevkîl etmiş buluna. O hâlde azledemez. 1504. madde şerhine bak. *(Tekmile-i Redd-i Muhtâr)*

Hâdî Âşere: Müvekkil semen-i mebî' i kabza vekîlin hakkı olmamak şartıyla birini bey' - i malına vekîl etse vekâlet sahîh ve bu şart ve nehy bâtıldır.

Sânî Âşere: Vekîlu'l-bey' malı sattıktan sonra müvekkilli fevt ya mecnûn olsa vekîl-i merkûm yine semen-i mebî' i kabz edebilir.

Sâlis Âşere: Vekîl bi'l-bey' müşteriye semen-i mebî' cinsinden medyûn oldukda semen-i mebî' ile takas vâki ve vekîl takas vâki olan mikdârı müvekkiline zâmin olur. ▼

Ammâ müşteriye yalnız müvekkil medyûn olsa onun deyniyle takas vâki olacağı gibi hem müvekkil hem de vekîl medyûn olsa müvekkilin deyniyle takas vâki olur. ▼

Râbi Âşere: Vekîl bi'l-bey', satmaya memûr olduğu malı kendi dâyinine deyni mukâbelesinde satsa sahîh ve deynden berî olup müvekkiline zâmin olur. *(Tekmile-i Redd-i Muhtâr)*

Hâmis Âşere: [ve mâl-ı müşterâya] yani vekîlu'l-bey' in bir kimseye bey' ettiği mala bir [müstahikk çıkıp da] mâl-ı mezkûr o kimseden [ba' de']d-davâ ve'l-half ve'l-[hüküm zabt olursa müşteri vekîl bi'l-bey' a rucû eder. Yani verdiği semeni ondan ister.] Semen-i mezkûr vekîl-i merkûm yedinde gerek henüz bâkî ve gerek müvekkile teslim edilmiş olsun. Vekîl, semeni mebî' i müvekkiline teslim etmiş olduğu takdîrde semen ile müvekkiline rucû eder. *(Bahr)*

Nitekim bir kimse diğer kimsenin malını bi'l-vekâle bir şahsa bin kuruşa bey' ve teslim ve o şahıs dahî mezkûr malı dokuz yüz kuruşa vekîle bey' u teslim ettikten sonra

▼ Çünkü o malını müvekkilin malıyla ödemiştir. Bu İmameyne göredir. Ebu Yusuf ise vekilin borcu ile takasın meydana gelemeyeceğini söylemiştir. Bu ise satışla görevlendirilmiş vekilin ibrasının caiz oluşuna mebnidir. İmameyne göre ise ibrası caizdir ve takas da geçerlidir. İmam-ı Âzam'a göre ise ibra caiz değildir, takas da geçerli olmaz. Bunun dayanağı ise takasın bir bedel ile ibra olmasıdır. İbraya ise bedelsiz olursa itibar edilir.

▼ Eğer satılan mal teslim etmeden onun elinde telef olursa takas geçersiz olur ve müvekkile tevkil edildiği şeyi tazmin gerekmez. Çünkü malın telef olmasıyla satış akdi aslından fesh olunmuştur.

mezkûr mal vekîlin yedinden bi'l-istihkâk zabt olursa vekîl dokuz yüz kuruşla o şahsa ve şahs-ı merkûm da bin kuruşla vekîle ve vekîl dahî bin kuruşla müvekkiline rucû eder. Mürâcaatın bu tertîb üzere olmasının fâidesi ihtilâf-ı semende zâhir olur, zikir olunan misâlde olduğu gibi. (*Bahr, Redd-i Muhtâr*)

Sâdis Âşere: Ayb-ı kadîm ile redd dahî hukûk-u akiddendir. Bu cihetle Vekîlu'l-bey^ç, müvekkilinin malını ba^çde'l-bey^ç, müşterî mezkûr malın ayb-ı kadîmine muttali olsa vekîl bi'l-bey^ça redd edebilir, yoksa müvekkile redd edemez. Ve vekîle redd ettikde müşterî semeni eğer vekîle vermiş ise vekîlden alır. Vekîl semen-i meb^çi müvekkiline gerek vermiş olsun gerek vermiş olmasın gerek henüz yedinde hıfz etmekte bulunsun. Müşterî semeni eğer müvekkile vermiş ise “rıızâsıyle demektir”; müvekkilden istirdâd eder.

Yine bu cihetle müşterî ayb-ı kadîmi iddiâ ve vekîl aybı inkâr ettiği hâlde müvekkil ayb-ı kadîmi ikrâr etse bu ikrârdan bir şey lâzım gelmez. Zîrâ husûmet bi'l-ayb hukûk-u akiddeden olup müvekkil ise bunda ecnebîdir. (*Bahr, Redd-i Muhtâr, Tahtâvî*) Bilakis müvekkil ayb-ı kadîmi inkâr ettiği hâlde vekîl bi'l-bey^ç ikrâr etse hıyâr-ı ayb ile redd olunur. Ve vekîlin bu ikrârı kendi hakkında her hâlde sahîh olur. Fakat müvekkil hakkında bazı ahvâlde gayr-i sahîhdir. Şöyle ki; müşterî o meb^çi vekîlden satın aldıktan sonraki müddetde eğer o aybın müşterî yedinde iken hudûsu mümkün değil ise vekîl, aybı gerek ikrâr ve gerek inkâr etsin hâkim bilâ-ısbât o malı vekîle redd ile hükmeder. Bu sûretde vekîl dahî alâ rivâyetin müvekkiline redd eyler.▼ Zîrâ bu hâlde meb^ç, yed-i müvekkilde iken onda aybın vücûdu inde'l-kâdî müteyakkın bulunmuş olmakla hüküm-ü hâkim vekîlin ikrârına yâhûd beyyineye yâhûd nükûle müstenid değildir. (*Bahr*) ▼ Ve eğer o müddetde aybın hudûsu mümkün ise vekîl kıdem-i aybı inkâr etmekle müşterî aybın kadîm olduğuna ikâme-i beyyine eder.▼ Veyâhûd lede'l-

▼ Bu meselede vekil müvekkil ile husumete ihtiyaç duymaz. Tekmile

▼ el-Mevâhib'de denmiştir ki: İkrar ile vekili ve müvekkili bağlayan onun benzeri bir durum meydana gelmez. Tekmile

▼ Çünkü beyyine ile sabit olan hepsi için sabit olmuş demektir. Çünkü beyyine mutlak ve geçişli bir hüccettir ve vekili bağladığı gibi müvekkili de bağlar.

istihlâf vekîl nükûl eyler ise hâkim o malı vekîle redd ile hükmeder. Bu hâlde vekîl dahî müvekkiline redd eyler, zîra yine hüccet-i mutlaka olduğu gibi mebî' a adem-i mûmâreseti cihetiyle ayb, vekîlin ilminden ba'îd bulunduğu mebnî vekîl, nükûlda muztarrdır.▼

Ammâ vekîl bu misillû aybı ikrâr ederse hâkim vekîle redd ile hükmeder. Bu sûretde vekîl müvekkiline redd edemeyip o mal vekîle kalır. Zîrâ ikrâr-ı mezkûr hakk-ı vekilde sâhîh ise de hakk-ı müvekkilde sâhîh değildir. Şu cihetle ki mebî' müşteriye teslim edilmekle vekîlin vekâleti mûntehî olmuş ve onun ikrârı hakk-ı müvekkilde gayr-i mülzem bulunmuştur.▼

Fakat bundan sonra vekîl, o malda ayb-ı kadîm bulunduğu beyâniyle müvekkilden davâ edebilir. Vekîl isbât eder bi't-teklîf olunan yeminden müvekkil nükûl eyler ise vekîl dahî müvekkiline redd eder. Ve vekîl dahî isbât edemediği gibi müvekkil dahî yemîn eder ise mezkûr mal vekîle âit olur. (*Bahr*)▼

Ma' a zâlik böyle bir müddetde hudûsu mutesavver olan aybı vekîl ikrâr edip de fakat henüz hüküm-ü hâkim lâhik olmadan mebî' i müşterîden hüsn-ü rızâsiyle kabûl ve ahzeder ise artık vekîl o malın muayyeb olduğunu müvekkilden iddiâ edemeyip yedinde kalır. (*Redd-i Muhtâr*) Zîrâ redd bi'r-rızâ hakk-ı sâlisde bey' -i cedîd olup müvekkil ise sâlis bulunmuştur. Ammâ redd bi'l-kazâ-i fesihdir. Çünkü hâkimin velâyet-i âmmesi vardır. Şu kadar ki ikrâr hüccet-i kâsıra olmakla redd bi'l-kazâ fesh olmak haysiyyetiyle vekîlin hakk-ı muhâsamesi vardır ve ikrâr hüccet-i kâsıra olmak haysiyyetiyle

▼ Nükula (yeminden kaçınmak) gelince; bu ya harcamadır ya da ikrardır. Bunlardan her ikisinin de müvekkil hakkında geçerli olması mümkün değildir. Ancak nükul ile zorunlu olarak satılan mal ile ilgisinin olmaması sebebiyle malın ayıplı olduğu bilgisi ondan saklanıyor ise amirin zararı vekilden def etmek için ödeme yapması gerekir. Tekmile

▼ Çünkü ikrar yetersiz bir delildir ve o nükul etme veya sükut etme imkanına sahip olduğu için buna mecbur değildir.

▼ ikrar ile reddetmek her iki taraf için de bir fesih ve müvekkil için yeni bir satış iken nasıl malı geri verip de müvekkil ile husûmet edebilir denirse, deriz ki: Redd (geri verme) onun ikrarıyla değil kadının hükmüyle ve mecbur kılmasıyla gerçekleşmiştir. Böylece bu bir fesih kılınmıştır. Ancak sınırlı bir delile dayanmıştır. Delil bulunduğu zaman feshin manası ve delil bulunmadığında vekilin bağlı olması delilin yersizliğine dayalı bir işlemdir ki o da ikrardır. Tekmile

müvekkile bilâ-hüccetin lâzım gelmez. (*Bahr ma‘a ta‘likât aleyh, Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

Yine bu cihetle vekîl bi'l-bey‘ vefât ettikten sonra müşterî mebi‘ de ayb-ı kadîm balsa vekîlin vasîsine yâhûd vârisine reddeder ve illâ müvekkile reddeyleyler. (*Bahr*)

Redd bi'l-ayba dâir bazı mesâil 1505. madde şerhinde gelecektir.

Vekâlet bi‘ş- şirâdaki hukûk-u akd:

Evvelen: [Ve vekîl bi‘ş-şirâ akdi bu vecihle müvekkiline muzâf kılınmaksızın] mesela: “Bu malı senden şu kadar kuruşa aldım” diyerek [iştirâ eylediği malı kabzeder. Ve] bâyi‘ mebi‘ i vekîl bi‘ş-şirâyâ teslim etmeye mecbûrdur. Ammâ müvekkile teslimi cebr edilemez.

Sâniyen: [Mâl-ı müşterânın semenini müvekkilden almasa bile kendi malından bâyi‘e vermek üzere] vekîle [cebrolunur.] (*Bahr*) Sonra semen-i mezkûr ile müvekkiline mürâcaat eder. 1491. maddeye bak. Müvekkil, semeni vekîle vermiş iken vekîl bâyi‘ine vermeyip de istihlâk etse bâyi‘ semen-i mebi‘ i istifâ edinceye kadar mebi‘ i yedinde hapsedebilir.▼

Sâlisen: Bâyi‘ vekîl bi‘ş-şirânın müvekkilinden semen-i mebi‘ i mutâlebe edemez. (*Bahr*)

Râbian: Mâl-ı müşterâ henüz vekîl bi‘ş-şirâ yedinde iken bir müstahikk ondan davâ ve isbât-ı müddeâ ederek ba‘ de’l-half yedinden zabt olursa vekîl bi‘ş-şirâ bâyi‘ine rucû ile verdiği semenini ondan alır. Yoksa müvekkiline rucû ile verdiği semenini müvekkilinden talep edemez. (*Redd-i Muhtâr, Tekmile Redd-i Muhtâr*)

Hâmisen: [Ve mâl-ı müşterâda ayb-ı kadîm zuhûr etse redd için] şirâyâ [vekîlin hakkı olur.] Bunun tafsîlâtı 1489. maddede gelir. Vekîl bi‘ş-şirânın berâ-yı ayb-ı bâyi‘ ile

▼ Şayet müvekkil satın alarak ücreti vekile ödeyip o da ücreti telef ederse –eğer vekil fakir ise- satıcının satılmış malı hapsedme hakkı vardır. Bu durumda müvekkilden mutalebede bulunamaz. Eğer müvekkil ücreti satıcıya nakit olarak vermemişse -eğer razı olurlar ise- kadı malı ücret karşılığı satar ama eğer razı olmazlarsa bu olmaz. Tekmile

و اختلفوا في قول أبي يوسف¹.

Sâdisen: Vekîl bi'ş-şirâ ayba râzı olabilir. Bundan sonra müvekkil dilerse mebî' i kabûl ve dilerse vekîle ilzâm eder. Vekîle ilzâm etmeden evvel mâl-ı müşterâ yed-i vekilde telef oldukda müvekkil üzerine telef olur. (*Tekmîle*)²

Sâbian: Şeffîc , mâl-ı müşterâ henüz yedinde bulunan vekîl müşterî ile muhâsame eder. (*Mültekâ*)

Sâminen: Vekîl bi'ş-şirâ vefât ettikten sonra müvekkil müşterâda aybı kadîm bulsa vekîlin vasîsi yâhûd vârisi reddeder. Bunlar yoksa müvekkil redd eyler. (*Bahr, Tekmîle-i Redd-i Muhtâr*)

Îcâredeki hukûk-u akd:

Evvelen: Vekîl bi'l-îcârede bu vecihle akdi müvekkiline muzâf kılmaksızın îcâr ettikde isbât icâre ve kabz-ı ücretde müste'cire hasım olur.

Sâniyen: Vekîl bi'l-icâre deyn olan ücretten müste'ciri ibrâ edebilir. Ba' dehû müvekkiline zâmin olur. gerek kable vücûbu's semen ve gerek ba' de vücûbu's-semen ibrâ etsin.

Sâlisen: Vekîl bi'l-icâre kabz-ı bedel için diğeri tevki edebilir. Vele ki bu vekîl, vekîl bi'l-icârenin iyâlinde bulunmasın. Müste'cir dahî bedel-i icâreyi bu vekîl bi'l-kabza verse berî olur. Fakat makbûz vekîl bi'l-kabz yedinde telef olsa vekil-i merkûm yani vekil-i bi'l kabz vekîl bi'l-icârenin emîni değil ise vekîl bi'l-icâre müvekkiline zâmin olur. (*Hindiyye*) 1466. madde şerhindeki mesâil-i istisnâiyyenin ikincisine bak.

Râbian: Vekîl bi'l-icâre, ba' de'l-akd ve kable mazâ'l-müddet icâreyi feshetse sahîh olur. Ammâ ba' de mazâ'l-müddet ve ba' de kabzi'l-ücret feshetse sahîh olmaz; ücret gerek ayn ve gerek deyn olsun.

¹ Ebû Yusuf'un görüşü hakkında ise ihtilâf etmişlerdir. Bahr

² Tekmile. İbrâ câiz değil iken ayba rızâ câiz oluyor. Fark nedir?

Hâmisen: Vekîl bi'l-istîcâr akdi nefesine bi'l-izâfe istîcâr etse bedel-i îcârı kendisi vermeye mecbûrdur. Niteki 1459. madde şerhinde tafsîl olunmuş idi. [Ammâ] bey' ve şîrâ ve icâre ve an ikrârın sulhda [vekîl eğer akdi müvekkiline muzâf kılmış ise meselâ fülânın tarafından bi'l-vekâle sattım yâhûd fülân için] bi'l-vekâle [aldım] ammâ “Fülân için bana sat” demesiyle akdi müvekkiline muzâf kılmış olmayacağı 1453. madde şerhinde îzâh edilmiş idi. (*Tahtâvî*) [diyerek akd-i bey' eylemiş olsa ol hâlde ânifen beyân olunan hukûk-u akd hep müvekkiline 'âid olur ve bu sûretde vekîl rasûl hükmünde kalır.] Zîrâ bu vekâlet risâlet olup mâdde-i âtiye hükmünce risâletde hukûk-u akd mürsele âit olur, rasûle aslâ tealluk etmez. Mesela vekîlu'l-bey', akdi nefesine muzâf kılmayıp da müvekkiline bi'l-izâfe bir malı satdıkdâ müvekkil mebî' i müşterîye teslîme mecbûr olur ve müvekkil semeni müşterîden talep ve kabz edebilir. Yoksa bunlar vekîle âit olmaz. Diğerleri dahî buna makîsdîr.

3.2.14. 1462. Madde

Risâletde hukûk-ı akd mürsile âit olur rasûle aslâ tealluk etmez.

[Risâletde hukûk-ı akd mürsile âit olur] Rasûl eğer akdi mürsiline muzâf kılar ise [rasûle aslâ tealluk etmez.] Vekîlin akdi müvekkile muzâf kılması sûretindeki vekâlet dahî risâlet kabîlinden olarak hukûk-u akd müvekkile râci olacağı mâdde-i ânife şerhinde îzâh olunmuş idi.

Hülâsa risâlet iki sûretle olur:

Birincisi: Müvekkilin hîn-i tefvîzinde vekîle risâlet sûretiyle tefvîz-i tasarruf eylemiş olmakla vekîlin dahî risâleten îfâ-yı muâmeleye mecbûriyyetidir ki 1460. maddede zikir olundu.

İkincisi: İbtidâi tefvîzinde vekâlet sûretiyle ve vekâlet lafziyle tefvîz edilip fakat vekîlin o vekâleti risâlet sûretiyle istimâl etmesinden nâşî vekâlet-i mezkûrenin risâlet zımnında tahakkuk etmesidir. İki sûretde dahî hukûk-u akd müvekkile âit ve vekîl sefir-i mahz olur.

Meselâ mâl-ı mevhub yed-i mevhubun lehde telef olduktan sonra bir müstahikk zuhûr etse müstahikk vekîlu'l-ittihâbdan bir şey mutâlebe edemez. Belki müvekkilden mutâlebe etmesi lâzım gelir. (*Redd-i Muhtâr*) Nitekîm mâl-ı mevhub vekîlu'l-ittihâb yedinde bulunsa bile vâhib bu vekîl aleyhine hibeden rucû davâsını iddia edemez. (*Hindiyye*)

Şerhan “rasûl eğer akdi mürsiline muzâf kılar ise” denildi. Zîrâ rasûl akdi nefesine muzâf kılar ise bazı akidler kendi üzerine nâfiz ve hukûk-u akdden dolayı mesûliyyet dahî kendisine râci ve bazı ukûd gayr-i nâfiz olur. Buna istikrâza ve şîrâya ve bey' a rasûlden üç misâl zikir edelim:

İstikrâza rasûl: Bu rasûl akd-i istikrâzı nefesine muzâf kıldıkda makrûz ol rasûlün malı olacağı gibi ödemek dahî rasûle lâzım gelir. 1460. madde şerhine bak.

Şîrâya rasûl: Bu rasûl akdi mürsiline muzâf kılmayıp da nefesine bi'l-izâfe iştirâ etse mâl-ı müşterâ kendine âit ve kabz-ı mebî' ve tediye-i semen gibi hukûk-u akd dahî o rasûle râci olur. (*Câmi'u'l-Fusûleyn, Hâmidîyye*) 1453. madde şerhine bak. Yani ibtidâen risâlet sûretiyle şîrâya memûr olan kimsenin akdi mürsiline muzâf kılması lâzım olup nefesine muzâf kılsa[▼] mesela mâl-ı müşterâ kendine kalıp, mürsiline olmaz.

Bey' a rasûl: Bu rasûl “Bu malı sana sattım” diye akd-i bey' etse câiz olmaz. Zîrâ vekâlet, risâletin fevkinde olmakla risâlet vekâleti tazammun etmez. Belki rasûl “Mürsilim fülân bu malı şu kadar kuruşa sana sattım diyor” diye akd-i bey' etmelidir. (*Bahr*) Binâenaleyh bu bey' -i fuzûlî olup mal sâhibi dilerse mücîz olur dilerse fesheder.

Vekâlet ya risâlette ihtilâf:

Lâkin vekâlet ya risâlet olduğunda ihtilâf olursa söz risâleti iddiâ edenindir. Şöyle ki: Meselâ bâyi' bir kimseden “Sen fülân tarafından akd-i şîrâya vekîl olarak benden fülân malı satın aldın, semen-i mebî' i ver” ve o kimse “Vekîl değil rasûl idim” diye ihtilâf

▼ Vekâlet ifade eden bir söz söyleyerek.

ettiklerinde söz o kimsenindir. Binâenaleyh bâyi‘ o kimsenin vekîl olduğunu isbât etmesi lâzım gelir. (*Hindiyye*) ▼

Lâkin rasûl akdi nefesine muzâf kılarak inşâ-yı akd eyledikten sonra “Rasûl idim, vekîl değil idim” yolundaki iddiâsı kabûl olunmaz. (*Tenkîh*) Binâenaleyh bu sûrette semen-i mebi‘ kendisine lâzım gelir. (*Hâniyye*) 1454. madde şerhine bak.

3.2.15. 1463. Madde

Bey‘ ve şirâ ve îfâ ve istîfâ-yı deyne ve kabz-ı ayna vekîl olan kimsenin cihet-i vekâletden dolayı makbûzu olan mal kendi yedinde vedîa hükmündedir. Bilâ-te‘ add velâ-taksîr telef olsa zamân lâzım gelmez. Cihet-i risâletden dolayı rasûlün yedindeki mal dahî kezâlik vedîa hükmündedir.

Zâbıtâ: Vekîl, müstevdi gibi yedinde olan malda emîndir. Binâenaleyh müstevdia zamân lâzım gelen husûsâtta vekîle zamân lâzım gelir ve müstevdiin zamândan berî olduğu husûsâtta vekîl dahî zamândan berî olur. (*Bahr, Hindiyye*) ▼

Binâenaleyh [bey‘ ve şirâ ve îfâ]-yı deyne [ve istîfâ-yı deyne ve kabz-ı] ve def -i [ayna vekîl olan kimsenin cihet-i vekâletden dolayı makbûzu olan mal] hem hâl-i vekâletde hem de ba‘de’l-azl [kendi yedinde vedîa hükmündedir.] Bu cihetle mevcûd ise aynen müvekkiline teslîm etmesi lâzım gelir. 243. madde şerhiyle 794. maddeye bak. Yoksa meselâ kabz-ı deyne vekîl olan kimse makbûzunu kendisinin medyûnundaki alacağına mahsûben tevkîf edemez. Şöyle ki; bir kimse medyûnu zimmetindeki şu kadar kuruş alacağını kabza bir kimseyi tevkîl etmekle o da bi’l-vekâle kabz ettikten sonra “Benim dahî medyûn-u merkûm zimmetinde şu kadar kuruş alacağım var, ona mukâbil tutarım” diye ol kimseye vermekten imtinâ edemez. (*Feyziyye*)

Yine bu cihetle vekîlin makbûzu olan mal kendi ya emîni yedinde [bilâ-te‘ add velâ-taksîr telef] ya kıymetine noksan târî [olsa zamân lâzım gelmez.] 777. maddeye bak.

▼ Çünkü müşteri akdin izafesini inkar etmekte satıcı ise bunun satıcı hakkında gerçekleştiğini iddia etmektedir. Tekmile (en-Nihâye’dan)

▼ Tazmini kendinden def‘ etme konusunda söz onundur.

Ammâ te' addî ya taksîr ile telef olursa zâmin olur. Hattâ müvekkil o malı talep eylemiş iken vekîl itâdan ba' de'l-ımtinâ yedinde telef olsa zâmin olur. 794. maddeye bak. (*Ali Efendi*)

Tefrû'l-emsile ve'l-mesâil:

Şimdi bunları tafsîl edelim:

Vekîl bi'l-bey' yedindeki mal –bu mal, ya satılmak üzere verilen şey, yâhûd semen-i mebî' olur ikisi dahî emânettir. Şöyle ki; bir kimse mesela bir kimse bir atı satmaya diğer kimseyi tevkîl ve atı ona teslîm ettikde mezkûr at yedinde emânet olduğu gibi vekîl-i merkûm ol atı âhara bey' ve pârasını ahzetse meblağ-ı mezkûr dahî yedinde emânet olur. Bunlar bilâ-te' add velâ-taksîr telef olsa zamân lâzım gelmez. Ammâ vekîl bi'l-bey' müvekkilinin izni olmayarak berâ-yı bey' kendisine verilen malı ecnebîye idâ' ya ba' de'l-bey' semenini ecnebî yediyle müvekkiline irsâl edip de ol ecnebî yedinde bunlar telef olsa vekîl zâmin olur. 790. maddeye bak. Meğer ki vekîl bi'l-bey' in bizzât satmayıp bey' a arz etmek üzere malı dellâla vermesi ya semen-i mebî' i vekîlin emîn bildiği kimse yediyle müvekkillerine göndermesi örf ve âdet olup da bir mutâd malı dellâla verse ya semen-i emîn bildiği kimse yediyle gönderip de onun yedinde mal zâyi olmak yâhûd emîn-i merkûm semen-i mebî' i alıp firâr etmek gibi bir vecihle telef olsa vekîle zamân lâzım gelmez.▼ 43. maddeye bak. (*Ta'likât-ı İbn Âbidîn ale'l-Bahr*) Nitekim vekîl ber-vech-i âdet-i emîni ile semen-i mebî' i gönderdiğini iddiâ ettiği hâlde müvekkil bazı defeât-ı inkâr etse söz ma' a'l-yemîn vekîlidir. Velew ki vekîl tûl-i müddetden dolayı defeât-ı mezkûrenin tefâsîlini bilmesin. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

Kezâ vekîl bi'l-bey' müvekkilinin malını dükkânına koyup bir iş zımında dükkânından çıkararak komşusu bulunan dükkâncıya “Bizim dükkânı gözet” diye tenbih edip o mal dükkândan zâyi olsa bu komşu, vekîlin emîni ise vekîle zamân lâzım gelmez. 780. maddenin fıkra-i sâniyesine bak. Ammâ emîni değil ise vekîle zamân lâzım gelir. (*Surretu'l-Fetâvâ*)

▼ Âdete göre bunu yapmaya izinli sayılır.

Ve kezâ vekîl bi'l-bey^ç malı bilmediği bir kimseye bey^ç ve teslîm etmekle semen istifâ olunamayıp müşteri-yi mechûl zimmetinde kalsa vekîl zâmin olur. Zîrâ vekîl malı bilmediği kimseye teslîm edemez. (*Bahr, Redd-i Muhtâr*) Nitekîm bir kimsenin satmak üzere dellâla verdiği mâl için dellâl: “Zâyi oldu ammâ nasıl zâyi olduğunu bilmem” dese dellâl zâmin olur. (*Ankaravî*)

Ammâ bir kimse tamîr ettirmek üzere diğer kimseye meselâ bir saat verip de o da bir saatçiye itâ ettiği hâlde kime verdiğini unutsa o kimseye zamân lâzım gelmez (*Dürr-i Muhtâr*) zîrâ nisyân teaddî değildir. Kezâlik vekîl bi'l-bey^ç semen-i mebî^ç ile mücehhelen fevt olsa zamân lâzım gelir. (*Tenkîh*) 801. maddeye bak. ▼

Vekîl bi'ş-şirâ yedindeki mal: Bu mal dahi ya semen ya müşteri olur; ikisi dahî emânettir. Şöyle ki; bir kimse kendisi için bir at almak üzere diğer kimseye on altın verdikde bu meblağ yed-i vekilde emânet ve bilâ-te^ç add velâ-taksîr telef ile zamân gayr-i lâzım olur. fakat o meblağın telefıyla vekâlet dahî bâtil olur. Zîrâ 243. madde şerhinde zikir olunduğu üzere vekâletde nukûd ta'yîn ile teayyün eder. Nukûd vekile gerek itâ edilmiş olsun gerek olmasın.

Ta'yîn ile kable't-teslîm ta'yine misâl: Müvekkil vekiline: “Bu on altın ile benim için bir at al” deyip fakat mezkur on altını vekile kalbe'l ita müvekkil yedinde iken sirkat olunduktan sonra vekil on altına bir at alsın bu at vekilin malı olarak kalır. Yoksa müvekkilin olmaz.

Ta'yîn ile ba^ç de't teslîm teayyün misal: Müvekkil vekile “bu on altın ile benim için bir at al” diye ol meblağı vekiline ba^ç de't teslim yed-i vekilde sirkat olunduktan sonra artık vekîl ol atı alamaz. Alır ise at kendisinin olur. Fakat o meblağ ba^ç de'ş-şirâ' yed-i vekilde helâk olsa şirâ müvekkil için vâki ve vekîl müvekkiline semen-i mebî^ç ile rucû-a muktedir olur. 1491. maddeye bak. Bu sûretde helâk kable'ş-şirâ ya ba^ç de'ş-şirâ vâki

▼ Bu konuda veresinin hayattayken ödediğine dair sözleri delilsiz kabul edilmez. Çünkü onun ödeyip ödemediği bilinmeden ölmesiyle terekesinden tazmin gerekmiş ve açıklamaya göre borcun uhdesinden çıkması gerekmiştir. Hayriyye

olduğunda ihtilâf olursa söz maa'l-yemîn âmir ve müvekkilin olur. (*Bahr ma' a Ta'likât-i İbn-i Âbidîn aleyh*) ▼

Vekîl bi's-şirânın aldığı mal yedinde emânettir. 1492. maddeye bak. Şöyle ki; bir kimse kendisi için fülân memlekette şu kadar kîle buğday bi'l-iştirâ getirmeye diğer kimseyi tevkiîl etmekle o da kendi parası ve semen-i misl ile buğday iştirâ ve kabzedip getirir iken yolda telef olsa ziyân müvekkile âit olur. Vekîl buğday için verdiği parayı müvekkilden alır. Müvekkil mücerred “Buğday bana vâsıl olmadı” diye parasını vermekten imtinâ edemez.

Vekîl bi's-şirâ, bir malı ba'de'l-iştirâ bilâ-izni'l-müvekkil ecnebî bir kimse yediyle müvekkiline gönderip de o kimse yedinde mezkûr mâl telef olsa vekîl zâmin olur. 790. maddeye bak. Meğer ki vekîllerin mâl-ı müşterâyı emîn bildiği kimseler ile müvekkiline göndermeleri örf ve âdet ola. O hâlde vekîle zamân lâzım gelmez. Nitekiîm vekâlet bi'l-bey' de ânifen tafsîl olundu.

Kezâlik bir kimsenin şöyle bir at alıvermek için diğer kimseye verdiği parayı o kimse hânesinde terk ederek at almak üzere pazara azîmetle onu bi'l-iştirâ hânesine getirdiğinden meblağ-ı mezkûr sirkat edilip at dahî yedinde bilâ-te'add velâ-taksîr telef olsa ikisinin de hasârı müvekkile âit olur.

Fakat müvekkil için alındığı sâbit olmalıdır. Bu sûretde bâyi' onun parasını vekîlden talep ettikde o da müvekkilinden ister. Ammâ o atı müvekkil için aldığı sâbit olmayınca mücerred vekîlin böyle iddiâsiyle semen-i mezkûr ile müvekkiline hakk-ı mürâcaatı olmayıp hayvanın telefinden mütevellid zarar kendisine râci olur. (*Hindiyye*) 1486. maddenin fıkra-i ahiresine bak.

Vekîl bi's-şirâ ile müvekkil arasında mikdâr-ı semende ihtilâf:

Müvekkil on altına bir at almaya birini bi't-tevkîl mezkûr on altını vekîl-i merkûma itâ ettikten sonra vekîl “On altına aldım” ve müvekkil “Beş altına aldım” diye ihtilâf etseler

▼ Eğer müvekkil satın aldıktan sonra müvekkil nakit olarak öder de para satıcıya ulaşmadan vekildeyken telef olursa vekilin malından telef olmuş sayılır. Tekmile

atın değeri on altın olunca söz vekîlidir. Zîrâ vekîl emîn ve uhde-i emânetten hurûcu iddiâ etmekte olduğu hâlde âmir beş altının tazmînini davâ ve vekîl inkâr eylemektedir. Ammâ atın değeri beş altın olunca söz âmirindir. Çünkü âmirin emri on altın değerinde at almak iken vekîl beş altın değerinde bir at satın almıştır. Binâenaleyh mezkûr at vekîlin malı olarak kalıp âmir cümle parasını tazmîn ettirir. 1479. madde şerhine bak.

Eğer mezkûr on altını vekîl-i merkûma itâ etmemiş ise söz müvekkilindir; eğer atın kıymeti beş altın ise... Ammâ atın kıymeti on altın ise vekîl ile müvekkil tehâlüf ederek ikisi de yemîn ettiklerinde beyenlerinde cârî bulunan akd-i hükmü fesih ve at memûra terk olunur. Zîrâ müvekkil ile vekîl bâyi‘ ile müşterî menziline tenzîl olunur ki bunlar bu vecihle mikdâr-ı semende ihtilâf ettiklerinde tehâlüf cârî olur. 1778. maddeye bak.

(Bahr)

Îfâ-yı deyne vekîl yedindeki mâl: Bir kimse: “Fülân dâyinime ver” diyerek diğer kimseye on altın verse meblağ-ı mezkûr o kimse yedinde emânet olur.

Bu cihetle marîz: “Fülân dâyinime verilmek üzere” yâhûd kendisi için şöyle bir mal alınmak üzere bir kimseye para verip o dahî “Dâyinime verdim” yâhûd “Öyle bir mal aldım” dedikde marîz tekzîb etse bile nefsinden zamânı def‘de vekîlin sözü kabûl olunur. 1774. maddeye bak. *(Vâkıâtü’l-Müftîn)* ▼

Bu meselede “nefsinden zamânı def‘de” ki kaydının fâidesi 1459. madde şerhinde geçti.

(Bahr)

İstîfâ-yı deyne vekîlin yedindeki mâl: Bu mal dahî yed-i vekîlde emânet olur. Şöyle ki; mesela bir kimsenin âhar diyârdaki alacağını kabza ve müvekkiline îsâle vekîl olan kimse makbûzunu müvekkiline getirirken yolda kuttâ-ı tarîk basıp meblağ-ı mezkûru

▼ Burada kendini tazminden beri kılmak konusunda söz vekilidir. Eğer vekil müvekkiline mal verip bunu falana borcuma karşılık ver dediğinde vekil de verdim deyip alacaklı onu yalanlarsa borçtan beri olduğu konusunda vekilin malı kabz etmediği konusunda ise alacaklının sözü geçerlidir. Müvekkilin borcu bu durumda düşmez ve ikisinden birine yemin etmek düşer. Müvekkilin sözünü kabul ettiği kişi değil yalanladığı kişi yemin eder. Tekmile

ahz ve gâret ederek vekîl onları def'a kadîr olmasa zamân lâzım gelmez.
(Feyziyye)

Def'-i ayna vekîlin yedindeki mâl: Bir kimse âhar şahsa vermek üzere diğerkimseye mal verip de o kimse ile ol kimse ol âharın ta'yîninde ihtilâf etseler söz o kimsenin yani vekîlidir. Zîrâ asl-ı izinde ittifâk etmiş olduklarından vekîl emîn bulunmuştur.

Meselâ âmir "O malı Zeyd'e vermen üzere emretmişim" ve memûr yani vekîl: "Amr'a vermek üzere emretmiştin, ona verdim" diye ihtilâf etseler söz vekîlidir. (Bahr)

Sâhib-i Tekmile, Makdîsî'den naklen söz müvekkilin olduğunu iddiâ etmiş ise de bunlar muteber bir kitâptan nakle istinâd edememiş olmasına göre bu iddiâ şâyân-ı kabûl olmasa gerektir.

Kabz-ı ayna vekîlin yedindeki mal: Bir kimse bir şahsın yedindeki vedâsını kabza diğerkimseyi vekîl edip de vekîl-i merkûm dahî atı ba'de'l-kabz yedinde iken bilâ-te'add velâ-taksîr telef olsa zamân lâzım gelmez.

Metn-i maddedeki kuyûdun îzâhı:

1. Cihet-i vekâletten dolayı: Ammâ vekîlin makbûzu cihet-i vekâletten dolayı olmayıp da gasb ve deyn gibi cihet-i mazmundan dolayı olur ise vekîl-i merkûm makbûzu olan malda vedî hükmünde yani emîn olmaz.

Mesela bir kimse diğerkimseden bir atı bi'l-gasb yedinde iken o kimse o kimseye "Mezkûr atı fûlân şahsa ver diye" emredip o da atı falan şahsa verdim dediği hâlde şahs-ı merkûm "Almadım" dese söz maa'l-yemîn o şahsın olur. Yoksa o kimse mücerred o kimsenin vekîli olmakla verdim dediğinde tasdîk olunamaz. Meğerkı; verdiği beyyine yâhûd müvekkilin tasdîki ile sâbit ola. Müvekkil o âdeme verildiğini inkâr ettikde vekîl, ol âdeme verdiğini bilmediğine dâir müvekkile yemin teklîf edebilir. Yeminden nükûl ettikde vekîlden zamân sâkıt olur.

Nitekîm bir kimse medyûnuna "Senden alacağım olan şu kadar kuruşu fûlân şahsa ver" diye emretmekle o da: "Ona verdim" dediği hâlde o şahıs "Almadım" dese hüküm

minvâl-i meşrûh üzeredir. Buna dâir tafsîlât 1459. madde şerhinde geçti.
(*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

Vediaten makbûzda dahî hüküm buna mümâsildir. Şöyle ki; müstevdi, mûdia “Bendeki on altın vedianı emrinle fülân âdeme verdim” dediği hâlde müstevdi emri inkâr etse söz emir etmediğine yeminle mûdiindir. (*Bahr*)

2. Makbûzu ammâ vekîlin makbûzu değil ise vedîa hükmünde olmaz. Şöyle ki; mesela bir kimse diğer kimseye fülân şahsa olan on altın borcunu ona edâ et demekle o kimse “Edâ ettim” dediği hâlde tâlib ile müvekkil onu tekzîb etseler o kimse edâyı isbât ederse febihâ; ve illâ söz maa'l-yemîn o kimse ile o şahsındır. Ve müvekkil adem-i ilme tahlîf olunur. Fakat müvekkil “o kimse” vekîli “o kimseyi” şahs-ı merkûma edâ ettiğine dâir olan sözünde tasdîk edip fakat tâlib o “şahs”ı tekzîb ettikde eşbeh olan vekîl müvekkiline rucû yani dâyine verdiğini müvekkilinden talep eder. 1506. maddeye bak.▼
Bu tasdîk ile tâlib ve dâyinin istîfâsı sâbit olmayacağından tâlib alacağını medyûndan ister. (*Bahr*) 1459. madde şerhine bak.

[Cihet-i risâletten dolayı rasûlün yedindeki mal dahî kezâlik] yani cihet-i vekâletten dolayı vekîlin makbûzu olan mal gibi [vedîa hükmündedir.] Bilâ-te' add velâ-taksîr telef olsa zamân lâzım gelmez.

Meselâ 1454. madde ile şerhinde zikir olunduğu üzere bir kimseye sarrâfin ikrâz edeceği akçeyi alıp götürmek üzere o kimse hizmetkârını merkûm sarrâfa gönderip sarrâf “verdim” ve hizmetkâr dahî “aldım ve efendime verdim” dese hizmetkâr berâet-i nefsî, hakkında tasdîk olunur. Zirâ emîn olup berâet-i nefsî hakkındaki kavli kabûl edilir. Ammâ müstakriz, hizmetkârının sarrâfdan kabzını inkâr etse müstakriz yani efendi üzerine mücerred bu hizmetkârın “Kabz ettim” sözüyle hiçbir şey lâzım gelmez.
(*Ta'likât-ı İbn Âbidîn ale'l-Bahr, bi-ziyâdetin- ve îzâhın*)

▼ el-Câmi'de ise -onu doğrulasa bile- vekilin müvekkiline rucû hakkının olmadığı söylenmiştir. Birincisi daha doğrudur.

3.2.16. 1464. Madde

Medyûn borcunu dâyine gönderip de kable'l-vusûl rasûl yedinde telef olduğu sûrette eğer medyûnun rasûlü ise medyûnun malından telef olur. Ve eğer dâyin'in rasûlü ise dâyin'in malından telef olup medyûn borcundan berî olur.

[Medyûn borcunu] yed-i rasûl ile [dâyine gönderip de kable'l-vusûl] ile'd-dâyin o borç [rasûl yedinde telef olduğu sûrette eğer medyûnun rasûlü ise] bunun kabzı dâyin'in kabzı makâmına kâim olmadığı cihetle [medyûnun malından telef] ve hasârı medyûna âit [olur.] Medyûnun borcunu dâyine ödemesi lâzım gelir. Rasûlün yedinde telef bilâ-te'add velâ-taksîr vâki olunca ona da bir şey lâzım gelmez. Mâdde-i ânifenin fikra-i ahîresine bak. Ammâ te'addî ya taksîri ile telef olur ise medyûn rasûle tazmîn ettirir. 787. maddeye bak.

Fakat medyûnun rasûlü borcu dâyine getirerek yedinde öyle bir para bulunduğunu haber verdiğinde dâyin, rasûl-i merkûma “Yedindeki para ile benim için şöyle bir şey alıver” dedikten sonra o para rasûl-ü merkûm yedinde telef olsa dâyin'in malından telef olur. 1453. maddeye bak. (*Ankaravî*) Zîrâ şîrâ ile emri onun kabzı menzilindedir. (*Tekmile*)

[Ve eğer dâyin'in rasûlü ise] bu rasûlün kabzı dâyin'in kabzı makâmına kâim olacağı cihetle [dâyin'in malından telef olup] binâenaleyh [medyûn borcundan berî olur] ve rasûlün yedindeki telef bilâ-te'add velâ-taksîr ise ona dahî zamân lâzım gelmez. Ammâ telef onun te'addî ve taksîri ile ise rasûl dâyine zamin olur. Mâdde-i ânifeye ve şerhine bak. (*Behce*)

Nitekim dâyin: “Sendeki alacağımı fülân kimseye def ve teslîm et” diye medyûnuna emr eylese o kimse dâyin'in rasûlü olur. Onun (ol kimsenin) yedinde telef olunca hasârı dâyine ammâ âittir. Dâyin: “Sendeki alacağımı fülân kimse ile gönder ya irsâl et” dedikde o kimse dâyin'in rasûlü olmaz. (*Surretu'l-Fetâvâ fi'l-vekâle, Tekmile-i Redd-i Muhtâr*) Binâenaleyh borç yed-i dâyine vusûlden mukaddem yed-i rasûlde telef olsa medyûnun malından telef olur. (*Redd-i Muhtâr*) Bu maddedeki “borç” tabiri ihtirâzî

değildir. Ayndaki hüküm dahî böyledir. Şöyle ki; bir kimse tâcirden şu kadar kuruşa bir malı iştirâyâ “Sevm-i şîrâ tarîkiyle ahza” tâlib olmakla tâcir-i merkûm dahî mezkûr malı bir kimse yediyle o kimseye bi'l-irsâl ona teslîm olunmadan yed-i rasûlde telef olduğu sûretde o kimse eğer o kimsenin rasûlü ise 298. madde hükmünce zamân ona lâzım gelir, rasûle gelmez. 1463. maddeye bak. Ve eğer tâcirin rasûlü ise zarar-ı vâki tâcire âit olur.

Kezâ mukrizin ikrâz edeceğini va'd eylediği meblağı müstakrize bir şahıs yediyle bi'l-irsâl kable'l-vusûl o şahıs elinde telef oldukda bakılır: O şahıs; müstakrizin rasûlü ve müstakriz dahî onun kabzını mukirr ise zarar müstakrize âittir. Lâkin müstakriz, rasûlünün kabzını münkir ise söz müstakrizin olup rasûl “Kabz ettim” dese bile ol kimseye zamân lâzım gelmez. O şahıs, mukrizin rasûlü ise zarar mukriz üzerinedir. *(Ankaravî, Surretu'l-Fetâvâ fi'l-vekâlet)*

Suâl: 1459. madde şerhinde zikir olunan kâide-i sâniyeye mebnî rasûl: “Kabz ettim” dedikde bu söz ile kabz sâbit olarak müstakrize zamân lâzım gelmeli değil mi? فليتأمل في الجواب...¹

Fer: Medyûn dâyinine bir malı bi'l-itâ: “Bunu sat ve semeninden alacağını al” demekle o da bey' ve semenini müşterîden kabz ettikten sonra yedinde telef olsa nazar olu[nu]r: Dâyin eğer kendi nefsi için kabzı ihdâs ve tecdîd ettikten sonra telef olursa dâyin malından telef olur. Ve eğer kendi nefsi için kabzı ihdâs ve tecdîd etmeden telef olursa medyûnun malından telef olur. 262. madde şerhine bak.

Ammâ medyûn dâyinine bir malı ba' de'l-itâ: “Bunu hakkın mukâbilinde sat” demekle o da satıp semeni müşterîden kabz ettikde alacağını istîfâ eylemiş olur. Hattâ bundan sonra semen-i mezkûr yedinde telef olsa hasârı dâyine âit olur. *(Hâniyye)*

3.2.17. 1465. Madde

Bir kimse iki kişiyi birden tevkîl etse, vekîl oldukları husûsda yalnız birisi tasarruf edemez. Fakat husûmete yâhûd redd-i vedîaya veyâhûd kazâ-i deyne vekîl iseler yalnız

¹ Cevap hakkında düşün.

birisi ifâ-yı vekâlet edebilir. Ammâ bir kimseyi bir husûsa vekîl ettikten sonra diğeri dahî re'sen o işe vekîl ettiği sûrette her hangisi ifâ-yı vekâlet etse câiz olur.

Kâide: İki kişiye tefvîz edilen bir tasarrufu yalnız birisi yapmaya muktedir değildir. Buna müteferri mesâil:

1. **Mesele:** Vekâletden [bir kimse iki kişiyi birden] tabir-i diğeri kelâm-ı vâhid ile [tevkîl etse, vekîl oldukları husûsda] bedel muayyen olsa bile [yalnız birisi tasarruf edemez.] Zîrâ müvekkil ikisinin re'yinin ictimâına râzî olup yoksa yalnız birisinin re' yine râzî olmamıştır. İctimâ-ı re' yde ise müvekkile fâide vardır. Bey' a vekâletde semen-i mebî' beyân edilmiş olunca ictimâ-ı re' yde fâide yoktur denilmez. Çünkü beyân-ı semen ile beraber ikisini ma' an tevkîl etmesinden anlaşılır ki müvekkilin garazı ziyâde-i semen ve ihtiyâr-ı müşterî husûslarında iki vekîlin re'yinin ictimâıdır. *(Bahr)* ▼

Bu cihetle ma' an tevkîl edilen iki vekîlden biri sabî-i mahcûr olsa bile yine yalnız birisi tasarruf edemez. *(Bahr, Redd-i Muhtâr)* ▼

Yine bu cihetle iki vekîlden yalnız biri fevt ya mecnun olmakla vekâleti 1527. madde mucibince bâtil olsa diğeri ifâyı vekalet edemez. *(Bahr)*

Yine bu cihetle kabz-ı hibeye ya kabz-ı deyne vekîl olan iki kişiden yalnız birisi kabz edemez. *(Redd-i Muhtâr)* Çünkü müvekkilin iki kimseyi tevkîl eylesinden maksadı makbûzun iki vekîl tarafından muhâfaza edilmesidir ki; iki vekîlin muhâfazası bir vekîlin muhâfazası gibi değildir. *(Bahr)* Bunda “tasarruf edemez” tabirinin manâsı tasarrufun nev'ine göre tahalluf eder. Şöyle ki:

Bu tasarruf bazen diğeri vekîlin ya müvekkilin icâzetine mevkûf kalır... Emsile-i âtiyede olduğu gibi:

▼ Yani malının bedelinden eksik olmasını engellemek için bedelin takdiri için... Zîrâ bazen iki vekîlin birleşmesiyle malın bedeli yükselebilir ve birinci vekil seçemezken ikinci vekil daha uygun bir müşteri seçebilir. *Redd-i Muhtâr*

▼ Eğer ikisi vasî iken birisi ölürse hayatta olan vasî ancak hâkimin emri ile tasarruf edebilir. Tekmile

1. **misâl:** İki vekîl bi'l-bey' den yalnız birisi mal satıp da vekîl-i diğér hîn-i bey' de hâzır bulunarak bu bey' i mücîz olsa câiz ve nâfiz olduğı gibi gâib olup da ba' dehû mücîz olsa İmâm Ebû Yusuf'a göre yine câiz ve İmâm-ı Âzam'a göre gayr-i câizdir. Niteki bey' a vekîl olan iki kimseden biri o malı diğér vekîle satsa câiz olmayacağı gibi. (*Bahr*)

▼

2. **misâl:** Bu iki vekîl bi'l-bey' den yalnız birisi o malı diğér kimseye bey' eylese zâhir olan bu bey' fuzûlî ve müvekkil şerâit-i icâzet mevcûd iken mücîz olsa câiz olur. 1495. madde şerhindeki zâbita-i râbiaya bak.

3. **misâl:** Kabz-ı deyne ya kabz-ı hibeye vekîl olan iki kişiden yalnız birisi kabz ettikde dâyin ve mevhûbun lehine icâzetine mevkûf olur. 1459. madde şerhinde “Kabz-ı fuzûlî” ‘unvânlı meseleye bak. (*Behce, Redd-i Muhtâr bi-ziyâdetin-*)

Bu tasarruf bazen müvekkil üzerine nâfiz olur. Emsile-i âtiyede olduğı gibi:

1. **misâl:** İki vekîl bi's-şirâdan yalnız birisi akdi nefisine bi'l-izâfe iştirâ etse zâhir olan müvekkil bu iştirâyı mücîz olsa bile nâfiz olmayıp mâl-ı müşterâ vekîl bi's-şirâyâ kalır. 1453. madde şerhine bak.

2. **misâl:** İsticâr-ı mala iki kimse vekîl olup da yalnız birisi isticâr etse akd-i icâre vekîl-i müste'cir üzerine nâfiz olur. Bundan sonra vekîl-i müste'cir me'cûru müvekkiline verse de o da kabz etse beynlerinde bi't-te'âfi icâre-i mütebeddie mün' akid olur. (*Hindiyye*)

Bu tasarruf bazen re'sen bâtil olur. Emsile-i âtiyede olduğı gibi:

1. **misâl:** İki vekîl bi-kabzi'd-deynden yalnız birisi kabzederek makbûz-u mezkûr kable'l-icâze yedinde telef olsa müvekkil deynden berî olmaz. (*Ankaravî bi-ziyâdetin-Bahr*)

▼ Eğer iki vekilden biri diğérine bir şeyi satar ise Hâniyye'ye göre câiz olmaz. Yine iki vasiden biri terekeden bir şeyi diğérine satarsa

2. misâl: Bir kimse âriyet ya vedfa ya mağsûb gibi bir aynı istirdâd etmeye iki kişiyi ma'an tevkîl eylediği hâlde o aynı yalnız birisi istirdâd edip de yedinde telef olsa aynı küllîsini zâmin olur.

Suâl: Bu hâlde kâbız olan vekîl makbûzun yalnız nısfını zâmin olmalı idi, zîrâ vekîlin her biri nısfının kabzına memûrdur.

Cevâb: Her birinin kabz-ı nısfâ memûr olması yanî nısfını kabz edebilmesi diğer vekîlin izniyle olup yoksa hâl-i infirâdda nısfını dahî kabza memûr ve me'zûn değildir. (*Bahr, Redd-i Muhtâr*) [Fakat] iki vekîlden yalnız birisi tasarruf edemez zâbitasından dokuz mesele müstesnâdır:

1. [Husûmete], 2. [yâhûd redd-i vedfaya], 3. ya redd-i âriyete, 4. redd-i mağsûba, 5. ya bey'-i fâsid ile mebî'i redde, 6. ya teslîm-i hibeye, 7. [veyâhûd kazâ-i deyne], 8. veyâhûd bi-gayr-i mâlin talâka [vekîl iseler yalnız birisi îfâ-yı vekâlet edebilir.]

1. İzâh-ı husûmet: Bir kimse muhâkeme ve muhâsameye iki davâ vekîlini tevkîl etse yalnız birisi muhâkeme olabilir. Fakat diğerinin inzımâm-ı re'yi lâzımdır. Hattâ bu diğer vekîlin re'yi munzam olmaksızın iki vekîlden birisi muhâsame olsa câiz olmaz. Diğer vekîlin meclis-i hükümde huzûru şart değildir. (*Redd-i Muhtâr*) Zîrâ iki vekîlin meclis-i hükümde ictimâları fâide vermez. Çünkü husûmet her ne kadar re'ye muhtâc ise de ikisinin de meclis-i kazâda ictimâları şart edildikde ya ikisinin birden söylemesi şart edilecektir. Bu sûret emr-i muhâkeme müşevveş ve şağb yani teheyüç-i şerre bâ'is olacağından hâkim buna müsâade etmeyeceği cihetle birden söylemeleri mümkün değildir. (*Bahr ma'a ta'likât İbn Âbidîn aleyh, Tekmile-i Redd-i Muhtâr*) Ya ale't-te'âkub söylemeleri şart olunacaktır. Bu dahî câiz değildir. Zîrâ evvelâ bir vekîl muhâkeme ve muhâsame ve mâhiyyet-i davâ münfehim oldukdan sonra diğerinin muhâkeme ve muhâsamesine müsâade edilse üçüncüsüne ve dördüncüsüne ve hâkezâyâ müsâade olunmasına müeddî ve bu ise gayr-i mütenâhî muhâsamâta ve fâidesiz iştigâlâta bâdî olur. Yâhûd meclis-i muhâkemede müşâvereleri şart edilecektir. Hâkim, mehâbet-i meclisi muhâfaza için meclis-i muhâkemede istişâreden men edeceği cihetle

bu da olamaz. (*Velvâliciyye*) Lâkin bu iki vekîl bi'l-husûme kabza dahî vekîl olunca yalnız birisinin müdde'â bihi kabza salâhiyyeti yoktur. Hattâ hem husûmet hem de kabz-ı mahkûmun bihe iki kimse tevkîl edildikten sonra ikisi muhâkeme olup ba' dehu bu iki vekîlden biri fevt oldukda ber-hayât bulunan vekîl şuhûdu ikâme edebileceği gibi müddeâ bih sâbit olunca müvekkili için hüküm olunabilir ise de müdde'â ve mahkûmun bihin bu vekîle teslîm edilmesiyle hüküm olunamaz. Lâkin vefât eden vekîl için bir vasî ta'yîn olunarak müddeâ bih ber-hayât bulunan vekîl ile vasî-i merkûma teslîm edilir. (*Bahr*)

Muhtâc-1 hall-i mesele: İki vekîlden biri diğèrinin inzımâm-ı re'yi ile muhâkeme olabilir denildi. Muhâkemededen hâric kalan vekîl ile muhâkemedede isbât-ı vücûd eden vekîl arasında evvelce müşâvere olunarak hâricin re'yi alındığı mahkeme nezdinde sâbit olmak lâzım mıdır ve bu sübût nasıl olur?

2. İzâh-ı “redd-i vedî' a... ilh.” Vedîa ile diğèrlerinin reddine iki vekîl bulunup da yalnız birisinin îfâ-yı vekâlet edebilmesi sebebine gelince; bunlar re'ye muhtâç olmamakla yalnız birisinin reddi ikisinin reddi gibidir. Mecelle'de redd-i vedîa bedeline redd-i ayn denilmiş olsa idi evlâ olurdu. Çünkü redd-i vedîa ile redd-i âriyet ve mağsûb ve fâsiden mebî' beyninde fark yoktur. (*Bahr*)

“Redd” tabiri istirdâd-ı ayn ve kabz-ı hibeden ihtirâz için olduğu gibi kazâ-yı deyn tabiri iktizâ-yı deyn den ihtirâz içindir. Çünkü iktizâyâ yani kabz ve istîfâ-yı deyne iki kişi vekîl olunca yalnız birisi onu kabzedemez. Zirâ bunlarda iki kişinin tevkîlinde arz-ı sahîh vardır. Şöyle ki; ikisinin muhâfazası yalnız birinin hıfzından hayırlıdır. فإذا قبض أحدهما ضمن كله، لأنه قبض بغير إذن المالك.¹

Teslîm-i hibeye dâir tafsîlât 1459. madde şerhinde mürûr etti.

9. [Ammâ bir kimseyi bir husûsa vekîl ettikten sonra diğèrini dahî re'sen o işe vekîl ettiği sûretde her hangisi îfâ-yı vekâlet etse câiz olur.] Zirâ bu takdîrde müvekkil,

¹ Eğer onlardan birisini kabz ederse tamamını tazmin eder. Çünkü onu mal sahibinin izni olmadan kabz etmiştir. Tekmile-i Redd-i Muhtar

vekillerden her birinin ale'l-infirâd re'yine vakt-i tevkîlinde râzî olmakla bu rızâsı tagayyür eylemez. (*Dürer*)

İki kişinin tevkîlinde suver-i selâse:

Şu hâlde iki kişi üç sûretle tevkîl olunur:

Sûret-i ûlâ: Ma'an tevkîldir ki; hükmü bu mâddenin fikra-i ûlâsında zikir olundu.

Sûret-i sâniye: Ale't-teâkub tevkîldir ki bu fıkra da tafsîl edildi.

Sûret-i sâlise: "İkinizden biriniz benim için şöyle bir at alınız" diye tevkîl eylemektir. Bu cihetle memûr olanlardan birisi evvelen, diğeri de sâniyen birer at alsalar evvelen vâki olan iştirâ müvekkil için olup iştirâ-yı sâni vekile kalır. İkisi de ma'an ve bir vaktde alsalar müşterânın ikisi dahî müvekkilin olur. (*Bahr, Ankaravî*) Zîrâ birisini tercihte müreccih yoktur.

Kezâ bir kimse iki kişiyi ayrı ayrı fûlân malını bey'a vekîl ettikde ikisi de satdıkları takdîrde hangisi evvelâ satarsa câiz ve ikincisinin bey'i gayr-i câiz olur. Hangisinin evvel sattığı malûm olmaz ise müşterîlerden her biri o malın nısfına nısf-ı semen ile mâlik olurlar.▼

İkinci mesele vesâyetten: İki vasîden yalnız birisi tasarruf edemez. Şöyle ki: Bir kimse iki kişiyi vasî ta'yîn ettikde gerek kelâm-ı vâhid ile ve gerek her birini müstakil kelâm ile ta'yîn etsin vasî oldukları husûslarda yalnız birisi ale'l-esahh tasarruf edemez. Hâlbuki her biri müstakil kelâm ile tevkîl edilen iki vekîlden her biri müstakillen tasarruf edebilirdi. Fark şudur ki vasîler mûsînin hîn-i vefâtında cümleten vasî olurlar. Ammâ vekâletin hükmü nefis-i tevkîl ile sâbit olur. (*Bahr, Tekmile-i Redd-i Muhtâr*) Eşbâh şerhi, Hamevî'nin Kitâb-ı Vekâlet âhîrinde tafsîlât bulunmakla mürâcaat oluna.

▼ Çünkü o ilk değildir. Bu yüzden vekillerden her biri anlaşmanın farklı olması nedeniyle muhayyer olur ve ancak müşterîlerden birinin elinde olduğu zaman tercih söz konusu olabilir. Mal yanında olan müşterî satın aldığı onaylandığı ve kabz edebilmiş olması geçmiş bir delil olduğu için tercih olunur. Redd-i Muhtâr

Üçüncü mesele vedîadan: İki müstevdiden birisi küll-i vedîayı hıfzedemez. 783. maddeye bak.

Dördüncü mesele kazâdan: Bir davâyı ma‘an istimâ ve hükmetmek üzere nasbolunan iki hâkimden yalnız birisi davâyı istimâ ve hükmedemez. 1802. maddeye bak.

Müteaddid hükümlerden yalnız birisi davâyı hükmedemez. 1844. maddeye bak.

Beşinci mesele vakıfdan: İki nâzırdan yalnız birisi umûr-u vakıfda tasarruf edemez. Şöyle ki; bizzât vâkıf yâhûd hâkim-i vâhid, vakıf için iki nâzırı ta‘yîn ettikde yalnız birisi tasarruf edemez.▼

3.2.18. 1466. Madde

Bir kimse vekîl olduğu husûsda başkasını tevkîl edemez. Müvekkil ona izin vermiş veyâhûd re‘yinle amel et demiş olsa ol hâlde vekîl başkasını tevkîl edebilir. Ve bu vecihle vekîlin tevkîl ettiği kimse müvekkilin vekîli olur yoksa ol vekîlin vekîli olmaz. Hattâ vefâtiyle vekîl-i sâni mün‘azil olmaz.

[Bir kimse vekîl olduğu husûsda] yani mâ vukkile fi hde [başkasını] kasden [tevkîl] ve vasiyyet [edemez.] Tabir-i âharla tevkîl etse nâfiz olmaz. Velev ki müvekkil vekîline semeni beyân etmiş ola.▼ Zîrâ o kimseye tefvîz olunan emir, husûs-u mezkûrun îfâsı olup yoksa onun îfâsına diğerini tevkîl değildir. (*Dürrer fi’l-kazâ*) Ve bir de müvekkil vekîlinin re‘yine râzî ve âra ise muhtelif olmakla ikinci vekîlin re‘yine râzî addolunmaz. (*Bahr*) ▼

Îzâhu’l-kuyûd:

1. Vekîl olduğu husûsda: Ammâ vekîl kendisi için sâbit olan hukûkda başkasını bilâ-izin tevkîl edebilir. Hattâ müvekkil vekîline hukûk-u mezkûrda başkasını vekîl etme demiş olsa dahî muteber olmayacağı gibi vekîl bu hukûkda müvekkilini tevkîl etse sahîh

▼ Eğer her ikisi de iki vasînin durumunda olduğu gibi beldenin kadısı tarafından tayin edilmiş iken birisi tasarruf ederse... Hamevî, Tekmile

▼ Rivayetlerin çoğunda ise caiz olmadığı belirtilmiştir. Zira ücretler arasında mülk edinilmesi caiz olmayanlar vardır. Tekmile

▼ Vekilin ölüm anında bir başkasına vasiyeti tevkil gibidir. Bahr

olur. (*Bahr*) Meğer ki vekîl bi'l-bey^c malı müeccelen satıp semeni kabz etmek için emîni bulunmayan diğer kimseyi bilâ-emir bi't-tevkîl vekîl-i sâni semen-i mebî^ci müşteriden kabz ettikten sonra yedinde telef veya mücehhelen fevt olsa inde'l-Îmâmi'l-Âzam müvekkil-i evvel semen-i mebî^ci vekîl-i evvele tazmîn ettirir. (*Hâmiş-i Behce, Hâmiş-i Ankaravî*)

2. Kasden: Ammâ vekîl-i sâni yâhûd fuzûlî-i ecnebî vekîl-i evvelin huzûrunda bey^c etse yâhûd gıyâbında satsa da vekîl-i evvel huzûren ya gıyâben olan şu bey^ce icâzet verse câiz ve müvekkil üzerine nâfiz olur. 55. maddeye bak. Zîrâ müvekkilin maksûdu vekîl-i evvelin re'yinin husûlü olup bu iki sûretde onun re'yi hâsıl ve tasarrufu sahîh ve hukûku akd âkid bulunan vekîl-i sâniye âit olur. (*Bahr*)[▼]

Bunda bey^c ile tasvîr edildi. Zîrâ bir ecnebî bir malı iştirâ edip de vekîl-i evvel bunu mücîz olsa câiz ve müvekkili üzerine nâfiz olmaz. 1453. madde şerhine bak.[▼]

Nitekim müvekkil vekiline “Şu atı benim için al” deyip te vekîl, diğer bir şahsı bi't-tevkîl o da satın alsın bu at vekîl-i evvelin olur. (*Bahr*)

Meselenin bey^c ile tasvîri akiddin bulunmayan husûmet, kazâ-i deyn ve ibrâ ani'd-deyn ve talâk gibi husûsâtın ihtirâz içindir. Zîrâ bunlara vekîl olan kimse diğerini tevkîl edip de vekîl-i sâni vekîl-i evvelin huzûrunda bu husûsâtı işlese dahî sahîh olmaz. (*Dürr-i Muhtâr*) Şöyle ki; mesela bir kimse medyûnu ibrâya diğer kimseyi tevkîl edip de vekîl-i merkûm ibrâya diğer bir şahsı bi't-tevkîl o da medyûnu vekîl-i evvelin huzûrunda ibrâ etse sahîh olmaz. (*Bahr, Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

▼ Kitapta yazılanın zâhirine göre, icazte mevkuf olmaksızın hazır bulunmanın yeterli olmasıdır. İlk vekilin hazır bulunması yeterli değildir. İbarelerden mutlak olarak anlaşılana göre sonuncu vekile yorumlanmıştır. Bahr. Güvenilir olan görüş de budur. Çünkü vekilin tevkili sahîh olmayınca yok hükmünde sayılmıştır. Bu durumda kendisine tasarrufunu tasvip etmek üzere birinci vekil hazır olmadığında ikinci vekil fuzûlî olur. Tekmile

▼ Onun üzerine nâfiz olur ve geçerlilik kazansa bile müvekkilin iznine bağlı olmaz. Redd-i Muhtâr. Bu vekilin akdi başkasına muzaf kılmaması durumundadır. Eğer birine izafe ederse o zaman o kişinin iznine başlı olur. Aynı şekilde müşteri sabi ya da mahcur olmadığında da böyledir. Çünkü bunlar da akde geçerlilik kazandıramazlar. Redd-i Muhtâr

3. Nâfiz olmaz: Ammâ müvekkil bu tevkîli mücîz olsa câiz ve vekîl-i sâni birinci müvekkilin vekîli olur. Bu sûretde vekîl-i evvelin bu tevkîli fuzûlî addolunur.▼ Fakat dört mesele müstesnâ olup, bunlarda vekîl başkasını tevkîl edebilir:

1. mesele: [Müvekkil] başkasını tevkîle [ona] yani vekîle [izin vermiş veyâhûd] re'yine tefvîz etmek sûretiyle vekîline [re'ynle amel et] ya “dilediğin gibi yap” ve kezâ: " لو قال " [demiş olsa ol hâlde vekîl başkasını tevkîl edebilir] ¹ له الموكل: ما صنعت من شيء فهو جائز" Zîrâ bu hâlde diğeri tevkîle sarâhaten izin vermiş ve ale'l-ıtlâk re'yine tefvîz eylemiş ise olmakla âharı tevkîle müvekkilin rızâsı vardır. (*Bahr*) و لأنه فوض إليه الأمر فيما يراه عاما و ² التوكيل من جملة ما رآه Ammâ bu ikinci vekîl üçüncüsünü tevkîl edemez.▼

Fakat bu vecihle “Re'ynle ‘amel et” demekle, vekîl diğeri tevkîl etse de bu ikinci vekîl malı birinci vekîle satsa câiz olmaz. (*Bahr*)

Vekîl bi'l-kabz müvekkilin izniyle diğeri kimseyi kabzı tevkîl etmekle o dahî kabz ederek makbûzunu vekîl-i evvel verse vekîl-i sâni berî olur. Hattâ vekîl-i evvel, meblağ-ı mezkûru istihlâk etse zamân ona lâzım olup yoksa vekîl-i sâniye lâzım gelmez. 1463. maddeye ve şerhine bak. (*Alî Efendi*)

[Ve bu vecihle] izin ya tefvîz ile [vekîlin tevkîl ettiği kimse müvekkilin vekîli olur yoksa ol vekîlin vekîli olmaz. Hattâ] müvekkil-i evvel tarafından [vekîl-i evvelin azliyle yâhûd] vekîl-i evvelin [vefâtiyle] veya mecnûn olmasıyla 1521., 1529., 1530. madde ahkâmınca vekâleti bâtil olsa [vekîl-i sâni mün‘azil olmaz.]▼ Ammâ vekîl-i evvel, vekîl-i sâniyi azl ettikde nazar olunur. Müvekkil-i evvel, vekîline "اصنع ما شئت"

▼ Onun üzerine nafiz olur ve geçerlilik kazansa bile müvekkilin iznine bağlı olmaz. Redd-i Muhtâr. Bu vekilin akdi başkasına muzaf kılmaması durumundadır. Eğer birine izafe ederse o zaman o kişinin iznine başlı olur. Aynı şekilde müşteri sabi ya da mahcur olmadığında da böyledir. Çünkü bunlar da akde geçerlilik kazandıramazlar. Redd-i Muhtâr

¹ “Müvekkil vekiline: Ne yaparsan yap caizdir.” derse...

² Çünkü müvekkil genel olarak gördüğü işi ona tevkil etmiştir/onu vekil tayin etmiştir. Tevkil ise onun gördüğü genelden bir parçadır.

▼ Onların “fuzûlî, bir iş gerçekleştirdiğinde izne bağlı olur” sözünden bu tevkilin sahih olduğu anlaşılır. Ta'likât-ı İbn Âbidîn ale'l-Bahr, Tekmile

▼ İlk müvekkilin ölümüyle birinci ve ikinci vekil de mün‘azil olur.

=“İstedigini yap” demiş ise vekîl-i evvel, vekîl-i sâniyi azledebilir.▼ Nitekim bu sûrette müvekkil-i evvelin dahî vekîl-i sâniyi azletmesi câizdir. Vekîl-i evvel gerek ber-hayât ve gerek fevt olmuş olsun. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

Müvekkil-i evvel vekîline: “Fülân kimseyi tevkîl et” demiş ise vekîl-i evvel, sâniyi azledemez. Zîrâ vekîl-i sâninin vekâleti tevkîl ile muntehî ve binâenaleyh 1526. madde hükmünce vekâletden mün‘ azil olur. (*Ankaravî*)

Fakat müvekkil vekîline “Diledigini yap” dedikde bu vekîl dahî âharı tevkîl eylese bazı fukahâ onu azil edebileceğini beyân ve bazı fukahâ ise azil edemeyeceğini ityân eylemişlerdir. (*Bahr, Ta‘likât-ı İbn Âbidîn ale’l-Bahr, Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

2. mesele: Kabz-ı deyne vekîl olan kimse kendi emînini onu kabza tevkîl edebilir. Bu vekîl-i sâni o deyni kabz ettikde medyûn deynen berî olur. (*Bahr, Tekmile-i Redd-i Muhtâr*) "لأن يده كيدہ" ¹ Ve meblağ-ı makbûz vekîl-i sâni yedinde bilâ-te‘ add velâ-taksîr telef olsa vekîl-i sâniye dahî zamân lâzım gelmez. (*Alî Efendi*)▼

3. mesele: Def‘-i zekâta vekîl başkasını ve bu da diğerini "ثم و ثم" ² tevkîl edebilir. Bu vekîl-i sâni zekâtı müstehikkına verse câiz olup müvekkil-i evvelin icâzetine mevkûf olmaz. (*Bahr, Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

4. mesele: Vekîl-i evvel, takdîr-i semen ederek vekîl-i sâniyi tevkîl etse câiz olur. Zîrâ re‘ye ihtiyâc, takdîr-i semen husûsunda olup bu ise hâsıl olmuştur. (*Bahr*) Mesela vekîl bi’l-bey‘ satmaya memûr olduğu malı: “Şu kadar kuruşa sat” diye diğer kimseye emir ve tevkîl etse câiz ve vekîl-i sâninin bey‘i sahîh olur.

1465. madde şerhinde zikir olunduğu üzere müvekkil iki vekîline semeni beyân etse bile yalnız birisi satamaz iken vekîl-i evvel semeni vekîl-i sâniye beyân eylese vekîl-i sâninin bey‘i bu mesele hükmünce nâfiz oluyor.▼

▼ Kendisine bir şey yapma işi verildiğinde o, buna görevlendirilmeyi de azledilmeyi de kabul etmiş demektir. *Bahr*

¹ Çünkü vekilin eli müvekkilin eli gibidir. *Bahr, Tekmile*

▼ Eğer onun ev halkından değilse tevkil caiz değildir. Eğer onun elinde iken telef olursa amirin alacağı ile borçluya rucû hakkı vardır. *Tekmile*

² Peşpeşe, ard arda...

Birinci fıkraya müteferri mesâil:

Evvelen: Vekîl bi-kabzi'd-deyn bilâ-izin emîni olmayan birini kabz-ı deyne tevkîl edip de medyûn borcunu bu vekîl-i sâniye verdikde nazar olunur: Deyn-i makbûz vekîl-i evvele vâsıl olursa medyûn berî olur, ve illâ olmaz. ▼

Sâniyen: Muayyen bir şeyi almak üzere başkasını tevkîl edip de vekîl-i sâni onu iştirâ etse müşterâ vekîl-i evvelin olur. Hattâ vekîl-i evvel vekîl-i sâniye “Fülân malı müvekkilim için al” dese de o da akdi nefesine bi'l-izâfe alsa müvekkil-i evvelin icâzetine mevkûf olmaz. ¹ لكونه شرانا فضوليا؛ و هو لا يتوقف.

3.2.19. 1467. Madde

Eğer vekâletde ücret şart edilip de vekîl dahî îfâ-yı vekâlet eylese ücrete müstahikk olur. Şart edilmeyip de vekîl dahî “ücret ile hizmet eder” makûleden değil ise müteberri olup ücret isteyemez.

[Eğer vekâletde ücret şart edilmeyip de vekîl dahî îfâ-yı vekâlet eylese] icâre-i sahîhada müsemmâ olan [ücrete] ve icâre-i fâside de ecr-i misle [müstahikk olur.] 562. maddeye bak. Buna mesâil-i âtiye teferru eder:

Evvelen: Bir karyenin malûm ahâlîsi karyelerinin umûr ve mesâlihini tesviye için mikdârı malûm semen, hinta ve şa'îr mukâbilinde bir kimseyi vekîl edip de o da mesâlih-i mezkûreyi tesviye etse vekîl ecr-i müsemmâyı ahâlîden alır. (*Tenkîh*)

Sâniyen: Bir kimse fülândaki vedîasını kabza bir kimseyi tevkîl ve mukâbilinde ücret şart etse câiz ve vekîl vedîayı kabz ettikde ücrete müstahikk olur.

▼ Bu iki meselenin arasını ayırd etmek gerekiyor. Bu da şöyle olur: Müvekkil bir fiyat söylediğinde bununla amacı fiyatın artırılması ve müşterinin seçilmesidir. Müvekkil her ne kadar bunu takdir etmemişse de bu durumlarda amaç genellikle fiyatın belirlenmesidir. Deriz ki: Eğer müvekkil fiyatı takdir etmemişse ve ilk vekil ikinci vekile takdir ederek belirtmişse müvekkilin amacı yerine gelmiş demektir. Bu durumda onun olmaması ile de akdi sahih olur. Eğer birinci vekil fiyat takdir edip de ikinci vekil bunu birincinin olmadığı bir zamanda satarsa ilk müvekkilin amacı yerine gelmemiş olur. Onun amacı fiyatın artması görüşünün ortaya çıkması ve müşteri seçimi idi. Ta'likât-ı İbn Âbidîn ale'l-Bahr, Tekmile-i Redd-i Muhtâr

▼ Eğer mal ikincisinin elinde telef olursa borçlunun tazmin etmesi, ikinci vekilin ise ilk vekile rucû hakkı vardır. Bahr, Tekmile

¹ Fuzûlî bir satın alma olması sebebiyle. Zira bu tür alışlarda mevkûfluk olmaz. Bahr

Sâlisen: Bir kimse diğerk kimse ile muhâkeme ve muhâsameye birini tevkîl ve husûmet ve murâfaa için müddet-i muayyeneyi beyân ve tevkît ve ücret-i mukâvele ettikde icâre sahîh ve ecr-i müsemmâ lâzım olur. Ammâ müddet-i husûmet ve murâfaa mechûl kalırsa icâre fâsiddir. 452. maddeye bak.

Râbian: Kabz-ı deyne birini tevkîl ve ücret şart edip de vakt-i muayyen dahî zikir olunur ise câiz ve vekîl ecr-i müsemmâyaya müstahikk olur ve eğer vakt-i muayyen zikir edilmez ise icâre câiz olmaz. (*Velvâliciyye, Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

Fakat vekâletde ücret [şart edilmeyip de vekîl dahî “ücret ile hizmet eder” makûleden değil ise] vekîl [müteberri olup] müvekkilinden [ücret isteyemez.] Ammâ “ücret ile hizmet eder” makûleden olduğu takdirde ücret şart edilmese dahî ecr-i misl alır. 563. maddeye bak.

Fasl-ı Sâni

Şirâya Vekâlet Beyânındadır

Vekâlet-i icâr ve isticâr ve icâre ve isti'âre ve rehin ve karz gibi husûsâtta dahî câri iken Mecelle bunları îzâh etmeyip beyve şirâ ve husûmete vekâleti îzâh eylesmesi bunlara olan kesret-i ihtiyâca ve hâvî oldukları ahkâmın çokluğu mütâlaasına mebnîdir. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*) Diğerkleri dahî 1459. madde şerhinde îzâh olunmuş idi.

3.2.20. 1468. Madde

1459. maddenin fikra-i ahîresi hükmünce vekâletin îfâsı kâbil olacak mertebe müvekkelun bihin malûm olması lâzımdır. Şöyle ki müvekkil iştirâ ettireceği şeyin cinsini beyân etmelidir. Ve eğer cinsin tahtında eğer envâ-ı mütegâyire var ise yalnız cinsin beyânı kâfi olmayıp nev'ini yâhûd bahâsını dahî beyân etmek lâzım gelir. Ve eğer alınacak şeyin cinsi beyân olunmaz ise yâhûd cinsi beyân olup ancak tahtında envâ-ı mütegâyire olduğu hâlde nev'i veya bahâsı ta'yîn kılınmaz ise vekâlet sahîh olmaz. Meğer ki vekâlet-i âmme ile tevkîl etmiş ola.

Vekâletde cehâlet, müteallik itibâriyle iki kısımdır:

Kısm-ı Evvel: Makûdun aleyhde yani müşterâ ve mebi‘ de olur.

Kısm-ı Sâni: Makûdun bihde yani semende olur.

Kısm-ı evvel üç nev‘dir:

Nev‘-i evvel: Cehâlet-i fâhîşe yani cehâletü’l-cins,

Nev‘-i sâni: Cehâlet-i yesîre, yani cehâletü’n-nev‘

Nev‘-i sâlis: Cehâlet-i mütevasseta, yani cins ve nev‘ beyninde bulunan cehâlettir.

Vekâlet bi’ş-şirâda usûl şudur: Vekâlet ya âmme olur, veyâ müvekkelnun bih malûm bulunur.▼ Veyâhûd müvekkelnun bih cehâlet-i yesîre ile mechûl bulunur. Şât, bakar, himâr, bağl ve feresin iştirâsına tevkîl gibi... Bu üç sûrette vekâlet sahîh ve cehâlet-i nev‘ sıhhat-i tevkîle gayr-i mânidir. Velev ki semen beyân edilmeye. Zîrâ tevkîl istiâne olmakla mebnâsı tevsî‘a iken cehâlet-i yesîrenin ademi şart edilmesinde cerh olup bunun şartı hâlinde tevsia farz edilen şeyin zîk ve harac olacağı ve bu ise half-i bâtil idi ki der-kârdır.

Cehâlet-i fâhîşe ile mechûl olur ise bu vekâlet sahîh olmaz. Velev ki semen beyân edile. Sevbin ve dâbbenin iştirâsına tevkîl gibi.

Makûdun aleyhden mâliyyet maksûd olduğu gibi dâbbe de sinn ve rûkûb misillû murâfık dahî maksûd olup bu murâfık itibâriyle cins muhtelif olarak cehâlet-i cins ile vekâlet câiz değildir.

Cehâlet-i mütevassita ile mechûl olur ve mebi‘in semeni ya vasfı beyân kılınır ise vekâlet sahîh olur. Zîrâ takdîr-i semen ile nev‘ malûm olmuştur. O semen gerek bir nev‘i muhassıs olsun gerek olmasın. Bu nev‘, müvekkilin hâline münâsib olana munsarif olur. Bir konağın ya bir incinin iştirâsına tevkîl gibi... Bu sûrette müvekkil iştirâ olunacak konağın semenini ya nev‘ini ve sıfatını beyân ederse bu cehâlet, cehâlet-i nev‘a mülhak olarak vekâlet sahîh olur.

▼ Yani belirterek; “Şu belirli şey” demek gibi...

Fakat cehâlet-i mütevasseta ile mechûl olmakla berâber semen ya nev‘ ve sıfatı beyân edilmez ise bu cehâlet, cehâlet-i cinse mülhak olarak vekâlet sahîh olmaz.▼

[1459. maddenin fikra-i ahîresi hükmünce vekâletin îfâsı kâbil olacak mertebe müvekkelin bihin malûm olması lâzımdır.] Zîrâ müvekkelin bih malûm olmaz ise vekîlin emr-i müvekkile iktifâ ve müvekkelin bihi îfâ eylemesi mümteni olur. Bunda müvekkelin bihin denilmesi semenden ihtirâz içindir. Nitekim karîben îzâh edilecektir.

İstisnâ: Gerek mudârabe ve bidâ‘a ve gerek sâir şeriketlerin mutazammın oldukları vekâletde müvekkelin bihin cins ve nev‘inin beyânı şart değildir. 54. maddeye bak. Zîrâ bunlarda maksûd iktisâb-ı mâliyyet olup ecnâs ve envâ ise itibâr mâliyyetde müsâvîdir. *(Tekmile)* Binâenaleyh rabbu’l-mal bir kimseye “Şu meblağı bidâ‘a ya mudârabe olmak üzere ahz et de bir şey al” dese sahîh olur. *(Velvâliciyye)*

[Şöyle ki; müvekkil] vekîle [iştirâ ettireceği şeyin cinsini beyân etmelidir.] Dördüncü fıkrada beyân olunduğu üzere cinsini beyân etmeyince semen beyân etse bile vekâlet sahîh olmaz.

Bu sûretde müvekkil şu kadar kuruşa robalık kumaşı ya dâbbeyi yâhûd muhtâc olduğu şeyi satın almaya diğerini tevkîl etse sahîh olmaz. Çünkü kumaş çuhai kazmîr, şiyâk misillû ecnâs-ı muhtelifeyi câmi olduğu gibi dâbbenin lugat manâsı vech-i arz üzerine yürüyen hayvan ve örf manâsı dahî feres, bağl, himâr olup ecnâs-ı mütefâveteyi muhtevî bulunmuştur. Bu tevkîle mebnî vekîlin aldığı şey kendine âit olur.

Cinsden maksûd cins-i fikhî olup ehl-i mantık ıstılâhındaki cins değildir. Nitekim 140. madde şerhinde îzâh edilmişti. *(Tekmile, Bahr)*

[Ve cinsin tahtında eğer envâ-ı mütegâyire var ise yalnız cinsin beyânı kâfi olmayıp nev‘ini yâhûd bahâsını dahî beyân etmek lâzım gelir. ve eğer alınacak şeyin cinsi beyân olunmaz ise] semeni beyân olursa bile [yâhûd cinsi beyân olunup ancak] cinsin

▼ Fiyat veya sıfat belirtildiğinde şekilden şekle değişse bile tek cins olarak kalır. Bunlardan biri belirtilmediğinde farklı cins olur; benzerlere göre amel edilerek... Tekmile, Dürr-i Muhtâr, İbn Âbidin ale’l-Bahr

[tahtında envâ-ı mütegâyire olduğu hâlde nev‘i veya bahâsı ta‘yîn kılınmaz ise] müvekkelun bihin cehâleti sebebiyle [vekâlet sahîh olmaz.] Bu fıkranın kısm-ı evveli bu maddenin fıkra-i sâniyesine ve kısm-ı sânîsi dahî fıkra-i sâlisine müteferri bulunmuştur. Bu vecihle vekâlet bâtil olunca vekîlin satın aldığı mal kendisine kalır. 1470. madde şerhine bak. Şöyle ki; bir kimse diğer kimseye “Param ile benim için bir mülk almaya seni vekîl ettim” deyip te o kimse bunun üzerine müvekkili için arâzî iştirâyla müvekkili nâmına hüccet ettirse gayr-i sahîh ve arâzî vekîlin olur. (*Ankaravî, Tekmile, İbn-i Âbidîn ale'l-Bahr, Tahtâvî*)

[Meğer ki] müvekkil [vekâlet-i âmme ile tevkîl etmiş] ve mesela “Herhangi cins ve nev‘den diler isen satın al” demiş [ola.] O hâlde yine sahîh ve ve vekîlin tasarrufu müvekkili için olur.

Vekâlet-i âmmeye misâl: Âtiyede “fakat bir kat robalık kumaş al... ilh.” fıkrasıyla zikir olunuyor. Ancak 1456. madde şerhinde beyân olunduğu üzere diğer sûretle vekâlet-i âmme dahî sahîh olup bunda müvekkelun bihe malûm değil iken vekîlin tasarrufu müvekkili için nâfiz olur.

Mesela bir kimse diğer kimseye: “Seni vekâlet-i âmme ile tevkîl ettim” deyip te o kimse onun için bir at alsa müvekkili üzerine nâfiz olur. yoksa “Müvekkelun bih gayr-i malûm olmakla at vekîlin olur” denilmez.

[Mesela bir kimse bana bir at] ya ister bakar satın [al diye diğerini tevkîl etse] semenini ya vafını ya erkek ve dişi olmasını beyân etmese bile [vekâlet sahîh] ve 1478. madde mûcibince müvekkelun bihin vasfı müvekkilin hâline muvâfık olmak lâzım [olur.] (*Redd-i Muhtâr*) Bu beyân-ı cinse misâldir.

[Ve bir kimse] kendisi için [esvâblık kumâş almak üzere birini tevkîl edecek oldukça cinsini yani çetârî mı almak ister yoksa başka bir cins kumâş mı] almak [ister burasını beyân ile berâber] bu cins tahtında envâ-i mütegâyire bulunmakla [Şâm ya Hind kumâş diye nev‘ini yâhûd topu şu kadar kuruşluk diye bahâsını beyân etmesi lâzımdır.] Buraya kadar şu maddenin fıkra-i sâniyesine misâldir.

[Cinsini beyân etmeyip te] mesela “at al” diyecek yerde [yalnız bana bir dâbbe] yâhûd roba [al yâhûd kumâş al dese] parasını beyân ve hattâ vekîle teslîm etse bile vekâlet sahîh olmaz. Buraya kadar şu maddenin dördüncü fıkrasının birinci kısmına misâldir. ▼

[Yâhûd mesela çetârî al deyip te nev‘ini ya bahâsını beyân etmese vekâlet sahîh olmaz.]
Bu da mezkûr dördüncü fıkranın ikinci kısmına misâldir.

Kumâşî gerek ber-vech-i meşrûh müfred ve gerek kumâşlar diyerek cem sîgasiyle zikir eylesin iki sûretde dahî vekâlet sahîh değildir. Zîrâ kumâş ismi ecnâs-ı muhtelif üzerine itlâk olunacağı ve bir nev‘ bahâda ecnâs-ı muhtelifeden kumâşlar bulunacağı cihetle tesmiye-i semen ile dahî cehâlet-i cins zâil olmayacağına binâen müvekkilin maksûdunu tahsîle vekîl muktedir olmaz. (*Velvâliciyye*)

[Fakat bana bir kat robalık kumâş yâhûd çetârî] veya dâbbe [al. Herhangi cins ve nev‘den olursa olsun, senin re‘yine mufevvezdir dese vekâlet-i âmme olup vekîl hangi cins ve nev‘den ister ise alabilir.] (*Hindiyye*) ▼

Nitekim bir kimse diğer kimseye on altın verip te: “Bununla görüp ihtiyâr ettiğin şeyi benim için al” dese vekâlet sahîh olur. Zîrâ alınacak şey vekîlin ihtiyârıyla malûm olur. (*Velvâliciyye*)

Kısm-ı sâni: Yani makûdun bihde ve semende cehâlet sıhhat-i tevkîle mâni değildir. Hattâ bir kimse muayyen malını satmaya diğerini tevkîl edip de semeni beyân eylemez ise vekâlet sahîh ve dilediği semen ile vekîlin satması câiz olur. Zîrâ makûdun bihden

▼ Fakihlere göre cins farklı pek çok şeyler hakkında söylenmiş sözdür. Şüphesiz ki “dâbbe” sözlükte yeryüzünde debelenen şey anlamına gelir ve mükellef, temiz, kendisi necis, artığı necis, kendisine zekât düşen, satışı helal olan ... vb anlamlarına gelir. Örf de ise dört ayaklı hayvanlara denir. Bu da “dâbbe”nin anlamına yakındır. Eğer örf bunun dışında bir anlam üzerine olursa istiâre (eğrtileme, kelimeyi başka bir anlama taşıma) yapılmıştır. Çünkü konuşan kişi kendi tarafından bilinen anlamı kast etmektedir. Şehirli biri: “Seni bir dâbbenin satışı için vekil ettim” dediğinde bununla ancak merkebi kast etmiştir ve sanki onu söylemiş gibidir. Bazen de “hayvan” diyerek yine merkebi kast ederler ve “hayvan”a bunun dışında bir mânâ yüklemeler. Tekmile-i Redd-i Muhtâr

▼ Eğer “siyâb” vb. umûmî lafızlar kullanırsa vekili bu şekilde tefviz/görevlendirme sahîh olur. “sevb” ve “esvâb” gibi umûm ifâde etmeyen kelimeler kullanırsa sahîh olmaz. Eğer bu şekilde cinsini daha da genel hâle sokarsa bu cins hakkında fazlasıyla bilinmezlik meydana getirir ve sahîh olmaz. Tekmile-i Redd-i Muhtâr

maksûd iktisâb-ı mâliyyet olup ecnâsın küllîsi mâliyyet de müsâvîdir. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr, İbn Âbidîn ale'l-Bahr*)

3.2.21. 1469. Madde

Aslın ya maksadın veyâhûd sanatın ihtilâfiyle cins dahî muhtelif olur.

[Aslın ya maksadın veyâhûd sanatın ihtilâfiyle cins dahî muhtelif olur.]

Demek ki ihtilâf-ı cins üç vecihle olur:

Birincisi, aslın ihtilâfiyle: [Meselâ pamuk bezi ile ketân bezi] ve koyun yünü ile keçi kılı mamûlâtı ve öküz eti ile koyun ve keçi eti ve hall-ı dekal[▼] ile hall-ı ineb [asıllarının ihtilâfi sebebiyle mutelifu'l-cinsdirler.] Nitekîm timur¹ ve kalay ve şebah[▼] muhtelifu'l-cinsdirler.

İkincisi, maksadın ihtilâfiyle: Koyun yünü ile derisi ihtilâf-ı maksad hasebiyle muhtelifu'l-cinsdir. Zîrâ [dereden maksad tulum yapmak] gibi husûslar [olup yün almakdan maksad ise iplik yapıp kilim dokumak gibi ona mugâyir olan husûslardır.] Nitekîm koyun yünü ile keçi kılı maksadın ihtilâfiyle muhtelifu'l-cinsdir. Zîrâ yünden ve kıldan maksad başka başka şeylerdir. Ammâ koyun ile keçinin eti ve sütü cins-i vâhiddir. Çünkü maksadda ihtilâf yoktur. (*Dürr-i Muhtâr, Redd-i Muhtâr*)

Üçüncüsü, sanatın ihtilâfiyle: [Ve Şarköy keçesiyle] yani halısı [Uşşâk keçesi her yünden mamûl oldukları hâlde ihtilâf-ı sanat hasebiyle muhtelifu'l-cinsdir.] Nitekîm 1136. maddede zikir olunduğu üzere imâl edilmiş evânî velev ki bir cins madenden masnû^ç olsa bile muhtelifu'l-cins addolunur. Binâenaleyh bir kimse keçe almaya diğerini tevkîl ettikde Şarköy keçesiyle Uşak keçesinden hangisini alacağını beyân etmelidir.

▼ Kalitesiz hurma

¹ Demir

▼ Bi-fethi'ş-şîni ve'l-bâ. Pirinç dedikleri nesnedir ki bakır ile tûtiyadan yapılır. Altın gibi sarı olduğundan şebîhdirler. Mıknatîsî dahî olur.

3.2.22. 1470. Madde

Vekîl eğer cinsde muhâlefet eder ise yani müvekkil fülân cinsden bir şey al deyip te vekîl başka bir cinsden bir mal alsa her ne kadar aldığı şey daha fâideli olsa bile müvekkil hakkında nâfiz olmaz. Yani vekîlin aldığı mal kendi üzerinde kalıp müvekkil için alınmış olmaz.

Zâbıta-i Ülâ: Vekîl bi’ş-şirâ cinsinde muhâlefet edemez. Ederse müvekkili hakkında nâfiz olmaz.

Zâbıta-i Sâniye: Vekîl bi’ş-şirânın iştirâsı her ne vakit müvekkil hakkında nâfiz olmaz ise vekîl üzerine nâfiz olur. Sonra müvekkil icâzet verse bile müşterâ müvekkilin olmaz. (*Tenkîh*) Zîrâ 1453. madde şerhinde zikir olunduğu üzere icâzet ukûd-i mevkûfeye lâhik olur, ukûd-i nâfizeye değil. Meğer ki vekîl hukûk-u akd kendisine âit olmayan sabî ola. O hâlde şirâ mevkûf olur. 1458. maddeye ve şerhine bak.

Binâenaleyh [vekîl] bi’ş-şirâ müvekkiline [eğer cinsde muhâlefet eder ise yani müvekkil fülân cinsden bir şey al deyip te vekîl başka bir cinsden bir mal alsa her ne kadar aldığı şey] müvekkiline [daha fâideli olsa bile müvekkil hakkında nâfiz] ve şirâ bâtil olmadığı gibi müvekkilin icâzetine mevkûf [olmaz yani vekîlin aldığı mal kendi üzerinde kalıp müvekkil için alınmış olmaz.]

Nitekîm müvekkil “et al” demiş iken vekîl iç ya kuyruk yağı alsa yâhûd müvekkil “kuyruk yağı al” deyip de vekîl iç yağı alsa müvekkil hakkında nâfiz olmaz. Ve bilakis müvekkil “iç yağı al” demiş iken vekîl kuyruk yağı alsa müvekkil hakkında nâfiz olmaz. (*Hindiyye*)

Vekâlet bi’l-bey^c in vekâlet bi’ş-şirâyâ muhâlefeti:

Bu madde vecihle vekîl bi’ş-şirânın iştirâsı her ne vakt müvekkil hakkında nâfiz olmaz ise vekîl üzerine nâfiz iken vekîl bi’l-bey^c in bey^c i her ne vakit nâfiz olmaz ise müvekkilin icâzetine mevkûf olur. Binâenaleyh 378. maddedeki şurût mevcûd olarak

müvekkil icâzet verse nâfiz olur ve illâ nâfiz olmayıp mebîf kemâ kâne müvekkilin mülkü olmak üzere kalır. (*Redd-i Muhtâr, Ankaravî, Tahtâvî*)

Nitekm 1495. madde şerhinde bu zâbita tefrîu'l-mesâil ile izâh olunacaktır.

3.2.23. 1471. Madde

Müvekkil “Koç al” deyip te vekîl dişi koyun alsa müvekkil hakkında nâfiz olmayıp alınan koyun vekîlin olur.

[Müvekkil “Koç al” deyip de vekîl dişi koyun alsa müvekkil hakkında nâfiz] ve müvekkil mücîz olsa dahî kendisinin [olmayıp alınan koyun vekîlin olur.] Nitekm müvekkil “dişi oğlak al” dediği hâlde vekîl erkek oğlak alsa müvekkil hakkında nâfiz olmayacağı gibi müvekkil erkek ester al demiş iken vekîl dişi ester alsa yâhûd ber-aks olsa nâfiz olmaz. Fakat müvekkil ester al deyip de dişi ya erkek diye takyîd eylemese vekîl erkek ya dişi ester alabilir. (*Hindiyye*)

Ammâ müvekkil “Bu kuzuyu benim için al” deyip de vekîl o kuzuyu koyun olduktan sonra alsa müvekkili için alınmış olur. 65. maddeye bak.

Fer: Müvekkil beş kuruşa et (lahm) almak üzere birini tevkîl edip de vekîl koyun ya bakar ya ibil eti alsa müvekkil hakkında nâfiz olur. (Bizim memleketimizde deve eti müteârif olmamakla vekîl onu alsa, aldığı lahm kendisine âit olsa gerekdir.)

Ve bu sûretde vekîl şât-ı meslûhayı (derisi yüzülmüş) satın alsa müvekkil hakkında nâfiz olur. şu kadar ki müvekkilin tesmiye ettiği semen kalîl olunca bu iştirâ müvekkil hakkında nâfiz olmaz.

Denildi ki müvekkil garîb ve yolcu olunca tevkîl matbûh ve meşvîye munsarif olup, yoksa kadîd ve lahm-ı tuyûr ve vuhûş ve şât-ı hayye ve mezbûha-i gayr-i meslûhaya değil. (*Bahr, Hindiyye*)

3.2.24. 1472. Madde

Müvekkil bana fülân arsayı al deyip te ol arsa üzerine ebniye yapılsa ondan sonra vekîl onu bi'l-vekâle alamaz. Ammâ fülân hâneyi al deyip de ol hâne sıvatılsa yâhûd ona bir duvâr ilâve edilse bu hâlde vekîl onu bi'l-vekâle alabilir.

Zâbıta: Müvekkelun bih ismin tebdîlini mûcib olacak sûretde tagayyür veya tebeddül ettikde vekîl, vekâletden mün' azil olur. (*Hindiyye*)

Buna müteferri mesâil-i adîde:

1. Mesele: [Müvekkil bana fülân arsayı al deyip te ol arsa üzerine ebniye yapılsa ondan sonra vekîl onu bi'l-vekâleti]'s-sâbika [alamaz.] Zîrâ hîn-i tevkîlde arsa iken ba' de, hâne olmuş ve isim tebeddül eylemiştir. Alır ise müvekkil hakkında nâfiz olmayıp vekîle kalır. 1453. ve 1470. madde şerhlerine bak.

2. Mesele: Müvekkil “Bu arzı benim için al” deyip de arz-ı mezkûra ağaçlar dikilerek bustân ve bağ hâline ifrâğ olunduktan sonra vekîl onu bi'l-vekâle alamaz. (*Hindiyye*)

3. Mesele: Bir kimse fülân hurmalığındaki kefrîyi (طلع النخيل) bey' veyâhûd iştirâyâ diğeri tevkîl edip de kable'l-bey' ve'ş-şirâ kefrî, büsr¹ ya rutab ya temr olsa vekâlet bâtil olur. Zîrâ isim tagayyür etmiştir.

Nitekîm bir kimse bey' bi'ş-şirâ büsre tevkîl eyledikten sonra bazı büsr ratb oldukda ratb olanın bey' ya şirâsına vekâlet bâtil ve büsren kalanın bey' u şirâsına vekâlet bâkî olur. Şu kadar ki rutab olan iki ya üç gibi şey kalîl olunca vekâlet küllde bâkî kalır. Kezâ bey' ya şirâ-i ratbe tevkîl edilip de ba'd, ratb temr olsa vekâlet istihsânen bâkî olur.

4. Mesele: Müvekkil fülân inebi satın al deyip te ol ineb zebîb olduktan sonra vekîl onu bi'l-vekâle alamaz. (*Hindiyye*) [Ammâ] müvekkil [fülân hâneyi al deyip de ol hâne sıvatılsa] ya telvîn [yâhûd ona bir duvâr ilâve edilse bu hâlde vekîl onu bi'l-vekâle alabilir.] Zîrâ bunlar ile isim tebeddül etmemiştir.

¹ Ham/olmamış hurma

3.2.25. 1473. Madde

Müvekkil süt al deyip te ne sütü olduğunu tasrîh etmese beldede marûf olan süte mahmûl olur.

[Müvekkil süt] ya yağ [al deyip te ne sütü] ya ne yağı [olduğunu tasrîh etmese beldede marûf olan süte] ya yağa [mahmûl olur.] Yani belde-i tevkilde koyun sütü ya yağı marûf ise ona ve sığır sütü ya yağı marûf ise ona masrûf ve vekîlin marûf olandan alması muktezî olur. Bu sûretde İstanbul'da süt almaya vekîl olan kimse himâr sütü alsa müvekkil hakkında nâfiz olmaz. Ammâ hem koyun hem de sığır sütü marûf olursa her hangisini alsa câiz ve müvekkil için alınmış olur. 45. maddeye bak.

Nitekîm müvekkil yemiş al dese de ne türlü yemiş olduğunu tasrîh etmese çarşıda satılan yemişe mahmûl olur.

Ammâ müvekkil yumurta al dese yalnız tavuk yumurtasını iştirâ edebilir.
(*Hindiyye*)

3.2.26. 1474. Madde

Müvekkil pirinç al dese vekîl olan kimse çarşıda satılan her nev' pirinçten alabilir.

[Müvekkil pirinç al dese vekîl olan kimse çarşıda satılan her nev' pirinçten alabilir.] Ammâ bir nev' pirinci ta'yin ettiği hâlde vekîl başka nev'den alsa müvekkil hakkında nâfiz olmaz.

3.2.27. 1475. Madde

Bir kimse bir hâne almak için diğerini tevkîl edecek oldukda mahallesini ve bahâsını beyân etmelidir. Beyân etmez ise vekâlet sahîh olmaz.

[Bir kimse bir hâne almak için diğerini tevkîl edecek oldukda mahallesini ve bahâsını beyân etmelidir.] Eder ise vekâlet sahîh olur. O semen, gerek hâneyi tahsîs etsin yani o nev' semen ile birkaç nev' hâne alınması mümkün olsun. Bu sûretde müvekkil "fûlân mahallede on bin kuruşa bana bir hâne al" demiş iken vekîl sekiz bin kuruşa aldıkda

hânenin değeri on bin kuruş ise müvekkil hakkında nâfiz ve illâ vekîlin olur. 1479. maddeye ve şerhine bak. (*Hindiyye, Bahr*)

Mahalle ve bahâsını [beyân etmez ise] Hidâye’de beyân olunduğu üzere [vekâlet sahîh olmaz] da müşterâ vekîle kalır. 1468. madde şerhine bak. Zîrâ hâne ağrâz, cîrân, murâfik ve buldânın ihtilâfiyle fâhiş sûretle muhtelif ve tesmiye olunan semen ile hâne her mahallede bulunması mümkün olduğundan bunlar beyân olunmayınca vekîlin emri müvekkile imtisâli müteazzir olur.▼

Mesela müvekkil bana yüz altına bir hâne al dese vekâlet sahîh olmaz.

Diğer fukahâya göre mahallesini beyân etmese dahî vekâlet sahîh ve müvekkilin bulunduğu belde müteayyin olur. görülüyor ki; Mecelle Hidâye’nin kavlini kabûl etmiştir.▼

3.2.28. 1476. Madde

Bir kimse bir tek inci yâhûd bir kırmızı yâkût taşı almak üzere birini tevkîl edecek oldukda bahâsı kaç kuruşa kadar olacağını beyân etmesi lâzımdır etmez ise vekâlet sahîh olmaz.

[Bir kimse bir tek inci yâhûd bir kırmızı yâkût taşı almak üzere birini tevkîl edecek oldukda bahâsı kaç kuruşa kadar olacağını beyân etmesi lâzımdır.] Zîrâ iki inci beynindeki tefâvüt muhtelif iki nev’ arasındaki tefâvütden ekserdir. Binâenaleyh bahâsını beyân [etmez ise vekâlet sahîh olmaz] da vekîlin satın aldığı inci kendine kalır. (*Bahr, Hindiyye*)

3.2.29. 1477. Madde

Mukadderâtda müvekkelun bihin mikdârı yâhûd semeni beyân olunmak lâzımdır.

▼ Ev de aynı şekilde cins ve nev’/türden sayılır. Çünkü o da komşularının çokluğu ve azlığı ile değişir. Eğer fiyatı belirtilirse nev’inin bilinmemesi, belirtilmezse cinsinin bilinmemesi söz konusudur. Müteahhirûn âlimlerinin açıklamasına göre mahallenin belirtilmesi şarttır. Çünkü evler mahallenin değişmesiyle değişiklik gösterir. Tekmile-i Redd-i Muhtâr

▼ Onu Belh’te bir ev satın alması için vekil tayin etse ama o dışarıdan bir ev satın alsa eğer müvekkil Belh ahâlisinden ise câiz olmaz. Ama Rostak (Güney İrân’da bir şehir) ahâlisinden ise câiz olur. Bahr

[Mukadderâtda müvekkil bihin mikdârı[▼] yâhûd semeni] yani bu ikiden biri [beyân olunmak lâzımdır.] Yalnız mikdârı beyân olunduğu takdîrde semeni beyân olunmasa bile vekâlet sahîh olacağı gibi semeni beyân olunup da mikdârı beyân edilmese dahî vekâlet sahîh olur. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

[Meselâ buğday almak için birini tevkîl ettikde kaç kîle alacağını söylemesi yâhûd şu kadar kuruşluk buğday diye mikdâr-ı semeni beyân eylemesi lâzım gelir] de beyân olunduğu takdîrde vekâlet sahîh ve müvekkilin bulunduğu belde müteayyin olur. Ve vekîl buğday alacak oldukda müvekkilin bulunduğu beldede iştirâ etmesi iktizâ eyley. (*Tahtâvî*)

Bunda “yâhûd” lafziyle terdîd, kayd-ı ihtirâzî olmayıp müvekkil hem mikdârını hem de semenini bi'l-beyân mesela şu kadar kîle buğday şu kadar kuruşa al dedikde vekâlet bi-tarîki'l-ûlâ sahîh ve müşterâ müvekkilin mülkü olur. Meğer ki vekîl, müvekkilin ta'yîn eylediği mikdâr semenden ziyâde para ile ala. 1479. maddeye bak.

Müvekkil; eczâ-i semen, eczâ-i müsmene münkasım olan bu misillû mekîlât ve mevzûnât ve adediyyât ve mütekâribede hem mikdâr ve hem de semeni bi'l-beyân mesela on kıyye eti elli kuruşa al dediği hâlde vekîl on buçuk kıyye eti elli kuruşa aldıkda müşterânın cümlesi müvekkilin olur. Zîrâ bu ziyâde tahte'l-vezneyn dâhil olacak mertebe yesîr olmakla ziyâdenin husûlü mütehakkik değildir. Ammâ bu sûretde vekîl beher kıyyesi beşer kuruşluk etden elli kuruşa yirmi kıyye et almak gibi ziyâde-i kesîreyi satın aldıkda inde'l-Îmâmî'l-Âzam[▼] müvekkil hakkında nisf-ı semen yani yirmi beş kuruşla sahîh olup bâkîsi vekîle kalır. Zîrâ müvekkil on kıyyenin iştirâsını emir etmekle bu mikdâr müvekkil hakkında nâfiz olur. Ammâ ziyâdeyi iştirâ ile emir eylemediği cihetle bu ziyâde vekîlin üzerinde nâfiz olur.

Beher kıyyesi beşer kuruşluk etden denildi. Zîrâ beher kıyyesi yüzer paralık etten yirmi kıyye satın aldıkda hiçbir mikdârı müvekkil hakkında nâfiz olmayıp cümlesi vekîlin

▼ Bu, ölçüğe tâbi olanlarda ölçükle, ağırlığa tâbi olanlarda ağırlıklıdır.

▼ İmâmeyn'e göre bu meblağa göre onun yirmi kuruş ödemesi gerekir. Çünkü bu me'murun filidir ve hayr yönünden fazlalık söz konusudur.

olur. Zîrâ müvekkilin emri lahm-ı semîne mütenâvil iken vekîl-i mehzûlü (za‘îf) almak sûretiyle şerre muhâlefet etmiş ve müvekkilin maksûdu hâsıl olmamıştır.

Bu hüküm; eczâ-i semen, eczâ-i müsemmene münkasım olan mekîl ve mevzûn ve madûd-u mütekârîbe gibi misliyyâtın iştirâsına mahsûs olup kıyemiyâtta cârî değildir. Şöyle ki; müvekkil: “Yüz kuruşa bir top Şâm çetârîsini al” dediği hâlde vekîl beher topu yüzer kuruş kıymetinde iki topu, yüz kuruşa alsa hiçbir topu âmir hakkında nâfiz olmaz. Zîrâ her topun semeni mechûl ve ancak harz yani takdîr ve tahmîn ile malûm olmakla berâber imkân-ı tercîh mefkûddur.▼

Müvekkil, müvekkel bihin mikdârını ya semenini [beyân etmez] de yalnız “buğday al” dir [ise vekâlet sahîh olmaz.] Binâenaleyh alınan buğday vekîle âit olur. (*Bahr, Tahtâvî*)

3.2.30. 1478. Madde

Müvekkelun bihin vasfı beyân olunmak lâzım değildir. Şu kadar ki; müvekkelun bihin vasfı müvekkilin hâline muvâfık olmak lâzımdır.

[Müvekkelun bihin vasfı beyân olunmak] sıhhat-ı vekâletde istihsânen [lâzım] yani cehâlet-i sıfat, vekâleti müfsid [değildir.] Zîrâ vekâlet, isti‘âne olmakla tevsi‘a üzerine mebnî iken beyân-ı vâsf-ı şart edildikde bazı harac bulunup bu ise medfû‘dur. 17. maddeye bak. (*Bahr*) Ve müvekkilin delâlet-i hâliyle müvekkelun bihin vasfı malûm olur.▼

[Mesela alâ ya evsat ya ednâ] kabîlinden [diye vâsfının beyânı lâzım gelmez. Şu kadar ki;] müvekkelun bihin vasfı beyân olunmadığı takdîrde vekâlet sahîh olup [müvekkelun bihin vasfı müvekkilin hâline muvâfık olmak lâzımdır.] Çünkü müvekkelin hâlinin

▼ Birini bir elbise almaya vekil tayin edip, fiyatı da belirttikten sonra müvekkil bu fiyatı artırırsa da azaltsa da âmiri bağlayıcı olmaz. Âmir ona elbisenin niteliğini ve fiyatını belirlerse belirtilen nitelikteki elbiseyi daha ucuza alırsa âmir için câiz olur. Tekmile

▼ Aynı şekilde hayvanın nevini “merkep” diyerek belirttiğinde fiyat belirtilmemişse bile vekâlet merkebin satılmasıyla sahîh olur. Çünkü isim belirtince cins bilinir olmuştur. Bilinmezlik sadece vasıftadır. Bu durumda merkepler farklı nevilere olsalar bile -ki binmek için kullanılanı da vardır yük taşımak için kullanılanı da- fiyat belirtilmeden de vekâlet sahîhtir. Çünkü bu, vasıfta farklılıktır ve müvekkilin durumunun bilinmesiyle bilinir olsa da vekâlete zarar vermez. Tekmile-i Redd-i Muhtâr

delâletıyla vekâletde takyîd bulunmuş olup nassen yâhûd delâleten takyîd delîli bulunduğu takdirde ıtlâkdan bi'l-ıhrâc takyîd üzere muâmele olunur. 64. maddeye bak.

[Mesela bârgîr kiracısı kendisine bir beygir almak üzere birini tevkîl ettikde vekîl gidip de yirmi bin kuruşluk Arab atı alamaz.] Çünkü müvekkil beygir kiracısı olmakla Arab atı onun hâline muvâfık değildir. Hattâ yirmi bin kuruşluk Arab atı [alır ise şîrâsı küll hakkında nâfiz olmaz. Yani ol at müvekkil için alınmış olmayıp vekîlin üzerine kalır.] Ve keza'l-bakar.

Nitekîm himârlar ile ebniyeye taş ve kum taşıyan bir kimse kendisine bir himâr almak üzere birini tevkîl ettikde vekîl gidip de kırk altınlık bir Mısır himârı alamaz. Alır ise şîrâsı müvekkil hakkında nâfiz olmaz ve ol himâr vekîlin olur. 1468. madde şerhine bak. (*Bahr, Hindiyye*)[▼]

Fer' : Müvekkil: “Benim için bir at al” deyip de vekîl mehrî yani at yavrusu ya gözleri kör ya ayağı kesik hayvanı alsa müvekkil hakkında nâfiz olmaz.

3.2.31. 1479. Madde

Vekâlet, bir kayıd ile takyîd olundukda vekîl ona muhâlefet edemez. Eder ise şîrâsı müvekkil hakkında nâfiz olmayıp aldığı mal kendi üzerine kalır. Fakat müvekkil hakkında daha fâideli bir sûretde muhâlefet eder ise manen muhâlefet addolunmaz.

[Vekâlet, bir kayıd ile takyîd olundukda vekîl ona] cinsinde aslen ve kadr ve vasıfda şerren [muhâlefet edemez.] O kayıd gerek semene ve gerek müşterâyâ râci olsun. Bu madde 1456. madde üzerine müteferri bulunduğu orada şerhan zikir olundu.

Muhâlefet [eder ise şîrâsı müvekkil hakkında nâfiz olmayıp aldığı mal kendi üzerine kalır.] Binâenaleyh muhâlefet cinsinde olur ise müvekkil hakkında fâideli olsa bile nâfiz olmaz. Ve şîrâyâ vekâletde müşterâ vekîle kalır. Buna müteferri mesâil:

▼ Kâdı bir insana kendisine bir merkep satmasını emretse onun gibi binmek için olana yorulur. Hatta vekil onun için kuyruğu veya kulakları kesik bir merkep alırsa câiz olmaz. Tekmile-i Redd-i Muhtâr Koyundan farklı olması için “at” ve “katır” denerek sınırlandırılmıştır. Çünkü bazı âlimler koyunu bu kabilden sayarlar Tecrîd’de o ortalama olarak sayılmış, Cevhere’de ise bu kesin hükme bağlanmış ve şöyle denmiştir: “Vekâlet bâtıldır ve vekilin satın aldığı da kendisindedir.” Bahr

1. **Mesele:** Müvekkil: “Bu on altın ile benim için fülân şey’i al” deyip te vekîl on altın kıymetinde bulunan bir urûz ile alsa bi’l-icmâ müvekkil hakkında nâfiz olmayıp vekîlin olur. Ve on altın kıymetinde bulunan sîm-i mecîdiyye ile aldıkda İmâm Muhammed ve Züfer’e göre yine müvekkil hakkında nâfiz olmayıp vekîlin malı olarak kalır.▼ Diğer ulemâya göre müvekkil hakkında nâfiz olur. ▼

2. **Mesele:** Kabz-ı deyne vekîl olan kimse deyn-i mezkûr mukâbilinde bir malı iştirâ ve hilâf-ı cins-i deyni istîfâ edemez. 1459. madde şerhine bak.

3. **Mesele:** Gümüş para ile îcâra vekîl olan kimse altın para ile îcâr etse sahîh olmaz.

4. **Mesele:** Bin kuruş gümüş para ile sulh olmaya vekîl olan kimse bin kuruş altın para ile sulh olsa müvekkil hakkında nâfiz olmaz.

Bu mesâile dâir tafsilât 1559. madde şerhinde zikir edilmiş idi.

[Fakat müvekkil hakkında daha fâideli bir sûretde] kadrda ve vasıfda [muhâlefet eder ise manen muhâlefet addolunmaz.] Ammâ fâideli bir sûretde muhâlefet etmeyip de muzırr bir sûretde muhâlefet ederse müvekkil hakkında nâfiz olmaz.

Muhâlefetin envâ-ı sittesi:

Hulâsa, muhâlefet altı nev’dir:

1. Cinsde hayra muhâlefet

2. Cinsde şerre muhâlefet

3. Kadrda şerre muhâlefet

4. Vasıfda şerre muhâlefet

5. Kadrda hayra muhâlefet

6. Vasıfda hayra muhâlefet

Bu muhâlefetler câiz ve vekîlin tasarrufu müvekkil hakkında nâfiz olmaz.

Bu muhâlefetler câiz ve vekîlin tasarrufu müvekkil hakkında nâfiz olur.

▼ Zirâ bazen amacı dirhem (gümüş para) olabilir. Tekmile

▼ Müvekkil vekiline on dinara satmasını emreder ama vekil yüz dirheme satar ve bu yüz dirhem değerinde o dinarlar kadar olursa Muhammed ve Züfer’in hilâfına müvekkili bağlayıcı olur. Tekmile

Suver-i sittenin emsilesi:

Birinci sûrete misâl: Müvekkil: “On altın ile şu malı benim için al” demiş iken vekîl seksân sîm-i mecîdiyye ile alıverse müvekkil hakkında nâfiz olmaz.

İkinci sûrete misâl: Müvekkil. “Elli aded sîm-i mecîdiyye ile şu malı benim için al” deyip te vekîl yirmi altın ile alsa müvekkil hakkında nâfiz olmaz.

Üçüncü sûrete misâl: [Mesela: “Bir kimse fülân hâneyi benim için on bin kuruşa al” dedikde vekîl] ol hâneyi [daha ziyâdeye] velev ki bu ziyâde kırk para gibi kalîl ola [iştirâ] etse, müvekkil hakkında nâfiz olmayıp ol hâne kendisinin üzerinde kalır.] Bu sûretde müvekkil: [“Bin kuruşa al diye emir etmiştim, sen ise on bin kuruşa almışsın”] ve vekîl: [“On bin kuruşa almaklığım ile emir etmiş idin”] diye ihtilâf ettiklerinde söz ma‘a’l-yemin âmir ve müvekkilindir.▼

Ve ikisi de ikâme-i beyyine ettiklerinde vekîlin beyyinesi tercîh olunur; likesretihâ.
(*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

Dördüncü sûrete misâl: Müvekkil “Hıyâr-ı şart ile al” demiş iken vekîl bilâ-hıyâr alsa müvekkil hakkında nâfiz olmayıp; mâl-ı müşterâ vekîle kalır. (*Ankaravî*)

Nitekim müvekkil, gayr-i muayyen hâne, at ve et gibi müşterânın semenini ta‘yîn eylemiş iken vekîl ta‘yîn olunan semenden dún bir fiyatla aldıkda müşterâ müvekkilin ta‘yîn eylediği semen değerinde olmayıp dún ise müvekkil hakkında gayr-i nâfiz ve vekîle âit olur. Şöyle ki; müvekkil “Fülân mahallede on bin kuruşa bir hâne iştirâ et” deyip te vekîl o mahallede sekiz bin kuruşa sekiz bin kuruş kıymetli bir hâne alıverse müvekkil hakkında nâfiz olmaz.

Kezâ müvekkil: “Bin kuruşa bana bir at al” dese de vekîl sekiz yüz kuruşa sekiz yüz kuruş kıymetli bir at alıverse müvekkil hakkında nâfiz olmaz. Ve kezâ müvekkil “On

▼ Çünkü bu konuda emre göre hareket edilir ve emre muhâlefeti sebebiyle memûru bağlayıcı olur.

kuruşa benim için iki kıyye et al” demiş iken vekîl on kuruşa dûn fiyatlı ondan üç kıyye alsa müvekkil hakkında nâfiz olmayıp et vekîlin olur. 1477. madde şerhine bak.▼

Beşinci sûrete misâl: [Amma] müvekkil: “Fülân hâneyi benim için on bin kuruşa al” dedikde vekîl [on bin kuruşdan aşağı alsa müvekkil için alınmış olur.] Bu misâlde “fûlân” kaydiyle iştirâ olunacak hâne ta’yîn olundu. Zîrâ ta’yîn olunmayıp da: “Fülân mahallede benim için on bin kuruşa bir hâne al” demiş iken vekîl ol mahallede on bin kuruştan aşağı bir hâne aldıkda, ol hânenin değeri on bin kuruş ise müvekkil hakkında nâfiz olur. Ammâ ol hânenin değeri on bin kuruştan dûn ise müvekkil hakkında nâfiz olmaz. Şu mesele-i ahîre dördüncü sûrete misâl olur. (*Hindiyye, Bahr bi-ziyâdetin-*) Buna dâir îzâhât 1477. madde şerhinde geçti.

Dördüncü sûrete diğer misâl: [Kezâlik; “Veresiye al” deyip de vekîl peşin akçe ile alsa mal vekîlin üzerine kalır.]

Altıncı sûrete misâl: [Ammâ] müvekkil: [“Peşin akçe ile al” deyip te vekîl veresiye alsa müvekkil için alınmış olur.] Zîrâ bu sûretde mebî‘; müşterî ve müvekkil için hâsıl ve semen dahî mülkünden zâil olmaz. (*Velvâliciyye*) 1456. madde şerhine bak.

Furû‘: Müvekkil kıyemiyâtından gayr-i muayyen bir malın iştirâsına birini tevkîl ve semeni ta’yîn ettikde vekîl o semen ile o maldan ikisini alsa hiç birisi müvekkil hakkında nâfiz olmayıp vekîle kalır. (*Bahr*)

Mesela müvekkil: “Benim için yüz kuruşa bir top çetârîyi al” demiş iken her topu yüz kuruşlukdan yüz kuruşa iki topu hiçbir topu müvekkil hakkında nâfiz olmayıp cümlesi vekîlin malı olarak kalır.

Ammâ ol mal mislî olur ise yani müvekkil meselâ: “On mecîdiyye ile on kîle a‘lâ cins buğday al” deyip de vekîl dahî on mecîdiyye ile yirmi kîle a‘lâ cins buğday alsa on kîle buğday beş mecîdiyye ile müvekkilin ve fazlası vekîlin olur. Niteki kîm kıyemî mal muayyen olur ise yani mesela müvekkil: “Benim için şu top çetârîyi yüz kuruşa al”

▼ Çünkü bu şerre muhâlefettir. Emredilene göre iyi olanı almalıyken bu kötüsünü almıştır. Bu yüzden âmirin maksadı gerçekleşmemiştir. Bahr, Hindiyye

deyip te vekîl o çetârî ile berâber başka bir top çetârîyi yani iki topunu yüz kuruşa alsa müvekkilin ta'yîn eylediği çetârî semenden hissesiyle müvekkilin olur. (*Hindiyye, Bahr*) 1479. madde şerhine bak.

3.2.32. 1480. Madde

Bir kimse iştirâsına vekîl olduğu şeyin nısfını iştirâ ettiği sûretde eğer ol şeyin teb'îzinde zarar var ise şirâsı müvekkil hakkında nâfiz olmaz yok ise nâfiz olur.

[Bir kimse iştirâsına vekîl olduğu şeyin] ol şey gerek muayyen olsun (şirâ-i şey-i muayyene tevkîlde olduğu gibi) ve gerek vekâlet-i sahîh olacak sûretde tavsîf ve tarîf edilmek üzere gayr-i muayyen olsun ve semeni gerek tesmiye olunsun ve gerek olunmasın hükme müsâvîdir. [Nısfını iştirâ ettiği sûretde eğer ol şeyin] vâhid-i kiyemî olmak gibi [teb'îzinde zarar var] ve teb'îz mûris-i ayb olur [ise] nısfın [şirâsı] vekîlin nısf-ı âharı kable'l-husûme misl-i kıymet ya gabn-i yesîr ile şirâsına tevakkuf eder; ammâ nısf-ı bâkîyi vekîl iştirâ etmeyip de ba' de şirâi'l-vekîl o nısfı müvekkil iştirâ etse vekîlin iştirâsı müvekkil üzerine nâfiz olmayacağı gibi vekîl nısf-ı bâkî-i mezkûru gabn-i fâhiş ile iştirâ ederse müvekkil hakkında câiz olmaz.

Fakat müvekkil nısfını iştirâ ettikten sonra nısf-ı bâkîyi vekîl iştirâ etse bu şirâ müvekkil üzerine nâfiz olur. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)[▼]

Bu takdîrde vekîl nısf-ı âharı kable'l-husûme misl-i kıymet ya gabn-i yesîr ile iştirâ ederse cümlesi müvekkil hakkında nâfiz olur. Zîrâ bu hâlde zarar-ı şeriket zâil olmakla memnû' olan nefâz dahî avdet eder. 24. maddeye bak. Vekîl nısf-ı âharı ber-vechi meşrûh iştirâ etmez ise [müvekkil hakkında nâfiz olmaz.] Ol şey misliyyâtdan bulunmak yâhûd müteaddid kıymemî olmak gibi teb'îzinde zarar [yok ise] her hâlde [nâfiz olur.] Zîrâ tevkîl mutlak olup mutlakın itlâkı üzere cârî olması lâzım gelir. Ve vekîl için cümlesini birden almak mümkün olmayıp müteferrikan almak

▼ Eğer müvekkilin önce satın aldığıın yarısını istihkâk ederse geri kalanını iâde etmesi gerekir. Çünkü vekilin satın alması müvekkilin satın alması gibidir. Hâniyye

mecbûriyyetinde ve şirâ'-i ba'z, bazen vesîle-i imtisâl olur. Şöyle ki; mevzûn bir cemâat beyninde müşterek olarak parça parça iştirâyâ hâcet mess eder. (*Bahr, Dürr-i Müntekâ*)

Teb'îzinde zarar olana emsile:

1. [Mesela] müvekkil [bir top kumaş al deyip de vekîl yarım top alsa müvekkil hakkında nâfiz olmayıp ol mal vekîlin üzerinde kalır.] (*Redd-i Muhtâr*) Çünkü teb'îzde müvekkile zarar vardır. Şu cihetle ki; müvekkilin bir top kumaştan elbise yapmak gibi bir takım mekâsıdı bulunur, bu ise yarım toptan hâsıl olmaz.

2. Müvekkil fülân atı al deyip de vekîl o atın nısfını alsa müvekkil hakkında nâfiz olmayıp vekîle kalır. Kable'l-husûme ve'l-murâfaa vekîl o atın nısf-ı diğeri dahî iştirâ ederse müvekkil hakkında nâfiz olur. Ammâ vekîl henûz bâkîsini iştirâ etmeden müvekkilin davâsı üzerine hâkim o nısfın vekîl üzerinde kalmasıyla hükmettikten sonra vekîl bâkîsini iştirâ etse bâkî-i mezkûr dahî vekîlin malı olur. (*Hindiyye*)

Teb'îzinde zarar olmayana emsile:

1. [Ammâ altı kîle buğday] ya arpa [al deyip de vekîli üç kîle] buğday ya arpa [alsa müvekkil için alınmış olur.] Binâenaleyh kable'l-husûme bâkîsinin şirâsına tevakkuf etmez. (*Hindiyye*)

2. Bir kimse tesmiye-i semen etmeyerek muayyen kıyemî iki şeyin iştirâsına birini tevkîl ettikten sonra vekîl onun birisini kıymet-i misliyyesiyle ya gabn-ı yesîr ile iştirâ etse sahîh ve müvekkil üzerine nâfiz olur. ▼ Ammâ gabn-ı fâhiş ile alırsa vekîlin malı olur. ▼

▼ Çünkü tevkîl ister ayrı olsunlar ister bir arada olsunlar onun satın alınmasından ayrıdır. Bu yüzden bu ayrılığa göre devam eder. Tekmile

▼ O halde icmâen satın almakla görevlendirilmiş vekil satmakla görevli vekilin zıddına gabn-ı fâhiş ile satın almaya vekil değildir. (*Redd-i Muhtâr, Hindiyye, Redd-i Muhtâr*.)

Değerin belirlenmesi hususu altına giren gabn-ı yesîrdir. Değerin belirlenmesi hususu altına girmeyen ise gabn-ı fâhiştir. Çünkü kıymet, ictihâddan sonraki fiyat tahmini ve zan ile bilinir. Birbirine benzeyenler arasında bu sorun olur. Çünkü gabn-ı yesirden kaçınmak mümkün değildir ve kaçınmanın mümkün olduğu gabn-ı fâhişe benzemeyende sorun olmaz. Ayrıca gabn-ı fâhiş ancak âdeten değil kasden meydana gelir. Gabn-ı fâhişin tanımı 165. maddede geçmişti. Tekmile-i Redd-i Muhtâr.

3. Bir kimse bin kuruşa bir hâne alıvermesini diğer kimseye emir edip de memûr dahî müvekkil ile diğer şahıs beyninde müşterek bulunan bir hânenin nısfını şahs-ı merkûmdan beş yüz kuruşa alsa müvekkil için alınmış olur. Zîrâ nısf zâten müvekkilin olmakla nısf-ı âharı iştirâda müvekkile zarar yoktur. (*Velvâliciyye, Hindiyye*)

4. Müvekkil muayyen bir hânenin iştirâsına birini ba' de't-tevkîl o hânenin nısfını bizzât kendisi aldıktan sonra vekîl hasbe'l-vekâle nısf-ı âharını dahî alsa müvekkil hakkında nâfiz olur. Zîrâ vaktâ ki müvekkil evvelâ nısfını aldı vekîlin o nısfda vekâleti 1526. maddeye mebnî müntehî olup vekâleti nısf-ı âhârda bâkî kalmışdır ve bu bâkîyi iştirâda müvekkile zarar yoktur. (*Velvâliciyye, Hindiyye bi-ziyâdetin-*)

Ammâ muayyen bir hânenin iştirâsına vekîl olan kimse onun nısfına ba' de'l-iştirâ nısf-ı âharını müvekkil iştirâ etse vekîlin aldığı kendisinin olur, yoksa müvekkilin değil...

5. Bir kimse tesmiye-i semen ile kıymetde müsâvî muayyen iki şeyin iştirâsına birini ba' de't-tevkîl ol iki şeyden birisini müvekkilin tesmiye eylediği semenden hissesiyle ya ondan ekall ile alır ise müvekkil hakkında nâfiz olur. Zîrâ kıymetde müsâvî iki şey için vaktâ ki bir semen ta'yîn edildi. Semen delâleten ol iki şeye taksîm ve ke-enne her biri semen-i müsemânın nısfıyla iştirâyâ emir edilmiş itibâr olunmakla semenden hissesiyle almak emr-i müvekkile muvâfakat ekall ile almak hayra ekser ile almak şerre muhâlefet olur. (*Bahr*) Binâenaleyh ekser ile alır ise velev ki ekser az olsun müvekkil hakkında nâfiz olmaz. Meğer ki vekîl o iki şeyden diğerini dahî kable'l-husûme bâkî semen ile satın ala. O hâlde ikisi de müvekkil hakkında istihsânen nâfiz olur.▼

Mesela müvekkil müsâvî kıymetde bulunan iki at için: “Şu iki atı bana al” diye birini tevkîl edip de vekîl o atların yalnız birisini beş yüz elli kuruşa alsa müvekkil hakkında nâfiz olmaz. Meğer ki davâ olunmadan akdem vekîl, ol diğer atı dahî dört yüz elli kuruşa ala. O hâlde mezkûr atların ikisi de müvekkilin olur. (*Redd-i Muhtâr*)

▼ Çünkü ilkinin satın alınması câridir ve bunu açıklayan amacı da açıklanmıştır ki o da iki atın satın alınmasıdır. Parçalara bölünme ancak delaleten meydana gelebilecek bir şeydir. Açık/sarih olan ise derece olarak bunun üstündedir. Bahr. Ama vekil ile müvekkil anlaşmazlığa düşüp de akdi fesh ettiklerinde artık yeniden sahih olmaz. Çünkü fesh edilmiş akit yeniden câiz olmaz. Tekmile-i Redd-i Muhtâr.

6. Müvekkil birinin kymeti bin ve diğèrinin beş yüz kuruş olan iki at için: “Şu atları bana bin beş yüz kuruşa al” dedikde vekîl atların pahalısını bin kuruşa ya daha noksanına alsa müvekkil hakkında nâfiz olur. Ammâ bin elli kuruşa alsa nâfiz olmaz. Meğèr ki vekîl diğèr atı kable’l-husûme dört yüz elli kuruşa ala. O hâlde ikisi de müvekkil hakkında nâfiz olur. (*Hindiyye*)

Bu mâddenin vekâlet bi’l-bey’ de nazîri 1499. maddedir.

3.2.33. 1481. Madde

Müvekkil: “Bana bir cübbelik çuha al” deyip te vekîlin aldığı çuhadan cübbe çıkmasa şîrâsı müvekkil hakkında nâfiz olmayıp ol çuha vekîlin üzerinde kalır.

[Müvekkil: “Bana bir cübbelik çuha al” deyip te vekîlin aldığı çuhadan cübbe çıkmasa şîrâsı müvekkil hakkında nâfiz olmayıp ol çuha vekîlin üzerinde kalır.] Niteki müvekkil: “Bana bir gömleklik yerli bez al” deyip te vekîlin aldığı bezden gömlek çıkmasa şîrâ vâki, vekîl hakkında nâfiz olup müvekkil hakkında olmaz. Meğèr ki noksan, yesîr ola. (*Hindiyye, Ankaravî*)

Bu madde 1479. ve 1456. maddelerin furûâtındandır. Zîrâ bunda vekâlet çuhadan cübbe çıkmak kayd u şartıyla mukayyed bulunmuştur.

3.2.34. 1482. Madde

Bir şeyin bahâsı beyân olunmaksızın iştirâsına vekîl olan kimse ol şeyi kıymet-i misliyyesiyle alabildiği gibi gabn-ı yesîr ile dahî alabilir. Fakat et ve etmek gibi sı’ir u kıymeti muayyen olan şeylerde gabn-ı yesîr dahî mafuv olmaz. Ammâ gabn-i fâhiş ile alır ise her hâlde müvekkil hakkında nâfiz olmayıp ol mal kendisinin üzerinde kalır.

[Bir şeyin] bu şey gerek muayyen olsun gerek olmasın[▼] [bahâsı beyân olunmaksızın] ammâ bahâsı beyân olunur ise bunun hükmü 1479. maddede geçmiş idi. [İştirâsına vekîl

▼ Aynı bir malı müvekkili için satın almaya vekil olan kimse gabn-ı fâhiş ile satın alamaz. Bunu kendisi için almaya mâlik olmasa bile buna muhâlefet ederek kendisi için satın alan durumunda olur. Bu yüzden hakkında töhmet bulunmaya devam etmektedir. Tekmile-i Redd-i Muhtâr.

olan kimse ol şeyi kıymet-i misliyyesiyle[▼] alabildiği gibi gabn-ı yesîr ile dahî alabilir] yani bu iki sûretde dahî şîrâ müvekkil hakkında nâfiz olur. Âtîde beyân olunacağı üzere gabn-ı fâhiş ile şîrâ müvekkil hakkında câiz değil iken gabn-ı yesîr ile câiz oldu. Zîrâ gabn-ı yesîrden teharrüz mümkün olmadığı cihetle mafuvv kılındı. Görülmez mi ki eb ile vasî-i sagîrin mâlında tasarruflarında gabn-ı yesîr mafuvvdur. Gabn-ı yesîr ile gabn-ı fâhiş 165. madde ile şerhinde beyân olundu. (*Mecmeu'l-Enhur*)

Bu fıkradaki “kıymet-i misliyyesiyle” tabiri fikra-i âtiye-i sâlisede zikir olunacak gabn-ı fâhişden ihtirâz için olup yoksa kıymet-i misliyyesinden dûn fiyatla almaktan ihtirâz için değildir.[▼]

[Fakat et ve etmek gibi si‘r vekiyemeti] beyne’n-nâs marûf ve [muayyen olan şeylerde gabn-ı yesîr dahî] her ne kadar bir para gibi az olsa bile [mafuvv olmaz.] (*Bahr*) Zîrâ marûf meşrût gibidir. 43. maddeye bak. Binâenaleyh bunda ziyâde kabûl edilmez. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*) Bu cihetle şîrâ-i mezkûr vekîl hakkında nâfiz olur. (*Redd-i Muhtâr*)

[Ammâ gabn-i fâhiş ile] satın [alır ise her hâlde] yanî almasına vekîl olduğu şey gerek muayyen olsun (şîrâ-i şey-i muayyene vekâletde olduğu gibi) gerek olmasın ve si‘r ve kıymeti ister malûm ister mechûl olsun [müvekkil hakkında nâfiz olmayıp ol mal kendisinin üzerinde kalır] ve semeni müvekkilin malından vermiş ise vekîl o semeni müvekkiline zâmin olur. (*Redd-i Muhtâr*) Zîrâ vekîl o malı kendi nefsi için iştirâ etmiş olduğu hâlde muahharan aldandığını anladığı cihetle müvekkil için aldığı beyân ile ona terk etmek fikrinde bulunmak töhmeti vardır. (*Bahr, Velvâliciyye*)

Vekîl, bu cihetle gabn-i fâhiş ile iştirâ ettiği mâl kendinin olduğu hâlde muahharan müvekkil râzî olarak müşterâyı kabûl etse müvekkilin olmayacağı 1453. madde şerhinden müstefâd olur.

▼ Bununla maksat mislinin nakit karşılığı satın almaktır. Bu yüzden tartı ve ölçüyle satılanlar zimmette borç gibi nakit olmaksızın geçerli olmaz.

▼ “Satın almak” denerek sınırlandırıldı. Zîrâ nikaha vekil olan kimse mehr-i mislden fazlaya nikah yaparsa bu konuda töhmet bulunmadığı için câiz olur, Hamevî’de de dendiği gibi. Tekmile

Suâl: Muayyen bir şeyin iştirâsına vekîl olan kimse ol şeyi 1485. madde hükmünce kendisi için alamayacağından bunda töhmet yoktur. Binâenaleyh gabn-i fâhiş ile alsa dahî müvekkilin alması lâzım gelir.

Cevâb: Vekîl gabn-i fâhiş ile almak sûretiyle muhâlefet ettiğinden kendi nefsi için almış olmak töhmeti bâkî bulunmuş olur. (*Bahr*)

Bu fıkrada “alır ise” tabîri teferruğdan ihtirâz için değildir. Şöyle ki müvekkil tarafından bedel ta’yîn edilmeksizin icâreteynli bir vakıf akârın teferruğuna vekîl olan kimse ol akârı bedel-i mislinden ziyâde-i fâhişe ile zâid bir bedel mukâbelesinde teferruğ eylese o ferâğ müvekkil hakkında nâfiz olmaz.

Bir şeyin semen-i misli bilinmek lâzım oldukda bî-garaz-i ehl-i vukûfun ihbârlariyle malûm olur. (*Alî Efendî*)

3.2.35. 1483. MADDE

Ale’l-ıtlâk iştirâ nukûd ile iştirâyaya masrûf olur; Bu halde bir şeyin iştirâsına vekîl olan kimse onu bir mal ile tranpa etse müvekkil hakkında nâfiz olmayıp ol şey vekîlin üzerinde kalır.

Nukûd yâhûd nukûdun gayrı denilmeksizin [ale’l-ıtlâk iştirâ]ya tevkîl [nukûd ile iştirâyaya] tevkîle [masrûf olur;] zîrâ marûf olan budur. 43. maddeye bak. [Bu halde bir şeyin iştirâsına vekîl olan kimse onu] kıyemiyâtta ya mekîlât ve mevzûnât gibi misliyyâtta [bir mal ile tranpa etse müvekkil hakkında nâfiz olmayıp ol şey vekîlin üzerinde kalır.] (*Hindiyye*) Ammâ nukûdun gayrı bir mal ile iştirâyaya tevkîl etse o mal ile alması lâzım gelir. Şöyle ki; müvekkil mesela: “fûlânın atını senin esterin ile alıver” deyip de vekîl dahî kendi esteri ile tranpa ederek ol atı alsa at müvekkilin olup esterin kıymetini vekîline vermesi lâzım gelir. (*Velvâliciyye*)

3.2.36. 1484. MADDE

Bir mevsim-i muayyende lüzûmu olan şeyi almak için bir kimse diğeri tevkîl etse ol mevsime masrûf olur.

[Bir mevsim-i muayyende lüzûmu olan şeyi almak için bir kimse diğeri tevkîl etse] şîrâya vekâlet delâleten [ol mevsime masrûf olur.] Bu maddede dahî 1456. ve 1479. maddelerin furûâtındandır.

1. **Misâl:** [Mesela bir kimse bir bahâr mevsiminde şâlî cübbe almak için birini tevkîl etse ol yazın kullanmak üzere cübbe alması için tevkîl etmiş olur.] Binâenaleyh [mevsim geçtikten sonra yâhûd gelecek senenin bahârında alsa müvekkil hakkında nâfiz olmayıp vekîlin aldığı cübbe kendi üzerine kalır.] 1470. madde şerhine bak.

2. **Misâl:** Bir kimse kışın kömür almak için birini tevkîl etse o kış için kömür almaya tevkîl etmiş olur. Kış geçtikten sonra yâhûd gelecek senenin kışında alsa müvekkil hakkında nâfiz olmaz ve kömür vekîlin olur.

3. **Misâl:** Bir kimse yaz mevsiminde buz almak için birini tevkîl etse o yazın kullanmak üzere buz alması için tevkîl etmiş olur. Yaz geçtikten sonra yâhûd öbür yazda satın alsa müvekkil hakkında nâfiz olmaz. (*Hindîyye*)

4. **Misâl:** Bir kimse; kurbân bayramı karîb bulunduğu zamânda kendisi için kurbân almak üzere birini tevkîl etse o bayram için iştirâya tevkîl etmiş olur. (*Hindîyye*) O kurbân bayramı geçtikten sonra yâhûd sene-i âtiyedeki kurbân için alsa müvekkil hakkında nâfiz olmaz.

5. **Misâl:** Bir kimse diğeri kimseye şu kadar kuruşu bi'l-itâ zer' etmek üzere bu kadar kîle buğday alıvermesini emr edip te memûr dahî mezkûr buğdayı aldıkda eğer evân-ı zirâatde almış ise şerren âmir üzerine nâfiz olur. Ammâ müddet-i zirâat geçtikten sonra iştirâ eylemiş ise âmir hakkında nâfiz olmayıp mâl-ı müşterâ memûra kalır. Ve aldığı parayı âmirine zâmin olur. (*Hânîyye*)

3.2.37. 1485. MADDE

Bir muayyen şeyin iştirâsına vekîl olan kimse ol şeyi kendisi için iştirâ edemez ve iştirâ ederken ben bunu kendim için aldım dese bile kendisinin olmayıp müvekkilin olur. Meğher ki; müvekkilin ta'yîn eylediği bahâdan ziyâdeye ve ta'yîn-i bahâ etmediği

sûretde gabn-i fâhiş ile alır ise ol vakit mal vekîlin olur. Ve birde müvekkil hazır olduğu halde vekil “ben bunu kendim için aldım” derse ol mal vekilin olur.

[Bir muayyen şeyin] bu şeyin semeni müvekkil tarafından gerek tesmiye olunsun ve gerek olunmasın ve vekîl semeni ister kendi ister müvekkilin malından versin [iştirâsına] ya teferruğuna [vekîl olan kimse] müvekkil esnâ-yı şîrâda hâzır ve vekîl nefsinin vekâletden bi'l-azl müvekkiline keyfiyyet-i azli ihbâr eylemiş değil iken [ol şeyi kendisi için] yâhûd muahharan kendisini tevkîl eden diğer müvekkili için [iştirâ] ya teferruğ [edemez ve iştirâ ederken ben bunu kendim için aldım dese bile kendisinin olmayıp müvekkilin olur.][▼] (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*) Yani vekîlin kendisi ya diğer müvekkili için iştirâ ve teferruğ câiz ve mutesavver olmaz. Zîrâ müvekkil vekîl-i merkûma itimâd ve kendisine alıvereceğine emniyyet ettiği hâlde vekîl onu bizzât kendi nefesine alınca müvekkilin tağrîrini mûcib olur. Bir de vekîlin onu nefsi için alması vekâletden azil demek olup bu azlin tamâmiyyeti müvekkilin haber-i azli istimâ eylemesiyle olabilir. (*Bahr*) Bu delîlden müstefâd olduğu üzere muayyen bir şeyin iştirâsına vekîl olan kimse nefsinin vekâletden azlederek istifâsını müvekkiline bildirdikten sonra ol şeyi kendisi için iştirâ edebilir. Müvekkil bu azle ister râzî olsun ister olmasın. Ammâ haber-i azli müvekkiline bâliğ olmazdan nefsi için iştirâ edemez. (*Surretu'l-Fetâvâ, Velvâliciyye*) 1524. maddeye bak.

Bunda “iştirâ” tabîri teferruğdan ve istîcârdan ihtirâz için değil ise de tevzîce vekâletten ihtirâz içindir. Şöyle ki:

Teferruğ: Bir kimse icâreteynli muayyen bir vakf-ı akârın şu kadar kuruşa kendisi için teferruğuna diğerini tevkîl ettikten sonra vekîl akâr-ı mezkûru ol kadar kuruş bedel mukâbelesinde bâ-izn-i mütevellî teferruğ ve kendi nâmına sened istihsâl eylese

[▼] Tayin ya işaret ismiyle ya özel isimle ya da izafetle olur. Bu durumda vekilini bu malı alması için semen-i müsemmâ ile görevlendirmiş olur.

müvekkil bâ-re'y-i mütevellî ol akârı vekîl uhdesinden nez' ve senedini ibtâl ettirip kendi nâmına istihsâl-i sened edebilir.▼

İstîcâr: Bir kimse muayyen bir şeyin istîcârına diğeri tevkîl ettikde vekîl-i merkûm kendi için istîcâr etse bile müvekkilin olur.

Tezvîce vekâlet: Muayyen bir kadını diğeri tezvîce vekîl olan kimse merkûmeyi kendi nefsi için tezevvüc edebilir. Fark şudur ki; bu gibi nikâhda vekîl akdi nefsine muzâf kılmakla vekâletden mün'azil olur. (*Bahr, Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

“Vekîl olan kimse” tabiri vekîlin vekîlinden ihtirâz içindir. Şöyle ki:

Muayyen bir şeyin iştirâsına vekîl olan kimse ol şeyi iştirâyâ bilâ-izin ev ta'mîm diğeri tevkîl edip de vekîl-i sâni vekîl-i evvel hâzır iken onu iştirâ eylese müşterâ vekîl-i evvelin olur. Zîrâ vekîl-i evvel başkasını tevkîl etmek sûretiyle müvekkiline muhâlefet etmekle mün'azil olur. [Meğer ki;] vekîl-i sâni, vekîl-i evvel huzûrunda iştirâ etsin. Bu sûretde müşterâ müvekkilin olur.▼

“Ol şey'i” tabiri onun nısfından ihtirâz içindir. Zîrâ ol şeyin nısfını iştirâ ettiği sûretdeki tafsîlât 1480. madde şerhinde geçdi. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

“Kendisi için alamaz” tabiri müvekkil-i âhardan ihtirâz için olmayıp müvekkil-i âhar için bi-tarîki'l-ûlâ alamaz. Şöyle ki; muayyen bir şeyin iştirâsına vekîl olan kimseyi müvekkilin gıyâbında onu kendisi için iştirâyâ diğeri bir şahsı vekîl etmekle ol kimse onu ol şahıs için satın alsa müvekkil-i evvelin olur.

Ammâ ol kimseyi müvekkilin huzûrunda kendisi için iştirâyâ o şahsı tevkîl eylediği takdîrde müvekkilin tesmiye eylediği semenden gayrısını tesmiye eder yani müvekkil-i evvel meselâ “On altına al” dediği hâlde o şahs ol kimseye “Elli aded mecîdiyyeye al” deyip de ol kimse dahî elli aded mecîdiyyeye alır ise mâl-ı mezkûr müvekkil-i sâninin olur. Zîrâ vekîl o malı elli aded sîm-i mecîdiyyeye kendisi için almaya muktedir olduğu

▼ Aynî bir mal ile bir şeyi satın alması için vekil tayin etmek kiralamaya vekil etmek gibidir. Ancak bunu sarîh olarak görmüyorum. Bu, fetvadan çıkan yeni bir hükümdür. Tekmile

▼ Çünkü o, görüşünü ortaya koymuştur. Bu da kast edilen şeydir ona muhalif değildir. Bahr

gibi gayrısı yani müvekkil-i sâni için almaya dahî muktedirdir ve illâ yine müvekkil-i evvelin olur. (*Hindiyye, Ankaravî*)[▼]

Mecelle'nin fıkrası üzerine şu mesele dahî teferru eder. Şöyle ki:

Bir kimse diğer kimseye “fûlânın atını beynimizde müşterek olmak üzere al” demesiyle o da ba‘de'l-kabûl diğer bir şahıs dahî o kimseye teklîf-i sâbık misillû bir teklîf dermeyân eylemesine mukâbil ona da “Peki” dedikten sonra bir şahs-ı sâlisin dahî bu yoldaki teklîfini kabûl eylese de mezkûr atı satın alsa nazar olunur: O kimsenin şahs-ı sâlise: “Peki” demesi müvekkil-i evvel ve sâninin huzûrunda değil ise at müvekkil-i evvel ve sâni beyninde müşterek olup müvekkil-i sâlisin onda nasîbi bulunmaz. Zîrâ o kimse âmir-i evvelden nısfında ve kezâ âmir-i sâniiden nısf-ı sâniide vekâleti kabûl etmiştir. Ve âmir-i evvelin ilmi olmaksızın vekîl kendini vekâletden ihrâc edemeyeceği cihetle âmir-i sâlis tarafından vekâlet eylemesi sahîh olmaz. Ve o kimsenin şahs-ı sâlise “Peki” demesi müvekkil-i evvel ve sâninin huzûrunda ise o at müvekkil-i sâlis ile müşterî arasında müşterek olur. Zîrâ onların huzûrunda sâlisin vekâletini kabûl etmesi evvel ve sâninin vekâletinin reddini mutazammın olup buna ise onların malûmâtları olmak şartıyla vekîl muktedirdir. (*Velvâliciyye fi'ş-şirket, Hindiyye*)

Altı sûretde ol şey'-i muayyen vekîlin olur. Şöyle ki:

Sûret-i Ūlâ: Vekîl-i evvel şey'-i muayyeni [müvekkilin ta'yîn eylediği bahâdan ziyâdeye] alır ise ol şey vekîlin olur. Velev ki bu ziyâde beş para olmak gibi az olsun. 1485. maddeye bak. Nitekîm muayyen bir şeyin bin kuruşa iştirâsına vekîl olan kimse bin yüz kuruşa iştirâ edip ba‘dehû bâyi‘ yüz kuruşu hatt u tenzîl etse o şey vekîlin olur. (*Hindiyye*)

Bu sûretde müvekkil: “Ta'yîn eylediğim para ile aldın” ve vekîl: “Ziyâde ile kendim için aldım” diye ihtilâf etseler söz vekîlin ve beyyine müvekkilindir. (*Bahr, Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

▼ Çünkü o kendisi için satın alma yetkisine sahip olmadığına başkasını için satın almaya hiç yetki sahibi olmaz! Tekmile

Lâkin müvekkilin ta'yîn eylediği bahâdan dûn fiyatla alır ise yine müvekkilin olur.
(*Hâmiş-i Ankaravî*)

Sûret-i Sâniye: Müvekkilin ta'yîn eylediği semenin cinsinin muhâlifî bulunan semeni ile alır ise vekîlin olur. 1456. ve 1479. maddelere ve şerhlerine bak.

Sûret-i sâlise: Müvekkil hıyâr-ı şart ile yâhûd veresiye al demiş iken vekîl hıyâr-ı şartsız ya peşin para ile alır ise vekîlin olur. 1479. madde şerhine bak.

Sûret-i Râbia: Vekîl nukûdun gayrı bir şey ile alır ise müştêrâ vekîlin olur. 1483. maddeye bak.

Sûret-i Hâmise: [Ve] müvekkil [ta'yîn-i bahâ etmediği sûretde gabn-i fâhiş ile alır ise ol vakit mâl vekîlin olur.] 1482. maddeye bak. Zîrâ sûret-i mezkûrede vekîl, müvekkilinin emrine muhâlefet ettiği cihetle azl-i zımnî ile vekâletden mün'azil[▼] ve binâenaleyh vekîl şirâyı müvekkiline muzâf kılmadığı hâlde şirâsı kendi üzerine nâfiz olur.
(*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

Ammâ vekîl suver-i mezkûrede akdi müvekkiline muzâf kılındığı takdîrde mesela bâyi' bu malı müvekkiline şu kadara sattım deyip te vekîl dahî onun için iştirâ ettim dedikde müvekkilinin icâzetine mevkûf olur. 1453. madde şerhine bak. (*Redd-i Muhtâr, İbn Âbidîn ale'l-Bahr, Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

Sûret-i Sâdis: [Ve bir de] vekîl, nefsini vekâletden azlederek haber-i azli müvekkiline îsâl ettikten sonra ol muayyen şeyi satın alsa mâl-ı müştêrâ vekîlin olur.[▼] Mesela [müvekkil] meclis-i akdde [hâzır olduğu hâlde ben bunu kendim için aldım der ise o mâl vekîlin olur.] Zîrâ bu takdîrde vekîl nefsini vekâletden azil ve müvekkile dahî haber-i azil vurûd eylemiş ve nefsini vekâletden azle dahî hakkı bulunmuş olmakla şirâsı bi'l-vekâle olmadı. Nitekim vekîl kendini vekâletden bi'l-azl haber-i azlini müvekkiline îrsâl-i mektûb ya irsâl-i rasûl ya ihbâr-ı vâhid-i adl ya ihbâr-ı şahseyin velev

▼ Bu müvekkilin bilgisine bağlı değildir.

▼ Bu, kasdî ya da zımnî azil ile olabilir. Aynı şekilde müvekkilin muhâlefeti ile de mutlak olarak sahîh olabilir. Tekmile

gayr-i âdileyn (veya ihbâr-ı vâhid velev gayr-i adlin inde'l-Îmâmeyn) ile bildirdikten sonra o malı kendisi için alsa câiz olur. (*İbn Âbidîn ale'l-Bahr, Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

Ammâ gayr-i muayyen bir şeyin iştirâsına vekîl olan kimsenin aldığı mal müvekkil ya vekîlden kime âit idüğüne dâir tafsîlât mâtde-i âtiye şerhinde beyân edilecektir.

3.2.38. 1486. Madde

Bir kimse bana fülânın atını al deyip te vekîl “lâ” ve “ne‘am” bir şey söylemeksizin gidip ol atı iştirâ ettiği takdîrde eğer alırken müvekkil için aldım derse müvekkilin olur. Ve eğer kendim için aldım derse kendisinin olur. Ammâ yalnız aldım deyip te giymek için aldığı söylememiş iken, sonra “müvekkil için aldım” dediği sûretde eğer at telef yâhûd bir ayb hâdis olmadan demiş ise tasdîk olunur. Ve eğer telef veyâ bir ayb hâdis oldukdan sonra demiş ise tasdîk olunmaz.

Bir malın iştirâsına vekîl olan kimsenin aldığı mal müvekkil ya vekîlden hangisine âit olduğu vücûh-u selâse ile tafsîl olunur.

Vech-i Evvel: [Bir kimse bana] mesela [fülânın atını al deyip te vekîl “lâ” ve “ne‘am”] gibi vekâleti kabûl ya redde dâir [bir şey söylemeksizin[▼] gidip ol atı iştirâ ettiği takdîrde eğer alırken müvekkil için aldım derse müvekkilin olur.] Semeni müvekkil tarafından vekîle evvelce gerek verilmiş olsun gerek olmasın. Zîrâ müvekkelun bihin icrâsına teşebbüs etmekle 1451. madde mûcibince vekâleti kabûl etmiş olup hattâ müvekkil bundan sonra müşterâyı istemem dese bile hakkında nâfiz olur. Binâenaleyh bir kimse bu malı fülân kimse için on altına bana sat diye şîrâyâ tâlib olmakla bâyi‘ dahî sattıktan sonra o kimse “O kimse bana kendisi için almasını emir etmedi” diye vekâleti inkâr etse tenâkuz olmakla[▼] kabûl olunmayıp müşterâ o kimsenin olursa da o kimse emir

[▼] 1451. mâtde şerhinde geçtiği gibi sükût kabûl anlamına gelir. O halde; bu ibârenin “sükût ancak zıddını gösteren bir delil olmadığında kabul anlamında olabilir ama burada sükûtun kabul anlamında olmadığına dair delil vardır” şeklinde bir savunma olmadan sahih kabul edilmesi mümkün değildir.

[▼] Çünkü onun Amr’a söylediği söz onun Amr’ı vekil ettiğine dâir bir ikrârdır. Eğer daha sonra vekâleti inkâr ederse tenâkuz olacağından dikkate alınmaz.

etmediğini ikrâr ettiği sûrette o mal vekîlin olur. Zîrâ vekîlin ikrârı müvekkilin redd etmesiyle merdûd oldu. 1580. maddeye bak. Fakat bundan sonra yine o kimse mezkûr malı mülkiyet üzere o kimseye teslim etse semeni mebî'î kabz etmese bile o mal yine o kimsenin olur. 175. maddeye bak. (*Tahtâvî, Bahr, Tekmile-i Redd-i Muhtâr*) Bu fıkrada “alırken müvekkil için aldım” ‘ibâresinden maksad vekîl akd-i şirâyı müvekkiline muzâf kılmıştır demek değildir. Zîrâ 1453. madde şerhinde îzâh olunduğu üzere bu tabîr akdin müvekkiline izâfesini îcâb eden ta‘bîr değildir.

[Eğer] alırken [kendim için aldım der ise kendisinin olur.] Zîrâ vekâleti kabûl etmeyip redd eylediği müstebân oldu. 67. maddeye bak. [Ammâ yalnız aldım deyip te giymek için aldığı] alırken [söylememiş iken sonra] müvekkil “Kendi nefsin için aldım” ve vekîl: [“Müvekkil için aldım” dediği sûrette eğer at telef yâhûd] onda [bir ayıb hâdis olmadan] müvekkil için aldım [demiş ise] vekîl ma‘a'l-yemin [tasdîk olunur.] Binâenaleyh at müvekkilin olur. Zîrâ vekîl bir emri ihbâr ediyor ki o emri fi'l-hâl icrâyâ muktedirdir. Şu cihetle ki vekâlet uhde-i vekilde bâkî ve mebî' sâlimen mevcûd olmakla fi'l-hâl dahî o malı hasbe'l-vekâle iştirâ edebilir. 1459. madde şerhine bak. [Ve eğer] at [telef veyâ] onda [bir ayıb hâdis olduktan sonra demiş ise tasdîk olunmaz.] Zîrâ bu sûrette vekîl istîfâsına muktedir olmadığı emri hikâye ve semen-i mebî' ile müvekkile rucû-u kâd ediyor. Müvekkil ise vücûb-u semeni münkirdir.

Vech-i sâni: Bir kimse meselâ bir atın iştirâsına vekîl olup ta vekîl: “Atı senin için aldım” diye müvekkiline terk etmek ve müvekkil dahî: “Kendin için aldın” diye kabûl etmemek istediklerinde bunda sekiz sûret vardır. Şöyle ki:

Ol at ya muayyen ya gayr-i muayyen olur. Bu iki sûrette dahî atın parası vekîle evvelce ya verilmiş olur yâhûd olmaz. Bu dört sûrette dahî at ya ber-hayât ya telef ya ayb-ı hâdisle muayyeb olmuş olur veyâhûd olmaz.

Bu suver-i semâniyyenin hulâsa-i ahkâmı şudur:

Semen menkûd, yani müvekkil tarafından vekîle verilmiş ise söz ma‘a’l-yemîn cemî‘-i suverde vekîlin olur.▼ Zîrâ 1463. madde hükmünce semen yed-i vekilde emânet olduğuna ve vekil uhde-i emânetden memûr olduğu üzere çıktığını iddiâ eylemekte idüğüne binâen söz vekîlin oldu.

Semen gayr-i menkûd ise bakılır: Müşterâ telef ya muayyeb olmuş olmak gibi vekil fi’l-hâl inşâyaya muktedir değil ise söz âmir ve müvekkilindir. Zîrâ müvekkil, kendi üzerine vekîlin hakk-ı rucûunu münkirdir. Ve vekil fi’l-hâl inşâyaya muktedir ise▼ söz inde’l-Îmâmeyn memûrundur.▼

Vech-i sâlis: Bir kimse gayr-ı muayyen bir şeyin kendi için iştirâyâ diğer kimseyi tevkiil ettikten sonra o kimse bir malı satın aldıkda bunda dört mesele vardır:

1. Mesele: Vekil, şirâyı müvekkilin malına yani akd-i bey‘ sırasında akd-i mezkûr müvekkilin mülküne muzâf kıldıkda bedel-i mezkûru gerek müvekkilin malından versin gerek onu alıkoyup da kendi malından versin müşterâ müvekkilin olur. Zîrâ gayrın derâhimine bi’l-izâfe bir kimsenin kendisi için mal alması şer‘an ve örfen müstenker olmakla vekîlin hâli kendisine şer‘an helâl ve işlenmek mutâd bulunan sûrete haml için bu meselede müvekkil için alınmış itibâr olundu. (*Bahr*)

2. Mesele: Vekil akd u şirâyı kendi malına muzâf kılar ise müşterâ vekîlin olur. Velev ki iştirâ ederken müvekkil için niyyet etsin.

3. Mesele: Vekil şirâyı mutlak mala muzâf kılar ise yani kendi malına da müvekkilin malına da muzâf kılmadığı ve şirâ dahî peşin para ile olduğu takdîrde nazar olunur: Vekil hîn-i iştirâda kendi için niyyet eder ve vekîlin bu vechle niyyet ettiğini müvekkil

▼ Telef ve ayıplanma durumu da buna dâhildir.

▼ Aynı (mal) ile olmayan satın alınmayla emrolunduğu şeyin mevcut olmasıdır. Yani fiyat kayıp değildir.

▼ Çünkü amacı fiyat hususunda âmir rucû etmektir. O ise bunu inkâr etmektedir. Bu durumda söz vekilindir. Ebu Hanife’ye göre ise töhmet durumunda söz âmirindir. Ancak ikisine göre de ilk olarak vekâleti inşâyaya yetki konumunda ise me’mûrun töhmet altında olması durumunda söz memûra aettir. Bilirkişiye rucû edilmekle töhmet sâbit olmaktadır. Eğer bilirkişiler fiyatın fâiş bir şekilde arttığını belirtirlerse töhmet sabit olur, aksi halde olmaz. Burada “töhmet durumundadır” ifâdesiyle kast edilen malın ayıplanmasından sonraki durumdur. Üzerinde düşün... Redd-i Muhtâr, Tekmile, Mecmau’l-Enhur ve diğerleri...

tasdik ederse mâl-ı müşterâ vekîlin olur. Ve müvekkil için niyyet eder ve müvekkilin bu vecihle niyyet eylediğini vekîl tasdik eyler ise mâl-ı müşterâ müvekkilin olur. Ammâ peşin para ile iştirâ etmeyip te veresiye satın alır ise o mal vekîlin olur.▼

Lâkin müvekkil “Benim için niyyet eylemiş idin” ve vekîl: “Kendim için niyyet eylemiş idim” diye ihtilâf etseler nakid hüküm kılınır. Şöyle ki: Bedel-i mebîc olarak verilen meblağ müvekkilin parası ise müşterâ müvekkilin ve vekîlin parası ise müşterâ vekîlin olur.▼ Bedel-i mebîc henüz verilmemiş ise vekîlin beyânına mürâcaat olunur. (*İbn Âbidîn ale'l-Bahr*)

Ve hîn-i iştirâda hiçbir tarafa niyyet olunmadığına müvekkil ile vekîl ittifâk ettiklerinde inde Muhammed müşterâ vekîlin olur. Zîrâ asıl olan herkesin kendi nefsi için amel etmesidir. Meğer ki gayrısı için amel olduğu sâbit ola.▼ Ve inde Ebî Yûsuf nakd hakem kılınır. Zîrâ vekîlin mutlakan ikâ ettiği akid iki vecihle muhtemel ve binâenaleyh mevkûf olmakla bedel-i mebîc i kimin malından verir ise muhtemel olan o nakd sâhibi için nâfiz olur. (*Bahr, Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

4. Mesele: Vekîl: “Müvekkil için aldım” ve müvekkil: “Nefsin için aldım” diye ihtilâf ettiklerinde söz âmirindir. Zîrâ bu sûretde vekîl semen ile âmire mürâcaat etmek istediği hâlde âmir hakk-ı rucû-u inkâr ediyor. Söz ise münkirindir. Fakat âmir müşterâya verilecek parayı evvelce vekîle vermiş ise söz memûrındır. Zîrâ bu sûretde memûr uhde-i emânetden hurûcunu iddiâ eden emîndir. Binâenaleyh kavli kabûl olunur. Bu sûretde mebîc mevcûd olunca hüküm tafsilât-ı meşrûha vechle olduğuna ettifâk bulunup ammâ mebîc telef olmuş ise İmâm-ı Âzam’a göre hüküm yine ber-vech-i muharrerdir. Fakat inde'l-İmâmeyn söz memûrındır. Velew ki semen-i mebîc müvekkil tarafından vekiline verilmiş bulunmaya. (*Redd-i Muhtâr, Bahr, Hindiyye, Ankaravî*)

▼ Hatta bunun ardından, müvekkil için satın aldığını iddiâ etse bile tasdik olunmaz. Ancak müvekkilin onu tasdik etmesi durumu müstesnâ... Tekmile

▼ Çünkü bu zikrettetgimize açık bir delâlettir.

▼ Kıtaptakinin zahiri İmam Muhammed'in görüşünün tercih edildiğini göstermektedir. Şuradan belli ki; vekil böyle bir niyet taşımadığında mal vekilin olur. Tekmile

3.2.39. 1487. Madde

Bir şey almak üzere bir kimseyi iki kişi başka başka tevkîl ettiği sûrette vekîl ol malı alırken hangisi için kasıd ve murâd etmiş ise ol mal onun olur.

[Bir şey]-i gayr-i muayyeni [almak üzere bir kimseyi iki kişi başka başka tevkîl ettiği sûrette vekîl ol malı alırken hangisi için kasıd ve murâd etmiş ise ol mal onun] için alınmış [olur.] Zîrâ bir işden maksad ne ise hüküm ona göredir. Bundaki şey münkiren zikri gayr-i muayyen olduğuna işâret için olup ammâ ol şey muayyen olunca bunun hükmü 1485. madde şerhinde zikir edilmiş idi.

3.2.40. 1488. Madde

Vekîl bi'ş-şirâ kendi malını müvekkili için satsa sahîh olmaz.

Vekîl bi'ş-şirâ dört nev' malı müvekkil için satın alamaz:

1. Vekîl bi'ş-şirâ kendi malını kendi müvekkili için alamaz. Yani [vekîl bi'ş-şirâ kendi malını müvekkili için satsa sahîh olmaz.] Veleve ki kendi malını benim için satın al demiş ola. Zîrâ şahs-ı vâhid akdin iki tarafına tevellî edemez. 167. madde şerhine bak.

2. Vekîl bi'ş-şirâ müvekkilin sattığı malı müvekkil için alamaz. Mesela müvekkil kendisi için bir ester ya hâne iştirâsına birini tevkîl ettikde vekîl müvekkilin evvelce âhara satmış olduğu ester ya hâneyi müvekkil için alsa alınan mal müvekkilin olmaz. Zîrâ müvekkil bu malı istemediği ve ondan mu'riz bulunduğu satmasıyla anlaşılmıştır. Fakat müvekkil bi'l-hâssa o ester veya o hânenin iştirâsına emir etmiş ise alınan müvekkilin olur.

Ammâ vekîlin âhara sattığı esteri ya hâneyi müvekkil için alsa sahîh olur.

(Ankaravî -bi-ziyâdetin-)

3. Vekîl bi'ş-şirâ usûl ve furûu ve zevcesi gibi *و شريكه فيما يشتركانه*¹ kendi lehine şehâdeti câiz olmayanların ve ibn-i sagîrinin ve mufâvâdaten şerîkinin malını müvekkil için alamaz. Zîrâ mevâzi-i töhmet vekâletten müstesnâ olup bunda dahî töhmet vardır.▼

Fakat bu üçüncü zâbitadan üç fer müstesnâdır:

Fer-i evvel: Vekîl bi'ş-şirâ bunların malını müvekkili için kıymetinden ekall ile iştirâ ederse şirâ bi'l-ittifâk câiz olur.

Fer-i sânî: Müvekkil vekîline kendi lehine şehâdeti câiz olmayanlardan satın al dedikde şirâ bi'l-ittifâk sahîh olur.

Fer-i sâlis: Müvekkil dilediğın kimseden satın al demiş ise misl-i kıymet ile vekîl lehine şehâdeti câiz olmayanlardan satın alabilir. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

5. Vekîl bi'ş-şirâ müvekkilinden gasbolunan malı müvekkil için alamaz. Binâenaleyh bir atın iştirâsına vekîl olan kimse onu iştirâ ederek müvekkiline getirdiğında müvekkili: “Bu benim atımdır, fülân benden gasbetmiş idi” ve vekîl: “Fülânın atıdır, senin için aldım” diye ihtilâf ettiklerinde bakılır: Müvekkil semeni vekîle vermiş ise müvekkilin kavli kabûl edilmez. Ve semen verilmemiş ise söz müvekkilin olup vekîl müddeâsına ikâme-i beyyine etmedikce müvekkile semen ile rucû edemez. İkisi de ikâme-i beyyine etseler vekîlin beyyinesi evlâdır. (*Hindiyye*)

3.2.41. 1489. Madde

Vekîl aldığı malı henüz teslim etmeden aybına muttalî olsa onu kendiliğinden olarak reddedebilir. Ammâ müvekkile teslim ettikten sonra onun emr u tevkîli olmaksızın reddedemez.

[Vekîl] bi'ş-şirâ [aldığı malı] kendisi kabzettiği hâlde [henüz teslim etmeden] kadîm [aybına muttalî olsa onu kendiliğinden olarak] yani müvekkilin emri olmaksızın

¹ Ve ortak oldukları konuda ortağına...

▼ Şahitliğinin kabul edilmemesi buna delildir... Çünkü menfaat aralarındadır. Bunun için bir açıdan satış onun kendisinden sayılır.

bâyi'ine [reddedebilir.] Zirâ redd bi'l-ayb vekîl için sâbit olan hukûk-u akiddendir. Kendisi fevt olmuş ise vârisi ya vasîsi reddeder. (*Bahr*) 1461. maddeye bak.

Vekîl bi's-şirânın ayb ile redd-i için sûret-i muhâkeme: Vekîl bi's-şirâ ayb ile reddetmek isteyip de bâyi' gâib olan müvekkilin ayba râzî olduğunu müdâfaaten beyân ettikde vekîl bi's-şirâdan rızâ-yı vâki suâl olunur. İkrâr ederse ikrârı sahîh olup artık bâyi' ile hakk-ı muhâsamesi kalmaz. Fakat mâl-ı müşterâ vekîlin mülkünde kalır. Lâkin müvekkil kabûl eder veyâhûd vekîl ikâme-i beyyine ile müvekkilin ayba râzî olduğunu isbât eylerse bu hâlde mâl-ı müşterâ müvekkilin olur. Ve vekîl bi's-şirâ müvekkilin ayba rızâsını inkâr ettikde bâyi'den beyyine istenir. İsbât ederse febihâ, isbât edemediği gibi müvekkil dahî gâib olmakla ona yemîn verilmek mümkün olmasa vekîle yemîn verilmez. Ve vekîl bi's-şirâ mebî' i bâyi'e redd ettikten sonra müvekkil hâzır olduğunda bâyi', rızâyı iddiâ ve isbât edebilir. Edemez ise müvekkile yemin verir. Nükûl ederse mebî' i müvekkile iâde ederek parasını ister. (*Hindiyye, Hâniyye bi-îzâhın-*)

Îzâhu'l-kuyûd:

1. **“Kabz ettikten sonra”**: Vekîl bi's-şirâ müşterâyı kabz etmezden evvel ayb-ı kadîmine muttalî oldukda ayb-ı mezkûr gerek fâhiş ve gerek yesîr olsun muhayyerdir. İsterse fesheder; ol hâlde münfesih olur. isterse râzî olur. o hâlde vekîlin hıyâr-ı ayb ile reddetmek hakkı sâkıt olur. Fakat bu sûretde nazar olunur: Ayb fâhiş olur ise müşterâ vekîle kalır. Meğer ki müvekkil kabûl etsin. Ve ayb eğer yesîr olur yani mebî' de ayb bulunduğu hâlde kıymeti semen-i müsemmâya müsâvî bulunur ise müşterâ müvekkilin üzerine lâzım gelir. (*Hindiyye ve Ankaravî ve ani'l-Hâniyye*)

2. **“Kendiliğinden olarak”**: Bu tabir ihtirâzî olmayıp müvekkilin emr u izniyle bi-tarîki'l-ûlâ reddedebilir. (*Bahr*)

3. “Reddedebilir”: Hakk-ı redd, vekîle sâbit olmasından istidlâl olunur ki; müvekkil redd bi’l-ayb hakkında ecnebîdir. Hattâ müvekkil aybı ikrâr ve vekîl inkâr etse bu ikrâr hükümsüzdür. Ve bilakis vekîl ikrâr ve müvekkil inkâr etse inkâr hükümsüzdür.▼

Vekîl bi’ş-şirâ, mal-ı müşterâ yedinde iken vefât etse vârisi yâhûd vasîsi hıyâr-ı ayb ile redd edebilip fakat vârisi yâhûd vasîsi yok ise vekîl-i müteveffâ için hâkim tarafından nasb olunan vasî reddeder.▼

“Redd edebilir” tabîrinden müstefâd olur ki vekîl bi’ş-şirâ ba‘de kabzi’l-mebî‘ ayb-ı mezkûra râzî dahî olabilir. Bu hâlde hıyâr-ı ayb sâkit olur. 51. maddeye bak. (*Hindiyye*) Fakat bu sûrette müvekkil dilerse ayb ve cemi semen ile kabul eder. Ve dilerse vekîle bi’t-terk parayı vekîle vermiş ise tazmîn ettirir. Müvekkil kabûlden bi’l-ımtinâ vekîle terk etmezden evvel yed-i vekilde mâl-ı müşterâ helâk oldukda zarar-ı vâki müvekkile âit olur. 1463. maddeye bak. (*Redd-i Muhtâr*)

[Ammâ] vekîl bi’ş-şirânın aldığı malı [müvekkile teslîm ettikten sonra onun emr u tevkîli olmaksızın] hıyâr-ı ayb ile bâyi‘ine [reddedemez.] Zîrâ vekîl satın alarak müvekkile teslîm etmesiyle hükm-ü vekâlet müntehî ve kendisi dahî hükm-ü vekâletden mün‘azil olmuştur. 1526. maddeye bak. Bir de vekîl bi’ş-şirâ ba‘de’t-teslîm redd edecek oldukda müvekkilin yed-i hakîkiyesinin ibtâlîni mûcib olup binâenaleyh bilâ-emri’l-müvekkil buna muktedir olamaz. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*) Vekîl bi’ş-şirâ mâl-ı müşterâyı ber-vech-i meşrûh müvekkile ba‘de’t-teslîm müvekkil onda ayb-ı kadîm buldukda müvekkil vekîle ve vekîl dahî bâyi‘e reddeder. (*Hâniyye*)

▼ Bu vekili değil müvekkili bağlayıcıdır. Ancak bu müddet içerisinde –mal müvekkilin yanındayken aybın ortaya çıkmasını engellemek için– benzeri bir aybın meydana gelmesi durumu müstesna... Eğer bu müddet içerisinde benzerini meydana getirmeye imkân bulabilirse malı müvekkile iade etmez. Ancak delil varsa edebilir. Aksi halde müvekkili yemin ettirir. Eğer yeminden kaçınırsa malı müvekkile iade eder, aksi takdirde vekili bağlayıcı olur. Bahr, Tekmile

▼ Musannif burada malı ona iade etmenin eğer vekil satmakla görevli ise ve müşteri de malda bir ayıp bulmuş ise vekil; hayatta, akıl sahibi ve kendisini tasarrufun bağladığı kişilerden olmaya devam ettikçe müvekkile iade edileceğine işaret etmektedir. Ama eğer vekil hacr altındaysa müvekkile iade edilir. Tekmile

Vâkiâ ba‘de’t-teslîm vekîl hıyâr-ı ayb ile reddedemez ise de fesâd-ı bey‘e binâen reddedebilir. Şöyle ki; vekîl bi’ş-şirâ şirâ-i fâsid ile bir malı iştirâ ve semeni edâ ile mebî‘i ba‘de’l-kabz müvekkil i‘tâ ettikten sonra fesâd-ı akde mebnî bilâ rıdâ’l-müvekkil bey‘i fesh ve mebî‘i müvekkilden istirdâd ve bâyi‘e iâdeye muktedirdir. Fark şudur ki; fesh bi’l-ayb hakk-ı abdden ve fesh bi’l-fesâd hakk-ı Şer‘den dolayıdır. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr istinbâten*) 1494. madde şerhine bak.

“Emir ve tevkîli olmaksızın” fıkrasından müstefâd olacağı üzere emr u tevkîli olur ise yine reddedebilir. Zîrâ 1459. madde şerhinde beyân olunduğu vecihle redd bi’l-ayba vekâlet câiz olur. Bâyi‘, müvekkilin bunâ emr u tevkîli bulunduğunu inkâr ettikde vekîl vekâleti isbât etmeye mecbûrdur. (*Hindiyye*)

3.2.42. 1490. Madde

Vekîl eğer malı müeccel olarak iştirâ eylese müvekkil hakkında dahî müeccel olup vekîl onun semenini peşin olarak talep edemez. Ammâ vekîl peşin para ile iştirâ ettikten sonra bâyi‘ semenini tecîl etse vekîl ber-vech-i peşin talep edebilir.

Semenin tecîl ve tacîli husûsında itibâr, mâ-vaka-a aleyhi’l-akdedir. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*) Binâenaleyh [vekîl] bi’ş-şirâ [eğer malı müeccel olarak iştirâ eylese müvekkil hakkında dahî müeccel olup vekîl onun semenini peşin olarak] müvekkilden [talep edemez.] Hattâ vekîl bu vechle semenini müeccel olarak iştirâ ettikten sonra vefât etmesiyle hakkında semen muaccel olsa dahî müvekkil hakkında yine müeccel olarak kalır. Zîrâ akid semen-i müeccel üzerine idi. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*) Bu cihetle ecel hûlûl etmeden verese o parayı müvekkilden talep edemezler. (*Ankaravî*) Ve muaccel olarak iştirâ etse müvekkil hakkında dahî muaccel olur.

[Ammâ vekîl peşin para ile iştirâ ettikten sonra bâyi‘ semenini] bir müddet-i muayyeneden [tecîl etse] bu tecîlden yalnız vekîl müstefid olup müvekkil hakkında müeccel olmamakla [vekîl ber-vech-i peşin talep edebilir.] Bu semen-i mebî‘ müvekkil hakkında muaccel, vekîl hakkında müeccel olmak için bir hîledir. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

Nitekîm bâyi‘ semen-i mebî‘in küllisini def‘aten vekîl bi‘ş-şirâya hibe ya ondan vekîl bi‘ş-şirâyı ibrâ etse bunda bi‘l-hâssa vekîl bi‘ş-şirâ müstefid olup vekîl-i merkûm semenin küllisiyle müvekkiline rucû eder. 261. maddeye bak. Ammâ def‘aten hibe ya ibrâ etmeyip de evvela mesela altı yüzünü hibe ya ibrâ edip ba‘dehû dört yüzünü hibe ya ibrâ eylese vekîl bi‘ş-şirâ son def‘aki hibe ya ibrâ yanî dört yüz kuruş ile müvekkiline rucû eder. Ammâ evvelâ olunan hibe ya ibrâ yani altı yüz kuruş ile rucû edemez. Zîrâ altı yüz kuruş hatt (260. maddeye bak) ve dört yüz kuruş hibedir. (*Bahr, Redd-i Muhtâr, Hindiyye*) ▼

3.2.43. 1491. Madde

Vekîl bi‘ş-şirâ semeni kendi malından verip te mebî‘i kabz etse müvekkiline rucû edebilir. Yani verdiği semeni ondan alabilir. Ve mâl-ı müşterânın semenini henüz bâyi‘e vermemiş olsa bile müvekkilinden talep ve müvekkil edâ edinceye dek malı hapis ve tevkîf edebilir.

[Vekîl bi‘ş-şirâ] semen-i muaccel ile alsa yâhûd semen-i müeccel ile bi‘l-iştirâ hulûl-ü ecel ile [semeni kendi malından verip de mebî‘i kabzetse müvekkiline rucû edebilir. Yani] bedel-i mebî‘ olmak üzere bâyi‘e [verdiği semeni ondan alabilir.] Velev ki müvekkilin buna sarâhaten emri olmasın. Yani müvekkil vekîl bi‘ş-şirâya semeni bâyi‘e vermesi ile sarâhaten emri olmasa dahî vekîl kendi malından bâyi‘e parayı ba‘de‘l-itâ müvekkile rucû eder. Zîrâ mâdem ki müvekkil hukûk-u akdîn vekîle râci olduğunu biliyor, vekîlin semeni kendi malından def‘ u teslîm etmesine râzî olmuş demektir. (*Redd-i Muhtâr, Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

▼ Bu konu buyû‘ bölümünde geçen *fiyatın bir kısmını hibe etmenin tamamını hibe etmek değil indirim olduğu* konusuna dayanır. Çünkü indirim satış işleminin aslına dâhildir. Fiyatın bir kısmının indirilmesinde ise satış geriye kalan fiyatla gerçekleşir ve vekil bu durumda o miktarla müvekkiline rucû eder. Ama eğer fiyatın tamamını indirerek bir satış yaparsa bu bedelsiz bir satış olur ki bununla da satış fasid olur. Bunun için bu konuda vekil için [satış içerisinde] bir hibe yaptığına hükmedilmiş ve müvekkile, satış akdi yapılan paranın tamamı ile döndüğü söylenmiştir. Eğer müvekkile iki veya daha fazla defa ayrı ayrı ödeme yaparsa sonuncusu indirim olarak kabul edilmez. Son hibe artık [sonradan ortaya çıkmış] yeni bir tasarruftur. Bu durumda müvekkil sadece hibenin miktarı ile müvekkiline rucû eder. Tekmile-i Redd-i Muhtâr

Müvekkil, alınacak malın parasını vekile itâ etmiş iken vekîl-i mezkûr parayı yedinde bi't-tevkîf kendi parasından bâyi'e verse bu da câiz ve vekîlin bâyi'e verdiği para ile müvekkilinden aldığı para takâs olur. (*Bahr, Velvâliciyye*) ▼

Bu fıkroda “semen” tabiri ihtirâzî olmayıp bir kimse diğer kimseye: “Senin atını bedel kılarak fülânın kısrağını benim için al” demekle memûr dahî ol vecihle alsa kısarak müvekkilin olur. Ve vekîl bedel olarak verdiği atının kıymetini müvekkilinden alır. (*Bahr*) Lâkin vekîlin müvekkiline hakk-ı mürâcaatı olmak için verdiği iddiâ eylediği semen-i mebî'in bâyi'e verilmiş olduğu sâbit olmalıdır. Bu da bâyi'in ikrârı veya yemînden nükûlü veya ikâme-i şuhûd ile olur. Ammâ vekîl bi's-şirâ semen-i mebî'i kendi malından bâyi'e verdiği iddiâ ettiği ve müvekkil dahî bunu tasdîk eylediği hâlde bâyi' tekzîb yanî semen-i mebî'i almadığını beyân etse vekîl cuhûd-i bâyi'le zâyî olan semeni ile müvekkile rucû edemez. ▼ Niteki hem müvekkil hem de bâyi' tekzîb ettiği hâlde rucû edemeyeceği gibi (*Bahr ma'a İbn Âbidîn*) vâkıâ cuhûd-u bâyi'le zâyî olan semen ile vekîl müvekkile rucû edemez ise de vekîl için müvekkil üzerine akd-i hükmî ile sâbit olan semeni mutâlebeye vekîlin hakkı vardır. Zîrâ vekîl bi's-şirâ satın aldığı malı müvekkile satmış gibi itibâr olunur. ▼

Mesârif-i nakliyye ile mürâcaat: Bu fikra vecihle vekîl bi's-şirâ semen-i mebî' ile müvekkile mürâcaat edebilir ise de mesârif-i sâire ile rucû-a gelince bunun için tafsîlât-ı âtiye zikir olunur. Şöyle ki: Mısır'ın gayrı bir yerden mal almaya vekîl olan kimse bermûceb-i emr-i hâric-i Mısır'da mal alıp da Mısır'a yani müvekkilin hânesine nakletse masrafiyle müvekkiline rucû eder. Ammâ Mısır'da almaya vekîl olan kimse bizzât nakle yâhûd hâkime mürâca'at ile emir almaya muktedir olacağından rucû edemez.

(*Ankaravî*)

▼ Satın almakla görevli vekil kendisine emredilen şeyi satın aldıktan sonra malı âmire teslim edip elindeki dirhemleri harcasa ve satıcıya da başka paralarla ödeme yapsa câiz olur. Ama müvekkilin verdiği dinarlardan başkasıyla satın alsa ve sonra müvekkilin dinarlarını ödese, satın alınan mal vekilindir. Bu durumda müvekkil vekilin dinarlarını tazmin eder. Çünkü onun hakkına girmiştir. Tekmile

▼ Çünkü borcu ödemeye memûr olan kimse zimmetindekini satın almaya vekil olan kişidir. Eğer ona zimmetindekini teslim etmezse memûr âmire rucû etmemiş olur.

▼ Bu yüzden fiyat konusunda ihtilaf ettiklerinde karşılıklı olarak yemin ederler ve aralarında cereyan eden akit de hükmen fesholunmuş sayılır. Tekmile

Vekîl bi'ş-şirâ ile müvekkil arasında mikdâr-ı semende ihtilâf:

Müvekkil, vekîline beş altın verip de “Bununla şöyle bir mal iştirâ et” demekle o da satın aldıktan sonra vekîl: “On altına aldım” ve müvekkil: “Hayır beş altına aldım” diye ihtilâf ettiklerinde o mâlın kıymeti on altın ise vekîl tasdik olunur[▼] ve kıymeti beş altın ise âmir bilâ-tahlîf tasdik olunur.

Ammâ semen-i mebî^ç müvekkil tarafından vekîle verilmiş ise o malın kıymeti beş altın olunca yine söz bilâ-yemîn âmirindir. 1482. maddeye bak. Lâkin on altın olunca âmir ile memûr tehâlûf ederek beynlerindeki akd-i hükmü fesih ve mebî^ç memûra terk olunur. (*Tenvîr, Redd-i Muhtâr, Tekmile*) Ve bâyi'in: “Şu kadara sattım” demesinin bir tarafa fâidesi yoktur. 1463. madde şerhine bak.

[Ve mâl-ı müşterânın] muaccel olan [semenini] bâyi'e vekîle vermiş olunca müvekkilinden talep ve müvekkil semeni vekîle edâ edinceye dek vekîl malı hapsedebileceği gibi [henüz bâyi'e vermemiş olsa bile müvekkilinden talep ve] müşterânın semeni kendi malından bâyi'ine itâ etmemiş olsa bile [müvekkil] semeni [edâ edinceye dek malı hapis ve tevkîf edebilir.] Zîra vekîl ile müvekkil beyninde mübâdele-i hükmiyye mün'akid olarak vekîl bayi' ve müvekkil müşterî add kılınmıştır.[▼]

Bu fıkranın şerhinde “muaccel olan semeni” denildi. Zîrâ vekîl bi'ş-şirâ malı veresiye aldıkdâ müvekkil hakkında dahî müeccel olacağından vekîl semeni edâ edinceye kadar malı müvekkilden hapsedemez. Edip de telef olursa zâmin olur.

Ammâ vekîl peşin para ile iştirâ etmiş iken bâyi' tecîl eylese vekîl semeni müvekkilden hâlâ mutâlebe edebilir. ¹ وهي الحيلة

[▼] Çünkü vekil emânetin uhdesinden çıktığı iddiasındayken, âmir ise ona beş altını tazmin ettirmek iddiasındadır ve vekil bunu reddetmektedir.

[▼] Bunun için fiyatla ihtila ettiklerinde ikisi de yemin ederler.

¹ Bu da hiledir/çözümdür. Bahr

Nitekîm vekîl mesela bir ay veresiye alarak bir malı iştirâ ve kabz edip fakat müvekkil müşterâyı vekîlden talep etse vekîl istifâ-yı semen için onu hapsedemez. Edip de telef olsa zâmin olur. 794. maddeye bak. (*Hindiyye*)

“Semeni edâ edinceye dek” tabirinden müstefâd olur ki müvekkil semeni vermiş idiye onu hapsedemez. Şöyle ki; vekîl iştirâsına memûr olduğu malı satın aldıktan sonra müvekkil semeni bâyi‘e vermek üzere vekîle vermiş iken vekîl onu istihlâk etse bâyi‘ semen-i mebî‘i istifâ edinceye dek mebî‘i hapsedebilir ise de bâyi‘ semen-i mebî‘i 1461. maddeye mebnî müvekkilden mutâlebe edemeyeceği gibi vekîl dahî semen-i mezkûru almak üzere mebî‘i hapsedemez. 278. maddeye bak.

Müvekkil ile vekîlin diğer beldede bi’t-telâkî vekîlin müvekkilden para talep etmesi:

Vekîl bi’ş-şirâ, semeni kendi malından bi’l-edâ müşterâyı kabz ettikten sonra müvekkile diğer beldede mülâkî ve müşterâ nezdinde gayr-i mevcûd olup semeni talep ettiği hâlde müvekkil mebî‘ kendisine teslîm edilmeden te’diye-i semenden imtinâ ettikde nazar olunur: Müvekkil, müşterâ nezdlerinde bulunduğu zaman müşterâyı talep ettiği hâlde vekîl semeni almadan teslîmden imtinâ etmiş ise müvekkil, müşterâyı kabzetmeden teslîm-i semenden imtinâ edebilir. Müvekkil müşterâ nezdlerinde ve huzûrlarında bulunduğu zaman vekîlden müşterâyı talep etmemiş ise semeni vermekden imtinâ edemez. Zîrâ bu semen vekîlin müvekkil zimmetinde mütekarrer bir alacağı olmuştur. (*Bahr*)

Furû: Vekâletde semen ta’yîn ile te’ayyün eder. 243. madde şerhine bak.

Binâenaleyh vekîl bi’ş-şirâyâ müvekkil tarafından teslîm olunan yâhûd teslîm edilip de fakat yed-i müvekkilde iken işâret edilen nakid, kable’ş-şirâ telef oldukda vekîl mün‘azil olur.▼ Bu sûretde ber-vech-i muharrer telef-i nakdden sonra vekîl iştirâsına memûr olduğu malı satın alsın o mâl vekîle kalır. Ammâ nakd-i mezkûr ba‘de’ş-şirâ ve bâyi‘e kable’t-teslîm yed-i vekîlde telef olsa vekîl müşterânın semeniyle müvekkile

▼ Emir ister bilinsin ister bilinmesin... Eğer vekâlet aynî mal ile ya da borç ile takyid edilirse ve sonra aynî mal telef olur ya da borç düşerse vekâlet bâtil olur. Tekmile

mürâcaat eder. Ve kable'ş-şirâ ya ba' de'ş-şirâ telef olduğunda ihtilâf olursa söz adem-i ilme yeminle müvekkilindir.

Nakd-i mezkûr ba' de'ş-şirâ yed-i vekilde telef olduktan sonra vekil müvekkile semen-i müşterâ ile mürâcaat ve ahz edip de bu me'hûz dahî yed-i vekilde telef olsa vekil bi'ş-şirâ artık âmir ve müvekkile rucû edemez. (*Hindiyye, Bahr, Tekmile*) 1463. madde şerhine bak.

3.2.44. 1492. Madde

Vekil bi'ş-şirâ yedinde mâl-ı müşterâ kazârâ telef ya zâyi olsa müvekkilin malından telef olur. Ve semenden bir şey sâkıt olmaz. Fakat vekil, onu istîfâ-yı semen için hapsedip de ol hâlde telef ya zâyi olsa semenini vekile vermesi lâzım gelir.

[Vekil bi'ş-şirâ] müşterâyı istîfâ-yı semen için hapsedmemiş iken [yedinde mâl-ı müşterâ kazârâ] yani bilâ-te'add velâ-taksîr [telef ya zâyi olsa müvekkilin malından telef olur.] Zîrâ yed-i vekil müvekkilin yedi gibidir. Binâenaleyh müvekkil müşterâyı vekilin yediyle kabzetmiş ve yedinde telef olmuş hükmündedir. (*Bahr*) 1463. Maddeye bak.

[Ve semenden bir şey sâkıt olmaz.] Binâenaleyh vekil semeni kendi malından vermiş ise mâdde-i ânife mûcibince müvekkile rucû eder. Hattâ müvekkil vekile yirmi altın bi'l-itâ: “Bununla bir at alıver” demekle o da meblağ-ı mezbûru hânesine bırakarak yirmi altına bir at alıp hânesine götürdüğünde yirmi altın sirkat olduğu gibi at dahî yedinde telef olsa onun ve yirmi altının hasârı müvekkile âit olur; vekil yirmi altını tekrâr müvekkilden bi'l-ahz bâyi'ine verebilir.

Bu hüküm onun iştirâ olduğunu müvekkil tasdik veya vekil bi'l-beyyine isbât eylediği takdirdedir. Ammâ bilâ-tasdîk velâ-isbât vekil yalnız nefsinden zamânı def'de tasdik olunur. (*Bahr, Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

Mecelle'de “mâl-ı müşterâ” deniliyor. Alâ vechi's-sevm alınan malda tafsîlât-ı âtiye cereyân eder. Şöyle ki:

Vekîl bi’ş-şirâ, tesmiye-i semen olunarak mâlî alâ vechi’ş-şirâ bi’l-ahz yedinde telef oldukda 298. madde hükmünce müşterânın kıymetini bâyi’e zâmin olur. Bundan sonra bakılır: Alâ vech-i sevmi’ş-şirâ almaya müvekkilin emri var ise vekîl dahî zâmin olduğu bedel ile müvekkiline rucû eder, ve illâ edemez. (*Bahr*)

[Fakat vekîl, onu istîfâ-yı semen için] mâdde-i ânife hükmünce [hapsedip de ol hâlde telef ya zâyî olsa] hasâr-ı vâki vekîle âit olup [semenini vekîle vermesi lâzım gelir.] Bu mesele 278. ve 293. maddeler kabîlinden olur. Binâenaleyh bu takdîrde vekîl, müvekkiline rucû edemez. Müşterânın kıymeti semene gerek müsâvî olsun gerek olmasın. Bu fikra tarafeyn mezhebine mebnîdir.▼ Ebî Yûsuf’a göre zamân rehin ile mazmûn olur. فيهلك بأقل من قيمته و من الثمن حتى لو كان الثمن أكثر من قيمته رجع الوكيل بذلك الفضل¹. Züfer’e göre zamân gasb ile mazmûn olur. (*Bahr, Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

“Telef ya zâyî” tabîri te‘ayyübden ihtirâz içindir. Zîrâ istîfâ-yı semen için müşterâyı hapsedip de yedinde ayıblansa semenden bir şey sâkıt olmaz. Zîrâ evsâfa semenden bir şey mukâbil olmaz. Lâkin müvekkil muhayyerdir. Dilerse cemî-i semen-i müsemmâ ile kabûl ve dilerse vekîle terkeder. (*Bahr, Tahtâvî, Hindîyye, Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

“Habs edip de ol hâlde” ibâresinden müstebân olur ki semenin vekîl üzerine lüzûmunu müşterâyı hapsetmenin netîcesidir. Bu sûretde bir malı bin kuruşa iştirâyâ vekîl olan kimse o malı bi’l-iştirâ semeni kendi malından bâyi’ine îfâ edip de vekîl istîfâ-yı semen için müşterâyı henüz hapsetmeden müvekkil beş yüzü vekîle ba‘de’l-itâ müşterâyı istediğinde bâkîsini istîfâ için vekîl onu hapsettikten sonra telef olsa müvekkilin verdiği beş yüz kuruş vekîlin olur. Vekîl diğer beş yüz kuruş ile müvekkile rucû edemez. Ammâ vekîl müşterâyı istîfâ-yı semen için hapsettikten sonra müvekkil beş yüz kuruşu vekîline vermiş iken mütebâkîyi almak için müşterâ müvekkile teslîm olunmadan yed-i

▼ İki için o bir satıcı durumundadır. Onun üzerine düşen sadece fiyatını ödemektir, mal telef olunca da vekâlet düşer ve vekil rucû edemez. İster malın kıymeti verilen para ile eşit olsun isterse farklı... Tekmile¹ Maldan ve onun fiyatından az bir kısmı gider. Fiyatı değerinden çok da olsa... Vekîl ise bu fazlalıkla müvekkiline rucû eder.

vekilde telef olsa hasârın küllîsi vekîle âid olup vekil aldığı beş yüz kuruşu dahî müvekkiline reddetmesi lâzım gelir. (*Hindiyye*)

“Vekil bi’ş-şirâ” tabiri istimâl olunuyor fakat vekil bi’l-istîcârda dahî hüküm, vekil bi’ş-şirâyâ mümâsil idüğü 1459. madde şerhinde zikir olunmuş idi. ▼

3.2.45. 1493. Madde

Vekil bi’ş-şirâ müvekkilin izni olmadıkca akd-i bey’ i ikâle edemez.

Zâbıtâ: İnşâ-yı akde mâlik olan ikâleye dahî mâlikdir. Bu zâbitadan beş mesele müstesnâdır:

1. Mesele: [Vekil bi’ş-şirâ müvekkilin izni olmadıkca akd-i bey’ i ikâle edemez.] Zîrâ vekil bi’ş-şirâ memûr olduğı malı iştirâ ettikde vekâleti dahî hitâm bulur. 1526. maddeye bak. Ondan sonra ikâlesi fuzûlî olur. Ammâ müvekkil ikâle edebilir. Yani müvekkil ile bâyi’ akd-i bey’ i ikâle etseler ikâleleri sahîhdır. (*Ankaravî, Redd-i Muhtâr*)

2. Mesele: Vekil bi’l-istîcâr ba’ de’l-kabz ikâle edemez. (*Hindiyye*)

3. Mesele: Mütevellî ekall-i kıymet ile iştirâ ya ekser-i kıymet ile bey’ ettiklerinde ikâle edemez.

4. Mesele: Vasî ekall-i kıymet ile iştirâ ya ekseri kıymet ile bey’ ettikde ikâle edemez. 58. maddeye bak.

5. Mesele: Sabî-i me’zûn ekall-i kıymet ile iştirâ ya ekser-i kıymet ile bey’ ettikde ikâle edemez. (*Eşbâh*) 196. madde şerhine bak.

Fasl-ı Sâlis

Bey’ a Vekâlet Hakkındadır

▼ Eğer kiralamakla görevli bir vekil ise ve vekil evi kabz etmişse onu ücret karşılığı müvekkilden alıkoyamaz. Hemen verilmesini şart koşması durumunda ise müddet geçinceye dek eve el koyarsa *ücret vekilin olur ve bununla vekile rucû eder* de denmiştir *müvekkilden sâkit olur* da denmiştir. Tekmile

3.2.46. 1494. Madde

Ale'l-ıtlâk bey' a vekîl olan kimse müvekkilinin malını aza çoğa yani münâsib gördüğü bahâ ile satabilir.

[Ale'l-ıtlâk] yani bahâsı ta'yîn olunmayarak bir malı [bey' a vekîl olan kimse müvekkilinin malını] tekmîlen [aza çoğa] tabir-i âharla gabn-ı fâhiş ve gabn-i yesîr ve kıymet-i misl [yani] vekîlin [münâsib gördüğü bahâ] ve urûz ve nukûd ve bey'-i sahîh ve bey'-i fâsid [ile] ve hıyâr-ı şart ile ve hıyâr-ı şartsız [satabilir.] Zîrâ tevkîl bi'l-bey' mutlak olmakla mevzi'-i töhmetin gayrisinde ıtlâkı üzere cârî olur. 64. maddeye bak. Gabn-i fâhiş ve urûz ile bey', semene şiddet-i ihtiyâc ve maldan husûl-ü melâl zamânında müteâref olduğu gibi bey' bi'l-arz dahî bey' in envâ'ından bulunup hattâ satmayacağına yemin eden kimse urûz ile satdıkda hânis olur. (*Bahr, Redd-i Muhtâr*) Mecelle'de ihtiyâr edilen bu madde İmâm-ı Âzam mezhebi ve Sadruşşerîa'nın dahî muhtârıdır. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

İstisnâ: Bey'-i sarfda gabn-i fâhiş bi'l-ıcmâ câiz değildir. Zîrâ bey'-i sarf min vech-i bey' ise de min vech-i şirâ olmakla Mecelle'nin 1482. maddesinde zikir olunduğu üzere gabn-ı fâhiş ile iştirâ müvekkil hakkında nâfiz olmaz. Şöyle ki; mesela vekîl bi-bey' i's-sarf müvekkilinin bir aded yüzlük altınını dört aded sîm-i mecîdiyye mukâbelesinde sarrâfa bozdursa nâfiz olmaz. (*Redd-i Muhtâr, Tekmile*)

Ammâ inde'l-İmâmeyn ale'l-ıtlâk bey' a vekîl olan kimse müvekkilin malını gabn-ı fâhiş veya altın ya gümüşün gayrisi ile satsa nâfiz olmaz. (*Bahr*)

“Fâsiden bey'”: Ale'l-ıtlâk bey' a vekîl olan kimse müvekkilinin malını bey'-i fâsid ile bey' ve müşterîye teslim etse zâmin olmaz. Fakat semeni müşterîden bi'l-kabz müvekkile vermiş dahî olsa vekîl 372. madde mûcibince bey' i bi'l-fesh meb' i müşterîden bi'l-istirdâd müvekkile iâde ve semeni müvekkilden istirdâd eder. Bunda müvekkilin rızâsı şart değildir. (*Hindiyye*) Hâlbuki 1505. madde mûcibince vekîl bi'l-bey' in ikâlesi müvekkil hakkında nâfiz olmaz. Fark şudur: Bey'-i fâsidin ref' i hakk-ı şer' den dolayı lâ-budd iken ikâle böyle değildir. 1489. madde şerhine bak.

Maddedeki kuyûdun îzâhı:

“Ale’l-ıtlâk”: Ammâ vekâlet bi’l-bey^ç bir kayıd ile takyîd olundukda vekîl o kayda muhâlefet edemez. 1479. madde ile mâtde-i âtiyeye bak.▼

“Mesela müvekkil”: “Bu malı elli altına sat” dedikde vekîl hilâf-ı cinse ve şerre muhâlefet edemeyeceği gibi “Hıyâr-ı şart ile sat” demiş iken hıyâr-ı şartsız satamaz. Bu sûretde vekîl hıyâr-ı şartsız satıp da müvekkil: “Hıyâr-ı şartla satmakla emir etmişim” ve vekîl: “Hıyâr-ı şartı zikir etmedin” diye ihtilâf ettiklerinde söz vekîlidir. (*Hindiyye*)

“Bey^ç a”: Müstegillât-ı vakfiyyeden bi’l-icâreteyn tasarruf olunan bir akârın ferâğına vekîl dahî onu gabn-ı fâhiş ile ferâğ edebilir. Nitekîm 1459. madde şerhinde zikir olduğu üzere icâre-i âdiyede dahî hüküm böyledir.▼

“Vekîl”: Ammâ bir kimsenin bey^ç a vekâleti olmadığı hâlde gayrın malını satması câiz değildir. 378. maddeye bak.

Akârât-ı memlûke ve mevkûfe ve arâzî-i emîriyyenin bey^ç u ferâğına ve defter-i hâkânî meclislerinde takrîr vermeğe vekîl olan kimsenin vekâleti bir kıt’a hüccet-i şer’iyye ile isbât edilmesi usûl-i müttehize îcâbındandır. Bu hüccet-i şer’iyye muâmele-i bey^ç iyyenin resmen icrâ edildiği defter-i hâkânî dâirelerinde evrâk-ı sâire-i bey’iyye ile muhâfaza olunur.

Bu gibi hüccet-i şer’iyyeye vekâleti merbût olmayan kimse muahharan müvekkilin vekâleti inkârına mahall kalmamak için ol kimsenin vekâleti mahkeme-i şer’iyyede bi’l-beyyine isbât olunur. Şöyle ki; vekîl malı, ba^ç de’l-bey^ç müşteriye teslimden imtinâ eder. Müşterî ise o malı vekîlden satın aldığı hâlde teslim etmemekte idüğünü iddiâ ve vekîl bey^ç ini ikrâr fakat fuzûlî olduğu cihetle teslim edemeyeceğini der-meyân eyler. Bunun üzerine müşterî vekîlin bey^ç a vekîl idüğünü isbât eder ve ber-vech-i meşrûh vekâlet sâbit olduktan sonra müvekkil vekâleti inkâr etse itibâr olunmaz. 78. maddeye

▼ Âmir tarafından bir sınırlama getirilmemesi durumunda ortaya çıkan ihtilaf noktası şudur: Eğer bir şey tayin ederse tayin ettiği şey gerçekleşir. Tekmile

▼ Kirâyaya vermeye vekil kılmak da bu şekildedir. Âlimlerden onların görüşünü söyleyenler de vardır. Ebû Hanîfe’nin icâre hakkındaki görüşü gibi... Tekmile

bak. Ammâ ber-vech-i meşrûh hasm-ı şer'î muvâcehesinde davâ-yı sahîha olmadığı hâlde vukû bulan sübût-u vekâlete itibâr olunmaz. Binâenaleyh bir kimse gâib fülânın şu malını bir kimseye bey' a vekîl olduğunu iddiâ ve o kimse bunu tasdîk etse ya inkâr edip de iki şâhid ve vekâlete şehâdet ederek hâkim dahî bu şehâdet üzerine hükmü hüccet etse bu hüküm keen lem yekündür. Hattâ gâib gelip de vekaleti inkâr eylediğinde müşteri asl-ı vekâleti isbât etmesi îcâb edip yoksa o hüccet ile amel olunmayacağı gibi hüccetin mazmûnu isbât edilmekle dahî amel olunmaz. (*Surretu'l-Fetâvâ*)[▼]

Furû:

1. Mesele: Muayyen bir tayı satmaya vekîl olan kimse o tay büyüdükden sonra satsa sahîh olur. (*Hindiyye*) Ammâ bir arsayı satmaya vekîl olan kimse ol arsayı üzerine ebniye inşâ eyledikten sonra satsa sahîh olmaz. Fakat bir hâneyi satmaya vekîl olan kimse mezkûr hâne sıvatıldıkdan sonra satsa sahîh olur. 1472. madde şerhine bak.[▼]

2. Mesele: Bir kimse bir malı bey' a diğeri ba' de't-tevkîl o malı hem müvekkil hem de vekîl satdıkdâ hangisi mukaddem olduğu malûm olmaz ise müvekkilin bey' i mukaddem itibâr olunur. (*Redd-i Muhtâr*)

3. Mesele: Vekîl bi'l-bey' ile müvekkil fi'l-i vekilde ihtilâf etseler yani vekîl muktezâ-yı vekâletini îfâ ettiğini iddiâ ettiği hâlde müvekkil inkâr eylese nazar olunur: Vekîlin ihbârı, azledildikten sonra vâki olursa söz müvekkilindir. Ve eğer kable'l-azl vâki olursa müvekkil ber-hayât ve satılacak mal vekîle müsellemler olunca söz vekîlidir. O mal müsellemler olmayınca söz vekîlin olmaz. Müvekkil vefât etmiş ve satılacak mal telef olmuş ise söz vekîlidir. Ve illâ vâris tekzîb ettikde vekîlin kavli kabûl edilmez. (*Bahr, Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

▼ Bu konu Bahr'da ayrıntılı bir şekilde zikredilmiştir.

▼ Eğer onu satmakla vekil edip sonra müvekkil onu rehin verse ya da kiralayıp teslim etse o vekil vekâlet konusu üzerine sâbit kalır. Eğer onu, arazisini satmaya vekil etse sonra oraya ağaç dikse bu vekâletten dönmesi anlamına gelir. Ancak arazisini satmaya vekil ettikten sonra orayı ekse ve vekil orayı ekili ürünler dışarıda kalmak üzere satar. Çünkü bir araziye bina yapmak ve ağaç dikmek ile orada kalmaya devam edileceği kast edilmektedir, ekmekte ise böyle değildir. Tekmile

Mesela vekîl bi'l-bey' bey' ine memûr olduğu malı sattığını ve semeni ba'de'l-kabz yedinde telef olduğunu müşterinin davâsına muvâfık olarak beyân ve âmir tekzîb ettikde vekîl yemîniyle tasdîk olunur.

Müvekkil vefât ettikten sonra veresei vekîlin henüz satmadığını beyân ve vekîl fülâna satıp semeni kabzederek yedinde telef olduğunu isbât ve müşterî dahî vekîli tasdîk ettikde mebî' bi-aynihî kâim olunca vekîl bey' üzerine tasdîk edilmez. Meğer ki vekîlin müvekkil ber-hayât iken sattığı bi'l-beyyine isbât edile. İsbât edilmeyince bey' reddolunur. ¹ و ضمن الوكيل المال للمشتري Mebî' müstehlik ise vekîl ba'de'l-yemîn musaddaktır.

4. Mesele: Müvekkil vekîline: “Seni vekâletden azlettim” dediği hâlde vekîl: “O malı dün satmış idim” dese vekîl sözünde tasdîk olunmaz. Ammâ vekîl: “Malı fülâna sattım idi” dediği hâlde müvekkil: “Seni vekâletden azlettim” dese dahî müşterî bey' i iddiâ edince bey' câiz olur.

5. Mesele: Vekîl malı bey' ve semeni kabzettğini ve semen yedinde helâk olduğunu iddiâ etse mebî' vekîle teslîm edilmiş olunca vekîl tasdîk olunur. Mebî' henüz yed-i bâyi'de bulununca vekîl tasdîk olunmaz. (*Bahr*)

6. Mesele: Bir kimse malını satmağa cuma günü birini tevkîl etmekle cumartesi günü vekîl: “Ben onu dün sattım” dediği hâlde müvekkil tekzîb etse söz vekîlin ve bey' câiz olur.

İcârede dahî hüküm böyledir.

Fakat müvekkil: “Ben seni bugün vekîl ettim” ve vekîl: “Dün vekîl ettin ben de dün akşam üstü sattım” diyerek ihtilâf etseler söz müvekkilin ve bey' gayr-i nâfiz olur. (*Bahr*)

¹ Vekil malı müşteri tazmin ettirir.

3.2.47. 1495. Madde

Müvekkil eğer ta'yîn-i semen etmiş ise vekîl ondan noksanına satamaz. Satar ise bey' i müvekkilin icâzetine mevkûfen mün' akid olur. Ve hod be hod noksanına satıp da malı müşteriye teslim ettikde müvekkil ona o malı tazmîn ettirebilir.

Zâbıta-i Ūlâ: Vekîl bi'l-bey' cins-i semende aslâ yani ne hayra ve ne de şerre muhâlefet edemez.

Zâbıta-i Sâniye: Vekîl bi'l-bey' kadr ve vâsf-ı semende hayra muhâlefet edebilir.

Zâbıta-i Sâlis: Vekîl bi'l-bey' kadr ve vâsf-ı semende şerre muhâlefet edemez.

Zâbıta-i Râbia: Vekîl bi'l-bey' muhâlefeti sebebiyle her ne vakit bey' i nâfiz olmaz ise bey' -i vâki mavkûf olur.

Bu zavâbıta müteferri mesâil:

1. Mesele: [Müvekkil eğer ta'yîn-i semen etmiş ise vekîl ondan noksanına satamaz.] 1456. ve 1479. maddelere ve 1456. madde şerhindeki zâbıta-i sâliseye bak. Ammâ o kadara satabilir. Fakat âti'z-zikr meselede müvekkilin ta'yîn eylediği semen ile dahî satamaz. Şöyle ki:

Müvekkil bir tayını bin kuruşa satmaya birini tevkîl ettikten sonra vekîl satmadan kıymeti iki bin kuruşa tezâyüd etse artık onu bin kuruşa satamaz. Fakat hıyâr-ı şart ile satıp da müddet-i hıyârda ol vecihle kıymeti tezâyüd etse vekîl, hıyârı iskât ve bey' a itâyı icâzet edebilir. (*Redd-i Muhtâr*)

2. Mesele: Vekîl ondan noksanına [satar ise] vekîlin [bey' i müvekkilin icâzetine mevkûfen mün' akid] ve müvekkil ister ise 378. maddedeki şerâit mevcûd olduğu hâlde mücîz [olur.] İster ise feshederek mebî' i istirdâd eder. Zâbıta-i râbiaya bak. Şirâda dahî hüküm buna mümâsil idüğü 1489. maddede geçdi.

[Ve] müvekkilin emr-i sâbıkı ya icâzet-i lâhikası olmaksızın [hod be hod noksanına satıp da malı müşteriye teslim ettikde müvekkil] dilerse müşterîden istirdâd eder dilerse bey' a icâzet verir ve dilerse [ona] yani vekîle [o malı tazmîn ettirebilir.] 901. ve 1635.

maddelere bak. Bu fıkrada hem bey^ç hem de teslim bulunduğu hâlde fikra-i sâniyede yalnız bey^ç bulunmakla bu iki fikra yekdiğerinden iftirâk eder.

3. Mesele: Müvekkil fülân kimsenin kendi atını sattığı fiâtla bu atı sat demekle vekîl ol kimseden bi's-suâl yirmi altına sattığını söylediği cihetle vekîl dahî yirmi altına sattıktan sonra ol kimsenin otuz altına sattığı anlaşılrsa vekîlin bey^ç'i nâfiz olmaz. Fakat ol kimsenin bir atını yirmi altına ve diğér atını otuz altına sattığı anlaşılrsa vekîlin ber-vech-i muharrer yirmi altına bey^ç'i istihsânen nâfiz olur. (*Bahr*)[▼]Zâbıta-i sâliseye bak.

4. Mesele: Müvekkil: “Bu malımı on aded sîm-i mecîdiyye mukâbilinde sat” demiş iken vekîl on beş aded sîm-i mecîdiyyeye satsa sahîh ve nâfiz olur. Zâbıta-i sâlise ve zâbıta-i râbiaya bak. (*Ankaravî*)

5. Mesele: Müvekkil: “On aded sîm-i mecîdiyyeye sat” demiş iken vekîl iki aded Osmânlı altınına satsa nâfiz olmaz. Zîrâ bu muhâlefet her ne kadar fâideli ise de müvekkilin tesmiye ettiği semen gümüş iken vekîlin sattığı semen altın ve binâenaleyh cinsde muhâlif olmakla nâfiz olmaz. Zâbıta-i ûlâya bak. (*Bahr*)

6. Mesele: Müvekkil: “Elli aded sîm-i mecîdiyyeye sat” dediği hâlde vekîl aded sîm-i mecîdiyye ile beş altına satsa câiz ve nâfiz ve küll-i semen müvekkilin olur. (*Hindiyye*) Zâbıtâ-i sâniyeye bak.

7. Mesele: Müvekkil: “Bu malı elli aded sîm-i mecîdiyyeye sat” dediği hâlde vekîl onun nısfını elli aded sîm-i mecîdiyyeye sattıktan sonra nısf-ı âharı dahî on altına satsa nısf-ı evveldeki bey^ç sahîh olur. Zîrâ müvekkile fâideli bir suretde muhâlefet etmiş oldu. Bu mesele 1499. maddeden müstesnâdır. Nitekiîm o madde şerhinde dahî zikir olunur. Ammâ nısf-ı diğérde bey^ç nâfiz olmaz. Zîrâ cins-i semende muhalefet olundu. Lâkin bu sûretde vekîl akd-i vâhid ile o malı elli aded sîm-i mecîdiyye ile on aded altına satsa sahîh ve nâfiz olur. (*Ankaravî, Velvâliciyye*) 1499. madde şerhine bak.

▼ Çünkü o başlamaya da bitirmeye de yetki sahibidir. Eğér müddet geçinceye kadar susarsa -ikincisinin tersine- İmam Muhammed'e göre satış bâtil olur.

Vekîl ile müvekkil arasında ihtilâf: Müvekkil: “Ben altın para ile sat demiş idim, gümüş nakid ile satmışsın” ve vekîl: “Takyîd etmedin” diye ihtilâf ettiklerinde söz müvekkilindir. (*Ankaravî*)

3.2.48. 1496. Madde

Vekîl bi'l-bey^c, müvekkilin malını kendisi için alsa sahîh olmaz.

[Vekîl bi'l-bey^c, müvekkilin malını kendisi] ya sagîr oğlu [için alsa] müvekkile fâideli yani değerinden ziyâde bedel ile olsa bile [sahîh olmaz.] Veleve ki müvekkil buna sarâhaten izin vere. Zîrâ bir kimsenin hem bâyi^c hem de müşterî olması sahîh olmaz. Şu cihetle ki tezâddu'l-ahkâma müeddî olur. Çünkü müşterî ve müstakzî kâbız ve müselleme ve ayıbdan muhâsım ve muhâsam olması lâzım gelir ki bundaki tezâdd hafî değildir. (*İbn Âbidîn ale'l-Bahr, Tekmile-i Redd-i Muhtâr*) 167. madde şerhine bak.

Bu cihetle müvekkil: “Bu malı nefesine ya sagîr oğluna sat veyâhûd dilediğin kimseye bey^c et” demiş olsa bile vekîl kendisi ya sagîr oğlu için alsa yine sahîh olmaz. (*Hâniyye, Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

Vekîl bi'l-bey^c in iştirâsı emrinde bir hîle:

Fakat vekîl bi'l-bey^c müvekkilin malını başka birine sattıktan sonra kendisi ondan iştirâ etse sahîh olur. (*Tahtâvî*)

“Vekîl bi'l-bey^c” tabîri vekîl bi'l-ferâğdan ihtirâz için değildir. Zîrâ icâreteynli bir akârın ya arâzî-i emîriyyenin ferâğına vekîl olan kimse ol akârı ve arâzî-i emîriyyeyi kendi için teferruğ edemez.

3.2.49. 1497. Madde

Vekîl bi'l-bey^c kendi lehine şehâdetleri câiz olmayanlara müvekkilin malını satamaz. Meğer ki değerinden ziyâde satar ise bey^c i sahîh olur. Ve bir de müvekkil eğer “dilediğin kimseye sat” diye vekâlet-i âmme ile tevkîl etmiş ise ol hâlde vekîlin onlara dahî semen-i misliyle satması caiz olur.

[Vekîl bi'l-bey^ç kendi lehine şehâdetleri câiz olmayanlara] –ki bunlar 1700. maddede mezkûrdur- [müvekkilin malını] min mislin ya gabn-i yesîr ve bi-tarîki'l-ûlâ- gabn-ı fâhiş ile [satamaz.] Zîrâ töhmet vardır. Mevâzi-i töhmet ise vekâletden müstesnâdır. *(Tekmile-i Redd-i Muhtâr)* Bu mâtde İmâm-ı Âzam mezhebidir. İmâmeyn'e göre bunlara semen-i misil ve gabn-ı yesîr ile satabilir. Zîrâ tevkîl mutlak olduğu gibi -64. maddeye bak- emlak mütebâyine ve menâfi-i munkatîa ve töhmet gayr-i mevcûddur. *(Bahr)*

İcâre ve sarf ve selem dahî bey^ç gibidir. *(Mecmeu'l-Enhur)*

“Vekîl” tabiri vasî ile mudâribden ihtirâz içindir. Şöyle ki; vasî-i sagîrin malını misl-i kıymet ile kendi lehine şehâdetleri câiz olmayanlara satsa sahîhdır. Fakat muhâbât ile sattığı takdîrde gayr-i câiz olur. Nitekim mudârib dahî mâl-ı mudârebeyi misl-i kıymet ile kendi lehine şehâdetleri makbûl olmayanlara satsa câiz olur. *(Bahr)*

“Kendi lehine” tabiri ihtirâzî olup vekîl bi'l-bey^ç müvekkilin lehine şehâdetleri câiz olmayanlara satabilir. *(Hindîyye)* Fakat bu tabir vekîlin nefsinden ihtirâz için değildir. Zîrâ vekîl bi'l-bey^ç kendi nefesine dahî satamaz.▼

[Meğer ki] dört mesele müstesnâdır; mesâil-i mezkûrede bunlara dahî bey^ç câiz olur:

1. Mesele: Vekîl bi'l-bey^ç müvekkilin malını kendi lehine şehâdetleri câiz olmayanlara [değerinden ziyâde satar ise] dördüncü mesele vechle vekâlet-i âmme ile tevkîl edilmiş olmasa dahî [bey^ç i sahîh olur.] Buradaki “satsa” tabiri şîrâdan ihtirâz içindir. Zîrâ kıymetden ekser ile işîrâda töhmet ve hıyânet zâhir bulunmakla ittifâken câiz olmaz. *(Tekmile-i Redd-i Muhtâr)*

2. Mesele: Müvekkil tesmiye-i semen ile yani: “Bu malımı -mesela- bin kuruşa sat” demiş ise vekîl o malı bin kuruşa kendi lehine şehâdetleri câiz olmayanlara dahî satabilir. *(Ankaravî)*

▼ İmâm-ı Âzam'dan yapılan iki rivâyetten birine göre mislinin değerinde olsa bile böyledir. Bu konudaki çözüm ise kendisinden ya da başkasından satışına sonra da ondan satın almaya cevaz vermek şeklindedir. Tekmile

3. **Mesele:** Müvekkil vekîle kendi lehine şehâdetleri câiz olmayanlara sat diye emir etmiş ise bi'l-icmâ' vekîl bunlara satabilir.

4. **Mesele:** [Ve bir de müvekkil eğer “dilediğin kimseye sat” diye vekâlet-i âmme ile tevkîl etmiş ise ol hâlde vekîlin onlara dahî semen-i misliyle] ya gabn-ı yesîr ile [satması câiz olur.] Ammâ gabn-ı fâhiş ile bi'l-icmâ satamaz. (*Bahr*)

“Vekîl bi'l-bey'” tabiri vekîl bi't-teferruğdan ihtirâz için değildir. Zîrâ icâreteynli bir vakf-ı akârın ya arz-ı mîrînin ferâğına vekîl olan kimse ol akârı ya arzı evlâd, ebeveyn ve zevce gibi kendi lehine şehâdetleri câiz olmayan kimselere ferâğ edemez.

Fakat müvekkil onlardan birine ferâğ etmek üzere vekîl eder veyâhûd: “Her kime dilersen ferâğ et” diye vekâleti ta' mîm eylerse o sûretde ferâğ edebilir.

3.2.50. 1498. Madde

Ale'l-ıtlâk bey'a vekîl olan kimse müvekkilin malını peşin akçe ile yâhûd o mal hakkında beyne't-tüccâr marûf olan müddet ile veresiye satabilir. Ammâ örf ü âdete muhâlif bir müddet-i tavîle ile satamaz. Ve bir de sarâhâten yâhûd delâleten ber-vech-i peşin satmaya vekîl olur ise veresiye satamaz.

Ber-vech-i peşin diye tahsîs edilmeyerek [ale'l-ıtlâk bey'a vekîl olan kimse müvekkilin malını peşin akçe ile yâhûd] bey' berâ-yı ticâret olur ise [o mal hakkında beyne't-tüccâr marûf olan müddet ile veresiye satabilir.] 64. maddeye bak. Bu sûretde “müvekkil peşin para ile satmaklığını emir etmiş idim sen veresiye satdın” ve vekîl: “Peşin kaydiyle tekayyüd etmeyip ale'l-ıtlâk bey'a emir ettin” diye ihtilâf ettiklerinde söz müvekkilindir. Zîrâ emr müvekkilden müstefâd olup ıtlâka delâlet eden delîl dahî yoktur. (*Hindiyye, Bahr*)

[Ammâ örf ü âdete muhâlif bir müddet-i tavîle ile] müeccelen inde Ebî Yûsuf ve Muhammed [satamaz.] Zîrâ örf ile ta'yîn nass ile ta'yîn gibidir. 45. maddeye bak. Ammâ alâ kavli'l-İmâm müddet-i tavîle ile müeccelen dahî satabilir. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

[Ve bir de sarâhaten yâhûd] bey^ç ve ticâret maksadiyle olmayıp da mesela fakîr bir kadın eğirdiği ipliği berâ-yı bey^ç diğetine vermek misillû semene ihtiyâc için olmak gibi [delâleten ber-vech-i peşin satmaya vekîl olur ise veresiye satamaz.] (*Bahr*) Zîrâ peşin para ile satmakla takyîd mukayyed ve muteberdir. Çünkü müeccelen bey^ç de Mecelle'nin 283. maddesi hükmünce evvelâ mebî^ç in müşterîye teslîmi lâzım olup kabz-ı semen hulûl-ü ecele teahhur eder. Ve o hâlde müşterî iflâs yâhûd müflisen vefât etmekle semenin tevâ ve telefi muhtemel iken mu'accelen satışta tevânın adem-i ihtimâli mülâbesesiyle nakden satmakla takyîd müfid ve mu'teber oldu. (*Velvâliciyye*) 1456. madde şerhindeki zâbıta-i ûlâya bak.

[Mesela müvekkil: “Bu malı ber-vech-i peşin sat”] –bu sarâhaten peşin satmaya vekâlete misâldir- [yâhûd: “Şu malımı sat da borcumu ver”] veyâhûd: “Bu malımı sat zîrâ nafakaya muhtâcım” ya “Beni dâyinlerim tacîz ediyorlar” –bu delâleten peşin satmaya vekâlete misâldir- [dese vekîl onu veresiye satamaz.] Satıp teslîm ederse zamin olur. 901. maddeye bak.

Nitekîm sefere gitmeye müheyyâ ve yol masrafına ihtiyâcı bulunan kimse diğerkimseye: “Bu malı sat, yol harçlığı edelim” diye tevkîl eylediği hâlde vekîl veresiye satsa sahîh olmaz. (*Tahtâvî, Redd-i Muhtâr, Hindiyye*) Ammâ veresiye satmaya vekîl olan kimse muaccelen satabilir. (*Ankaravî*) Nitekîm ber-vech-i âtî tafsîl olunur:

Veresiye satmaya vekîl olan kimsenin peşin satması:

Bu vecihle veresiye satmaya vekîl olan kimse semeni beyân olunmamış iken peşin para ile bey^ç edebileceğinde ihtilâf-ı fukahâ vâki olmuştur. Şöyle ki; bazı fukahâyâ göre eğer veresiye satılacak bir fîâta muaccelen satar ise câiz olur. Zîrâ müvekkilin neseten bey^ç ile emir eylediği semen mukâbilinde nakden bey^ç edince müvekkil için fi'l-hâl semen-i zâid hâsıl olmakla berâber müşterînin iflâsı ya semen-i mebî^ç i inkârı sûretiyle memûl olan telef-i semen muhâtarası dahî mevcûd olmaz. Eğer veresiye satılacak bir fiyatla satmayıp da dûn bedel ile muaccelen bey^ç ederse câiz olmaz. Zîrâ neseten bey^ç nakden bey^ç den daha fazla semen ile olup neseten bey^ç ile emirden maksûd semen-i zâid ile

bey' olur ki fi'l-hâl semene ihtiyâc bulunmamakla fi'l-meâl semen-i zâid enfa' olur. (*İbn Âbidîn ale'l-Bahr*) Diğer bazı fukahâya göre ale'l-ıtlâk yani veresiye satılacak semen ile satması meşrût olmaksızın veresiye satabilir ki sahîh ve müftâ bih olan dahî bu kavildir. (*Velvâliciyye, Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

3.2.51. 1499. Madde

Bir malın teb'îzinde zarar var ise vekîl onun nısfını satamaz. Yok ise satabilir.

[Bir malın teb'îzinde zarar var] yani şeriket, mûris-i ayb [ise vekîl onun nısfını] inde'l-İmâmeyn [satamaz.] Zîrâ tevkîl-i mutlak müteârefe mahmûl olup müteâref ise müvekkile zararı mûcib olmayacak sûrette satmaktır. 45. maddeye bak.▼

Satar ise bey' mevkûf olup müvekkil isterse icâzet verir ve isterse fesheder. 1495. madde şerhindeki zâbita-i râbiaya bak. (*Velvâliciyye, Bahr*)

Mesela bir kimse: “Şu atı sat” dedikde, vekîl o atın nısfını satamaz. Fakat böyle nısfını sattıktan sonra kable'l-husûme ve kable nakzi'l-bey' nısf-ı âharı dahî satsa sahîh ve nâfiz olur. 24. maddeye bak. Zîrâ vekîl bazen cümle mebî'î iştirâ edecek müşterîyi bulamayacağı cihetle tefrîka muhtâc olup bey'-i evvelin nakzından evvel ol bâkîyi satınca anlaşıldı ki mukaddemen nısfını satması bâkînin bey'î için bir vesîledir. (*Hindiyye, Bahr*) Ammâ kable'l-husûme satamaz ise sahîh olmaz.

İmâm-ı Âzam'a göre nısfını satmak dahî câizdir. Zîrâ sûret-i tevkîl kayd-ı iftirâk ve ictimâdan mutlakdır. (*Bahr*) 64. maddeye bak.

İstisnâ: Bu mâddeden bir mesele müstesnâdır. Şöyle ki; bir kimse atını bin kuruşa satmağa diğer kimseyi tevkîl edip de o kimse dahî mezkûr atın nısfını bin kuruşa satsa sahîh ve güzel yapmış olur. Ammâ dokuz yüz doksan dokuz kuruş ile on kîle buğdaya satsa nâfiz olmaz. (*Bahr*) 1495. madde şerhine bak.

▼ Ortaklığın zarar vermesi sebebiyle... Bu kıymeti düşüren bir ayıptır, mutlak anlamda da kastedilen bu değildir. Tekmile

Ammâ bir malın teb'îzinde zarar [yok] yani şeriketi aybı mûris değil [ise satabilir.] (*Redd-i Muhtâr*) O mal mekîlât ve teb'îzinde zarar olmayan mevzûnât ve adediyyât-ı mütekâribe olmak gibi... Zîrâ sûret-i tevkîl mutlakdır. 64. maddeye bak. Mesela on kîle buğday satmaya vekîl olan kimse mezkûr buğdayın beş kîlesini satabilir. Ammâ iki esteri satmaya vekîl olan kimse yalnız birisini satdıkdâ bunda iki sûret vardır:

Sûret-i ûlâ: Müvekkil tarafından tesmiye-i semen olunmuş olmaktır. Mesela müvekkil: “Bu iki esteri bin kuruşa sat” demiş iken vekîl yalnız birisini dört yüz kuruşa satdıkdâ bakılır: Mezkûr dört yüz kuruş eğer o esterin semenden hissesi ya ziyâde yâhûd gabn-ı yesîr ile az ise câiz olur ve illâ olmaz.

Sûret-i sâniye: Tesmiye-i semen olunmamaktır. Mesela müvekkil: “Bu iki esterimi sat” demiş iken vekîl birisini satdıkdâ bu bey' de zarar yok ise câiz olur. Ammâ mezkûr esterlerden birisi a'lâ diğeri ednâ olmak gibi zarar var ise câiz olmaz. (*Bahr*) Zîrâ âdet-i tüccâr redînin ceyyide zammiyle birlikde satmaktır. Bu maddenin vekâlet bi'ş-şirâda nazîri 1480. maddedir.

3.2.52. 1500. Madde

Vekîl veresiye sattığı malın semeni mukâbilinde rehin ya kefil alabilir. Fakat rehin telef ya kefil müflis olsa vekîl zâmin olmaz.

[Vekîl] bi'l-bey' [veresiye sattığı malın semeni mukâbilinde rehin ya kefil alabilir.] Zîrâ vekîl hukûk-u akidde asîl olup semen-i meb'î'i kabz, hukûk-u akidden olduğu gibi kefâlet kabz-ı semeni tevsîk ve irtihân dahî cânib-i istîfâ için vesîka bulunmakla vekîlin buna salâhiyyeti vardır.

Bu rehin müvekkil için vâki olmakla berâber vekîl onu redd ettikde câiz ve müvekkil için rehnin kıymetiyle semenden ekallini zamin olur. ¹ و عند أبي يوسف لا يصح رده.

“Vekîl bi'l-bey'” tabiri vekîl bi-kabzi'd-deynden ihtirâz içindir ki bu vekîl rehn alamaz.

Zîrâ bunun vekâleti kabz-ı deyne münhasır olup yoksa ahz-ı rehne dahî şâmil değildir.▼

¹ Ebu Yusuf'a göre ise reddi (geri verilmesi) sahih değildir. Bahr

[Fakat rehin] vekîl ya müvekkil yedinde [telef] olarak semen-i mebî'c sâkıt [ya kefil müflis olsa] da istîfâ-yı semen mümkün olmasa [vekîl] semen-i mebî' i müvekkile [zâmin olmaz.] 91. maddeye bak. Yani bilâ-emri'l-müvekkil vekîl mesela rehni almış ve telefıyla sukût-i deyne sebep olmuş denilerek vekîle zamân lâzım gelmez. Ve rehnin kıymeti mikdârınca deyn sâkıt olur. 741. maddeye ve şerhine bak.

Ammâ vekîl bi-kabzi'd-deyn rehin alıp da yedinde telef olsa müvekkilin alacağından hiçbir şey sâkıt olmayacağı gibi vekîle dahî zamân lâzım gelmez. (*Bahr*) 1459. maddeye bak.

3.2.53. 1501. Madde

Müvekkil: “Rehin ile ya kefil ile sat” dedikde vekîl bilâ-rehn ve bilâ-kefil satamaz.

[Müvekkil: “Rehin ile ya kefil ile sat” dedikde vekîl bilâ-rehn ve bilâ-kefil satamaz.]

Satıp da müşterîye teslîm etse müvekkil ona tazmîn ettirebilir. 1456. madde şerhindeki zâbita-i ûlâya bak. Nitekîm müvekkil bu bey' i mucîz olabileceği gibi 1495. madde şerhindeki zâbita-i râbiaya bak.

Bu sûretde müvekkil rehin ya kefil şart olundu ve vekîl olunmadı diye ihtilâf ettiklerinde söz müvekkilindir. 1498. madde şerhine bak. (*Behce ve Feyziyye*)

Müvekkil rehni itlâk etse yani “mutemed” kaydiyle takyîd etmese vekîl kıymeti semeni mebî'c a müsâvî rehin ile satabileceği gibi inde'l-İmâm kıymeti semenden az olan rehin ile dahî satabilir. 64. maddeye bak.▼ Ammâ müvekkil: “Rehn-i mutemed ile sat” diye emir ettikde vekîl ancak kıymeti semen mebî'c a müsâvî rehin ile bey' a muktedir. 1456. madde şerhindeki zâbita-i ûlâya bak. (*Hindiyye, Ankaravî*)

▼ Satmaya vekil olan kimse ücreti asâleten alır. Bunun için müvekkil onu parayı almaktan hacr edemez. Mecmau'l-Enhur

▼ İmâmeyn'e göre ise bunda bir aldanma yoktur. Bahr

Bu mâdde vechle bi'l-kefâle satmaya vekîl olan kimse başkasını kefil almak lâzım gelir. Yoksa kendisi yani vekîl bi'l-bey^ç sattığı malın semenine müşterîye kefil olsa kefâlet sahîh değildir. (*Ankaravî*)[▼] 63. madde şerhine bak.

3.2.54. 1502. Madde

Vekîl bi'l-bey^ç sattığı malın semenini müşterîden almadığı hâlde kendi malından müvekkile edâ etmek üzere cebrolunmaz.

[Vekîl bi'l-bey^ç sattığı malın semenini müşterîden almadığı hâlde kendi malından müvekkile edâ etmek üzere] vekîle [cebrolunmaz.] 1112. madde şerhindeki hâtimenin yirmi ikinci meselesine bak. Hattâ vekîl bi'l-bey^ç sattığı malın semenini kendi malından bilâ-emri'l-müşterî müvekkile verse müteberri ve müşterîye hakk-ı rucû-u mefkûd olur. 1507. madde şerhine mürâcaat oluna.

Meselâ vekîl bi'l-bey^ç müvekkilin malını bin kuruşa ba^çde'l-bey^ç semen-i mebî^ç i kabzetmediği hâlde kendi malından bilâ-emri'l-müşterî müvekkiline verse müteberri olur. Nitekim vekîlu'l-bey^ç müvekkiline bir mal satıp da müşterîden henûz alınmayan borca takâs etse yine müteberri olur.

Lâkin vekîl bi'l-bey^ç müşterî zimmetinde olan semen-i mebî^ç kendinin olmak üzere kendi malından müvekkiline verse sahîh olmayıp vekîl o semeni istirdâd edebilir. Yani vekîl bi'l-bey^ç meselâ bâlâda mezkûr bulunan misâlde müşterî zimmetindeki bin kuruş kendinin olmak üzere yani bu vecihle mukâvele ve şart ederek meblağ-ı mezkûru müvekkile verip de o da böylece râzî olsa yine sahîh değil ise de bu sûrette vekîl müvekkiline verdiği semeni istirdâd edebilir. Ve semen-i mebî^ç i müşterînin vermesi lâzım gelir. (*Tahtâvî, Ankaravî*)

▼ Çünkü o, kabz etme hakkı kendisinde olduğu için şahsı için çalışan biri durmundadır. Sanki o matlubunu kendisi için kefil tayin etmiştir. Eğer tazmin hükmünü yerine getirirse bu da aynı şekilde bâtıldır. Çünkü bâtıla dayalı olan şeyin kendisi de bâtıldır. Ama tazmin olmaksızın yerine getirdiğinde teberru eden durumunda olduğundan rucû olmaz. Dürr-i Muhtâr

Ve kezâ birkaç kimseler berâ-yı bey^ç bir tâcire mallarını bırakmalarıyla o dahî müeccelen satarak henüz paraları müşterîlerden almamış iken müşterîler zimmetindeki matlûbât kendinin olmak üzere o kimselere mallarının paralarını te'diye ettikten sonra müşterîler müflis olsalar o tâcir paraları o kimselerden istirdâd edebilir. *(Tahtâvî, Tekmile-i Redd-i Muhtâr)*

“Almadığı hâlde” denildi, zîrâ vekîl bi'l-bey^ç semen-i mebî^ç i müşterîden aldığı hâlde müvekkile vermesi lâzım gelir. 1463. ve 794. maddelere bak.

Fakat vekîl bi'l-bey^ç müşterîden semen-i mebî^ç almayıp da onun mukâbelesinde metâ iştirâ eylese aldığı metâ kendinin olup semen-i mebî^ç i müvekkiline zâmin olması lâzım gelir. Yoksa müvekkil o metâ alıram diyemez. *(Ankaravî)*

İstisnâ: Âti'z-zikr mes'elede vekîl semeni müvekkile edâya cebrolunur, şöyle ki:

Vekîl bi'l-bey^ç mu'accelen ba^ç de'l-bey^ç müşterîyi imhâl ve tecîl etse imhâl ve tecîli sahîh olup müvekkiline malından peşin olarak vermeye mecbûrdur. Ba^ç de hulûli'l-ecel semen-i mebî^ç i kendisi için müşterîden kabzeder. *(Surretu'l-Fetâvâ)*

3.2.55. 1503. Madde

Semen-i mebî^ç i kabzetmek vekîlin hakkı olsa dahî müvekkil kabz ediverse sahîh olur.

[Semen-i mebî^ç i] müşterîden [kabzetmek vekîlin] asâleten hakkıdır. Müvekkil gerek ber-hayât ve gerek ba^ç de'l-akd fevt ya mecnûn olsun. 1461. maddeye ve şerhine bak.

Bu cihetle vekîl bi'l-bey^ç satmaya memûr olduğu malı kendi dâyinine satsa mücerred akd-i bey^ç sebebiyle dâyininin alacağı ile takâs vâki olur da vekîl mezkûr semeni müvekkiline zâmin olur. Zîrâ vekîl kendi borcunu müvekkilin malıyla ödemiştir.▼

▼ Bu İmâmeyn'e göredir. Ebû Yûsuf ise burada vekilin borcu ile takas gerçekleşmez demiştir. Bu, satmakla görevli vekili malın parasından ibrâ etme düşüncesine dayalıdır. İmâmeyn'e göre ise ibrâsı câizdir ve takas gerçekleşir. Ebû Hanîfe'ye göre ise câiz değildir. Ama eğer satılan mal teslim etmeden evvel vekilin elinde telef olursa icmâen takas bâtil olur ve vekilin de müvekkile tazmin etmesi gerekmez. Çünkü satış, aslından geçersiz olmuştur.

Ammâ müşterînin müvekkilden matlûbu olsa müşterî müvekkilde olan bu alacak semen-i mebî' ile takâs olacağı gibi hem müvekkilin hem de vekîlin müşterîye borcu olsa vekîlin borcu ile takâs olur. Zîrâ müvekkil müşterîden semeni mutâlebe edemez. *(Velvâliciyye, Hindîyye, Redd-i Muhtâr)*

Fakat kabz-ı semen vekîlin [hakkı olsa dahî müvekkil kabz ediverse] yani müşterî kendi rızâsiyle müvekkile verse [sahîh olur] da artık vekîl sâniyen semen-i mebî' i müşterîden mutâlebe edemez. Zîrâ semen-i makbûz hakk-ı müvekkil bulunmuş ve o da kendisine vâsıl olmuş iken ondan istirdâd ile tekrâr def' ve teslîmde fâide yoktur. *(Bahr)* Hattâ vekîl semeni müvekkile teslîmden müşterîyi nehy u men etse bile teslîm edebilir. Fakat müşterî semen-i mebî' i müvekkile def' u teslîm ettikten sonra mâl-ı müşterâ bi'l-istihkâk yed-i müşterîden zabtolunsa müşterî semen ile müvekkile rucû eder. Ammâ vekîle teslîm etmiş ise vekîle rucû eyler. *(Hindîyye)*

“Müvekkil” tabiri yetîmden ihtirâz içindir. Şöyle ki; vasî mâl-ı yetîmi satıp da müşterî semen-i mebî' i yetîme verse müşterî borcundan berâet edemeyip semen-i mebî' i tekrâr vasîye vermesi lâzım gelir. Zîrâ yetîmin malını kabza aslâ hakkı olmadığından deyni kabza dahî salâhiyyeti yoktur. Bu sûretde müşterînin yetîme para vermesi tazyî' dir. *(Redd-i Muhtâr)*

“Kabzederse” tabiri delâlet eder ki müşterî kendi rızâsiyle vermişdir. Yoksa müşterî semen-i mebî' i müvekkile def' u teslîme cebrolunamaz. Meğer ki vekîl bi'l-bey' kabz-ı semene müvekkilini tevkîl etsin. O hâlde semen-i mebî' i müvekkile teslîme müşterî cebrolunur. *(Tahtâvî)*

İstisnâ: Bey' -i sarf bu mâddenin hükmünden müstesnâ olup bedel-i sarfi ancak vekîl kabzedebilir yani vekîl bi'-s-sarf akd-i sarf ettikten sonra bedelini müvekkil kabz etse akd-i sarf bâtil olur. Zîrâ bu sûretde âkideyn min gayr-i kabzin iftirâk etmiş olur. Hâlbuki bundaki kabz îcâb ve kabûl menzilindedir. Bu ise müteâkideyne müteallik olduğu gibi kabz dahî müteâkideyne mütealliktir. *(Bahr, Tekmile-i Redd-i Muhtâr)*

Kabz-ı semen vekîl olması üzerine mesâil-i âtiye teferru eder:

1. **Mesele:** Vekîl kabz-ı semeni inkâr etmekle müşerî vekîlin kabzını isbât ettikde müşerî semenden berî olur. Ve o hâlde vekîl semen-i mebî'î müvekkiline zâmin olur. *(Ankaravî)*

2. **Mesele:** Vekîl bi'l-bey' müvekkil tarafından berâ-yı bey' kendisine teslîm olunan malı ba'de'l-bey' müvekkilin semen-i mebî'î müşerîden kabzettiğini ya o semenin mislini müşerîden istikraz ya gasb etmekle müvekkiliyle müşerî ya mukriz ya mağsûbun minh beyninde takâs edildiğini ikrâr ve müvekkil inkâr etse söz ma'a'l-yemin vekîlidir[▼] ve sûret-i tahlîf bettâte olur da müvekkilin semen-i mebî'î kabzettiğine yemin verebilir. Bu fi'l-i gayra tahlîf olup bu gibi tahlîf adem-i ilme olacağı 1748. maddede musarrah ise de vekîl müvekkilin kabzeylediğini bildiğini iddiâ ediyor. Vekîl ber-vech-i meşrûh yemîn ederse onun üzerine nesne lâzım gelmez. Nükûl ederse semen-i mebî'î müvekkiline zâmin olur. Zîrâ müvekkilin semenini itlâf edildiğini ikrâr etmiştir. *(Ankaravî, Hâniyye)*

3. **Mesele:** Vekîl bi'l-bey' mebî'î müşerîye henüz teslîm etmeden: “Ben o malı fûlân kimseye sattım ve müvekkil semeni ondan kabzeyledi” ya “Ben kabzedip müvekkilime verdim ya semen-i mezkûr ba'de'l-kabz yedimde bilâ-te'add velâ-taksîr telef oldu” dediği hâlde müvekkil vekîlini hem bey' hem de kabz-ı semende tekzîb etse nazar olunur: Müvekkil o malı vekîle eğer teslîm etmiş ise semen-i mebî'î den müşerî berî olup söz yeminiyle her hâlde vekîlidir. Ve vekîl iddiâsı üzerine yemin ederse vekîl dahî zamândan berî olur. 1463. ve 1774. maddelere bak. Nükûl ederse semeni müvekkile zamin olur. Mesele-i ânifeye bak.[▼] Ve eğer müvekkil satılacak malı vekîle teslîm etmemiş ise bakılır: Vekîlini tekzîb eylemesi hem bey' de hem de kabz-ı semende ise vekîl bey' de tasdîk olunur. Zîrâ vekîl, bir emri ihbâr etmiştir ki hâl-i ihbârında

▼ Vekil müvekkile bir şey tazmin etmez. Çünkü o eğer bunu kendisi ikrâr ederse tazmin gerekmez.

▼ Çünkü o kabz edebildiğinden ya da bu konuda bilgi sahibi olmadığından ve ödeyici veya ikrar edici olmasından dolayı yeminden kaçınmaya mecbûr değildir. Her iki takdirde de ayb gerekçesiyle satışla görevli vekile karşı davâ açılmadıkça tazmin eder. Eğer bu durumda kaçınıp da aleyhine hüküm verilirse satın alınan malı müvekkiline iade eder. 1489. maddeye bak. Çünkü o satın alınan mal ile bir ilişkisi olduğundan dolayı yeminden kaçınmaya mecbûrdur. Tekmile

inşâsına muktedirdir. Ammâ müvekkili aleyhine olan kabz-ı semen hakkındaki ikrârında tasdîk olunamayacağından müşteri isterse semeni müceddeden müvekkile bi'l-itâ mebî' i kabzeder isterse bey' i fesheyleyler. Bu iki hâlde de vekîl: “Mukaddemen bey' ettim, semeni bi'l-kabz müvekkile verdim” ya “Yedimde bilâ-te'ad velâ-taksîr helâk oldu” demiş olduğu sûrette semeni müşteriye verir. Vekîl: “Mukaddemen bey' ettim, semeni müvekkil aldı” demiş olduğu sûrette semeni müşteriye vermesi lâzım gelmez. Müvekkili vekîli bey' de ve kabz-ı semende tasdîk edip lâkin semeni kendisine verdiği ya yedinde telef olduğu iddiâsında tekzîb etse söz yeminiyle vekîlidir. Bu sûrette vekîlin sâniyen semeni mutâlebeye hakkı olmayarak mebî' i müşteriye teslim etmeye mecbûrdur. (*Ankaravî*)

3.2.56. 1504. Madde

Vekîl ücretsiz ise sattığı malın semenini istîfâ ve tahsîle mecbûr değildir. Fakat kendi rızâsiyle tahsîl etmediği takdirde müvekkilini kabz ve tahsîl-i semene tevkîl etmesi lâzım gelir. Ammâ dellâl ve simsâr gibi ücret ile bey' a vekîl olan kimse mebî' in semenini istîfâ ve tahsîle mecbûrdur.

[Vekîl ücretsiz ise sattığı malın semenini istîfâ ve tahsîle] satın aldığı mebî' i kabza, ayb ile muhâsameye ve semen-i müstehikk ile rucû-a [mecbûr değildir.] Zîrâ bu vekîl müteberri olup teberrua ise cebr câiz olmaz. (*Bahr*)

Bu vecihle vekîl, İstanbul'da bulunan müvekkili tarafından atını bi'l-vekâle Bursa'da muaccelen bey' ettikde müvekkil “Bursa'ya git de sattığın atın semenini tahsîl et” diye vekîli cebredemez. (*Surretu'l-Fetâvâ*)

[Fakat] istîfâ-yı semen ve hukûk-i sâire-i mezkûre vekîlin hakkı olup müvekkil bu hukûka tevellâ edemeyeceğinden vekîl [kendi rızâsiyle] semeni ve sâir hukûk-u akdi [tahsîl] ve îfâ [etmediği takdirde müvekkilini kabz ve tahsîl-i semene] ve hukûk-u sâireyi îfâyâ [tevkîl] ya kabz-ı semen için müvekkili müşteri üzerine havâle [etmesi lâzım gelir.] (*Tahtâvî*)

Vekîl, kabz-ı semen için bi-hükmi'l-hâkim müvekkili tevkîl ettikde artık onu azledemez. Ammâ bilâ-hükmi'l-hâkim kendi rızâsiyle tevkîl etse azledebilir. (*Tekmile, Ankaravî*)

“Kendi rızâsiyle tahsîl ettiği” tabîrinden müstefâd olur ki kendi rızâsiyle tahsîl edecek oldukda tevkîle icbâr olunamaz. Müvekkil “Beni tevkîl ya bana havâle et de semeni müşterîden ben kabzedeyim” ve vekîl: “Ben kabzedirim” diye nizâ‘ eylediklerinde kabz-ı semen hakk-ı vekîl olmakla müvekkilini tevkîle yâhûd havâleye cebredilmez. (*Hindiyye*)

[Ammâ dellâl ve simsâr gibi ücret ile bey‘a vekîl olan kimse mebî‘in semeni] müşterîden [istîfâ ve tahsîle mecbûrdur.] Zîrâ bunlar müteberri olmayıp amelleri mukâbilinde ücret alacaklardan ve tahsîl-i semen dahî tamâm-ı amelden bulunduğundan semeni tahsîle mecbûrdurlar. (*Bahr -bi-ziyâdetin-*)[▼]

3.2.57. 1505. Madde

Vekîl bi'l-bey‘ hod be hod bey‘i ikâle edebilir. Fakat bu ikâle müvekkil hakkında nâfiz olmayıp vekîlin müvekkile semenini vermesi lâzım gelir.

[Vekîl bi'l-bey‘] mebî‘in semenini kabz etmezden evvel [hod be hod] yani müvekkilin izni olmasa bile [bey‘i ikâle edebilir.] Çünkü hukûk-u akd âkid olan vekîle âittir. [Fakat bu ikâle müvekkil hakkında nâfiz olmayıp vekîlin müvekkile] mebî‘in [semenini vermesi lâzım gelir.] Zîrâ vekîl, malı bey‘ etmesiyle 1526. maddeye binâen vekâleti müntehî olup bundan sonra ikâle müşterî ile vekîl arasında bey‘-i cedîd hükmündedir. (*Velvâliciyye, Ankaravî*) Nitekîm müvekkil ile müşterî dahî bey‘i ikâle etseler sahîh olur.

Suâl: 1493. maddede vekîl bi’ş-şirâ bilâ-izni'l-müvekkil bey‘i ikâle edemez iken vekîl bi'l-bey‘ ikâle edebilir. Bu mâdde şerhan mezkûr olan delîl 1493. maddede mezkûr

▼ Karşılıklı olarak fesh edildikten sonraki mudârabe konusunda bunu şöyle açıklamışlardır: Mudaribi, malda borç davasına mecbur kılan bir durum olduğunda bu söz konusudur, aksi takdirde değil... Mal sahibi davasıyla birini vekil tayin eder. Redd-i Muhtâr

1493. maddede şerhan zikir olunan delil bu maddede cârî bulunmuştur. Binâenaleyh fark bulmak lâzım gelir. ¹ فليتأمل في الجواب

“Mebî‘ in semenini kabzetmezden evvel” denildi, zîrâ vekîl bi’l-bey‘ mebi‘ in semenini müşterîden ba‘de’l-kabz bey‘i ikâle edemez. Çünkü makbûz müvekkilin mülkü olduğu gibi makbûz-u mezkûr üzerine vekîlin bi’l-vekâle vaz‘-ı yed etmesiyle müvekkilin yedi sâbit olmuştur. Binâenaleyh vekîl bu ikâle ile müvekkilin yedini izâle edemez. (*Hâniyye (istinbâten), Hindiyye, Redd-i Muhtâr*)

“Bu ikâle müvekkil hakkında nâfiz olmaz” denilmesi hıyâr-ı şart, hıyâr-ı ru‘yet, hıyâr-ı ayb ve fesâd-ı bey‘ a binâen reddden ihtirâz içindir ki bunlar müvekkil hakkında dahî nâfiz olur. Şöyle ki; müşterî mebi‘i hıyâr-ı şart ya hıyâr-ı ru‘yet ile vekîl bi’l-bey‘ a reddettikde o da müvekkiline reddedebilir. Müşterînin reddi gerek hükm-ü hâkim ile gerek bilâ-hükmü’l-hâkim olsun... Nitekîm müşterînin vekîl bi’l-bey‘ den satın alıp da henüz kabzetmediği mal ayıblı olduğundan bahis ve vekîlin muayyeb olduğunu ikrâr ile vekîle redd etse o da müvekkile reddedebilir. Müşterînin redd-i mezkûru gerek hükm-ü hâkim ile ve gerek bilâ hükmü’l-hâkim olsun. 1461. madde şerhine bak. (*Tahtavî*)

Fesâd-ı bey‘ a binâen redde gelince vekîl bi’l-bey‘ fâsiden bey‘ ve müşterîye teslîm ve semeni bi’l-kabz müvekkile itâ etse dahî bey‘i fesih ve semeni müvekkilden istirdâd edebilir. Velew ki müvekkil râzî olmasın. Zîrâ bu redd u fesh hakk-ı şer‘dir. (*Bahr*) 372. madde ve şerhine bak. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

“Vekîl bi’l-bey‘” tabiri vekîl bi’l-icâreden ihtirâz için değildir. Zîrâ vekîl bi’l-icâre dahî kable istîfâi’l-menfa‘ a ve kable ahzi’l-ücret icâreyi ikâle etse câiz olacağı 1459. madde şerhinde geçti.

Fasl-ı Râbi

Memûra Dâir Olan Mesâil Beyânındadır

¹ Cevap hakkında düşünölsün!

Memûr kendi malından masraf ederek memûrun bihi îfâ ettikten sonra masrafiyle âmire rucû edebilmesi hakkında kütüb-ü fikhiyyede bazı kavâid beyân edilmiştir.

Mezkûr kavâid münfereden ahz edildikde bazı müstesneyât bulunması cihetiyle külliyyetlerine hâlel gelmiş olduğundan kavâid-i mezkûreden bazılarının mezci sûretiyle kavâid-i âtiyenin serd ve îzâhına ibtidâr olunur:

Kâide-i Ūlâ: Bir kimseden hapis ve mülâzemetle mutâlib yâhûd onun üzerine îfâsı vücûb-u dünyevî ile vâcib yâhûd medfûun ileyh mülk-ü mala mukâbil medfûa malın olduğu şey onun emriyle diğer kimse kendi malıyla îfâ ettikde şart-ı rucû olmasa bile âmir memûra rucû eder. Nafaka-i evlâd u iyâl ve edâ-yı deyn ve inşâ-yı dâr ve itâ-yı bedel-i gasb ve tekfîn-i müteveffâ ve hibe bi-şarti'l-ıvazda itâ-yı ivaz ile emir gibi.

Îzâhu'l-kuyûd ve'l-emsile:“Hapis ve mülâzemet”: Bu kayıd ile itâ-yı nezr ve kefâret ve zekât ve ihcâc ile emr-i hâric kalır. Zîrâ her ne kadar kendisine lâzım olan kimse bunlarla mutâlib ise de habs ve mülâzemet ile mutâlib ve vücûb-u dünyevî ile üzerine vâcib değildir. Nitekîm hibe ve sadakanın itâsiyle emir dahî hâric kalır. Zîrâ hibe ve sadaka hapis ve mülâzemetle mutâlib değildir. Nafaka-i evlâd u iyâl 1508. maddede ve edâ-yı deyn 1506. maddede ve inşâ-yı dâr kezâlik 1508. maddede mezkûrdur. Itâ-yı bedel-i gasb, gâsıb, gasb ve istihlâk ederek üzerine itâ-yı bedel lâzım gelmekle diğer kimseye: “Bedel-i gasbı mağsûbun minhe malından ver” deyip de o da verse âmir rucû eder. Zîrâ medfûun ileyh bulunan mansûb minh aldığı bedele mâl-ı mağsûb mukâbelesinde mâlik olur.

Tekfîn-i müteveffâ: Ehad-i verese müteveffânın tekfînini bir kimseye emir edip de o da tekfîn etse Serahsî'nin beyânına göre memûr âmire rucû eder. (*Tenkîh*) Zîrâ tekfîn verese üzerine vâcibdir. ▼

Kâide-i Sâniye: Âmir memûra: “Fülâna şu kadar kuruş ver” dedikde memûr âmirin şerîki ya halîti yâhûd memûr âmirin iyâlinde ya âmir memûrun iyâlinde ise veyâhûd

▼ Bunun zâhiri şudur: Hibe eğer bedel şartıyla olsaydı tazmin etmesi yönündeki emir mukabilinde bir malın olan mülkün mevcut olmasından dolayı şartsız olarak dönerdi. Tekmile

âmir: “Benden ver” demiş veyâhûd rucû ile örf-i cârî bulunmuş ise –memûr sarrâf olmak gibi- bilâ-şarti’r-rucû dahî rucû eder.▼

Kâide-i Sâlise: Fülâna şu kadar kuruş hibe ya ödünç ya fülânın bana verdiği hibeye ivaz ya kaseme keffâret ya “malımın zekâtını malından ver” ya “fülân âdemi benim için bedel-i hacc olarak gönder” dedikde rucû şart edilmiş yani: “Ben sonra sana veririm” denilmiş ise rucû eder ve illâ rucû edemez. Velew ki memûr halît yâhûd âmirinden “ver” demiş buluna... (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr, Tenkîh, Dürr-i Muhtâr, Redd-i Muhtâr*) 868. madde şerhinde va‘d ettiğimiz îzâhât burada itâ olunmuştur.

3.2.58. 1506. Madde

Bir kimse bir şahsa ya mîrîye olan deynini edâ etmek üzere diğer kimseye emir edip de o dahî kendi malından îfâ etse sonra âmire rucû eder. Âmir, gerek rucû şart etsin gerek şart etmesin.

Zâbita: Memûr bi-edâi’-d-deyn ba‘de’l-edâ âmirine rucû eder. Velew ki şart-ı rucû zikir edilmesin. Zîrâ memûr bi-edâi’-d-deyn âmirin zimmetinde dâyin için sâbit olan borcu dâyinden satın almaya memûr ve vekîl bi’ş-şirâdır. (*Bahr*) 1471. maddeye bak.

Bilâ-şartin rucû için iktizâ eden şerâit-i selâse:

Şart-ı evvel medyûnun emridir. Binâenaleyh bir kimse bilâ-emri’l-medyûn onun borcunu îfâ etse müteberri olup ol kimseye olan deynine mahsûb edemez. (*Surretu’l-Fetâvâ*)

Yine bu cihetle bir kimse diğerine bir ester verip de “Bunu sat da semeni fülâna olan borcum için ver” dediği hâlde memûr onu satmadan mukaddem kîsesinden o borcu

▼ Halît (خلیط) kelimesinin açıklaması: Aralarında rehine bağlı olarak alış-verişin olmasına dayalıdır. Şu şekilde ki; ne zaman birinin rasulü ya da vekili gelse o rehinden satar veya onu borç verir. Vekil de icmâen vekiline rucû eder. Zira burada tazmin iki halît arasında örfen şart koşulmuştur. Zira örfeye göre o kişi ortağına ya da halîtime malını kendi emriyle bir başkasına ödemesini emrettiğinde bu, âmire bir borç olur. Örf ile sabet olan şartkoşulmuş gibidir. Bunu örfen tazmin ile talil etmek, halît olmasa bile örfün rucû konusunda âmir hakkında öngördüğünü gerektir; bu onun ev halkı hakkında söz konusu olmaz. Bunun için bu durumda kuyumcu için rucûun gerektiğini söylemişlerdir.

dâyine verse müteberri olur. (*Hindiyye*) Buna dâir bazı îzâhât 725. madde şerhinde zikir edilmiş idi.

Şart-1 sâni deyndir. İmdi deyn bulunmasa rucû edemez. 1509. maddede olduğu gibi.

Şart-1 sâlis îfâdır. Îfâ etmeden rucû edemez. Îfâ, yani edâ-yı deyn dâyinini ikrârı ya yemînden nükûlü yâhûd beyyine-i âdile ile sâbit olur. Mücerred âmirin ikrâr ve memûru tasdîk eylemesiyle edâ memûr ya dâyin hakkında sâbit olmaz.

Bu cihetle âmir emri vechle memûrun edâ-yı deyn eylediğini tasdîk ettiği hâlde dâyin almadığına yemîn ederek alacağını âmirden alsa Câmî'de beyân olunduğuna göre memûr âmire rucû edemez. Zîrâ ânifen zikir edildiği üzere memûr âmirin zimmetindeki mal âmire sâlim kalır ise ol vakit rucû eder.▼

Memûr kazâ-yı deyn üzerine beyyine ikâme ettikde beyyinesi makbûl ve âmir-i deyn tâlibden berî ve memûrun âmirine hakk-ı rucû sâbit olur. (*İbn-i Âbidîn ale'l-Bahr*) Ve dâyin gâib olsa dahî memûrun bu beyyinesi medyûn muvâcehesinde kabûl olunur.▼

Fakat memûrun îfâ-yı deyn ettiğini âmir tasdîk edip de dâyin gâib olunca âmir meblağ-ı mezkûru memûra vermeye mecbûrdur. Âmir: “Câiz ki dâyinim hâzır olduğunda kabzını inkâr edip benden alır” diye meblağ-ı mezkûru memûra vermekten imtinâ edemez. 74. maddeye bak. Lâkin dâyin muahharan gelip de memûrdan kabzını inkâr ile âmirden alsa âmir dahî verdiği memûrdan istirdâd eder. (*Bahr, Tahtâvî, Fetâvâ-yı İbn-i Nüceym*) Mukaddemen tasdîk eylemesi mâni-i rucû olmaz.

▼ Müşteri ancak âmir satın aldığı malı teslim ettiğinde parasını teslim etmekle emrolunur. Ama eğer teslim etmezse bu da olmaz. Bahr.Ona borcunu kendi malından ödemesini emreder, o da ödediğini iddia eder ama talepte bulunan ve müvekkil olan bunu yalanlar da delil bulunmazsa söz yeminle beraber onun sözüdür. Müvekkil bilgisi olmadığına yemin eder. Eğer talepte bulunan değil de müvekkili tasdik ederse iddia ettiği şeyle ona rucû eder. Aynı şekilde borcuyla da ona rucû eder. Bunu Kudûrî zikretmiştir, el-Câmî'de ise tasdik etse bile vekilin müvekkile rucû hakkı yoktur denmiştir. Bedâyi'de de dendiği gibi birincisi doğruya daha yakındır. Tekmile

▼ Çünkü alacaklı gâib bile olsa onun hâzır hasmı durumundadır. Gâib üzerine iddiada bulunulan şey hâzır üzerine iddiada bulunulana bir sebeptir. Çünkü o borcunu ödemediği durumda üzerine bir şey gerekmez. İkisi arasında da aynı şekilde bir bağ vardır ki bu da emirdir. Bu sebebiyetten ve bağdan sonra da hasım olarak görevlendirilme durumunda olur.

Meselâ [bir kimse bir şahsa ya]hud [mîrîye olan deynini edâ etmek üzere diğerkimseye emir edip de o dahî kendi malından îfâ etse sonra âmire rucû eder] tabir-i diğerkle verdiğini âmirden alır. [Âmir, gerek rucû şart etsin gerek şart etmesin yani gerek sonra benden almak üzere] fülân şahsa ya mîrîye olan şu kadar kuruş [borcumu ver yâhûd sen ver de sonra ben sana vereyim demek gibi tabir ile memûrun kendisine rucû etmesini şart etsin ve gerek yalnız borcumu ver demiş olsun.] Niteki bir şahıs bir kimsenin: “Fülân kimseye benden bin kuruş ver” diye vâki olan emrine binâen ona verse memûr âmire rucû eder. Zîrâ bu emir o kimsenin ol kimseden alacağı olduğunu iş’âr etmekle mâdde-i ânife mûcibince memûr âmire rucû eder. (*Surretu’l-Fetâvâ*)

Kâide: Memûr bi’l-ittifâk kendisine berâ-yı masraf âmiri tarafından verilen mal yedinde mevcûd iken o malı imsâk ile kendi malından sarf etse akdi kendi malına muzâf kılmadığı ve hîn-i sarfında âmirine rucû niyyet eylediği hâlde müteberri olmayıp takâs vâki olur.

Kâidedeki kuyûdâtın îzâhı:

1. “**Memûr bi’l-ittifâk**”: Diğerkimse tarafından onun ehline ya binâsına ya kazâ-i deynine ya tasadduka ya şîrâ-i mala sarf için memûr olan kimsedir.

2. **Mesele: “Yedinde mevcûd iken”**: Ammâ memûra verilen mal müstehlek ise memûr masrafında müteberri olur. Vele ki o malın müstehlek olması memûrun kendi havâyicine sarf etmesinden dolyayı buluna. Şöyle ki: Mesela fülâna olan borcuna vermek üzere bir kimseye on altın verip de o da mezkûr on altını kendi umûruna bi’s-sarf istihlâk ettikten sonra o medyûna kendi malından on altın verse te’diyeye müteberri olup âmir memûruna verdiği on altını tazmîn ettirir.

3. “**Akdi kendi malına muzâf kılmadığı**”: Ammâ memûr akdi kendi malına muzâf kıldığı hâlde memûrun bih işîrâ-yı mal olunca mâl-ı müşterâ vekîlin olup vekîl müvekkilinden aldığı malı ona zâmin olur. 1486. madde şerhine bak. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

Hakk-ı rucû sâbit olan diğerk mesâil:

1. **Mesele:** Bir kimse diğerk kimseden şu kadar kuruş cebren taleb ve iz‘ac etmekle o kimse: “Meblağ-ı mezkûru ol kimseye ver” diye bir şahsa emrederek o da ber-mûcib emir verse âmire rucû eder. VeleV ki rucû şart edilmeye. (*Surretu’l-Fetâvâ*) NitekiM bir cemâat müsâdere yani kuttâ-ı tarîk misillû bazı zaleme tarafından onlardan emvâl taleb olunmağla ol cemâat bir kimseye: “Ödünc al da bu müsâdereye sarf eyle” diye emir etmeleriyle o kimse dahî ber-mûceb-i emr-i istikrâz ve sarf etse mukriz karzı o kimseden ve o kimse dahî cemâat-ı merkûmeden alır. Bunda şart-ı rucû lâzım değıldir. (*Ankaravî*)

2. **Mesele:** Vereseden biri ya vasî, müteveffânın borcunu kendi malından edâ eylese terekeye rucû edebilir. Yani verdiğı parayı müteveffânın terekesinden alır. (*Ali Efendi, Hâmiş-i Behce*)

3. **Mesele:** Vasî, müteveffânın vasiyyetini kendi malından tenfid etse her hâlde tereke-i müteveffâyaya rucû eder. (*Tahtâvî*)

4. **Mesele:** Mâl-ı yetim gâib, vâlide gayr-i mevcûd olması cihetiyle vasî kendi malından yetime sarf etse alâ kavlin rucû edebilir. Gerek hîn-i infâkda infâkı sabî üzerine karz olarak ba‘dehû mürâcaat edeceğıne işhâd etsin gerek etmesin. (*Dürr-i Müntekâ, Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

3.2.59. 1507. Madde

Kendi malından meskûkât-i mağşûşe ile ifâ-yı deyne memûr olan kimse dâyine meskûkât-ı hâlise verse, âmirden meskûkât-ı mağşûşe alır ve meskûkât-ı hâlise ile ifâ-yı deyne memûr olan kimse meskûkât-ı mağşûşe ile edâyı deyn etse âmirden meskûkât-ı mağşûşe alır. Ammâ bir deynin edâsına memûr olan kimse dâyine kendi malını satıp da âmirin deynine takâs etse deynin mikdârı ne ise âmirden onu alır. Ve kendi malını dâyine değıerinden ziyâde satmış olsa bile âmir-i medyûn ol ziyâdeyi deyninden tenzîl ettiremez.

[Kendi malından meskûkât-i mağşûşe ile ifâ-yı deyne memûr olan kimse dâyine meskûkât-ı hâlise verse âmirden meskûkât-ı mağşûşe alır] da mezkûr hâlisiyyet vasfında

müteberri olur. Zîrâ nefis-i edâ emriyle iken hâlisiyyet vasfı bilâ-emr olmakla bilâ-emr olan cihet teberru addolunur.

[Ve meskûkât-ı hâlise ile ifâ-yı deyne memûr olan kimse meskûkât-ı mağşûşe ile edâ-yı deyn etse âmirden meskûkât-ı mağşûşe alır.] Zîrâ dâyin mağşûşeyi kabûl eylemesiyle hâlisiyyet hakkından medyûnını ibrâ eylemiş olmakla bu ibrâdan medyûn müstefîd olur.

Hattâ: “Mîrîye olan deynime şu kadar kuruş meskûkât-ı hâlise ver” diye diğer kimseye ol kadar meskûkât-ı hâlise verip de deyni meskûkât-ı mağşûşe ile bi’l-edâ meskûkât-ı hâliseyi kendi masrafına sarfla istihlâk etse ol kimse o mikdâr kuruşu meskûkât-ı mağşûşenin mislini memûra bi’l-itâ meskûkât-ı hâlisesini alır. (*Ali Efendi*)

Hulâsa-i kelâm; müeddî memûrun bihden ecved ise memûr, memûrun bih ile rucû eder. Bilakis müeddî memûrun bihden irde’ ise müeddî ile rucû eder.

[Ammâ bir deynin edâsına memûr olan kimse dâyine kendi malını satıp da âmirin deynine takâs etse deynin mikdârı ne ise âmirden onu alır.] Yoksa sattığı malın bedeli ve kıymeti mikdâr-ı deynden az olmakla medyûn onu vermem diyemez. Zîrâ bu sûretde hâsil olan kâr ve zarar akd-i bey’ a tevellî ve mübâşeret edenlere râci olup diğerleri zarar-dîde olmayacağı gibi fâide-mend dahî olamaz.

[Ve] binâenaleyh [kendi malını dâyine değerinden ziyâde satmış olsa bile âmir-i medyûn ol ziyâdeyi deyninden tenzîl ettiremez.] Nitekim derâhim yerine denânîr ya denânîr bedeline derâhim verse edâsına memûr olduğu cinsi alır. Şöyle ki; âmir: “Fülâna olan on beş adet sîm-i mecîdiyye borcu malından ona ver” diye bir kimseye emir edip de o da deyn-i mezkûra bedel medyûna rızâsiyle iki aded yüzlük altın verse ol kimse âmirine on beş aded sîm-i mecîdiyye ile rucû eder. Âmir iki altını veririm diyemez. (*Behce*)

Ammâ kefâlette müeddâyâ itibâr olunmaz. İtibâr memûrun bihdîr. Yalnız bazı deyn üzerine sulh müstesnâ olup bu sûretde kefil bedel-i sulh ile rucû eder. Fark 657. madde şerhinde beyân olunmuş idi.

3.2.60. 1508. Madde

Bir kimse kendisi veyâhûd ehil ve iyâli için masraf etmek üzere âhar kimseye emir ettikten sonra masrafını ben vereyim diye rucû şart etmese bile ol kimse kadr-i marûf-u masrafını âmirden alır. Kezâlik “hânemi yaptır” diye emredip de memûr dahî yaptırdığı sûretde rucû şart etmemiş olsa bile sarf ettiği kadar marûf meblağı âmirden alır.

[Bir kimse kendisi veyâhûd ehil ve iyâli için masraf etmek üzere âhar kimseye emrettikten sonra masrafını ben vereyim diye rucû şart etmese bile ol kimse] kendisi yâhûd fevt olmuş ise vârisi [kadr-i marûf-u masrafını âmirden] ve âmir fevt olmuş ise terekesinden [alır] ve âmir ol vecihle sarf ile o kimseye emrettiğini ikrâr ve fakat memûrun sarfını inkâr ya bir mikdârın sarfını ikrâr ile berâber bâkîsinin sarfını inkâr ettiği hâlde memûr âmirin emri vechiyle sarf ettiğini isbâta mecbûrdur. Edemediği takdîrde sarf ettiğini bilmediğine yemînle söz âmirindir. 8. maddeye bak. Nitekim hem emri hem de sarfı inkâr ettikde ikisi de bi'l-beyyine isbât edilmek veyâ yemin ile hall-i mesele olunmak lâzım geleceği gibi.

Memûr, âmirin emri vechiyle sarf ettiğini iddiâ ettikde sarf ettiği cihâtı beyân ve münferiden tafsîl eylemesi lâzım değildir. (*Surretu'l-Fetâvâ*) Ammâ âmir evvelce masrafı yani mesela bin kuruşu memûra verdikten sonra âmir: “Beş yüz kuruşu sarf eyledin” ve memûr: “Tamâmen bin kuruşu sarf eyledim” diye ihtilâf eylediklerinde söz ma'a'l-yemin memûrundur. 1463. ve 1774. maddelere bak. (*Surretu'l-Fetâvâ ve feyzuhû, Hâmiş-i Behce*)

[Kezâlik “hânemi yaptır” diye emredip de memûr dahî yaptırdığı sûretde rucû şart etmemiş olsa bile sarf ettiği kadar marûf meblağı âmirden alır.]

Kadr-i marûf deniliyor, sarfiyyâtın mikdârında tarafeyn müttefik ise memûr o kadar alır. Âmir noksan ve memûr ziyâde iddiâ ile ihtilâf ettiklerinde binâ ehl-i hıbra ve erbâb-ı vukûfa keşf ettirilir. Ehl-i hıbra hangisinin kavlinde ittifâk ederler ise söz onundur. İhtilâf ettikleri takdîrde söz ma'a'l-yemin ziyâdeyi inkâr ve beyyine ziyâdeyi iddiâ edenindir.

“Hânemi yaptır” emrinin îzâhı:

Bir kimse diğerin hânesini yapmakta dört sûret vardır:

1. Sâhib-i hânenin emriyle hâne sâhibi için yapmaktır. Şöyle ki: Mesela bir kimse zevcesinin hânesini ya bâğ ya bahçe gibi diğerk mülkünü zevcesi için tamîr ya binâ ettiği takdîrde tamîr ya binâyâ zevcesinin emri olunca binâ ve tamîr zevcenin mülkü olup, zevc bu madde mûcibince masrafını zevceden alır.

2. Sâhib-i hâne ve arsanın emriyle yapan kimse kendisi için yapmasıdır. Şöyle ki: Zevc kendisi için zevcesinin arsasında onun izniyle hâne yapıldıkda bu izin ya i‘âre ya icâre olur ki; hükümleri 531. ve 731. maddelerde geçdi. Vâkıân Mecmeu’l-Enhur sâhibi Kitâbu’l-Ferâiz kabilinde: "ففي الفرائد ينبغي أن تكون العمارة في هذه الصورة له، و العرصة لها و لا" ¹ demiş ise de Mecelle’nin mârru’z-zikr mâddelerine muhâlif olmakla şâyân-ı amel olmasa gerekdir.

3. Bir kimse sâhib-i hânenin emri olmaksızın hâneyi sâhib-i hâne için yapmaktır. Binâ ve tamîr, sâhib-i arsa ve hânenin olup, yapan masrafından müteberri olur.

4. Bir kimse sâhib-i arsa ve hânenin emri olmaksızın hâneyi kendisi için inşâ ya tamîr etmektir. Şöyle ki: Mesela zevc zevcesinin emri olmaksızın kendi âlât ve edevât ve levâzımıyle zevcesinin arsasında nefsi için binâ yapsa binâ zevcindir. Ve zevc zevcesinin arsasını gasb etmiş demek olmasıyle zevcenin talebiyle zevc arsayı tefrîğâ mecbûrdur. 906. maddeye ve şerhine bak. Eğer zevc ve zevce binâ ve tamîre emrolup olmadığında ihtilâf edip de tarafının beyyineleri olmasa söz ma‘a’l-yemin emri inkâr edenindir. Zevc: “Nefsim için binâ ve tamîr eyledim” ve zevce: “Benim için binâ ve tamir eyledim” diye ihtilâf etseler söz zevcindir. (*Redd-i Muhtâr, Ankaravî*)[▼]

¹ Ferâid’de de imâretin bu surette kocanın, arsanın ise karısının olması gerektiği ve kadının istemesi durumunda tefrîğ emredilmeyeceği söylenmiştir.

▼ Çünkü binanın kendisiyle inşa edildiği alet kocanın mülküdür. Rızası olmadan binada kullanılmakla onun mülkü olmaktan çıkmaz ve mülkü olarak kalmaya devam eder ve arsayı gasb eden ve mülküyle başkasının mülkünü işgal eden durumunda olur. Bu durumda karısı isterse tefrîğ (boşaltmak) ile emr olunur. Nitekim et-Tebyîn’de de böyle denmiştir. Mecmau’l-Enhur.

Müste'cire tamir me'cûra izin vermenin îzâhı:

Hâne sâhibi müste'cire: “Hâneyi binâ ve tamîr ve ücrete mahsûb et” diye emrettikten sonra müste'cir: “Tamir ve binâ ettirdim” diye iddiâ ve âcir inkâr etse söz âcirindir. Ve müste'cir ikâme-i beyyine etmedikçe iddiâsı kabûl edilmez. Niteki her medyûn ve gâsıbına ba'de'l-izn def'i iddiâ ede ancak beyyine ile berî olur. Ama def'a me'zun olan emin def'i iddia ettikde sözü kabul olunur. (*Bahr*)

Âcir binâ ve tamiri ikrâr edip de fakat mikdâr-ı masrafda ihtilâf etseler binâ ehl-i hibraya keşf ettirilir. Hangisinin kavlinde ehl-i hibra ittifâk eder ise söz onundur. Ammâ ehl-i hibra ihtilâf yani bazısı tamirât-ı müste'cirin iddiâ ettiği ve bazısı dahî mûcirin iddiâ eylediği masraf ile yapılır derler ise söz ma'a'l-yemin ziyâdeyi inkâr ve şâhid ziyâdeyi iddiâ edenindir. (*Alî Efendî*)

Bilâ-emr sarfiyyâtın teberru olduğuna müteferri diğer mesâil:

- 1. Mesele:** Bir kimse diğer kimsenin düğününe emri olmaksızın sarf etse müteberri olup o kimseden bir şey talep edemez. (*Hâmiş-i Behce*)
- 2. Mesele:** Bir kimse bilâ-emr diğer kimse beygirine infâk etse müteberri olur. Mesela müste'cir, me'cûr hayvana bilâ-emri'l-mûcir onun nafakası yolunda masraf eder ise teberrudur. Sonra sâhibinden akçesini alamaz. 561. maddeye bak.
- 3. Mesele:** Râhin ve mürtehinden birisi diğerine âit olan masrafı hod be hod îfâ etse teberrudur, sonra mutâlebe edemez. 725. maddeye bak.
- 4. Mesele:** Müstevdi hâkimin emri olmaksızın nezdinde vedâ olan hayvanâta mûdi gâib olduğu bir zamanda ittifâk ve masraf ederse teberrudur. Sonra mûdiden alamaz. 786. maddeye bak.

3.2.61. 1509. Madde

Bir kimse: “Fülâna ödünç akçe yâhûd bahşîş yâhûd sadaka ver sonra ben sana veririm” diye âhar kimseye emredip de o dahî verse, sonra âmire rucû eder. Ammâ sonra ben sana vereyim yâhûd sonra benden al demek gibi söz ile rucû şart etmeksizin yalnız

verdiği sûrette memûr ona rucû edemez. Şu kadar var ki memûr eğer âmirin iyâlinde bulunmak yâhûd şerîki olmak gibi bir vecihle bu misillü husûslarda âmire rucû örf ve âdet ise rucû şart etmemiş olduğu sûrette dahî rucû eyler.

[Bir kimse: “Fülâna] şu kadar [ödünç akçe yâhûd bahşîş yâhûd sadaka] veya fülân kimsenin bana vermiş olduğu hibesine ivaz [ver sonra ben sana veririm” diye âhar kimseye emredip de o dahî verse sonra âmire rucû eder.] (*Surretu'l-Fetâvâ*) Bu hibe âmir tarafından vâki olup binâenaleyh âmir hibesinden rucû edebilir, yoksa memûr rucû edemez. (*Hâniyye*)

Bu sûrette bir kimse diğer kimseye: “Fülân şahsa hergün onar kuruş ver sonra ben sana zâmin olurum” demekle o kimse dahî o şahsa onar kuruş verip birçok meblağ terâküm etse ol kimse zâmin olur. O kimse: “Bu kadar çok meblağı ver diye emretmek murâdım değil idi” demesine iltifât olunmaz. (*Hindiyye*)

Nitekim bir kimse diğer kimseye: “Şu hizmetkârıma kendi giymek için dört zirâ‘ çuka ver ba‘dehû kıymetini sana vereyim” demekle o kimse dahî verse çukanın kıymetini ol kimseden alır yoksa hizmetkârdan alamaz. (*Alî Efendî*)

[Ammâ sonra ben sana vereyim yâhûd sonra benden al] veya ben onu sana zâminim ya kefilim veya o meblağ benim üzerime olsun [demek gibi söz ile rucû şart etmeksizin yalnız verdiği sûrette memûr ona rucû edemez.] Ve bahşîş ve hibe âmir tarafından vâki olur. Binâenaleyh âmir hibeden rucû edebilir memûr rucû edemez. (*Surretu'l-Fetâvâ, Ankaravî ve Feyziyye*)

[Şu kadar var ki memûr] zevce ya ibin ya ecîr olmak gibi [eğer âmirin] veya âmir memûrun [iyâlinde bulunmak yâhûd şerîki] yâhûd sarrâf ya halîti [olmak gibi bir vechle bu misillü husûslarda âmire rucû örf ü âdet ise rucû şart etmemiş olduğu sûrette dahî rucû eyler.] 36. maddeye bak.

Bunda “halît”den maksûd emir ile kendisi yani memûr arasında ahz ve itâ ve ikrâz ve istikrâz ve ibdâ‘ eylemek ve her ne vakt birinin rasûlü ya vekîli diğerine gitse o vekîle

ya rasûle bey^ç ve ikrâz etmek beynlerinde mutâd bulunmuş olan kimsedir.
(*Surretu'l-Fetâvâ ve Feyziyye*)

Nitekiñ bir kimse diğer kimseye: “Fûlân şahsın fûlân âdeme olan borcunu sen edâ eyle, ben zâminim” demekle o kimse edâ eylediğinde âmire rucû eder. Ammâ “Ben zâminim” demek gibi bir vecihle rucû şart etmese rucû edemez.

Kezâ bir kimse diğer kimseye: “Fûlân şahsın fûlân âdeme olan borcuna kefil ol” demekle o da kefil olsa o kimse ol kimseye rucû edemez. (*Surretu'l-Fetâvâ*)

3.2.62. 1510. Madde

Bir kimsenin emri ancak kendi mülkü hakkında cârî olur.

[Bir kimsenin emri ancak kendi mülkü hakkında cârî olur.] Ammâ gayrın mülkü hakkında cârî olmaz, bâtıldır. 95. maddeye ve şerhine bak.

Binâenaleyh bir kimse kendi malına bi'l-işâre şu malı denize at deyip de memûr dahî atsa sonra âmir nâdim olup atana tazmîn ettiremez.

Ammâ [mesela bir kimse şu malı denize at deyip de memûr dahî onu başkasının malı olduğunu bilerek atsa sâhibi] 912. maddeye mebnî [o malı atana tazmîn ettirir. Mücbir,] tabir-i diğerle ikrâh-ı muteber ile mükreh [olmadıkca âmire bir şey lâzım gelmez.] Nitekiñ dâyin medyûnuna: “Benim sendeki alacağımı kime ister isen ona ver ya denize at” diye emredip de medyûn dahî bu emre binâen deynini birine verse ya denize atsa bu emir sahîh olmayıp medyûn deynden berî olmaz. Zîrâ medyûnun suya atdığı parayı dâyin henûz kabz etmemiş olmakla dâyin mülkü olmaz. Şu cihetle ki; emri muteber değildir. (*Behce*)

Fakat memûr başkasının malı olduğunu bilmeyip de âmirin malı ve binâenaleyh emrinin sahîh olduğunu zann etmekle denize atmış olsa mal sâhibi yine atana tazmîn ettirip fakat atan dahî aldadılmış olacağı cihetle âmire rucû eder.

“Mücbir olmadıkca” denilmesiyle işâret olunuyor ki mücbir olur ise 1007. maddede beyân olunduğu vecihle zamân ancak mücbire lâzım gelir. Mükreh bunda âlet gibidir. (*Redd-i Muhtâr*)

3.2.63. 1511. Madde

Bir kimse: “Benim şu kadar kuruş deynimi sen kendi malından edâ eyle” diye âhar kimseye emredip de O dahî vadettikten sonra edâdan imtinâ etse mücerred vadetmiş olmasıyla ol kimse edâ-yı deyne cebrolunmaz.

[Bir kimse: “Benim şu kadar kuruş deynimi sen kendi malından edâ eyle” diye âhar kimseye emredip de] gerek “Sonra ben sana veririm” gibi rucû şart etsin gerek etmesin. [O dahî vadettikten sonra edâdan imtinâ etse mücerred vadetmiş olmasıyla ol kimse edâ-yı deyne cebrolunmaz.] Çünkü 84. madde şerhinde îzâh olunduğu üzere suver-i ta‘lîki iktisâ etmeyen va‘d-i mücerred lâzım olmaz. (*Behce, Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

3.2.64. 1512. Madde

Âmirin memûra alacağı yâhûd emânet akçesi olup da ondan deynini edâ etmek üzere emreylese, memûr edâ-yı deyne cebrolunur. Ammâ âmir: “Fülân malımı sat da deynimi edâ et” dediği sûretde memûr eğer müteberri ise cebrolunmaz. Ve eğer vekîl bi’l-ücre ise, o malı bey‘ ile âmirin deynini edâ eylemek üzere cebrolunur.

[Âmirin memûra alacağı yâhûd emânet akçesi olup da ondan] âmirin bir kimseye olan [deynini edâ etmek üzere emreylese memûr edâ-yı deyne cebrolunur.] Âmir gerek gâib ve gerek hâzır olsun. (*Tenkîh*) Memûrun kabûlü bunda şart değildir. Zirâ memûr bunda âmirin vekîli değildir ki vekâletde ba‘de’l-îcâb kabûl lâzımdır denilebilsin. Çünkü memûrda âmirin alacağı var ise memûr onu âmire vermeye mecbûr olduğu gibi âmirin dâyinini âmir tarafından vekîl bi’l-kabz olacağından dâyin-i merkûma dahî vekîl bi’l-kabz olmak itibâriyle itâya cebrolunur. Vâkiâ memûr âmire borcu ya nezdinde vedîası bulunduğunu mukirr ise bu madde vechle cebrolunur. Lâkin münkir ise 1520. maddede beyân olunduğu üzere bu memûr ile ondan kabz edecek dâyin arasında hakk-ı husûmet olmamakla zâhir olan memûr ile muhâsame ve isbât-ı deyn edemez. Ma‘a zâlik bu

mesele ile amel olunmak için nakil lâzımdır. Niteki'm memûrda âmirin akçesi var ise ol akçeyi 894. madde mûcibince memûrın âmire redd etmesi lâzım geleceği gibi âmirin dâyinini –ki vekîl bi-kabzi'l-vedîadır- ona dahî redde mecbûrdur.

Lâkin Mecelle'nin 680. maddesiyle mevâdd-ı tâliyesinde zikir olunduğu üzere havâlede –velev ki mukayyede bi'd-deyn ya bi'l-ayni'l-emâne olsun- muhâlun aleyhin kabûlü şart iken bunda şart olmuyor. Fark şudur ki; havâlede muhâlun aleyh medyûn olacağından havâleyi kabûl ile iltizâm-ı deyn olmadıkca lüzûm-u deyn olamaz iken bu maddede memûr medyûn olmuyor. Ma'a zâlik ikisinin de edâ-yı deyne mecbûriyeti mülâbesesiyle netîce ve hükm itibâriyle müsâvîdir. Binâenaleyh medyûn olup da vermeye mecbûr olmak ile medyûn olmadan vermeye mecbûr olmak arasında maddeten bir fark var mıdır?▼

Suâl: Vekîl bi-kabzi'd-deynin husûmete hakkı olmadığı 1520. maddede musarrah iken bundaki “cebrolunur” ‘ibâresi “hâkim cebreder” manâsında ise o mâddeye muhâlefet olmaz mı?

Cevâb: Deyni mukirr olunca zâhirde husûmet yoktur. Hâkimin cebri i'âne kabîlindedir. [Ammâ âmir: “Fûlân malımı sat da] fûlân kimseye olan [deynimi edâ et” dediği sûrette] memûr, vekîl bi'l-bey' olacağından vekâleti kabûl etmeyince bir şey lâzım gelmeyeceği gibi kabûl ettikde [memûr eğer müteberri ise] bey'a [cebrolunmaz.] Çünkü müteberri üzerine icbâr yoktur. Fakat memûr o malı satıp da parasını kabz etmiş ise dâyinini alacağını o paradan îfâya cebr olunur. Bu mesele bu maddenin birinci fıkrası furûâtından olur.

[Ve eğer vekîl bi'l-ücre ise, o malı bey' ile âmirin deynini edâ eylemek üzere cebrolunur.] Zîrâ vekîl bi'l-ücre ecîr olup icâre ise akd-i lâzım olmakla ecîrin îfâ-yı

▼ Bir adam Belh'e getmek için bir deve sürücüsü kiralasa ve sürücüyle beraber bazı yükler de yükleyerek bunları Belh'teki vekiline teslim ederek kira ücretini ondan almasını emretse. Sonra sürücü yükleri Belh'teki vekile getirip de vekil yükleri kabul etse ve kira ücretinin bir kısmını verip geriye kalanından imtinâ etse der ki: Eğer yüklerin sahibinin borcu var ise ve o da borcu ikrar ediyorsa bu durumda kiranın geri kalanını da ödemeye mecburdur. Ama eğer borcu inkâr ediyorsa bu durumda yüklerin sahibinin kendisine bunları kabz etmesi için emir verdiği ama onun borcunun olmadığını bildiğine dair Allah'ın adıyla yemin ederse kirayı ödemeye zorlanamaz. Tekmile

amelden imtinâ-ı üzerine icbâr olunur. (*Behce ve Feyziyye, Surretu'l-Fetâvâ, Redd-i Muhtâr -bi-ziyâdetin-*)

Lâkin şu îzâhâtdan anlaşıldı ki vekîle hakk-ı cebr medyûn-u müvekkile âit olup dâyine değildir. Binâenaleyh dâyin bu vekîle “Malı sat da bedelinden alacağımı ver” diyememek lâzım gelir.

3.2.65. 1513. Madde

Bir kimse: “Fülân dâyinime ver” diye âhar kimseye bir mikdâr akçe verdiği sûretde, âmirin başka dâyinleri ondan hisse almaya salâhiyyeti olmayıp memûr ol akçeyi ancak âmirin emrettiği dâyine verir.

[Bir kimse: “Fülân dâyinime ver” diye âhar kimseye bir mikdâr akçe verdiği sûretde, âmirin başka dâyinleri ondan] kısmet-i guramâ tarîkiyle [hisse almaya salâhiyyeti olmayıp memûr ol akçeyi ancak âmirin emrettiği dâyine verir.] Çünkü bir medyûn hâl-i sıhhatinde ve maraz-ı mevt ile gayr-i marîz iken bazı dâyinlerini tercih edebileceği gibi âmir dilerse onu memûrdan istirdâd edebilir. Eğer emrettiği şahsa vermemiş ise, yani bir kimse “Fülân dâyinime ver” diye âhar kimseye bir mikdâr akçe verdikten sonra o kimse henüz dâyine vermeden medyûn, yani o kimse o parayı o kimseden istirdâd edebilir. Zîrâ o kimse medyûnun vekîli olmakla azledebilir. (*Câmiu'l-Fusûleyn fî otuz dört faslen*)

3.2.66. 1514. Madde

Bir kimse borcunu te'diye etmek üzere başkasına bir mikdâr akçe verip de memûr henüz o meblağı dâyine itâ ya irsâl ve îsâl etmeden âmirin fevt olduğu malûm olsa o akçe âmirin terekesine ric'at eder. Dâyinin terekeye mürâcaatı lâzım gelir.

[Bir kimse] fülân dâyine olan [borcunu te'diye etmek üzere başkasına bir mikdâr akçe verip de memûr henüz o meblağı dâyine itâ ya irsâl ve îsâl etmeden âmirin fevt olduğu malûm olsa o akçe âmirin terekesine ric'at eder.] Ve memûr artık o meblağı dâyine itâ edemez. Eder ise zamin olur. çünkü 1527. madde vechiyle müvekkilin vefâtiyle vekîl

münazil olur. Bu gibi emânetin ba‘de vefâti’l-müvekkil kime verilmesi lâzım geleceği 802. madde şerhinde îzâh edilmişti. [Dâyinin] istifâ-yı deyn için [terekeye mürâcaatı lâzım gelir.] Yoksa dâyin, memûrdan o parayı alamaz. (*Behce*) Fakat 881. madde şerhinde ahz, izn-i şer‘le olur ise zamân lâzım geleceğine müteferri mesâilden “sâlisen” ser-levhasıyla beyân olunan meseleye göre âmir fevtinden sonra memûr, o meblağı dâyine verse zamân lâzım gelmemelidir. ¹ فليتأمل في الفرق و الجواب

3.2.67. 1515. Madde

Bir kimse dâyine vermek üzere âhar kimseye bir mikdâr akçe verip: “Ancak dâyindeki senedime zahriyye etmedikçe veyâhûd ilm u haber almadıkça akçeyi teslîm etme” diye nehy etmiş iken memûr zahriyye ettirmeksizin ve ilm u haber almaksızın akçeyi dâyine verip ba‘dehû dâyin onu inkâr etse ve kabzı isbât olunamayıp da tekrâr ol parayı âmirden alsa, âmir onu memûra tazmîn ettirir.

[Bir kimse dâyine vermek üzere âhar kimseye bir mikdâr akçe verip: “Ancak dâyindeki senedime zahriyye etmedikçe veyâhûd] akçe teslîm alındığı mübeyyin [ilm u haber almadıkça] veyâhûd fülân kimse hâzır ya şâhidler mevcûd bulunmadıkça [akçeyi teslîm etme” diye nehy etmiş iken memûr zahriyye ettirmeksizin ve ilm u haber almaksızın] veya o kimse hâzır veya şâhidler mevcûd bulunmaksızın [akçeyi dâyine verip ba‘dehû dâyin onu inkâr etse ve] dâyin [kabzı isbât olunamayıp da] makbûzu olmadığına yemin dahî etmekle [tekrâr ol parayı âmirden alsa âmir onu memûra tazmîn ettirir.] 1456. maddeye ve şerhine bak. Fakat memûr, ol kimse ya şuhûd hâzır iken vermiş idim dediği hâlde dâyin kabzını inkâr ettikde vekîl yani memûr, şuhûd mahzarında verdiği tahlîf olunur. Yemîn eder ise zamân lâzım gelmez. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*) Memûrun “İlm u haber aldım fakat yedimde zâyi oldu” demesinin fâidesi yoktur. (*Surretu’l-Fetâvâ*) ▼

¹ Aradaki farkı ve cevabın ne olması gerektiğini düşün...

▼ İki mesele arasındaki fark nedir?

Mecelle takyîdi hilâfindan nehy ile berâber getirdi, zîrâ medyûn akçeyi teslîm ettikde “Senedime zahriyye et veya ilm u haber al” diye emretse de fakat “Zahriyye ettirmedikçe verme” diye nehy etmese ve memûr zahriyye ettirmeden veya ilm u haber almadan verse ya ilm u haber aldım fakat yedimde zâyi oldu dese zamân lâzım gelmez. 1456. madde şerhine bak. (*Tenkîh, Surretu’l-Fetâvâ, Behce*)

Fasl-ı Hâmis

Husûmete Yani Murâfaaya Vekâlet Hakkındadır

Husûmet lügaten cedel ve münâzaadan ibâret ise de şer’an hasmına ikrâr ya inkâr ile cevap vermekten ibârettir. 61. madde şerhine bak.

Vekâlet bi’l-husûmenin hükmü:

Hakk-ı müddeâ bih müvekkili üzerine sâbit oldukda bunun îfâsı vekil bi’l-husûme üzerine lâzım gelmez. Ve bundan dolayı vekil hapsedilemez. Velew ki vekil-i âmm ola zîrâ vekâlet bi’l-husûme vekilin edâ-yı hakka ve zamâna mecbûriyyetini müstelzim değildir. (*Bahr -bi-tağyîr-*)

3.2.68. 1516. Madde

Müddeî ve müddeâ aleyhden her biri dilediğini husûmete tevkîl edebilir. Diğerinin rızâsı şart değildir.

[Müddeî ve müddeâ aleyhden her biri dilediğini] hukûkda [husûmete tevkîl edebilir.] Yani tevkîl etmesi câiz olur. (*Dürer*) Müvekkil gerek marîz ya müddet-i sefer-i ba’îd ya muhdere olsun gerek olmasın.

“Her biri dilediğini” denilmesiyle mesâil-i âtiyeye işâret olunuyor. Şöyle ki:

Evvelen: Müslim, gayr-i müslimi ve gayr-i müslim müslimi ve tebe‘adan biri tebe‘a-i ecnebiyyeden diğerini tevkîl edebilir.

Sâniyen: Bir kimse sabî-i mümeyyizi vekîl etse câiz olduğu gibi kâdîyi vekîl etse dahî câiz olur. Ve bu vecihle kâdîyi vekîl ettikten sonra kâdî-i mûmâ ileyh infisâl etse husûmete vekâleti bâkî kalır. (*Bahr*)

Sâlisen: Hem müddeî ve hem de müddeâ aleyh vekîl ta'yîn edebilip bu iki vekîl muhâkeme olurlar. (*Tenkîh*) Zîrâ herkes vücûh-i husûmât ve murâfa'âta mühtedî olamayacağı cihetle başkasını tevkîle muhtâc olur. 32. maddeye bak.

“Hukûkda” denildi. Cemî-i hukûkda vekîl ta'yîn edebileceği gibi bazı hukûkda dahî vekîl edebilir. (*Bahr*)

Husûmete lüzûm-u tevkilde ihtilâf-ı fukahâ:

Herkes dilediğini husûmete tevkîl edebileceğine yani tevkîlin cevâzında şüphe ve ihtilâf yok ise de bi-dûn-i rıza'l-hasm –hasm lafzı tâlibe de matlûba da şâmildir- lüzûm-u tevkilde ihtilâf olunmuştur. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

İnde'l-İmâm müvekkilde maraz ve sefer gibi özür olmadıkca bi-dûn-i rıza'l-hasım vekâlet bi'l-husûme lâzım olmayıp hasm redd ettikde vekâlet merdûd olur. Zîrâ müddeâ bih cevap vermeye hasm mecbûr ve şu mecbûriyyete binâen mahkemeye onun ihzârı lâzım ve nâs-ı husûmetde mütefâvet olmakla hasmın rızâsı olmadan lüzûm-u vekâlete kâil olmak onun zararını mûcib olur. (*Bahr*) Zarar ise memnû'dur. 19. maddeye bak.▼

Ve inde'l-İmâmeyn hasım râzî olmasa bile husûmete vekâlet lâzım ve binâenaleyh redd-i hasm ile gayr-i merdûd olur. Zîrâ müvekkil kendi hâlis hakkında▼ tasarruf etmekte olmakla gayrın rızâsına tevakkuf eylemez. Tekâzî-yi duyûna tevkîl gibi. (*Bahr; Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

Ve inde'l-meşâyihi'l-müteahhirîn; kabûl ve adem-i kabûl-i vekâlet, re'y-i hâkime müfevvaz-ı hâkim olup, hasmın kabûl-i tevkilde teannutu olduğuna hâkim âlim bulunur

▼ Nice haksız vardır ki güzel sözlerle yanlış doğru gibi tasvir eder. Nice haklı vardır ki hakkını elde edebilmek için güzel ifadelerle konuşamaz ve kendisine husûmet yönelir. Tekmile

▼ Çünkü o, onu cevap vermesi ya da husumete gitmesi için vekil tayin etmiştir. Bunlardan her ikisi de müvekkilin hakkıdır.

ise vekâleti kabûl eder. Ammâ müvekkil husûmete diğeri tevkîl ile hasmına ızrâr etmek istediğine âlim bulunur ise bilâ rıza'l-hasım vekâleti kabûl eylemez.

[Diğeri rızâsı şart değildir] denilmesiyle İmâmeyn mezhebi kabûl edildiği anlaşılır ki Eimme-i Selâse dahî buna kâil oldukları gibi Fakîh Ebu'l-Leys dahî fetvâ bunun üzerine idüğünü beyân eylemiştir.

Husûmete vekâlet iki türlü olur:

1. Tescîldir: Bu dahî ya davânın arz olunduğu mahkemede veyâhûd diğeri mahkemede bi't-tescîl sûret-i tescîli mübeyyin itâ olunan hüccet-i şer'iyeye fetvâhânededen musaddak olarak davânın arz eylediği mahkemeye ibrâz ile olur.

Husûmete tevkîlin tescîl sûreti ber-vech-i âtî îzâh olunur. Şöyle ki: Müvekkil nasbedeceği vekîl ile birlikde huzûr-u hâkime varıp da fülân şahs ile murâfaaya bu kimseyi tevkîl ettim dedikde o şahıs dahî hâzır ve huzûr-u hâkimde mevcûd bulunur ise hâkim müvekkilin isim ve nisbetini bilmesede dahî vekâleti kabûl ve tescîl eyler. Ammâ o şahıs gâib olunca hâkim, müvekkilin isim ve nisbetini bilir ise yine tevkîli kabûl eder ve eğer bilmez ise isim ve nisbeti isbât için müvekkilden iki şâhid ister. Bu iki şâhid ile isbât ederse vekâleti kabûl eyler ve illâ etmez. Zîrâ câizdir ki; müvekkil sanî'a ederek gayrın isim ve nisbeti takınıp gayrın malını almak istemiş ola.▼

2. İsbât-ı vekâlettir: Şöyle ki: Müvekkil ayn ya deyn gibi bir matlûbu bulunan kimse muvâcehesinde ben fülân şahıs tarafından bu kimsedeki alacağını ya vedîa ya mağsûb gibi bir aynı taleb ve davâya vekîl diye davâ eder. Ve o kimse vekâleti gerek ikrâr gerek inkâr etsin vekâlet üzerine ikâme-i beyyine edebilir. (*Tahtâvî, Ankaravî*) Ve vekîl müvekkilin mesela Dersaâdet'de her hakkını taleb ve kabza ve onda husûmete kendisini tevkîl eylediğini müvekkilin onda matlûbu bulunan bir kimse muvâcehesinde isbât ettikde vekâlet ile hükmolunarak bundan sonra vekîl müvekkilin diğeri bir şahısdaki

▼ Muhalefet ettiği hususa... Bahr

hakkını talep edecek oldukda tekrâr ikâme-i beyyine etmeye mecbûr değildir. Ammâ ber-vech-i bâlâ hasm hâzır oldukca vekâlete beyyine kabûl olunamaz. ▼

Ammâ hasmın tasdîki ile husûmete vekâlet sâbit olamaz. Şöyle ki; bir kimse diğerkimse ile huzûr-u hâkime varıp da: “Bu kimse gâib fülânın husûmete vekîlidir” diyerek onun da tasdîk etmesi üzerine bu vekîl muvâcehesinde gâib-i merkûmdan alacağını iddiâ ettikde sahîh olmaz. Hattâ müddeî alacağını ikâme-i beyyine ile isbât edecek olsa kabûl edilmez. (*Vâkıâtü'l-Müftîn ve Feyziyye*)

Vekîl iddiâ-yı vekâletde bulunmadığı hâlde isbât-ı vekâlet:

Bir kimsenin diğerkimse tarafından vekîl olduğuna iki şahıs şehâdet ettikde ol kimse kendisi vekîl olduğunu inkâr ettiği sûrette vekîl-i merkûm müddeînin vekîli ise bu şehâdet kabûl edilmeyip bununla ol kimsenin vekâleti sâbit olmaz. Ve eğer müddeâ aleyhin vekîli ise bakılır: Şâhidler eğer: “Fülân kimse bu kimseyi bu zât ile husûmete tevkîl ve bu da vekâleti kabûl eyledi” diye şehâdet ederler ise kabûl olunup ol kimse îfâ-yı vekâlete cebrolunur ve eğer ol kimsenin vekâleti kabûl eylediğine şehâdet etmeseler îfâ-yı vekâlete cebrolunamaz. (*Ankaravî*)

Vekîl bi'l-husûme vekâlete ikâme-i beyyine etmeden mala ikâme-i beyyine edecek olsa kabûl olunmaz. Fakat hem mala hem de vekâlete yani ikisine birden ikâme-i beyyine etse inde'l-İmâmeyn kabûl olunub hem mal yani müddeâyâ hem de vekâlet sâbit ve evvelen vekâlet ve sâniyen mal ile hükmedilmek lâzım olur. Ammâ inde'l-İmâm bu beyyine ile ancak vekâlet ile hüküm olunabilip sonra deyn için tekrâr ikâme-i beyyine

▼ Borcu teslim almaya vekil olan kimse husumet için getirilip de vekil olduğunu ikrar eder ama borcu inkâr ederse vekâleti sâbit olmaz. Borcun sübutu için delil getirilmesini istese bile kabul olunmaz. Falancanın, kendisini Kûfe'deki bütün haklarını talep etmesi, kabz etmesi ve husumete gitmesi için vekil ettiğini iddia edip de vekâletine dair delil getirirse ve bu arada müvekkili de orada bulunmasa ve vekil, müvekkil için üzerindeki hakkı kabul eden hiç kimseyi getirmese kadı onun şahitlerinden hiçbirini -bunu inkâr ya da ikrâr eden bir hasım gelinceye kadar- dinlemez. Getirdiğinde ise onu dinler ve vekâlet sâbit olur. Bunun ardından üzerinde vekilin hakkının olduğunu iddia ettiği bir borçlu getirdiğinde ise vekaleti isbat için yeneden delil getirmesine gerek kalmaz. Tekmile

edilmek lâzım gelir. Yoksa birinci beyyine ile hem vekâlet ve hem de deyn ile hükmolunamaz. (*Tahtâvî, Alf Efendî, Bahr*) ▼

Husûmete vekâletin ta‘mîm veya tahsîsi:

Husûmete vekâlet: Müvekkilin ta‘mîmi ile ta‘ammum edeceği gibi tahsisi ile dahî tahassus eder. Şöyle ki: Bir kimse lehine olan murâfaaya diğerini tevkîl edip: “Aleyhime olan murâfaaya vekîlim değilsin” dese sahîh olup; bu vekîl, müvekkilinin hakkını iddiâ ve müddeâsına ikâme-i beyyine edebilir ise de müddeâ aleyh def‘-i davâ edecek oldukda bu def‘i vekîl-i merkûm muvâcehesinde istimâ olunamaz. (*Redd-i Muhtâr, Velvâliciyye*) ▼

Nitekîm müvekkil fülân belde ahâlîsinde ya kâffe-i nâsda olan her bir hakkımda husûmet ve davâya seni tevkîl eyledim dediğinde vekîl vakt-i tevkîlden evvel mevcûd ve vakt-i tevkîlden sonra hâdis olan müvekkilin o belde ahâlîsindeki her bir hakkını talep ve davâ edebilir. Bunda muhâsım ve muhâsamun bih ve muhâsamun fihin ta‘yîni şart değildir. (*Tenkîh, Hindîyye, Bahr*)

Ammâ müvekkil fülân kimsede olan her bir hakkımda husûmet ve davâya seni vekîl ettim diye bir kimseyi tevkîl ettikde o kimse vakt-i tevkîlde mevcûd olan müvekkilin ol kimsedeki her bir hakkını talep ve davâ edebilir. Lâkin vakt-i tevkîlden sonra hâdis olan müvekkilin ol kimsedeki hakkını davâ edemez. (*Hindîyye*)

Müvekkil kendisi için hâdis olmuş ve olacak her hakkın kabzına ve bunlarda husûmete diğer kimseyi tevkîl ettikde bunda deyn ve vedfa ve âriyet ve müvekkilin mâlik olduğu her hak dâhil olur. (*Bahr -ma‘a ziyâdetin-*)

Tevkîl bi‘l-husûmenin şurûtu:

▼ Borçlunun, vesayetini tasdik ettiği ama borcunu reddettiği vasi de böyledir. Bu durumda vasî, vesâyetini delille isbat ederse kabul edilir. İbn Âbidîn ale‘l-Bahr

▼ Aksine hakkında mal ile iddia söz konusu olanın aleyhine hükmedilir. Alacaklı da ödeyerek onu takip eder. Tenvîr, Gurer, Tekmile-i Redd-i Muhtâr

1. Bir kimse diğerk kimseyi husûmete tevkîl edecek oldukda kimin ile husûmete tevkîl eylediğini beyân veya ta‘mîm eylemesi lâzımdır.

Bu cihetle bir kimse: “Fülânı husûmete tevkîl ettim” deyip de hangi husûmet idüğünü beyân eylemese vekâlet sahîh olmaz. (*Velvâliciyye, Bahr, Hindîyye*) Zîrâ husûmet ecnâs-ı muhtelifede vâki olur. Ta‘mîm sûretiyle tevkîle misâl ânifen geçdi.

2. Husûmete tevkîlde müddeâ bihin beyânı şarttır. Bu cihetle bir kimse ben gâib fülân tarafından bu kimse ile davâyâ vekîlim diye iddiâ edecek olsa kabûl olunmayıp ne gibi şeyi davâyâ vekîl olduğunu yani müddeâ bih ne idüğünün tasrîhi lâzımdır.

Ammâ müddeâ bihi ta‘mîm ederse meselâ her bir hakkını talep ve davâyâ vekîl ederse sahîh olup ânifen zikir olunduğu üzere muhâsamun bih ve muhâsamun fihin ta‘yîni lâzım değildir. (*Ankaravî*)

Fer: Vekîl bi'l-husûme müddeâ aleyhden müvekkilin şu kadar kuruş alacağı olduğunu iddiâ etmesi üzerine müddeâ aleyh meblağ-ı mezkûru müvekkile îfâ eylemiş olduğunu müdâfaaten dermeyân ettiği hâlde isbât edememekle mahkûm olup meblağ-ı mezkûru hasbe'l-vekâle vekîl kabz ettikten sonra yedinde telef olsa da ba‘dehû medyûn evvelce te'diye eylediğini isbât eylese mahkûmun aleyh müvekkile mürâcaat eder. Yoksa vekîle: “Sana vermiş idim” diye ondan talep edemez. (*Mecmeu'l-Enhur*)

3.2.69. 1517. Madde

Husûmete vekîl olan kimsenin müvekkili aleyhine ikrârı eğer huzûr-u hâkimde ise muteber olur. Huzûr-u hâkimde değil ise muteber olmaz. Ve kendisi vekâletden mün‘ azil olur.

Vekîl bi'l-husûme, husûsât-ı âtiyeye muktedir değildir. Şöyle ki:

Evvelen: Huzûr-u hâkimin gayrisinde ikrâr edemez. Yani ale'l-ıtlâk murâfa‘a ve [husûmete vekîl olan kimsenin] gerek müddeînin gerek müddeâ aleyhin vekîli olsun [müvekkili aleyhine] hudûd ve kısâsın gayrısını [ikrârı eğer huzûr-u hâkimde ise] istihsânen [muteber olur.] Vech-i istihsân şudur ki; müvekkil ikrâra muktedir olduğu

gibi husûmete vekâlet-i hasma cevap vermek manâsına ve ikrâr dahî cevap olmakla vekîl dahî ikrâra muktedir olur.▼ Lâkin kıyâs olan ikrâr-ı mezkûrun adem-i itibârıdır ki İmâm Züfer ve Şâfi‘î dahî buna kâil olmuşlardır. Zîrâ husûmet münâzaa olup ikrâr ise müsâlemedir ve muhâsamenin zıddıdır. Bir şey ise zıddına tenâvül etmez.

Meselâ müddeînin vekîli huzûr-u hâkimde müddeâ bihi istifâ ettiğini veya müddeâ aleyhin vekîli müddeâ bihin sübûtunu ikrâr etse sahîh olur.

İstisnâ: Vekîl bi’l-husûmenin müvekkili aleyhine hadd ve kısâsı ikrâr etmesi sahîh olmaz. Zîrâ bunda şübhe-i kizb olup hudûd ise şübühât ile mündefi‘ olur. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

“Husûmete vekîl” denildi, zîrâ husûmetin gayrisine meselâ sulha ya kabza vekîl olanın ikrârı sahîh değildir. Bu ikrâr gerek huzûr-u hâkimde olsun gerek gayride olsun. Meğer ki; 1456. madde şerhinde zikir olunduğu üzere vekâlet-i âmme ile vekîl ola. (*Redd-i Muhtâr, Mecmeu’l-Enhur, Tekmile*)

Bundaki “ikrâr” tabiri inkârdan ihtirâz için değildir. Çünkü vekîl bi’l-husûme inkâr etse bi-tarîki’l-ûlâ sahîh olur. (*Mecmeu’l-Enhur*)

Şerhan “ale’l-ıtlâk” denildi. Zîrâ ikrâr istisnâ edilse mâdde-i âtiye hükmünce bundan sonra ikrâr edilmek sahîh olmaz.

Eğer [huzûr-u hâkimde değil ise muteber olmaz.] Zîrâ ikrârın muteber olması hasma cevap olmasından dolayı olup cevap ise ancak meclis-i hâkimde olur. Meclis-i hâkimin gayrisinde cevâb-ı mücâdele ve mücâzebeden ibârettir. Buna ise vekîlin vekâleti yoktur. (*Mecmeu’l-Enhur*) Binâenaleyh iki şâhid ile vekîlin huzûr-u hâkimin gayrideki ikrârı isbât olunacak olsa kabûl olunmaz.▼ [Ve] fakat huzûr-u hâkimin gayride vukû bulan ikrârın ikrâr ya beyyine ile tahakkukı hâlinde [kendisi] yani vekîl [vekâletden mün‘ azil

▼ Kadının meclisinde tahsisin vechi, onu sadece husumete vekil etmesiyle olur. Bunun hakikati ise ancak kadı meclisinde mümkün olmasıdır. Bunun dışında bir yerde de vekil olmaz. Çünkü kadı meclisinin dışında bir yer, onun vekil olduğu husumet için bir yer olamaz. Tekmile-i Redd-i Muhtâr

▼ Ebû Yûsuf, mutlak olarak ikrarını sahih kabul ederken Züfer ise mutlak olarak geçersiz saymıştır. Tekmile

olur.] Zîrâ ikrâr-ı mezkûr ile vekîl davâsında muhtil olduğunu; tabir-i âharla kendisinin müvekkili nâmına husûmete hakkı olmadığını itirâf etmiş olacağı cihetle nefsi hakkında muâheze olunur. 1648. maddeye bak. Ammâ bu ikrârın müvekkili aleyhine tesîri olamayacağı cihetle müvekkil bizzât ya başka vekîli vâsitasıyla davâyı ta'kîb edebilir. (*Surretu'l-Fetâvâ*)

Ammâ eb ve vasînin huzûr-u hâkimde dahî ikrârı sahîh değildir.▼ 58. maddeye bak. Meselâ eb ya vasî, sagîr için bir mal iddiâ ve müddeâ aleyh inkâr edip de eb ya vasî müddeâ aleyhi inkârda tasdîk etse bu tasdîki sahîh olmaz. Fakat eb ile bu vasî artık mezkûr davâyı ikâme edemeyip diğerk bir vasî nasbolunarak onun davâsı istimâ ve fasledilir. (*Mecmeu'l-Enhur*)▼

Sâniyen: Vekîl bi'l-husûme ibrâ edemez. Yani husûmet ve murâfaaya vekîl olan kimse müvekkilin izni olmadığı hâlde müddeâ aleyhi davâdan ibrâ edemez. Ederse ibrâsı sahîh olmayıp müvekkil bu ibrâyı mücîz olmadığı hâlde müddeâ aleyhden davâ edebilir. (*Alf Efendî*)

Sâlisen: Hibe edemez. Yani vekîl bi'l-husûme musâlaha ve hibe edemez. 857. maddeye bak. Zîrâ bunlar husûmet kabîlinden olmadığı cihetle taht-ı tevkîlde dâhil olmaz. (*Velvâliciyye, Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

3.2.70. 1518. Madde

Bir kimse âharı husûmete tevkîl edip de kendi aleyhine ikrârı istisnâ eylese câiz olur. Bu sûretde müvekkilin aleyhine vekîlin ikrârı sahîh olmaz. 1456. mâddenin fıkra-i ahîresine bak. Ve böyle ikrâra me'zûn değil iken huzûr-u hâkimde ikrâr ettiği sûretde vekâletden mün'azil olur.

▼ Çünkü onun velayeti nazara muhtaçtır. Küçükler hakkında ikrarda ise nazar olmaz. Burada müvekkilin tefvizi nazar şartına bağlı olmadan, mutlak olarak ortaya çıkmıştır. Bunun için onun altına ikrar da inkâr da girer. Tekmile

▼ Bu olayda onlar azlolunurlar ve mal tenakuzdan dolayı o ikisine verilmez. Çünkü o, davasında geçersiz olduğu iddiasındadır. Tekmile

[Bir kimse âharı husûmete tevkîl edip de] vekîlin –bu vekîl gerek müddeînin ve gerek müddeâ aleyhin vekîli olsun- [kendi aleyhine ikrârı istisnâ eylese] gerek tâlibin muvâcehesinde ve gerek gıyâbında istisnâ eylesin inde Muhammed hem tevkîl hem de istisnâ [câiz olur]. (*Hindiyye, Mecmeu'l-Enhur, Bahr, Tekmile*) [Bu sûretde müvekkilin aleyhine vekîlin ikrârı] bu ikrâr gerek mevsûl gerek mefsûl olsun [sahîh olmaz. 1456. maddenin fikra-i ahîresine bak.]

Bunda “ikrârı” tabiri inkârdan ihtirâz için değildir. Zîrâ bir kimse âharı husûmete tevkîl edip de inkârı istisnâ eylese inde Muhammed sahîh olur. Gerek müddeînin ve gerek müddeâ aleyhin vekîli olsun. Zîrâ inkâr bazan müvekkiline muzırr olur. Çünkü müddeâyâ meselâ emânet olup da vekîl emâneti inkâr yani müvekkili almadığını beyân eder ise bundan sonra müvekkile iâde eylediğini iddiâ etmesi mesmû olmaz. Ammâ kable'l-inkâr iâde iddiâsı mesmûdur. Ve bu sûretde ikrâra vekîl olur. (*Hindiyye, Bahr*)

[Ve] vekîl [böyle ikrâra me'zûn değil iken huzûr-u hâkimde ikrâr ettiği sûretde vekâletden mün'azil] ve artık husûmet ve murâfa'ası gayr-i sahîh [olur.] 1648. maddeye bak. (*Redd-i Muhtâr*)

Nitekim müddeâ aleyh, vekîlin huzûr-u hâkimde müddeâ bihi satın almaya tâlib olduğuna ikâme-i beyyine etse vekîl ve müvekkil artık onu davâ edemezler. Ammâ müddeâ aleyh, vekîlin huzûr-u hâkimin gayrisinde müsâvemeye tâlib olduğuna ikâme-i beyyine etse vekîl vekâletden mün'azil olur. Lâkin müvekkil yine davâ edebilir.

Hülâsa; vekâlet beş cihetle olur:

1. Husûmete tevkîl etmektir. Bu vekîl ikrârda inkâr da edebilir.
2. Husûmete tevkîl ile berâber inkârı istisnâ etmektir. Bu vekîl yalnız ikrâra vekîl olur.
3. Husûmete tevkîl ile berâber ikrârı istisnâ etmektir. Bu vekîl yalnız inkâra vekîl olur.
4. Husûmete câizu'l-ikrâr olarak vekîl etmektir. Bu vekîl ikrâr da inkâr da edebilir.
5. Husûmete gayr-i câizi'l-ikrâr ve'l-inkâr tevkîl etmektir.

Bu tevkîl bazı ulemâya göre gayr-i sahîhdir. Zîrâ bu vekâletin tahtında hiçbir ferd kalmadı, yani ikrâr da inkâr da istisnâ edilince vekîlin hasbe'l-vekâle îfâ edeceği geride bir şey yoktur. Ve bazı ulemâya göre sahîh olur. Zîrâ bu vekâletin tahtında sükût dâhil ve binâenaleyh vekîl bi'l-husûs sükûta vekîl olur. Lâkin 1822. maddede zikir olunduğu üzere sükût inkârdan ma'dûddur. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr -bi-tağyîrin ve ziyâdetin-*)

Furû: Müvekkil fülân hâkim huzûrunda muhâsameye diğer kimseyi tevkîl ettikde vekîl diğer hâkim huzûrunda dahî muhâsame olabilir. Ammâ fülân fakîh huzûrunda muhâsameye diğer kimseyi tevkîl ettikde fakîh-i âhar huzûrunda muhâsame olamaz. Zîrâ fülân fakîh hakem ta'yîn kılınmış ve müvekkilin emri olmadan fakîh-i âharın hakem olması gayr-i sahîh bulunmuştur. Ammâ hâkimin velâyeti müvekkilin emri olmasa dahî sâbittir. (*İbn Âbidîn ale'l-Bahr*)

3.2.71. 1519. Madde

Husûmete vekâlet kabza vekâleti müstelzim olmaz. Binâenaleyh davâ vekîli kabza dahî vekîl değil ise mahkûmun bih olan malın kabza salâhiyyeti olamaz.

[Husûmete] yani bir malı davâ [vekâlet] mâl-ı müddeâ bihi [kabza] ve sulha [vekâleti] inde Züfer [müstelzim olmaz.] 1542. maddeye bak. Zîrâ müvekkil ancak vekîlinin husûmetine râzî olup kabz ise husûmetin gayrıdır. Vâkiâ diğer eimme-i Hanefiyye indinde husûmete vekâlet kabza vekâleti müstelzim ise de bazı vükelâ-yı dâvînin hiyânetleri zâhir olduğuna ve husûmete emniyyet olunan her kimseye teslîm-i mal husûsunda emniyyet olunamayacağına ve müvekkil kabz-ı deyne âminu'n-nâsı ve husûmete dahî elahhu'n-nâsı ihtiyâr edeceğine mebnî inde'l-fukahâ İmâm Züfer'in kavli müftâ bih tutulduğundan Mecelle'de dahî kavli-i mezkûr tercîh edilmiştir. (*Bahr, Redd-i Muhtâr, Mecmeu'l-Enhur*)

[Binâenaleyh davâ-yı vekîli] müddeâ bihi [kabza dahî vekîl değil ise mahkûmun bih olan malın] bi'l-vekâle mahkûmun aleyhden [kabza salâhiyyeti olamaz.] (*Alî Efendî*) Ammâ kabza dahî vekîl ise müddeâ bihi kabz edebileceği gibi vekâlet-i âmme ile tevkîl

edilmiş ise bu vecihle vekîl olan kimse hem davâya hem de kabz-ı deyne vekîl olur. 1456. madde şerhine bak.

Nitekim vekîl bi'l-husûme yedinde müvekkilin malı olsa bile müvekkelin bihi hasmına def ve teslîme cebr ve tazyîk olamaz. Gerek vekâlet-i âmme ile ve gerek vekâlet-i hâssa ile vekîl olsun.

Binâenaleyh medyûn tarafından husûmete vekîl olan kimse bilâ-emr, müvekkilin borcunu te'diye etse müteberri olur. 1506. maddeye bak. (*Hindiyye*)

Fakat vekîl bi-def i'l-vedî'aya cebrolunur. 1512. maddeye bak. (*Tenkîh*)

3.2.72. 1520. Madde

Kabza vekâlet, husûmete vekâleti müstelzim olmaz.

Asl-ı evvel: Ayn-ı hakkı istifâya tevkîl husûmete tevkîl olmaz. Zîrâ tevkîl ancak istifâ ve kabz ile vâki ve bilâ-husûme husûl-i kabz mümkün olmakla vekîl edilen şeye vekîl kılmakla hâcet yoktur.

Binâenaleyh [kabza] yani kabz-ı ayna bi'l-ittifâk ve kezâ kabz-ı deyne inde'l-Îmâmeyn [vekâlet, husûmete vekâleti müstelzim olmaz.]

İhtilâfu'l-müctehidîn:

Kabz-ı ayna vekâlet husûmete vekâleti müstelzim olmadığına ittifâku'l-müctehidîn vâki olmuştur. Zîrâ bu gibi ayn-ı müvekkilin kabzına vekîl, rasûle şebîhdir. Lâkin kabz-ı deyne vekâlet dahî inde'l-Îmâmeyn husûmete vekâleti müstelzim değildir. Gerek dâyin tarafından vekîl edilmiş olsun. Gerek mefkûd için hâkim cânibinden vekîl edilmiş bulunsun. Zîrâ kabz husûmetin gayrıdır. Ve mal kendisine emniyet bulunan her kimse husûmâta mühtedî olmayacağına mebnî kabza rızâ, husûmete rızâ değildir.▼ Ammâ

▼ Bu ikisi borcu kabza vekil olan kimseyi, hükmen, bir hakkının aynının istifasına vekil yapmışlardır. Bu yüzden iki ortaktan biri borcun bir kısmını kabz ederse diğerinin de ona ortak olması gerekir. Burada temellükün manası hükmen düşmüştür. Öyle ki onun bir hüküm ya da rıza olmadan da -vediada ve gasbda olduğu gibi- alma hakkı vardır. Ama aynı kabza vekilde olduğu gibi hasım olarak gasbedemez. Tekmile

inde'l-İmâm kabza vekâlet husûmete vekâleti müstelzim olur.▼ (*Mecmeu'l-Enhur*)
Mecelle'nin ıtlâkından zâhir olan bu mâddede İmameyn mezhebinin ihtiyâr edilmiş
olmasıdır ki zâten "و الحق أن قولهما أقوى و هو رواية عنه" ¹ diye bu mezheb tercîh edilmiştir.
(*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

Bir aynın kabzına vekâlet o aynın husûmetine vekâleti müstelzim olmadığına tefrîât:

Bu cihetle müvekkil fülân kimse yedindeki atını kabza bir kimseyi vekîl etmekle ondan
taleb ettiğinde o kimse gâib müvekkilin ol atı kendisine şu kadar kuruşa sattığına ikâme-
i beyyine ettikde bu beyyine ile bey' sâbit olmaz. Şu kadar ki; bu beyyineye mebnî
huzûr-u gâibe kadar emir yani kabz husûsu mevkûf kalır. (*Tahtâvî*)

Yine bu cihetle bir kimse kabz-ı ayna vekîl olduktan sonra kable'l-kabz birisi ol aynı
vâzi' u'l-yedden ahz ve istihlâk etse bu vekîl, müstehlik aleyhine ikâme-i davâ ederek ol
aynın bedelini talep edemez. Lâkin vekîl ol aynı kabz ettikten sonra henüz yedinde iken
birisini istihlâk etse müstehlik aleyhine davâ ve bedelini talep edebilir. 1637. maddeye
bak. (*Hindiyye*)

Deyni kabza vekâlet o deynde husûmete vekâleti müstelzim olmadığına dâir terfîât:

Bu cihetle vekîl bi-kabzi'd-deyn medyûndan deyni talep ettikde medyûn inkâr etse vekîl
huzûr-u hâkimde medyûn ile murâfaa olamaz ve gâib olan dâyininin huzûruna değîn emir
mevkûf kalır. (*Bahr*)

Yine bu cihetle garîm yani medyûn edâ ve ibrâ gibi bir vecihle müvekkilin hakkının
sukûtunu beyâniyle def'-i davâ ettikde yani meselâ meblağ-ı mezbûru tamâmen
dâyinime ifâ eylemiş yâhûd borcuma mukâbil şöyle bir mâl satmış idim yâhûd dâyinim
beni ondan ibrâ etmiş idi diye def'-i davâ ettiği sûretde bu def'ine beyyinesi yok ise
borcunu vekîle teslim ile medyûna emrolunur.▼

▼ Hatta müvekkilin istifâsına veya ibrâsına delil getirse bile bu onun tarafından kabul edilir. Tekmile

¹ Gerçek olan şudur ki İmameyn'in görüşleri daha kuvvetlidir ve ondan (İmam-ı Âzam'dan) da bu görüş
rivâyet edilmiştir.

▼ Çünkü onun cevabı borcu ve vekâleti kabuldür. Burada vekalet sabit olmuş ancak ifâ onun mücerret
iddiasıyla sabit olmamıştır. Bu durumdaysa hakkı tehir edilemez. Tekmile

Fakat medyûn, müvekkilin istîfâ veya ibrâsını isbât ettikde bununla medyûnun berâeti lâzım gelmez ise de gâib olan müvekkil hâzır oluncaya değin emir mevkûf ve vekîlin yedi kasredilir. *(Tekmile-i Redd-i Muhtâr)* Yani bu beyyine gâib gelinceye dek vekîlin taleb-i deyn edememesine sebep olur.

Yine bu cihetle müşterî kabz-ı semen-i mebi^ç a vekîl olan kimse muvâcehesinde mebi^ç in aybını iddiâ ederek reddini istedikde istimâ edilmez.

Yine bu cihetle medyûn vekîl bi-kabzi'd-deyn muvâcehesinden fülân cihetden dolayı müvekkilden alacağı bulunmağla takâs ve mahsûbunu iddiâ etse istimâ olunmaz. *(Tekmile-i Redd-i Muhtâr)*

Yine bu cihetle mefkûd kıyemî mefkûdun medyûnlarının muterif olmadıkları alacaklarını huzûr-u hâkimde davâ edemeyeceği gibi mefkûdun yed-i gayrda bulunan urûzu ve akârını dahî ol gayrdan davâ edemez. *(Bahr)*

Asl-ı Sâni: Temellüke tevkîl husûmete tevkîl olur. Zîrâ temellük inşâ-i tasarruf ve hukûk-u akd ise âkide âittir.▼

Binâenaleyh 1461. madde ile şerhinde zikir olunduğu üzere bey^ç u şirâyaya vekîl bazı husûsâtda husûmete dahî vekîl olur.

Bu mâddede “kabza vekâlet” tabiri dört nev^ç vekâletlerden ihtirâz içindir. Bu vekâletler husûmete vekâleti müstelzim olur. Şöyle ki:

Evvelen: Vekîl bi-talebi'ş-şuf^çanın hem kabza hem de husûmete hakkı vardır. Mesela vekîl bi-talebi'ş-şuf^ça, müşterîden meşfû^ç u taleb eylediğinde müşterî: “Müvekkilin şuf^çayı bana teslîm eyledi” diye def^ç ve bu def^çine ikâme-i beyyine etse kabûl olunur. Ve teslîm-i şuf^ça beyyine-i âdile ile sâbit oldukda şuf^ça bâtlı olur.

Fakat ba'de'l-ahz bi'ş-şuf^ça bu vekîlin husûmete hakkı yoktur. Şöyle ki; vekîl bi-talebi'ş-şuf^ça akâr meşfû^çu bi'ş-şuf^ça ahzettikten sonra müşterî bu vekîl aleyhine

▼Çünkü ancak onunla tahsil edebilir. Husumet de bu cümledendir. Tekmile

müvekkilin iskât-ı şuf'a eylemiş idi diye iddiâ edecek olsa kabûl edilmez. 1526. maddeye bak.

Sâniyen: Mebî' in hıyâr-ı ayb ile bâyi'e reddine memûr olan kimsenin husûmete hakkı var. Binâenaleyh bu vekîl muvâcehesinde bâyi' müvekkilin ayba râzî olduğunu iddiâ ve ikâme-i beyyine etse istimâ olunur.

Sâlisen: Vekîl bi'r-rucû ani'l-hibenin husûmete hakkı vardır. Meselâ hibeden rucû-a vekîl olan kimse muvâcehesinde mevhûbun leh hibeye mukâbil vâhibe ivaz verdiğini veya mâl-ı mevhûb ziyâdelendiği iddiâ etse istimâ olunur ve sübûtu hâlinde hakk-ı rucû bâtıl olur.

Râbian: Vekîl bi'l-kısmenin husûmete hakkı vardır.

Mesela kismete vekîl olan kimse muvâcehesinde yani ehad-i şerîkeyn şerîk-i diğeri ile mülk-ü müştereki taksîm etmek üzere birini vekîl edip de müvekkilin hissesini istîfâ eylediğine hissedâr yani şerîk iddiâ ve ikame-i beyyine etse istimâ olunur. (*Hindiyye, Mecmeu'l-Enhur, Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

Fasl-ı Sâdis

Azl-i Vekîle Dâir Olan Mesâil Beyânındadır

Zâbıtâ: Vekâlet, ukûd-i gayr-i lâzimedden olmakla müvekkil vekîlini azledebileceği gibi vekîl nefsinin azl ve istifâ edebilir. 1521. ve 1522. maddelere bak. 1451. madde şerhinde buna dâir bazı îzâhât geçmiştir idi.

Bu zâbitanın bazı müstesneyâtı dahî vardır ki bu faslın mütâlaasından müstefâd olur.

(*Bahr*) ▼

▼ Hasım müvekkilin onu vekâletten azl ettiğine dair delil getirdiğinde bu istihsanen onun yetkisini sınırlama konusunda kabul edilir ama azli konusunda kabul edilmez. Burada istihsânî yön şudur: O, müvekkil yerinde olduğundan diğeri'nin yetkisinin kısıtlanmasında bir hasımdır. Bu yüzden kabz konusunda yetkisi kısıtlanır. Tekmile

3.2.73. 1521. Madde

Müvekkil vekîlini vekâletten azledebilir. Fakat gayrın hakkı taalluk eylemiş ise azledemez.

Vekîl on altı sebeple mün‘azil olur. Şöyle ki:

Evvelen: [Müvekkil vekîlini] dilediği vakit [vekâletten azledebilir.] Veleve ki vekâlet-i mezkûre devriyye veya vekîlin adem-i azli meşrûat olsun veyâhûd ebeden veya müddet-i hayâtında vekîl olmak üzere tevkîl edebilsin bu hâlde vekîl mün‘azil olur. Zîrâ vekâlet, müvekkilin hakkı olup onu ibtâl edebilir. (*Mecmeu'l-Enhur, Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

Cuhûd-i vekâlet dahî azil idüğü çünkü nikâhın mâadâsının cuhûdu fesih bulunduğu ve fetvâ dahî bunun üzerine olduğu beyân olunmuştur. Binâenaleyh müvekkil vekâleti inkâr ile vekîline: “Seni tevkîl etmedim” dese kavî-i sahîhe göre vekîlini azletmiş olur. (*Mecmeu'l-Enhur, Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

Bu cihetle kabz-ı deyne vekîl olan kimse deynin bir mikdârını kabz ettikten sonra müvekkil onu azlederek mütebâkî alacağını bizzât kendisi medyûndan talep eylediğinde medyûn meblağ-ı mütebâkî-i mezkûru “Vekîle vereceğim” diye müvekkile ifâdan imtinâ edemez. (*Feyziyye*)

Nitekim müvekkil vekâlet-i devriyye ile tevkîl ettiği vekîlini dahî azil edebilir. Yani meselâ bir kimse “Diğer kimseyi her ne vakit azleder isem vekîlimsin” ‘ibâresiyle ba‘de’t-tevkîl, vekîlini azletmek istediğinde “Vekâlet-i mu‘allakadan rucû ve vekâlet-i münfereden azlettim” diye azledebilir.▼ Yani evvelâ vekâlet-i muallakadan rucû ve sonra da vekâlet-i münfezeden azletmeli. Zîrâ münfezeden azli takdîm ederse vekâlât-ı muallakadan vekâlet-i uhrâ teneccüz eyler. Ondan sonra: “Vekâlet-i muallakadan rucû‘ettim” demekle mün‘azil olmaz. (*Bahr, Redd-i Muhtâr*)

[Fakat gayrın] velev ki bu gayr vekîl olsun [hakkı taalluk eylemiş ise] müvekkil vekîlini vekâletten [azledemez.]

▼ Çünkü bağlayıcı olmayan şeyden dönmek sahihtir; vekâlet de bu durumdadır. Tekmile

Hakk-ı gayrın taallukı dört meselede olur:

1. Mesele: [Nitekîm bir medyûn malını rehin edip de hîn-i akd-i rehinde yâhûd sonradan deynin vadesi hulûlünde rehni satmak üzere birini tevkîl ettiği sûretde mürtehinin rızâsı olmadıkca müvekkil-i râhin o vekîli azledemez.] (*Bahr*)

2. Mesele: 1504. madde şerhinde zikir olunduğu üzere vekîl bi'l-bey^c müvekkilini kabz-ı semene bi-emri'l-hâkim tevkîl etse azledemez.

3. Mesele: Müvekkil dâyinine –deyn-i muaccel ise- fûlân malımı sat da sana olan borcum mukâbilinde semenini al dese müvekkil bu vekîli azledemez. (*Bahr*) Ammâ deyn müeccel ise azledebilir. (*İbn Âbidîn*)

4. Mesele: [Kezâlik müddeînin talebi üzerine müddeâ aleyh] müddeînin huzûrunda [birini husûmete tevkîl ettikde] ya müddeînin talebi üzerine [müddeînin] gıyâbında müddeâ aleyh birini husûmete tevkîl edip de bu tevkîle müddeînin ilmi lâhik olduktan sonra [gıyâbında onu azledemez.] Zîrâ müddeî, müddeâ aleyhin vekîli muvâcehesinde hakkını dilediği vakit isbât edeceğine itimâd ettiğine mebnî müddeâ aleyhin sebîlini tahliye etmiş iken azletmesi câiz olsa müddeâ aleyhin ihtifâsı takdîrinde müddeînin zarar-dîde olmasını mûcib olur. 19. maddeye bak.

Bu meselede dört kayd-ı ihtirâzî mevcûd bulunmuştur:

Birincisi: Talebi üzerine tabirdir. Binâenaleyh müddeînin talebi olmaksızın müddeâ aleyh birini husûmete tevkîl etse müddeînin huzûrunda ya gıyâbında henüz murâfa'a olmadan azledebilir. Zîrâ bu sûretdeki vekâlete müddeînin hakkı ta'alluk etmemiştir. Şu cihetle ki bu tevkilde müddeînin talebi mesbûk değildir. (*Behce*)

İkincisi: Müddeînin gıyâbında tabirdir. Binâenaleyh müddeînin huzûrunda müddeâ aleyh bu vekîli azledebilir. Müddeî bu azle gerek râzî olsun gerek râzî olmasın. Zîrâ bu azilde zarar yoktur. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

Üçüncüsü: Müddeâ aleyh tabiridir. Binâenaleyh müddeî birini husûmete tevkîl etse azledebilir. Zîrâ müddeî sâhib-i hakk olup, dilerse vekîlini bi'l-azl husûmete binefsihî

mübâşeret eder dilerse hakkını bi'l-külliyeye terk veya bir müddet ile tehîr eder. (*Bahr, Hindiyye -bi-ziyâdetin -*)

Dördüncüsü: Müddeînin huzûrunda tabirdir. Binâenaleyh medyûnun talebi üzerine onun gıyâbında müddeâ aleyh birini husûmete tevkîl edip de bu tevkîle henüz müddeînin ilmi lâhik olmadan müvekkil vekîlini azledebilir. (*Ankaravî*) Ammâ müddeînin huzûrunda onun talebiyle tevkîl etse yâhûd müddeînin gıyâbında müddeînin taleb ve iltimâsına binâen vekîl eylese de vekâlete müddeî vâkıf olup redd eylemese artık müddeînin gaybeti hâlinde müvekkil bu vekîli azledemez. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

Fer: Vekîl, gâib olan müvekkilim beni azletti dediği hâlde müddeî tekzîb etse ol vekîlin kavli kabûl edilmez. (*Bahr*)

Sâniyen: Vekîl nefisini azil ettikde mün' azil olur. mâdde-i âtiyeye bak.

Sâlisen: Müvekkelun bihin hitâmıyla vekîl mün' azil olur. 1526. maddeye bak.

Râbian: Müvekkilin vefâtiyle vekîl mün' azil olur. 1529. maddeye bak.

Hâmisen: Vekîlin vefâtiyle vekâletin hükmü kalmaz. 1529. maddeye bak.

Sâdisen: Müvekkilin ya vekîlin tecnîn etmesiyle vekâlet bâtil olur. 1530. maddeye bak.

Sâbian: Müvekkelun bihin isminin tebdîliyle vekâlet bâtil ve vekîl mün' azil olur. 1472. maddeye bak.

Tâsian: Vekîl bi'ş-şirânın yedinde bulunan müvekkilin parası telef olmakla vekîl mün' azil olur. 1491. ve 1463. ve 243. maddelerin şerhlerine bak.

Âşiran: Vekîl bi'l-husûmenin ikrâr etmesi müstesnâ iken vekîl-i merkûm huzûr-u hâkimde ikrâr etse mün' azil olur. 1518. maddeye bak.

Hâdî aşere: Vekîlu'l-vasî ve vekîlu'l-eb ifâ-yı vekâlet etmeden evvel ol sabî, bâliğ oldukda vekîl vekâletden mün' azil olur. (*Hindiyye, Ankaravî*) 1449. madde şerhine bak.

Sânî Aşere: Bir kimse medyûnu zimmetindeki matlûbunu kabza birini vekîl ettikten sonra mezkûr alacağını havâleten birinin üzerine kabûl etse vekîl mün'azil olur. (*Ankaravî*) Binâenaleyh vekîl artık matlûb-u mezkûru o âdemden isteyemez.

Sâlis-i aşere: Vekîl müvekkiline muhâlefet ettikde azl-i zimnî ile mün'azil olur. Mesela müvekkil on altına bir mal almaya vekîl etmiş iken vekîl elli dört mecîdiyye yâhûd bir urûz itâsiyle satın alsın vekîl mün'azil ve mâl-ı müşterâ kendine kalmış olur. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

Râbi-i aşere: Vekîl bi'n-nikâh akdi nefsiye bi'l-izâfe icrâ ettikde vekâletden mün'azil olur ve akd-i nikâh nefsi için vâki olur. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*) 1485. madde şerhine bak.

Hâmis-i aşere: İftirâk-ı ehad-i şerîkeyn ile vekîl mün'azil olur. Şöyle ki; iki kimse akd-i şeriket ettiklerinde bunlar yek-diğerin vekîli olur. Sonra malının yâhûd yalnız birisinin malının yani sermâyesinin kable's-şirâ helâkiyle şeriket bâtil olacağı gibi vekâlet-i zimniyye dahî bâtil olur. Helâk-i mâla şürekâ gerek vâkîf olsunlar ve gerek olmasınlar.▼

Nitekim iki şerîkden birisi ya ikisi mâl-ı şeriketde tasarruf etmek üzere birini tevkîl edip de ba'dehû şürekâ iftirâk etseler, bu vekîl iftirâkı bilmeseyse bile hakk-ı gayr-i müvekkilde mün'azil olur; إذا لم يصرحاً بالإذن في توكيل¹

Sâdis-i aşere: Sabî-i me'zûn birini tevkîl edip de o me'zûn hacr edilse vekîl mün'azil olur.▼ Vekîl hacre gerek âlim olsun gerek olmasın. Zîrâ bu in'izâl emr-i hükmî olmakla ilim şart değildir. (*Redd-i Muhtâr, Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

3.2.74. 1522. Madde

Vekîl kendini vekâletden azledebilir. Fakat ber-vech-i bâlâ gayrın hakkı taalluk etmiş ise azledemeyip îfâ-yı vekâlete mecbûr olur.

▼ Çünkü vekâlet ortaklık anında açıklanmamışsa hükmî bir azildir.

¹ Vekil tayin etmeye izin verdiklerini açıklamadıklarında... Tekmile-i Redd-i Muhtâr

▼ Eğer akitler ve husûmet konusunda vekil ise...

[Vekîl kendini vekâletden] bilâ-rıza'l-müvekkil dahî [azil] ve müvekkilin huzûr ya gıyâbında istifâ [edebilir.] Zîrâ vekâlet akd-i gayr-i lâzimidir. (*Bahr*) Fakat haber-i azli müvekkile îsâl etmek şarttır.

Bu cihetle vekîl müvekkelnun bihi îfâdan imtinâ ettikde cebrolunamaz. Ve vekîl imtinâ sebebiyle terettüb eden ziyânı zâmin olmaz.

Meselâ kendi malından yâhûd müvekkilinin parasından edâ-yı deyne vekîl olan kimse edâ-yı deyne cebr olunamayacağı gibi medyûn sefere gederken bir kimseye: “Bu malımı satarak semeni fülân dâyinime ver” diye emir edip o kimse dahî ba' de'l-bey' semeni yedinde bi'l-imsâk bilâ-te'add velâ-taksîr mezkûr semen telef olsa ol kimseye zamân lâzım gelmez. Nitekîm kabz-ı deyn ve bey'-i esmâra vekîl olan kimse tehâvün ve tekâsül ederek deyni kabz ve esmârı bey' etmemekle medyûn müflis ve esmâr çürüyüp telef olsa vekîle zamân lâzım gelmez. (*Tenkîh*)

Kezâlik bir kimse bu malı fülâna hibe et ya fülâna sat ve deynimi edâ et diye diğerini tevkîl ettiği hâlde vekîl o malı hibeye ya bi'l-bey' edâ-yı deyne cebrolunamaz.

[Fakat ber-vech-i bâlâ] mâdde-i ânifede murûr ettiği üzere [gayrın hakkı taalluk etmiş ise] o gayrın rızâsı olmadıkca [azledemeyip îfâ-yı vekâlete mecbûr olur] ki bu da beş meseleden ibâret idüğü 1460. maddenin kabîlindeki şerhde beyân olundu.

“Ol gayrın izni olmaksızın” denildi. Zîrâ gayrın izni olunca nefisini azledebilir. Şöyle ki; bey'-i rehne vekîl olan kimse nefisini mürtehin huzûrunda vekâletten azledip de o da râzî olsa mün'azil olur. Nitekîm 1521. maddede mezkûr vekîl bi'l-husûme nefisini hasmın rızâsiyle vekâletten azledebilir. (*Redd-i Muhtâr, Alî Efendî*)

3.2.75. 1523. Madde

Müvekkil vekîlini azil ettikde vekîle haber-i azli vâsıl oluncaya dek vekâleti üzerinde kalır ve o vakte kadar tasarrufi sahîh olur.

Azl-i kasdîde vekîlin in' izâli ilmüne tevakkuf eder. Bu cihetle [müvekkil vekîlini azil ettikde] azleylediğini gaybet-i vekilde işhâd etse bile [vekîle haber-i azli vâsıl oluncaya

dek vekâleti üzerinde kalır ve] binâenaleyh [o vakte kadar tasarrufı sahîh] ve müvekkili üzerine nâfiz [olur.] Zîrâ vekîlin ilmi olmaksızın in' izâlde vekîle ızrâr vardır. Şu cihetle ki vekîl kendini gayr-i mün' azil ve vekâletde bâkî zanniyle tasarruf ederek kendisine uhde ve mesûliyyet lâhik olur. (*Mecmeu'l-Enhur*)[▼]

Binâenaleyh icâzeteynli bir vakf-ı akârın ferâğına vekîl olan kimseyi müvekkil, vekâletden azledip fakat haber-i azli henûz kendisine vâsıl olmaksızın vekîl ol akârı bâ-izn-i mütevellî âhara ferâğ eylese ferâğî sahîh ve muteberdir. Ammâ haber-i azlin kendisine vusûlünden sonra ferâğ ederse o sûretde ferâğî sahîh ve muteber değildir.

İstisnâ: Mesele-i âtiyede haber-i azlin vekîle îsâli şart değildir. Şöyle ki:

Bir kimse bir gâibi bir husûsa tevkîl edip de haber-i vekâlet gâibe henûz bâliğ olmadan müvekkil onu azl ettikde hemân mün' azil olur. Haber-i azlin vekîle îsâli şart değildir. Zîrâ bu hâlde vekâlet henûz mün' akid olmayıp müvekkilin azli icâbdan rucû'dan ibârettir. 1458. madde şerhine bak. Ammâ haber-i vekâlet kendisine vâsıl olduktan sonra azl ettikde haber-i azlin vusûlu şarttır. (*Dürr-i Muhtâr -bi-ziyâdetin- Tekmile*)

Haber-i azlin keyfiyet-i vusûlu suver-i âtiye ile olur. Şöyle ki:

Evvelen: Müvekkil: "Seni azlettim" diye bi'l-müşâfehe vekîlini azledebilir.

Sâniyen: Azl ettiğine dâir vekîline mektûb göndermekle olup bu mektûb vekîle vâsıl olduğunda mün' azil olur. 69. maddeye bak. Ammâ kable vusûlü'l-mektûb mün' azil olmaz.[▼]

Sâlisen: Müvekkil azlini ihbâr için vekîline âkil ve mümeyyiz bir kimseyi rasûlen gönderip de ol kimse dahî mürsil tarafından rasûl olduğunu bi'l-beyân haber-i azli vekîle teblîğ eylediğinde vekîl mün' azil olur. Bu rasûl velev ki gayr-i âdil ya sagîr-i mümeyyiz buluna. Vekîl bu habere gerek inansın gerek inanmasın.

[▼] Ancak kendisine haber ulaşmazsa azl olunmuş sayılmaz. Çünkü bu emrin ardından gelen bir nehiydir. Bu durumda bilgi olmadan amel edilmez. Tekmile

[▼]Çünkü bu kendisinde bilinmenin şart olduğu kasdî bir azildir. Bunu bilmesi ise kendisine yazının ulaşmasıyla. Tekmile

Râbian: Fuzûlî bir kimse müvekkilin kendisini azil eylediğini ihbâr eylediği takdirde vekîl mün‘azil olur. Fakat ihbâr-ı fuzûlîde üç şartın birinin vücûdu lâzımdır. Şöyle ki; şehâdetin iki şartından yani adâlet ya nisâbdan berî yâhûd vekîlin bu haberi tasdîk eylemesi lâzımdır. İmdi fuzûlî-i muhbir, âdil olursa vekîl vekâletden mün‘azil olur. Nitekim fuzûlî, nisâb-ı şehâdet olur ise (1685. maddeye bak) yine bu haber makbûl ve vekîl ma‘zûl olur. ▼

Kezâ âdil olmayan bir fuzûlî haber verip bu haberi vekîl tasdîk eder ise yine vekâletden ma‘zûl olur. (*Redd-i Muhtâr, Mecmau'l-Enhur*) 1029. madde şerhine bakınız.

“Azl-i kasdî” tabiri azl-i hükmîden ihtirâz içindir ki bunun tafsîli 1527. madde ile şerhinde gelecektir.

“Vekîlini” tabiri rasûlden ihtirâz içindir ki rasûlün velev kasden azlinde, azline luhûk-u ilmi şart değildir. Zîrâ rasûl mürsilinin ibâresini mübelliğ olmakla azli icâbdan rucûdur. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

3.2.76. 1524. Madde

Vekîl kendisini azil ettikde azlini müvekkiline bildirmesi lâzım gelir. Ve azli müvekkilin malûmu oluncaya dek vekâlet kendi uhdesinde kalır.

[Vekîl] bi'l-husûme ve bi-şirâi's-şey'i'l-muayyen [kendisini] vekâletden [azil ettikde azlini müvekkiline bildirmesi lâzım gelir. Ve azli müvekkilin malûmu oluncaya dek vekâlet kendi uhdesinde kalır.] Zîrâ müvekkilin malûmu olmadan nefsinin azilde müvekkile zarar vardır. Şöyle ki; müvekkil husûmete vekîlim davâyı takîb ediver diye bizzât takîb-i davâ etmez ve bu hâlde murûr-i zamân gibi ahvâlin vukûuyla müvekkil zarar-dîde olur. Nitekim vekîl bi-şirâi's-şey'i'l-muayyen nefsinin müvekkilin ilmi olmaksızın azl ettikde ol şeyi vekîl kendisi için alarak müvekkili ızrâr etmiş olur. Bu cihetle vekîl, haber-i azil müvekkile vusûlından mukaddem vekâleti uhdesinde bâkî kalacağından tasarrufu müvekkil için sahîh olur.

▼ Bu İmâm-ı Âzam'ın görüşüne göredir. Kadının veya sabînin cebriyle -sayıyı tek veya ondalık yapsa bile- sabit olmaz. Ondalık yapmak ise sayılarda şart değildir.

Meselâ şeyi muayyen iştirâsına vekîl olan kimse nefsi vekâletden ba‘de’l-azl haber-i azli müvekkile îsâl etmeden ol şeyi nefsi yâhûd muahharan vekâletini der-uhde ettiği diğer müvekkili için iştirâ etse şîrâ-i vâki müvekkil-i evvelin olur.▼

Ammâ vekîl bi’l-bey‘ ya bi-şîrâi’ş-şey’i’l-gayri’l-muayyen ya vekîl bi’n-nikâh nefsi azl ettikde müvekkile bildirmeksizin vekâletden mün‘ azil olur. Zîrâ bunda müvekkil zarar-dîde olmaz.

Binâenaleyh bir kimse gayr-i muayyen şöyle bir atı alıvermek üzere diğer kimseyi vekîl edip de o kimse nefsi vekâletden bade’l-azl müvekkile bildirmeden o malı alsa alınan mal müvekkilin olmaz.▼

3.2.77. 1525. Madde

Medyûnun gıyâbında kabz-ı deyne vekîl olan kimseyi müvekkil azledebilir. Ammâ dâyin onu medyûnun huzûrunda tevkîl etmiş ise medyûnun ilmi lâhik olmadıkca azli sahîh olmaz. Bu sûretde medyûn onun azlini öğrenmeden ona deyni itâ etse deynden berî olur.

[Medyûnun gıyâbında kabz-ı deyne vekîl olan kimseyi] haber-i vekâlet medyûna vâsıl yani vekâlete medyûnun ilmi lâhik olmamış ise [müvekkil azledebilir.] Zîrâ bu azilde medyûna ber-gûnâ zarar yoktur. Ammâ haber-i vekâlet medyûna vâsıl ve medyûnun ilmi vekâlet-i mezkûreye lâhik olmuş ise zâhir olan fikra-i âtiyede olduğu gibi medyûnun ilmi lâhik olmadıkca azil sahîh olmaz. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

[Ammâ dâyin onu medyûnun huzûrunda tevkîl etmiş ise medyûnun ilmi lâhik olmadıkca azli sahîh olmaz.] Zîrâ bilâ ilmi’l-medyûn azilde medyûna mazarrat ve tağrîr lâhik olur. Şu cihetle ki medyûn vekîlin vekâleti bâkîdir zanniyle ona borcunu verir ve bu te’diye muteber olmayacağından borcunu tekrâr dâyine itâyaya mecbûr olur. (*Tekmile*)

▼ Çünkü o âmirin bulunmaması durumunda kendisini azletmeye yetkili değildir. Ancak vekil tayin edildiği miktardan fazlaya veya ona muhalif bir fiyata satarsa hariç... Tekmile

▼ Çünkü müvekkil için muayyen olmayan vekâlette kast etmediği konular; malından parasını ödemesi veya akdi kendi parasına izafe etmesi şey söz konusu olmaz. Velhasıl vekili olan kişinin kendini bu hususlarda müvekkilin bilgisi olmasa bile, zarar görmemesi ilkesinden dolayı azletmeye hakkı vardır. Tekmile

[Bu sûretde medyûn onun azlını öğrenmeden ona deyni itâ etse deynden berî olur.] Lâkin bu takdîrde medyûn vekîlin azlını öğrendikde mün' azil olacağından ondan sonra ona deyni itâ etse deynden berî olmaz. (*Redd-i Muhtâr, Mecmau'l-Enhur*)

3.2.78. 1526. Madde

Müvekkelun bihin hitâmiyle vekâlet nihâyet bulur. Vekîl dahî bi't-tab'î vekâletden mün' azil olur.

[Müvekkelun bihin hitâmiyle vekâlet nihâyet bulur. Vekîl dahî bi't-tab'î] azle muhtâc olmaksızın [vekâletden mün' azil olur.] Zîrâ bu hâlde vekîl müvekkilin emrine imtisâlden âciz kalmışdır. Müvekkelun bihin hitâmı iki sûretle olur:

Sûret-i ûlâ: Müvekkel bihi bizzât müvekkil ifâ etmesiyle olur. Müvekkil, tevkîl ettiği husûsda şol vecihle tasarruf etse ki bu tasarrufdan sonra vekîl onda tasarrufdan âciz kalsın vekîl mün' azil olur. (*Dürr-i Muhtâr*) Buna müteferri' mesâil:

Bey': Bir kimse malını bey' a diğer kimseyi tevkîl ettikten sonra vekîl henüz bey' etmeden müvekkil o malı âhara bey' ya hibe ve teslîm etse vekîl mün' azil olur. (*Redd-i Muhtâr, Feyziyye*) Bu sûretde hem vekîl hem de müvekkil satıp da sâbık malûm olmasa yâhûd ma'an satsalar inde Muhammed bey'-i mâlik evlâdır. Ve inde Ebî Yûsuf müşterîler müşterek ve tefrîk-i safkadan dolayı muhayyer olur. (*Dürr-i Muhtâr*) Lâkin müvekkil bir malın bey' ine diğerini ba'de't-tevkîl o malı âhara rehn ya îcâr ve teslîm etse zâhir-i rivâyete göre vekîlin vekâleti bâkîdir. (*Mecmau'l-Enhur*)

Îcâre: Bir kimse hânesini âhara îcâra birini tevkîl ettikten sonra vekîl îcâr etmeden ol müvekkil o hâneyi bizzât îcâr etse vekîl vekâletden mün' azil olur.

Kabz-ı deyn: Müvekkil medyûnu zimmetindeki alacağını kabza birini tevkîl ettikten sonra vekîl kabz etmeden müvekkil kabz etse vekîl mün' azil olur. (*Tenvîr*)

Kazâ-i deyn: Bir kimse fülâna olan on altın borcunu te'diye etmek üzere diğer kimseye on altın verdikten sonra mezkûr deyni evvelâ âmir ve müvekkil ve sonra memûr ve vekîl edâ etse nazar olunur: Vekîl, müvekkilin evvelce deyni te'diye ettiğine vâkıf

idiyse zâmin olur ve illâ zâmin olmayıp müvekkil dâyine mürâcaat ve vekîlinden aldığı ondan istirdâd eder. Ve söz müvekkilin evvelce te'diyesinden malûmâtı olmadığına yeminle vekîlin olur. (*Hindiyye*) ▼

İştirâ: Bir kimse bir mâlin iştirâsına tevkîl edildikten sonra henüz iştirâ etmeden müvekkil iştirâ etse vekîl mün'azil olur. Zîrâ bu takdîrde vekîl ifâ-yı vekâletden acz-i müstemirr ile âciz kalır. (*Tekmile*)

Bu mâdde vecihle vekîl tasarruftan âciz oldukdan sonra malın ve tasarrufun avdeti:

Bey' ve icâreye vekâlet ba'de'l-acz bazen avdet eder. Şöyle ki; bir kimse malını bey' a diğer kimseyi tevkîl ettikten sonra müvekkil satsa da o mal, mülk kadîm ve fesh olan bir tarîk ile müvekkilin mülküne avdet eylese vekâlet dahî avdet eder. Hıyâr-ı ru'yet ve şart ve fesâd-ı bey' sebebiyle ve hıyâr-ı aybda kazâ-i kâdî ile fesh gibi.

Mesela o malı müvekkil satıp ba'dehû hıyâr-ı ru'yet ile reddolunsa bundan sonra vekîlin bi'l-vekâle satmaya hakkı olur.

Nitekim bir kimse hânesini âhara icâra vekîl ta'yîn edip ba'dehû o vekîlden mukaddem kendisi icâr etse de sonra icâre münfesihsin olsa vekîlin vekâleti avdet eder. Kezâ 1459. madde şerhinde zikir olunduğu üzere müvekkil alacağını diğer bir şahıs üzerine havâleten almasıyla vekîl bi-kabzi'd-deyn tasarrufa gayr-i muktedir olur. Fakat bundan sonra muhâlun aleyh müflisen vefâtiyle deyn muhîle avdet ettikde vekîl bi'l-kabz yine kabz-ı deyn edebilir. (*Ankaravî*)

▼ Borcu kabz etmeye vekil olan kişi borcu kabz ettikten sonra müvekkili borçlusuna hibe ettikten sonra elinde telef olsa ve vekil bu hibeyi bilmese tazmin etmez. (*Tekmile*)

Bu azil müvekkilin bilgisine bağlı olmaması gereken hükmi bir azle benzemektedir. Buna karşı şöyle de söylenmiştir: Borcu ödemeye vekil olan kimse eda edileni kabz edene mazmun kılmaya memûrdur. Çünkü borçlar misilleriyle ödenirler. Bunun ise müvekkilin ödemesinden sonra olduğu tasavvur edilemez. Bu yüzden; eğer telef olursa tasdik üzere müvekkilin ardından ödeme yaptığı müvekkilin hilafına kabz eden kişi tazmin eder. Eğer vekil tazmin etmezse müvekkil zarar görür. Çünkü o fakirden sadakayı istirdad edemez (geri isteyemez), tazmin de ettiremez. *Tekmile-i Redd-i Muhtâr*'dan kısaltılarak. Müvekkil satılması için vekil tayin ettiği şeyi kendisi satarsa vekil de bunu bilmeden satıp ücreti alır ve para elinde telef olursa ve satılan mal da teslim edilmeden evvel telef olur ve müşteri vekile rucû ederse, vekil müvekkile rucû eder. İstihkâk etmesi durumunda da durum böyledir. Çünkü o müvekkil tarafından aldatılmış olur. *Tekmile-i Redd-i Muhtâr*.

Kezâ bir kimse diğeri kabz-ı deyne tevkîl ettikten sonra medyûndan alacağına mukâbil bir mal satın alıp ba'dehû o mâl bi'l-istihkâk zabt olursa yâhûd ayb ile bi-kazâin ba'de'l-kabz redd olursa yâhûd ayb ile kable'l-kabz bi-gayri kazâin yâhûd bi-hıyârin reddedilse vekîlin vekâleti bâkî addolunur. ▼

Ammâ mebîc müvekkile fesh olmayan bir tarîk ile redd olursa vekâlet avdet etmez. Meselâ bir kimse mâlını fülân kimseye hibe etmeye bir şahsı vekîl edip de vekîlden evvel, mezkûr malı müvekkil o kimseye hibe ve teslîm ettikten sonra hibesinden rucû etse vekîl artık o malı o kimseye hibe edemez. 864. madde şerhine bak. ▼

Sûret-i sâniye: Müvekkelun bihi vekîlin îfâ etmesiyle olur. Meselâ kabz-ı deyne vekîl olan kimse deyni kabz eylediğinde vekâlet mûntehî ve vekâletden mün'azil olur. (*Redd-i Muhtâr, Feyziyye*)

3.2.79. 1527. Madde

Müvekkilin vefâtiyle vekîl mün'azil olur. Fakat gayrın hakkı taalluk etmiş ise mün'azil olmaz.

[Müvekkilin vefâtiyle vekîl mün'azil olur.] Veleve ki müvekkil vasiyyu's-sabî olsun ve vekîl müvekkilin vefâtını bilmesin... Zîrâ tevkîl tasarruf-i gayr-i lâzîm olmakla devâmı için hüküm ibtidâ olduğundan emrin kıyâmı lâ-büdd iken emir, mevt-i müvekkil ile bâtil oldu. (*Bahr, Hindiyye*) ▼

Bu cihetle kabz-ı deyne vekîl olan kimse müvekkilin vefâtından sonra vefâtı bilmeyerek deyni kabz etse medyûn deynden berî olmaz.

Yine bir sabînin vasîsi kendisinin tasarrufa muktedir olduğu umûr-u yetîmde birini tevkîl ettikten sonra fevt olsa vekîl mün'azil olur. Nitekim sabî fevt oldukça vekîli

▼ Dirhemleri kabz ettiğinde onlarda sahtelik olduğunu görmesi de böyledir. Tekmile-i Redd-i Muhtâr

▼ Satışına vekil kılındığı şeyi müşterisinden satın alsa -eski mülkün deri dönmesinin mümkün olmamasından dolayı- vekil tayin etme tekrar dönmez. Bu artık yeni edinilmiş bir mülktür. Tekmile-i Redd-i Muhtâr

▼ Çünkü bilgi sahibi olma hükmî azil için değil kasdî azil için gerekli bir şarttır. Mecmau'l-Enhur

mün' azil olacağı gibi... Zîrâ vasî o vekîli sabînin mülkünde tasarrufa vekîl etmiş iken sabînin vefâtiyle mülk veresesine intikâl eder. (*Vâkı'ât*)

Müvekkil, veliyy-i sağîr olunca dahî hüküm böyledir. ▼

[Fakat gayrın hakkı taalluk etmiş ise] müvekkilin vefâtiyle vekîl [mün' azil olmaz.] 760. maddeye bak.

Taalluk-i hakk-ı gayrdan dolayı vekîlin vefât-ı müvekkil ile mün' azil olmaması bazı mesâildedir:

1. **Mesele:** Râhin, mürtehin ya adli inde hulûli'l-ecel bey' -i rehne tevkîl ettikten sonra müvekkil fevt ya mecnûn olsa vekîl mün' azil olmaz. (*Mecmau'l-Enhur*)

2. **Mesele:** Vefâ-i mebî' i satmaya vekîl olan kimse müvekkilin vefâtiyle mün' azil olmaz. Zîrâ hakk-ı müşterî taalluk etmiştir. (Redd-i Muhtâr)

Lâkin mesele-i âtiyeden hakk-ı gayr-i taalluk eylediği hâlde müvekkilin vefâtı ya mecnûniyyeti ile vekîl mün' azil olur. Şöyle ki:

Müddeînin talebi üzerine müddeâ aleyh tarafından husûmete tevkîl olunduktan sonra müvekkil fevt ya mecnûn olsa vekîl mün' azil olur. Zîrâ ba'de'l-mevt ve'l-cunûn müvekkilin husûmeti müteazzir olduğu gibi ba'de'l-mevt hakk-ı münâzaun fih vereseyle intikâl etmekle husûmet müvekkilin halefiyle teceddüd eder. Vekîl ise bu halefin vekîli değildir. (*Tekmile-i Redd-i Muhtâr*)

3.2.80. 1528. Madde

Müvekkilin vefâtiyle vekîlin vekîli dahî mün' azil olur. 1466. maddeye bak.

[Müvekkilin vefâtiyle] vekîl mün' azil olduğu gibi [vekîlin vekîli dahî mün' azil olur. 1466. maddeye] yani “Bu vecihle vekîlin tevkîl ettiği kimse müvekkilin vekîli olur” fıkrasına [bak.] Ammâ vekîl-i evvelin vefâtiyle yâhûd azliyle vekîli mün' azil olmaz.

▼ Bir kişi kendisi o yerden ayrı olmak şartıyla bir başkasına tamir etmesi için bir ev verse ve onu muhafaza etmesi için mal verse ve ardından kayboldu müvekkilin evi muhafaza etmesi gerekir ama evi ancak hâkimin izniyle tamir edebilir. Çünkü belki de o kişi ölmüş olabilir. Bu durumda beriki kaybolanın hakkında ölüm hükmü verilmeden onun vasîsi olmaz. Tekmile-i Redd-i Muhtâr

3.2.81. 1529. Madde

Vekâlet mevrûs olmaz. Yani vekîl, fevt oldukda vekâletin hükmü kalmaz. Ve bu cihetle vekîlin vârisi onun makâmına kâim olmaz.

[Vekâlet mevrûs olmaz. Yani vekîl, fevt oldukda vekâletin hükmü kalmaz. Ve bu cihetle vekîlin vârisi onun] yani vekîlin [makâmına kâim olmaz.] Fakat vekîl fevt oldukda hıyâr-ı ayb ile redd-i mebî' ile hakkı vârisinin yâhûd vasîsinin olur ve vâris yâhûd vasî yok ise alâ rivâyetin müvekkilin ve alâ rivâyetin uhrâ vasiyyu'l-kâdînin olur. (*Mecmau'l-Enhur*) Bu vecihle hakk-ı redd vârisin olmasından vekâletin mevrûs olması lâzım gelmez. Zîrâ hakk-ı redd vekîl için asâleten sâbit olan hukûkdandır. 1461. madde şerhine bak.

3.2.82. 1530. Madde

Müvekkilin yâhûd vekîlin tecennün etmesiyle vekâlet bâtil olur.

[Müvekkilin yâhûd vekîlin] mutabbakan [tecennün etmesiyle vekâlet bâtil olur.] Müvekkilin tecennünü butlân-ı vekâleti müstelzim oldu. Zîrâ 1527. madde şerhinde zikir olunduğu üzere tevkîl gibi tasarruf-i gayr-i lâzimin devâmı için hüküm ibtidâ olmakla emrin kıyâmı la-büdd iken cünûn-u müvekkil ile emir bâtil olmuştur.

Vekîlin tecennünüyle dahî vekâlet bâtil oldu. Zîrâ mecnûnün tasarrufât-ı kavliyyesi muteber değildir. 960. maddeye bak. Hattâ vekîl cünûn-u mutbık ile tecennün ettikten sonra kesb-i ifâkat etse vekâlet avdet etmez. (*Dürr-i Müntekâ, Tekmile*) 1526. madde şerhine bak.

Lâkin vekîlin tecennünüyle vekâlet-i gayrın hakkı taalluk etse bile bâtil olur. Çünkü vekîlin tasarrufa ehliyyeti kalmadı. Ammâ müvekkilin tecennününe gelince hakk-ı gayr taalluk etmemiş ise bâtil olur. Fakat hakk-ı gayr taalluk etmiş ise müvekkilin tecennünüyle vekâlet bâtil olmaz. (*Redd-i Muhtâr*) 1527. maddeye bak.

Cünûndan maksûd cünûn-u mutbıktır. Zîrâ cünûn-u kalîl, iğmâ (baygınlık) menziline olup vekâlet iğmâ ile bâtil olmadığı gibi kalîl cünûn ile dahî bâtil olmaz. Cünûn-u

mutbıkın müddeti inde Ebî Yûsuf şehr-i kâmilidir ki İmâm-ı Âzam'ın bir kavli dahî böyledir. İnde Muhammed bir sene-i kâmiledir ki İmâm-ı Âzam'ın diğerkavli dahî böyledir. Hakk-ı tasarrufâtta muhtâr olan kavldahî İmâm Muhammed'in kavlidir.▼ Zîrâ bir sene-i kâmilede cünûn müstev'ab oldukda cemî-i ibâdât ve hattâ zekât sâkıt olduğu gibi mecnûn üzerine fusûl-u erba-a havelân ettiği hâlde ifâkat bulması ile istihkâm-ı cünûn malûm olur. (*Mecmau'l-Enhur, Şerhu'l-Eşbâh li'l-Ğazî*) 944. mâdde şerhine dahî bak.

İrâde-i seniyye târîhi fi 20 Cemâziye'l-Evvel sene 1291.

تمت الوكالة و يليها الصلح و الإبراء الحمد لله تعالى¹

Hulasâ-i Bâb-ı Sâlis

Tablo 5. Ahkâm-ı vekâlet

HÜKM-Ü EVVEL	Tevkilin şâmil olduğu husûsâtda vekilin hakk-ı tasarrufı vardır:		
	ŞİRÂYA VEKÂLET	Ale'l-ıtlâk olursa nukûd ile iştirâya masrûf olur. (1483) Fakat ifâ-yı vekâlet kâbil olabilecek mertebe müvekkelnun bihin malûmiyyeti iktizâ eder. Binâenaleyh müvekkil, iştirâ ettireceği şeyin cins ve nev'ini ve bahâsını (1468) ve mikdârında mikdâr ya semeni (1477) vekâlet-i âmme ile tevkil etmedikce beyân etmelidir. Vasfın beyânına ihtiyaç yoktur. Zîrâ müvekkelnun bihin vasfı müvekkilin hâline muvâfık olmalıdır. (1478) Vekil bi'ş-şirâ kendi malını müvekkilinin sattığı malı ve kendi lehine şehâdetleri câiz olmayanların malını, müvekkilinin mağsûb malını müvekkili için alamaz. Kezâlik bilâ izni'l-müvekkil ikâle-i bey' dahî eyleyemez. Fakat vekil bi'l-bey' edebilir. (1505)	
	HUSÛMETE VEKÂLET (FASL-I HÂMİS)	HUSÛMETE TEVKİLDE	Ya ta'mîm bulunur. } Evvelâ hasmın, Ya tahsîs bulunur. Bu takdîrde: } Sâniyen müddeâ aleyhin beyânı ile olur Vekil bi'l-husûmenin huzûr-i hâkimin gayrında vâki olan ikrânı bâtıldır. Huzûr-u hâkimde hudûd ve kısâsın gayrisinde "li'ş-şüphe" ikrânı sahîhdır. (1417) Husûmete tevkil kabz ve sulha tevkili tazammun etmez. (1519) Ayn-ı hakkı istifâya tevkil husûmete tevkil olmaz. Fakat temellüke tevkili husûmete tevkildir.
	BEY'A VEKÂLET (FASL-I SÂLİS)	Ale'l-ıtlâk olursa müvekkilin malını münâsib gördüğu bahâ ile (mu'accelen) veya beyne't-tüccâr marûf olan müddet ile verisiyeye (1498) satabilir. Fakat bey'-i sarfda gabn-i fâhiş ile bi'l-icmâ' câiz değildir.	
	TE'DİYE-İ DEYNE VEKÂLET	Kendi malından te'diye-i deyne vekil olan kimsenin müvekkiline rucû edebilmesi için evvelâ medyûnun emri, sâniyen deynin vücûdu, sâlisen ifânın tahakkuku lâzımdır.	

▼ Bütün ibâdetlerin üzerinden düşmesi sebebiyle ihtiyâfî olarak bu düzenleme yapılmıştır. Tekmile-i Redd-i Muhtâr

¹ Vekâlet bölümü tamamlandı, bunu inşallah sulh ve ibrâ bölümü takip edecek... Hamd Allah'adır...

HÜKMÜ SÂNİ	Vekil cinsde asla muhâlefet edemez. Kadr veyâ vasfda hayra eder, şerre edemez. Muhâlefeti câiz olmayan husûs bey' de vâki olunca bey' mevkûf, şîrâda olunca şîrâ vekil üzerine nâfiz olur.		
HÜKM-Ü SÂLİS	Vekâlet akdi gayr-ı lazımdır . Müstesna :		
	1	Medyûn rahin, rehni bey'a tevkil ettiği kimseyi mürtehinin rızası olmadıkça azledemez. (Madde 1521)	Tarafeyn hakkında lazım.
	2	Müddeinin talebi üzerine huzurunda müdde aleyh birini husumette tevkil etse müddeinin gıyabında onu azledemez. (1521. Maddenin fıkra-i ahiresi)	
	3	Vekil bi'l icâre ikayı vekalet haber olunur. (1504 ve 1512. maddeler)	
	4	Vekil bi'l bey' müvekkilini kabzı semene bi emri'l hâkim tevkil etse azledemez. (1504. Madde)	Müvekkil hakkında lazım.
	5	Deyni müeccele de medyun dayini "tesviye-i deyn için şu malı sat." diye tevkil etse artık azledemez.	
	6	Vekil berde'l ayn müvekkilin gaybûbetinden sonra reddi ayn'a haber olunur.	Vekil hakkında lazım.
7	Memur amire meyun olunca amirin dayiyini idaya haber olunur.		
HÜKMÜ RÂBİ	Vekil ve resul yedlerindeki malda emindirler. (1463. madde ve şerhi). Bilâ teadd telakki takdirinde zamân lazım gelmez.		
HÜKM-Ü HÂMİS	Vekilin azli (faslı sâdis) sur â'ni ile olur.		
	1	Hakkı gayrın tealluk etmediği hususat da	Müvekkilin azliyle Vekilin istifâsıyla
	2	Müvekkil ya vekilin vefatı ya tecennüniyle (1529. ve 1530. maddeler)	Olur
	3	Müvekkil bihin hetamı (1526), veya isminin tebdili (1472. madde şerhi) ile	
	4	Vekil bi'ş şîrâ yedinde olup da müvekkile ait bulunan nukûdun telef olmasıyla	
	5	İkrâra gayrı me'zun bir vekilin huzur-u hâkimde ikrârıyla	
	6	Vekil elvâsi sâbinin buluşuyla	
HÜKM-Ü SÂDİS	Bir hususa tevkil edilen iki kimseden yalnız birisi hususu mezkûrede tasarruf edemez. Zira iki kimseye tefviz edilen bir tasarrufu yalnız birisi yapmaya mukadder değildir. (1465. madde ve şerhi)		
HÜKM-Ü SÂBİ'	Hibe, iâ're, reh, idâ', ikraz, şeriket, mudârebe ve an inkari sulh da mümellikle vekili akdi müvekkiline izâfe etmesi lazımdır. Mümellik vekili ister müvekkiline ister nefsine muzaf kılar. Fakat bey', şîrâ, icare ve an ikrârı sulh da vekilin akdi müvekkiline muzaf kılması şart değildir. Vekil akdi nefsine izafe etse bile mülkiyet müvekkili için sabit fakat hukuku akt (1461. madde şerhi) kendine aid olur. Risalette hukuku akd mürsele aiddiri vekalet veya risalette ihtilaf olursa söz risaleti edâ edenindir.		

Tablo 5'in devamı

SONUÇ

Bu çalışmanın içeriğini Osmanlı'nın son dönem ulemâsı olan Ali Haydar Efendi'nin *Dürerü'l-Hükkâm Şerh-i Mecelleti'l-Ahkâm* adlı telifâtının “vekâlet kitabı” üzerinde yapmış olduğumuz çalışma oluşturmaktadır.

Osmanlı'nın Tanzimat sonrası kanunlaştırma faaliyetleri esnasında gerek *Mecelle*'nin hazırlanmış olduğu heyete katkıda bulunmak yönüyle olsun, gerekse Ali Haydar Efendi'nin Hukuk-u Aile Kararnâmesi'nin hazırlanmasında temel teşkil edecek fetvaları hazırlaması yönüyle olsun doğrudan veya dolaylı olarak kanunlaştırma çalışmalarının içinde olduğunu görürüz. Yapmış olduğu çalışmaları incelediğimizde, Tanzimat ile başlayan sürecin İsviçre Medenî Kanunu'nun kabulüyle son bulduğunu, bu döneme Osmanlı'nın kanunlaştırma faaliyetlerinin içerisinde Ali Haydar Efendi'nin önemli görevler üstlenerek yön verdiğini söyleyebiliriz.

Bu tez, günümüz çalışmalarının anlaşılması noktasında kanunların köklerinin saklı bulunduğu döneme ait bir eseri ele alarak anlaşılabilirliğine ve belki de tanınmasına katkıda bulunarak faydalı olabilmeyi istemektedir.

KAYNAKÇA

- AKGÜNDÜZ, Ahmet, 1999, *İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul
- 1997, “Ahmet Cevdet Paşa ve Kanunlaştırma Hareketleri”, Ahmet Cevdet Paşa (1823-1895) Sempozyum 9-11 Haziran 1995, TDV., Ankara
- “Dürrü’l-Hükkâm”, DİA
- “Fetâvâ-ı Ankaravî”, DİA
- A’LÂ, Alim b. el-Ensârî ed-Dihlevî Hindî, 1416, *el-Fetavâ’t-Tatarhâniyye*, thk; Seccad Hüseyin, Karaçi
- ALAADİN EFENDİ, Muhammed b. Muhammed b. Emin İbn Âbidin, (1306/1889), 1994, *Hâşiyetü Kurreti uyûni’l-Ahyâr tekमितü Reddi’l-Muhtâr ale’d-Dürri’l-Muhtâr Şerhu Tenvîri’l-Ebsâr*, Beyrut
- ALBAYRAK, Sadık, 1996, *Son Devir Osmanlı Ulemâsı*, İBB Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul
- ALİ HAYDAR EFENDİ, 1912, *Dürrü’l-Hükkâm Şerh-i Mecelleti’l-Ahkâm*, Matbaa-i Ebüzziya
- ALTUNSU, Abdülkadir, 1982, *Osmanlı Şeyhülislamı*, Ayyıldız Matbaası, Ankara
- ATMACA, Gökhan, 2003, *İbn Âbidin’in Gabin Risâlesinin Metin ve Muhteva Yönünden Tetkiki*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

AYDEMİR, Doç. Dr. Abdullah, 1989, *Ebussuud Efendi*, Kültür Bakanlığı Yayınları,
Ankara

eI-AYDERUSÎ, Muhyiddin Abdülkadir b. Şeyh b. Abdullah, 1405/1985, *Tarihü'n-
Nâru's-Safîr an Ahbâri'l-Karni'l-Aşîr*, Beyrut

AYDIN, M. Akif, “*Ali Haydar Efendi, Küçük*”, DİA

..... “*Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye*”, DİA

AYDIN, İ. Hakkı, 1991, *İslam Hukuku ve Molla Fenârî*, İşaret Yay., İstanbul

..... “*Fusulü'l Bedâyi*”, DİA

..... “*Molla Fenârî*”, DİA

BAĞDATLI, Babanzâde İsmail Paşa, 1955, *Hediyetü'l-Ârifîn esmâ'il-Müellifîn ve
Asâru'l-Musannifîn*, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara

..... 1945-47, *İzahü'l-Meknun fi'z-Zeyl alâ Keşfi'z-Zünun an esâmi'l-Kütüb*,
Tashih; M. Şerafettin Yaltkaya, Kilisli Rıfat Bilge, Milli Eğitim Bakanlığı,
Ankara

BAKTIR, Mustafa, “*el-Eşbâh ve'n-Nezâir*”, DİA

BALTACI, Cahit, “*Hâmid Efendi, Çivizâde Damadı*”, DİA

BARDAKOĞLU, Ali, “*Câmiu'l-Fusûleyn*”, DİA

BİLMEN, Ömer Nasuhi, 1985, *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istilahât-ı Fikhiyye Kâmusu*,
Bilmen Yayınevi, İstanbul

BOZKURT, Gülnihal, 1996, *Batı Hukukunun Türkiye 'de Benimsenmesi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara

BROCKKELMANN, Carl, 1943-49, *Geschichte der Arabischen Litteratur*, Leiden

..... 1943, *Supplementband*, E. J. Brill, Leiden

BURSALI, Mehmet Tahir Efendi, 1990, *Kırım Müellifleri*, Hazırlayan; Mehmet Sarı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara

..... 1925, *Osmanlı Müellifleri*, Matbaa-i Âmire, İstanbul

CİCİ, Recep, 2001, *Osmanlı Dönemi İslam Hukuku Çalışmaları*, Arasta Yayınları, Bursa

ÇAĞATAY, Neşet; İbrahim Agâh, ÇUBUKÇU, 1965, *İslam Mezhepler Tarihi*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları

ÇANKAYA, Ali, 1968-69, *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler*, Mars Matbaası, Ankara

ÇATALCALI, Ali Efendi, 1311, *Fetâvây-ı Ali Efendi*, Haz., Salih b. Ahmed el-Kefevî, İstanbul

ÇELEBİ, Kâtib, 1941-43, *Keşfuzzunûn*, Maarif Matbaası, İstanbul

ÇÖĞENLİ, Doç. Dr. M. Sâdi, 1990, *Hoca Emin Efendizâde Ali Haydar Efendi Bibliyografyası*, Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, Erzurum

DANIŞMEND, İsmail Hâmi, 1972, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, Türkiye Yayınları, İstanbul

..... 1971, *Osmanlı Devlet Erkânı*, Türkiye Yayınları, İstanbul

- DEMİR, Abdullah, 2006, *Devlet-i Âliyye'nin Büyük Hukukçusu Şeyhülislam Ebussuûd Efendi*, Ötüken Yayınları, İstanbul
- 2004, *Ebussuûd Efendi'nin Osmanlı Hukukundaki Yeri*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul
- DEMİR, İsmet, 2005, *İmam-ı Âzam Ebû Hanife*, İstanbul
- DÜZDAĞ, Mehmet Ertuğrul, 1998, *Şeyhülislam Ebussuud Efendi'nin Fetvalarına Göre Kanunî Devrinde Osmanlı Hayatı*, Şule Yayınları, İstanbul
- Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi*, Anadolu Yayınları
- EBÛ ZEHRA, Muhammed, 1997, *Ebû Hanife*, Çev; Osman Keskiöglü, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara
- 1976, *İslam'da Fikhî mezhepler Tarihi*, Çev; Dr. Abdülkadir Şener, Hisar Yayınevi, İstanbul
- EKİNCİ, Prof. Dr. Ekrem Buğra, 2006, *İslam Hukuk Tarihi*, Arı Sanat Yayınları
- ERBAY, Celal, 1998, *İslam Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, Rağbet Yayınları, İstanbul
- ERGİN, Osman, 1977, *Türkiye Maarif Tarihi*, Eser Kültür Yayınları, İstanbul
- ERK, Hasan Basri, 1958, *Meşhur Türk Hukukçuları*, Adana
- ERTAN, Veli, 1969, *Tarihte Meşihat Makamı İlmiye Sınıfı ve Meşhur Şeyhülislamlar*, Bahar Yayınevi, İstanbul

GÖZÜBENLİ, Prof. Dr. Beşir, 1997, “*Türk Hukuk Tarihinde Kanunlaştırma Faaliyetleri ve Mecelle*”, Ahmet Cevdet Paşa (1823-1895) Sempozyum 9-11 Haziran 1995, TDV., Ankara

GÜLTEPE, Necati, 1984, *Ebussuûd Efendi*, Acar Matbaacılık, İstanbul

GÜMÜŞ, İhsan, 1995, *Türk Parlamento Tarihi*, TBMM Vakfi Yayınları, Ankara

GÜMÜŞ, Sadreddin, “*Cürcânî, Seyyid Şerif*”, DİA

GÜR, A. Refik, 1993, *Hukuk Tarihi ve Tefekkürü Bakımından Mecelle*, Sebil Yayınevi, İstanbul

HAMİDULLAH, Prof. Dr. Muhammed, 1963, *İmam-ı Âzam ve Eseri*, Çev; Kemal Kuşçu, Ahmed Said Matbaası, İstanbul

HAS, Şükrü Selim, “*Mülteka'l-Ebhur*”, DİA

HATİB, İbn Yusuf, *Fetâvâ'l-Gıyâsiyye*, el-Matbaatü'l-Emiriyye, Bulak, Birlikte; *Fetâvây-ı İbn Nüceym*.

HİLMİ, Ömer Efendi, 1301, *Mi'yârü'l-Adâle*, Hacı Muharrem Matbaası, İstanbul

IMBER, Colin, 2004, *Şeriattan Kanuna Ebussuûd ve Osmanlı'da İslamî Hukuk*, Çev; Murteza Bedir, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul

İBN NÜCEYM, Zeynüddin Zeyn b. İbrâhim b. Muhammed el-Mısri el-Hanefî, 1983, *Eşbah ve'n-Nezâir*, el-Dârü'l-Fikr, Dimeşk

İHSANOĞLU, Ekmeleddin, 1999, “Osmanlı Bilimi Literatürü”, *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, İstanbul

İlmiye Salnâmesi 1998, Osmanlı İlmiye Teşkilatı ve Şeyhülislam, Yay. Haz., Seyit Ali Kahraman, Ahmet Nezih Galitekin, Cevdet Dadaş, İşaret Yayınları, İstanbul

İPŞİRLİ, Mehmet, “Çatalcalı Ali Efendi”, DİA

..... “Hayri Efendi, Mustafa” , DİA

İZGÖER, Zeki, 1999, *Ahmet Cevdet Paşa*, Şule Yay., İstanbul

KALLEK, Cengiz, “Fetâvâ-yı Ali Efendi”, DİA

..... “Fetâvâ-yı Feyziyye”, DİA

..... “Fetâvâ’l-Hayriyye”, DİA

..... “el-Hidâye”, DİA

KANDEMİR, Feridun, 1974, *Peygamberimizin Gölgesinde Son Türkler ve Medine Müdafası*, Yağmur Yayınları, İstanbul

KARAMAN, Prof. Dr. Hayrettin, 1974, *İslam Hukuk Tarihi*, Nesil Yayınları, İstanbul

KARAYALÇIN, Yaşar; Ahmet Mumcu, 1972, *Türk Hukuk Bibliyografyası*, Türk Harflerinin Kabulüne Kadar Yayınlanmış Kitap ve Makaleler, 1727-1928, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara

KAŞIKÇI, Osman, 1997, *İslam ve Osmanlı Hukukunda Mecelle*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul

KAŞIKIRIK, Ali, 2005, *Günümüze Kadar Yapılan Hanefi Fıkıh Usulü Çalışmaları*,
DİB., Akçaabat-Darıca İhtisas Eğitim Merkezi Müdürlüğü, Bitirme Tezi,
Trabzon

KESKİOĞLU, Osman, 1960, *İmam-ı Âzam, İslam-Türk Büyükleri*, Güzel Sanatlar
Matbaası, Ankara

KILIÇ, Hulusi, “*Ebü’l-Bekâ el-Kefevî*” DİA

KOCA, Ferhat, “*el-Fetavâ’t-Tatarhâniyye*”, DİA

..... “*Molla Hüsrev*”, DİA

..... “*el-Muhtasâr*”, DİA

MARDİN, Ebul’ula, 1996, *Medeni Hukuk Cephesinden Ahmet Cevdet Paşa*, TDV.,
Yay., Ankara

MEKKÎ, Muvaffak b. Ahmed, 1981, *Menâkibu Ebî Hanife*, Dârü’l-Kitâbi’l-Arabî,
Beyrut

NARİN, İsmail, 2001, *Ali Haydar Efendi’nin İlmî Şahsiyeti ve Eserleri*, Basılmamış
Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

NİŞANCI, Mehmet Paşa, 1290, *Nişancı Tarihi*, İstanbul

ORAL, Osman, *İslam Mezhepler Tarihi*, Oral Yayıncılık, Kayseri

ÖĞÜT, Salim, “*Ebü Yusuf*”, DİA

ÖZCAN, Tahsin, “*Mehmed Emin Efendi, Ankaravî*”, DİA

ÖZEĞE, M. Seyfeddin, 1971, *Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Kataloğu*, Fatih Yayınları, İstanbul

ÖZEL, Ahmet, 1990, *Haneî Fıkıh Âlimleri*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara

..... “*el-Âlemgîriyye*”, DİA

..... “*Bezzâzi*”, DİA

..... “*Haskefi*”, DİA

..... “*İbn Âbidîn*”, DİA

..... “*İbn Âbidînzâde*”, DİA

..... “*İbn Nüceym, Zeynüddin*”, DİA

..... “*Kâdihan*”, DİA

ÖZEVARLI, Sait, “*el-Emâlî*”, DİA

ÖZTUNA, Yılmaz, 1986, *Hüseyin Sadedin Arel*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara

ÖZTÜRK, Abdülvahap, 2004, *İmam-ı Âzam Ebû Hanife ve Eserleri*, Şâmil Yayınları, Konya

ÖZTÜRK, Osman, 1973, “*Osmanlı Hukuk Tarihinde Mecelle*”, İstanbul

PAŞA, Sava, 1956, *İslam Hukuku Nazariyatı hakkında Bir Etüt*, Çev; Baha Arıkan, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara

REŞAD, Faik, 1332/1914, *Eslaf*, İstanbul

SAĞIROĞLU, Ekrem, 2002, *İmam-ı Âzam Ebû Hanife*, Yasin Yayınevi, İstanbul

SAYLAN, Şenol, 2004, *İbn Âbidîn 'de Hanefî Mezhebinin Kuramsallaşması Şerhu Ukûdu Resmî'l-Müfîi Örneği*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

SİFİL, Ebubekir, “*Haddâd, Ebu Bekir*”, DİA

SİMAVİ, Şeyh Bedreddin, 1979, *Câmiu'l-Fusûleyn*, el-Matbaatü'l-Ezheriyye, Kahire

SİNANOĞLU, Mustafa, “*Hamevî, Ahmed b. Muhammed*” DİA

SÜREYYA, Mehmed, 1996, *Sicill-i Osmânî yahut Tezkire-i Meşâhir-i Osmaniyye*, Yay. Haz; Mustafa Keskin, Ayhan Öztürk, Ramazan Tosun, Sebil Yayınevi, İstanbul

ŞENER, Dr. Mehmet, 1987, *Dürerin Kaynakları*, İzmir

TAŞKAN, Hayriye Kaliç, 2007, *Dürerü'l-Hükkâm Şerhi Mecelleti'l-Ahkâm 1-63 Maddeleri: Metin ve İncelemesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

TAŞKÖPRÜLÜZÂDE, Ahmed İsmâüddîn, 1968, *Miftâhü's-Saade ve Misbâhü's-Siyâde fi Mevzuâtu'l-Ulûm*, Dârü'l-Kütübil-Hâdise, Kahire

TOPRAK, Zafer, 1995, *Türkiye 'de Ekonomi ve Toplum, İttihat-Terakki ve Devletçilik*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul

TÜRKGELDİ, Ali Fuat, 1949, *Görüp İştiklerim*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara

UZUNÇARŞILI, Ord. Prof. İsmail Hakkı, 1977, *Osmanlı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu

Basımevi, Ankara

..... 1965, *Osmanlı Devleti'nin İlmiye teşkilatı*, Ankara

UZUNPOSTALCI, Mustafa, "*Ebû Hanife*", DİA

YAMAN, Ahmet, "*Kuhistânî*", DİA

YAŞAROĞLU, Kâmil, "*Kirmânî, Rükneddin*", DİA

YAVUZ, Prof. Dr. Hulusi, 1997, "*Ahmet Cevdet Paşa ve Mecelle'nin Tedvini*", Ahmet Cevdet Paşa (1823-1895) Sempozyum 9-11 Haziran 1995, TDV., Ankara

ÖZGEÇMİŞ

Fulya Yasemin AYHAN, 08. 12. 1978 tarihinde Almanya'nın Berlin şehrinde dünyaya geldi. İlköğrenimine başlamak amacıyla ailesiyle beraber Kocaeli'nin Gölcük ilçesine yerleşti. İlkokulu Gölcük Piri Reis İlkokulu'nda, orta ve lise öğrenimini Gölcük İmam Hatip Lisesi'nde tamamladı.

1996 yılında başladığı Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni 2001 yılında tamamladı. Kocaeli ve Düzce illerinde değişik okullarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği görevinde bulundu. Halen Ankara'da yaşamını sürdürmektedir.